HEIKKI OJANSUU

KARJALA-AUNUKSEN ÄÄNNEHISTORIA



SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA
HELSINKI

HEIMOARKISTO
POISTETTU

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN TOIMITUKSIA

162 OSA

VARASTOKIRJASTO

VARASTOKIRJASTO
165 0023120

KARJALA-AUNUKSEN ÄÄNNEHISTORIA

ESITTÄNYT

HEIKKI OJANSUU



SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA
HELSINKI

HELSINGISSÄ,
SUOMAL. KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ
1918.

Karjala-aunuksen ensimmäisen tutkijan

Arvid Genetzin

muistolle

Tekijä.

Alkulause.

V. 1905 toimittamani »Karjalan äänneoppi» oli aiottu tyydyttämään suomen kielen tieteellisen opetuksen tarpeita ja siitä on epäilemättä ollutkin yliopisto-opinnoille hyötyä. Kun karjala-aunuksesta on verrattain harvoin pidetty luennoita, ovat opiskelijat tuosta lyhyestä oppikirjasta saaneet tärkeimmät äännehistorialliset tietonsa karjalasta suomen sukukielten tutkintoon. 10 vuodessa oli teoksen pieni ylipainos, 500 kpl., loppuun myyty. Suom. Kirj. Seura pyysi silloin tekijää julkaisemaan sen kustannuksella uuden laitoksen samaa teosta.

Uusi teos eroaa edellisestä melkoisesti. Se on enemmän kuin kolme kertaa edeltäjäänsä laajempi. Tämä esityksen hämmästyttävä laajentuminen, jota ei tekijä itsekään voinut etukäteen arvioida, johtuu kolmesta eri seikasta. Ensiksikin on käytetty hyväksi niitä runsaita sanakirjallisia muistiinpanoja (murresanakirjoja), joita dosentti K. F. Karjalainen, lehtori E. V. Ahtia ja maisteri Juho Kujola ovat keräilleet: Karjalainen Jyvöälahden, Rugajärven ja Tverin karjalaismurteista, Ahtia Suojärven karjalasta ja Kujola Tihvinin karjalaismurteesta sekä lyydiläismurteen alueelta, Sununsuusta. Näistä Ahtian erinomaiset keräelmät ovat olleet runsasantoisimmat. Toiseksi on käsitelty useita sellaisia äännehistoriallisia suhteita, jotka »Karjalan äänneopissa» oli tykkänään sivuutettu. Kolmanneksi johtuu laajentuminen siitä, että käsittely yleensäkin on entistä yksityiskohtaisempi.

Useimpien lähteiden transskriptsionia on yliopistopedagogisista syistä jonkun verran hienonnettu ja

tasoitettu: vokaalien pituutta on merkitty viivalla, diftongien jälkikomponentti kaaritettu, *tt* korvattu *tts*:llä, *t ts*:llä (sanan alussa *ts*), *d dz*:llä, *n ŋ*:llä, *j i*:llä (*v* sen sijaan säilytetty); takavokaalisten sanain *l* on aunuksen ja eteläkarjalan esimerkeissä korvattu *ʌ*:llä; joitakin muutoksia on kuitenkin epähuomiosta jäänyt suorittamatta.

Kun teos yhä edelleen on aiottu etupäässä kurssikirjaksi, ei ole siteeraukseen nähden noudatettu puhtaasti tieteelliselle teokselle asetettavia vaatimuksia. Niinpä E. N. SETÄLÄN 'Yhteissuomalainen äännehistoria' yleensä edellytetään tunnetuksi. Äännehistorialliseen kirjallisuuteen perehtynyt tutkija huomaa kyllä helposti, mikä teoksessa on 'commune bonum'ia, mikä tekijän omaa. Tekijä uskaltaa toivoa, että hänen teoksensa myös tieteellisenä saavutuksena luetaan hänelle ansioksi ja että se vaikuttaa herättävästi nimenomaan karjalan kielen tutkijoihin ja harrastajiin.

Sen johdosta, että Kalevalan kielen tuntemista vaaditaan suomen kielen ja kirjallisuuden kaikkiin arvosanoihin, on tähän teokseen liitetty entistä paljon yksityiskohtaisempi esitys kansalliseepoksemme äänneasusta.

Teoksen painatus alkoi syksyllä 1917, joten se tulee kestäneeksi kolmisen kuukautta yli vuoden. Paitsi suuret valtiollis-yhteiskunnalliset myllerrykset ja niistä johtuneet seisaukset kirjapainotyössä ovat teoksen ilmestymistä viivyttäneet myös virkatoimet ja muut painatustehtävät.

Lopuksi pyydän vielä kiittää Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa teokseni kustantamisesta, mutta varsinkin sen harrasta sihteeriä, dosentti E. A. TUNKELOA, auliista, teokseni hyödyksi koituneesta avustuksesta itse painatustyössä. Professori H. PAASONEN ja dosentti K. F. KARJALAINEN ovat ennakolta tutustuneet äännehistorian konsonanttioppiin ja tehneet useita arvokkaita huomautuksia.

Helsingissä 13 p. jouluk. 1918.

Tekijä.

Sisällys.

Sivu

Alkulause . . . . . VII.
Sisällys . . . . . IX.
Lyhennyksiä . . . . . XIV.

I. **Konsonantit**

A. Klusiilit *k*, *t*, *p*

1. Sanan alussa . . . . . 1.
2. Sanan sisässä tavun alussa
   a. Puheäänellisen äänteen jäljessä . . 5.
   b. Puheäänettömien äänteiden jäljessä
      α. Puheäänettömien spiranttien jäljessä . . . . . 9.
      β. *k t*:n jäljessä . . . . . 9.
      γ. Avonaista tavua rajoittavat geminaattaklusiilit . . . . . 9.
3. Sanan sisässä tavun lopussa
   a. Puheäänellisen äänteen edellä . . . 10.
   b. *s*:n edessä: *ks*; *ps* . . . . . 12.
   c. *t k*:n edellä . . . . . 13.
   d. Avonaista tavua rajoittavien pitkien klusiilien vastineet suljetussa tavussa . . . . . 13.
4. Sanan lopussa . . . . . 14.

B. Spirantit *γ*, *δ*, *β* (resp. puheäänelliset klusiilit *g*, *d*, *b*)

Sivu

1. Sanan sisässä suljetun tavun alussa . . 15.
Liite edelliseen: *hk*, *ht*, *sk*, *st*, *tk* astevaihtelussa . . . . . 26.
2. *γ*, *δ*, *β* painottoman tavun vokaalin jäljessä tavua alottamassa . . . . . 30.
3. *γ*, *δ*, *β* tavun lopussa puheäänellisen äänteen edessä . . . . . 35.

C. Spirantit *s* ja *h*.
1. *s*:n historia . . . . . 36.
2. *h*:n historia . . . . . 41.

D. Affrikaatat *ťš* (*ťs*), *ťťš* ~ *ťš* (resp. *ťťs* ~ *ťs*) ja *ďž*.
1. *ťš* (*ťs*), *ťťš* ~ *ťš* (*ťťs* ~ *ťs*) . . . . 45.
2. Karj.-aun.:n *ďž*- (pk.-*ťš*-) < ? *bž* . . 54.

E. Nasaalit *m* ja *n*
1. *m*:n historia . . . . . 58.
Jälkiä *m* ~ *v* vaihtelusta . . . . . 59.
2. *n*:n historia.
a. Sanan alussa . . . . . 65.
b. Sanan sisässä . . . . . 65.
c. Sanan lopussa . . . . . 67.
nn > *n* . . . . . 70.

F. Likvidat
1. *l*:n historia . . . . . 71.
2. *r*:n historia . . . . . 73.
n, *l*, *r* dissimilatsionien (assimilatsionien) alaisena . . . . . 73.

G. Puolivokaalit
1. *j*:n historia . . . . . 75.
2. *v*:n historia

H. Palatalisatsioni
1. Sanan alussa . . . . . 79.
2. Sanan sisässä . . . . . 84.
3. Sanan lopussa . . . . . 86.

II. Vokaalit

A. Ensimmäisen tavun vokaalit
1. Lyhyet vokaalit (*a*, *o*, *u* j. n. e.) . . . 89.

Sivu

2. Pitkät vokaalit . . . . . 93.
ā > *oą* (> *uą* > *ią*) . . . . . 94.
ǟ > *eą̈* (> *ią̈*) . . . . . 96.
ō > *uǫ*; *ȫ* > *üǫ̈* . . . . . 97.
ē > *ę̄* > *ię*; *ę̄* > *ię* . . . . . 98.
Lisiä pitkien vokaalien käsittelyyn . . . 99.
3. Diftongit . . . . . 101.

B. Toisen ja seuraavien tavujen vokaalit.

1. Lyhyet vokaalit

a. Vokaalien muuttumisia ympäröivien äänteiden vaikutuksesta ja yhteydessä

a, *ä*

1. *a-a* > *aą* > *oą* (> *ią*); *ä-ä* > *äą̈* > *eą̈* (*öą̈*) . . . . . 105.
2. *ā-a* > *oą*, *ǟ-ą̈* > *eä* . . . . . 108.
3. *a-u* > *ū*, *ä-ü* > *ǖ* . . . . . 108.
4. *i-a* > *ią* > *ię*; *i-ä* > *ią̈* > *ię* . . . 108.
5. *u-a* > *uą* > *uǫ*; *ü-ä* > *üą̈* > *üǫ̈* . . 110.
6. *oą* > *ō*, *eą̈* > *ē* j. n. e. . . . . 112.
7. *a* > *o* (*ä* > *ö*) labiaalisten konsonanttien yhteydessä . . . . . 112.
8. *e* analogisesti *a*:n ja *ä*:n asemessa . . 113.

o, *ō*

1. *o-a* > *oą* (> *uǫ*), *ö-ä* > *üą̈* (> *üǫ̈*) . 114.
2. *oe* > *oę* > *ō* > *uǫ* (*ōe* > *öę* > *ȫ* > *üǫ̈*?) 114.
3. *-oe-* > *-ove-* > *-uve-*, *-ōe-* > *-ōve-* > *-üve-*? . . . . . 114.
4. Vokaalinjälkinen *o* > *vo*, *ō* > *vö* . . 115.

u, *ü* . . . . . 116.

ę (*ę̄*) ja *ę*

1. *e-e* > *eę* (*ē*) > *ię* . . . . . 118.
2. *e-a* > *eą* > *ią* (ja *ię*); *e-ä* > *eą̈* > *ią̈* (ja *ię*) . . . . . 118.
3. *eįa* > *iįa* > *ią* (> *ię*); *eįä* > *iįä* (> *ię*) 119.

Sivu

4. *a-e* > *aę* > *aą* > *oa*, *ä-ė* > *äę* > *äą* > *eą* . . . . . 119.
5. *o-e* > *oę* > *ō* > *uǫ* (*ȫ-e* > *öę* > *ȫ* > *uǫ̈*?) 120.
6. Konsonanttienvälisen *e*:n muuttuminen *e*:ksi . . . . . 120.
7. *e* > *o*, *e* > *ö* labiaalisen äänteen edessä 121.
8. *e* > *o*, *e* > *ö* edellisen labiaalivokaalin *u*:n tai *ü*:n vaikutuksesta . . . . 123.
9. *ä* (*a*) *e*:n asemesta . . . . . 124.

i

1. *i*:n muuttuminen *e*:ksi *h*:n edellä *e*:n seuratessa . . . . . 125.
2. *i* > *ü* labiaalisten äänteiden välissä . . 126.
3. *i* ~ *e* . . . . . 126.

b. Vokaalien heikkenemisiä

1. Sisäheitto . . . . . 126.
   Muutamia šva-esimerkkejä . . . . . 130.
2. Loppuvokaalien käsittely
   1. *a* > *u*, *ä* > *ü* sanan lopussa . . . . 131.
   2. Loppuheitto . . . . . 133.

2. *i*-loppuiset diftongit . . . . . 137.

Lisäys vokaalioppiin

Vokaalisointuilmiöitä

1. Progressiivista (etenevää) palataaliattraktsionia (vokaaliharmoniaa)
   a. *o* > *ö* sanan ensi tavua edempänä . 150.
   b. Alkuperin takavokaalisen sanan (liitteen) muuttuminen etuvokaaliseksi 151.
   c. Alkuperin etuvokaalisen sanan muuttuminen takavokaaliseksi . . . 152.
2. Regressiivistä (takenevaa) palataaliattraktsionia . . . . . 153.
3. Etu- ja takavokaalisia rinnakkaismuotoja 153.

Sivu

Muutamia yleiskatsauksia

1. Venäjän kielen vaikutus karjala-aunuksen äänneasuun . . . . . 156.
2. Karjalan ja aunuksen eroavaisuudet . . 159.
3. Suomelle ja karjala-aunukselle yhteisiä äänteenmuutoksia . . . . . 161.
4. Yhtäläisyydet vepsän kanssa . . . . 161.
5. Karjala-aunuksen vanhat piirteet suomen rinnalla . . . . . 162.
6. Kalevalan äänneasusta . . . . . 163.

Oikaisuja. . . . . 177.

Lyhennyksiä.

a., aun. = aunuksen, -ssa.
alkus. = alkusuomen, -ssa.
Др. = Деревня.
ek. = eteläkarjalan, -ssa.
et.-vir., evir. = eteläviron, -ssa.
FUF = Finnisch-Ugrische Forschungen.
G. (Renvallin Suomalaisessa Sana-Kirjassa) = germanice, saksaksi.
harv. = harvoin.
Him. = Himolassa.
ib. = ibidem.
itk. = itkuvirsissä, itkuissa.
Jyšk. = Jyškärvellä, Jyskyjärvellä.
Jyv. = Jyvöälahdella.
Jäng. = Jängärvellä.
k.-a., karj.-aun. = karjala-aunus, -ksessa.
karj. = karjalan, -ssa.
kierr. = kierrellen sanottu.
Kid. = Kidilässä.
Kiest. = Kiestingissä.
KL = Arvid Genetz, Versuch einer Karelischen Lautlehre, 1877.
m. t. = mainittu teos.
Math. = Mattheuksen evankeliumin karjalainen käännös.
murt. = murteen, -ssa, murteettain.
loits. = loitsu(runo)issa.

nyk. = nykyinen, nykyään.
pk. = pohjoiskarjalan, -ssa.
Pilzj. = Pilzjärvellä.
Poań. = Poańarvella, Paanajärvellä.
pog. = pogosta, -ssa.
Prikoazu = Прикоазу (кяскенду) полической соткойле и кюмменніэккойле.
pv. = pohjoisviron, -ssa.
Reb. = Rebolassa.
Rug. = Rugarvella, Rugajärvellä.
s. p. = samassa paikassa.
Salm. = Salmissa.
Semss. = Semssärvellä.
Seäm. = Seämärvellä.
Suist. = Suistamolla.
Suoj. = Suojärven aunukselaismurteen, -ssa, Genetzin mukaan.
Suoj. k. = Suojärven karjalaismurteen, -ssa, E. A. Ahtian muistiinpanoista.
tav. = tavallinen, tavallisesti.
Tulemj. = Tulemjärvellä.
tutk. = tutkimus.
Tver. k., Tver. = Tverin karjalan, -ssa.
Užm. = Užmanalla.
v., ven. = venäjän, -ssä.
Vielj. = Vieljärvellä.
vir. = viron, -ssa.
Vuokk. = Vuokkiniemellä.
yhdysmerkki yhdistämättömän sanan lopussa osoittaa vartaloa.
yl. = yleinen.
ÄH = E. N. Setälä, Yhteissuomalainen äännehistoria.

I. Konsonantit.

A. Klusiilit *k, t, p.*

1. Sanan alussa.

k, t, p =; esim. *kala (кала), käzi, terä, paįkka.*

Alkusuomessa on sanan alussa ollut ainoastaan puheäänettömiä klusiileja *(k, t, p);* vanhoissa lainasanoissakin vastaa alkusuomesta lähteneissä kielissä originaalien *g*:ta, *d*:tä, *b*:tä säännöllisesti *k, t, p.* Samoin on laita karj.-aunuksessa. Vasta myöhemmissä venäläisissä lainoissa ovat myös puheäänelliset klusiilit *g, d, b* kotiutuneet; esim *goŕa* kurjuus, onnettomuus; kurja, raukka < v. горе, *guľaįta* huvikseen kävellä t. ajella < v. гулять, *ďeŋga* raha < v. деньга, *dūmaįta* tuumia, ajatella, miettiä, arvella < v. думать, *da* ja < v. да, *bięglоį* karkuri < v. бѣглый, *bumoģga* paperi, välikirja < v. бумага j. n. e.

Omituista on, että *g, d, b* karj.-aun.:ssa esiintyvät myös useissa sellaisissa myöhäisissä lainasanoissa, joiden originaaleissa on *k, t, p.* Huomattavimmat esimerkit ovat: aun. *goģŕu*, gen. *goģŕaṅ*, ruskeankarvainen (hevonen) < ven. карій, Suoj. k. *guŕię: palоģ guŕię* palaa kovasti, Tver. k. *gūŕię* kiertää lehmää pyhällä savulla (myös *kūŕię* kiertää lehmää laadanalla ja pyhällä vedellä) < v. курить, Suoj. k. *dābakka* tupakka < v. табакъ, myös *dubakka, dubakoįįa*; *buľkka, buľkku* luoti < v. пулька j. n. e. Tällaiset muodot haluaisin selittää syntyneiksi pyrkimisestä muka hienompaan ääntämiseen.[1]

[1] Samaan tapaan Suomessa *d*-ääntämiseen pyrkivät *r*-alueella voivat puhua *suudesta muudista* (=suuri muuri) j.n.e.

Tällaisiin *g*-, *b*-alkuisiin kuuluu runsaasti onomatopoeettisia (luonnonäänisiä) sanoja. Kieleen kotiutuneita, *g*- ja *b*-äänteitä — *d*:stä ei ole esimerkkejä — on käytetty eri äännevivahdusten osoittamiseen samoinkuin esim. suomen läntisissä murteissa tai virossa *kl*, *kr*, *pl*, *pr* y. m. kaksoiskonsonantteja sanan alussa. Esimerkkejä: Tver. k. *bauvata*, *-guqn*, paukauttaa, Suoj. k. *bqlškuttoq* polskia, loiskuttaa, *bqlškata* paiskata, *bariśśa* päristä, synnyttää eräänlaista ääntä, torua (vrt. suomen *päristä*), Rug. *bauŗahtoq*: *bauŗahtauŗ ĭärveh* 'hyppää', *beqgüq* määkyä, *boraĭauŗ*, *boŕiśśa* porista, kiehua, *bubettoq* pahoin puhua, sammaltaa, Tver. k. *buľiśśa* murista (vatsa), *buлahtauŗ* (esim. veteen heitetty kivi), Rug. *buľškoq* pulikoida, pulskaa (vedessä); *buŋgistella* katsoa vihaisesti, *buŋgakka* juro, äreä; Suoj. k. *buŋgottoq* jurottaa; *burbetta-* murista, *buraĭa-*, *burize-* porista, murista, höristä, lorista; Rug. *burahtoq* pyrähtää (kala vedessä), *burhata* virrata, pestä (vaatteita), aun. *burhu-* kiehua; Rug. *burškahtoq* purahtaa (esim. kivi, joka viskataan veteen, kala järvessä), *burškuttoq* porskuttaa (vettä), *butkahtauŗ umbipeqh* (Tver. k. *butkahtauŗ* veteen heitetystä kivestä), *bäkättöq* (metsäkanan ääntämisestä); *böböttä-* sammaltaa; Tver. k. *böüggiqn* poukahdan j. n. e. Suoj. k. *bobata* liikkua t. astua kepeästi, nopeaan, *būriq* tupruta, *būrahtoa*, *būrahella*, *buhkoq* panna 'puh', puhkua, *buhkuttoq* puhkuttaa, *bū,d'žottoq* olla synkän, suuttuneen näköinen (*bū,d'žoi* synkän, suutt. näköinen henkilö), *bölbötteq* haastaa epäselvästi, lörpöttaa rivoja, y. m. Tällaisiin sanoihin kuulunee myös aun. *guĭkku* (~ *guĭkan*) kuikka — lainattu venäjäänkin muodossa гуйка grosser Eidervogel —, lyydiläismurteiden (Sunnunsuun) *gaĭag*, *-ad* kajava.

Useat *g*:lliset ja *b*:lliset sanat ovat epäilemättä kuuluneet — ja kuuluvat osittain vieläkin lastenkieleen tai ovat jonkinlaisia hellittelymuotoja. Sellaisia ovat mielestäni seuraavat: *garbaлo* (myös Tver. k.) karpalo, Suoj. k. *guŕu* lymyset: *лapsed oллah guŕus* (= suom. *kuuru*, *kuurossa*, *kuuropiiloset*; vir. *kuurd*, gen. *kuuru* Krümmung, Zusammendrehung, *d* analoginen), *guŕuteskiza* lymyset, kuu-

roset, *guďuttuą* kuurosilla ollessa seista silmät kiinni talonnurkassa, kunnes toiset piiloutuvat (Tver. k. *guruttuą* kuurottaa, olla piiloon kyykistyneenä), *gaлgero* pieni, pyöreänläntä, kimmoinen esine nk. lampaan tai lehmän munuaiset (vrt. Suoj. k. *kalĎku* membrum virile, Sununsuun (KUJOLA) *kaлk*, *-un* scrotum, miehen, pässin etc. ja suomen *kalkkare*), *gumbura* lyhykäinen, pyöreä kappale, kulio (vrt. suomen *kumpura* 'kulle'); *bobo*, *bobońe*, *boboįsta-* leikkiä leluilla (vrt. LÖNNROTin sanakirjan lisävihossa karjalasta mainittua *poppa* leksak [viihdytin], *lapsen p.;* huom. kuit. v. боба das Kinderspielzeug), *beą̈ďžöį* lammas, pajunkissa (lastenk.), *buďbukka* ulpukka, lummekukka, pk. *puďppu*, *puďpukka* (luult. kansanetymologia; vrt. Jyv. *puďppu* vesikupla, *puďputa* (vesi) pulputa, Tver. k. *buďbukka* kupla ja toisaalta saman kukan suomalaisia nimityksiä *kupukka* = vir. *kupp*, gen. *kupu*, *upukka*, *ulpukka*); *buďkkune* näpykkä, mahkura (vrt. suomen *pulkko* hölzerner Zapfen l. Keil RENVALL, *buďu* pyöreä esine, nupukka, *buą̈ла*, *butki* (gen. *buten*, aun. *butken*), Tver. k. *buškię* (~ *buššen*) puskea [1] — Muutamissa sanoissa palatalisatsionikin viittaa lasten kieleen; ks. esitystä palatalisatsionista!

Muutamat *g*:lliset, *d*:lliset ja *b*:lliset muodot saavat kiittää synnystään lausefonetiikkaa: *g*, *d*, *b* ovat kehittyneet (painottomissa asemissa) puheäänellisten äänteiden yhteydessä ja sitten osittain yleistyneet muihinkin asemiin. Näin selitän sanat: *ga* kah, niin (myös *ka*), Tver. k. *geų* < *ga eų* < *ka eį ole; gera* postpos. = *kera; sendäh* (myös *sentäh*) < **sen tähden; baįťťši* paitsi. — Mahdollista on myös, että joku edellisissä ryhmissä mainituista sanoista on saanut *g*:nsä, *d*:nsä, *b*:nsä ollessaan yhdyssanan jälkiosana, kun edellinen osa on loppunut puheäänelliseen ääänteeseen; *g*:lliset, *d*:lliset, *b*:lliset muodot on sitten yleis-

[1] *buškię* verbiin nähden tekisi mieli ajatella venäjän босми, бодамь puskea verbin vaikutusta, joka on mielestäni ilmeinen vepsän sanassa *buťkęįdab*, *butuštab*, vrt. SETÄLÄ ÄH, s. 5.

tetty. Huom. esim. Tihvinin karj. *šiįambuǫ.ıa*, Sununsuun *suggu'biť'š*, *-ťťšad* suokurppa. Näin selittyisivät luontevasti muutamat eläinten- ja marjannimet. Vrt. muuten eteläviron (Kraasnan murt.) *ülegohs* < *ülekohus* kelvoton, *uǫbo* < **uvinapū* omenapuu, *māndi* maantie j. n. e.

Mikäli puheäänellisiä *g-*, *d-*, *b*-ääntеitä tavataan muissa Itämeren-suomalaisissa kielissä kuin karj.-aunuksessa, ovat ne selitettävät samaan tapaan kuin karj.-aunuksessakin. Vrt. tästä esityksestä GENETZ, Karelische Lautlehre, ss. 7—8 ja E. N. SETÄLÄ, ÄH, ss. 1—5.

Alkusuomessa ei — *ts*:ää lukuunottamatta — ole tavattu kahta konsonanttia sanan alussa. Karjala-aunukseen on tämän kielen erikoiskehityksen aikana lainattu venäjästä (pohjoiskarjalaan myös suomesta) melkoinen joukko sanoja, joissa on kaksi, joskus kolmekin konsonanttia sanan alussa.

Konsonanttiyhtymiä, joissa klusiili on ensimmäisenä[1], ovat: *kl*, *kr*, *kn*, *tr*, *pl*, *pr*; *gl*, *gr*, *gn*, *dr*, *dv*, *bl*, *br*. Esim. *kleįa* liima < v. клей, *kroǫssię* maalata < v. краситъ, *kńiga* kirja < v. книга, *trupka* piippu < v. трубка, *pleťťi* ruoska < v. плеть, *plotńikka* salvumies < v. плотникъ, *praųda* tosi < v. правда; — *gluške* kuuro, vrt. ven. глухой, глуше, *griųna* 10 kopeekkaa < v. гривна, a. *gnięđu*, *-a-* tummanruskea hevonen < v. гнѣдой, *dreǫni* hylky < v. дрянь, *dvorťťša* palatsi, linna < v. дворецъ, *bleäď'i* portto < v. блядь, *blųǫda* paksu (puu-)lautainen < v. блюдо, *bruįa* kalu, työkalu, ase < v. сбруя j. n. e.

Nämä konsonanttiyhtymät esiintyvät myös kielen omissa onomatopoeettisissa, osittain muissakin sanoissa; esim. *klikotta-* nikottaa, *krabineh* krapina, *kriď'žahta-* kirahtaa, *pläťšistü-* lätistyä, litistyä, *prukottele-* sanoa *'pruko'*.

Huomattakoon erittäin ne tapaukset, joissa on *gl*, *gr*, *bl*, *br* (joko onomatopoeettisia tai lainasanoja) ja joiden originaaleissa on *kl*, *kr*, *pl*, *pr*: Suoj. k. *gramahuttoǫ* krapahuttaa, tehdä äkkiä, *gravissa* (~ *grabize-*) krapista, *griď'žissä*, *-zen* kritistä, *grǫǫbię* kynsiä, raapia, kaapia, *grähissä* rähistä, krähistä, röhkiä, *grähü* rähinä, krähinä, *grägähöįįä* voimakkaampi kuin *grähissä* (esim. rykimisestä),

[1] Niistä tapauksista, joissa klusiilin edellä on *s*, ks. *s*:n historiaa.

grovissa, *-bižen* synnyttää eräänläistä hälyä, *grobahuttoą: vihmoą gr.*, *aįoą gr.*, *grobelo* vanhuuttaan huono ihminen (= *kobelo*), *gröhkeä: rügię gr.*, myös *gröhkeh* röhkiminen, (esim. sian), *bleągüǫ* määkyä, *brǫüžähütteą* roiskahuttaa, *brǫüžütteą* roiskuttaa j. n. e.; Suoj. k. *gleima* leima, pilkku < v. клеймо, aun. *grūnu* kruunu (valtio), *gromu* suuri, kömpelö ihminen tai esine (vrt. suomen *kromo*), Suoj. k. *bleťťi* piiska, *briǫaťeľa* ystävä (»ei tav.») < ven. пріятель, *bridoąnoį* = *pridoąnoį* myötäjäiset < v. приданое, *brušakka* (ja *prušakka*) < v. прусакъ, *briśakka* (ja *prišakka*) < v. присядка polvien taivutus l. kyykkytemppu venäläisessä tanssissa j. n. e. — Pyrkimysperäinen on epäilemättä aun. *glǫądan*, *-an* pyhäsavu < v. ладанъ, ладонъ; vrt. esim. Suoj. k. *kliędga* kaularihma (ihmisellä t. eläimellä) = suom. *lieka*.

Omituisesti on *s k*:n edellä pk:n sanassa *skeäkä* kääkä, kädensija (vrt. aun. *kęägü*, *-ä-*, veps. *gäga*). Samoin *s* venäläisissä lainoissa *skuľa* jauhokuli < ven. куль, myös *kuľa*, pk. *streąni* (ek. *dreąni*) hylky < ven. дрянь. *s* perustunee »pyrkimysperäiseen analogiaan»; se on liittynyt sanan alkuun alueella, jossa *s* konsonantin edellä on lainasanoissa alkanut tulla tutuksi.

2. Sanan sisässä tavun alussa.

a. Puheäänellisen äänteen jäljessä.

k, *t*, *p* ≡.

Alkusuomalaiset puheäänettömät klusiilit ovat säilyneet muuttumattomina pohjoiskarjalassa; esim. *akana*, *hituńe* hiukkanen, *leįpilapię* j. n. e.

k, *t*, *p* > *g*, *d*, *b*.

Alkusuomalaiset *k*, *t*, *p* ovat puheäänellisten äänteiden, s. o. vokaalien ja likvidain jäljessä eteläkarjalassa, Tver. k. sekä aunuksessa muuttuneet vastaaviksi puheäänellisiksi, *g*:ksi, *d*:ksi, *b*:ksi; esim. *vago*, *kädehińe*, *hoąba*, *haŋgi*, *andoą*, *ambuǫ*, *velga*, *šilda*, *šalba*, *šarga*, *kerda*, *tarbehet; haravoigoą*, *kaįkkięgaľi*, *andoąda*, *eťťšięde*, *päreįdä*,

keväi̯dä, *kipeï̯dün* (»kipeytynyt», subst.); *armahembi*, *vanhemmaлda*; *tütärdäh*, *vahiŋguą*, *puoлendoą* j. n. e.

Myöhemmissä venäläisissä lainoissa tavataan säännöllisesti *k*, *t*, *p* muuttumattomina; esim. *zakusię* purra leipää (viinan ääressä), v. закусить, *kapusta* kaali, v. капуста, *лoąpoťťi* tuohikenkä, v. лапоть.

Karjalan *pabaďię* (aun. *papadi̯a*) papin rouva < v. попадья, näyttää ottaneen *p* > *b* äännekehitykseen osaa. Huom. myös *ię* < *ia* (siis: **papaťią* > **pabaďią* > *pabaďię*). Mahdollista on kuitenkin, että *p* > *b* karjalassa perustuu jonkinlaiseen assimilatsioniin.

Itse näiden äänteenmuutosten leviämisestä ja iästä esitettäköön tässä seuraavat seikat.

-k- > *-g-*, *-t-* > *-d-*, *-p-* > *-b-* esiintyy nykyisin Tverin ja Aunuksen karjalassa sekä Vienan läänin karjalaisalueen etelä- ja itäosassa. *k-*, *t-*, *p*-alue alkaa Miinoan kylästä ja käsittää luoteisen ja pohjoisen karjalaisalueen, (Venäjän) Kemijoki eteläisenä (kaakkoisena) rajana. Genetz mainitsee *g-*, *d-*, *b*-muotoja Kemijoen pohjoispuoleltakin, Pilzjärvestä. Sen sijaan *k-*, *t-*, *p*-muodot ovat käytännössä muutamia penikulmia Suomen rajasta itäänpäin. (Niitä tunnetaan aina Kieretistä, Kannanlahden rannalta.) Huomattava on, että tavataan välittäviä murteita; soinnilliset äänteet tulevat sitä tavallisemmiksi, mitä kauvemmaksi itää (tai etelää) kohden siirrytään. Joskus on soinnillisuus tällä välialueella niin heikko, että sellainenkin etevä foneetikko kuin Genetz jäi epätietoiseksi, oliko kuullut soinnillisen vai soinnittoman konsonantin.[1] Poańarvellä, Jyškärvellä ja Užmanalla ovat *g*, *d*, *b* tavallisia vain yhtymissä *ŋg*, *nd*, *ld*, *mb*, Jyškärvellä toisinaan myös vokaalien välissä. Venäläisissä lainoissa on samoissa seuduin *g*, *d*, *b* myös vokaalien välissä: *doroga*, *naroda* j. n. e.; mutta varsinaisella *k-*, *t-*, *p*-alueella venäjän *g*, *d*, *b* on substituoitu *k*:lla, *t*:llä, *p*:llä; esim. *rokosina* niinimatto, *pūta*, *satu*, *poapo* isoäiti < v. баба j. n. e.

[1] Ks. Karelische Lautlehre, s. 30.

Genetz, jonka esitystä ja kielennäytteitä edellisessä olen seurannut, panee (luoteis-Karjalan) *k*-, *t*-, *p*-muodot suomalaisen vaikutuksen laskuun ja hän lisää: »auch in anderer Beziehung hat die Suomisprache, in Folge zahlreicher finnischer Einwanderungen, beständiger Reisen der Karelier in unserem Lande und ihres Aufenthaltes in demselben, einen grossen Einfluss auf das Karelische ausgeübt.» [1]

Genetzin mielipiteen tueksi voi esittää ensiksikin sen, että myös Suomen puolella on vastaavilla kohdin (Kajaanin seuduilla) huomattavissa karjalaista vaikutusta. Mutta vielä tärkeämpää tässä suhteessa on se, että voimme osoittaa *g*-, *d*-, *b*-alueen ennen olleen nykyistään paljon laajemman; siihen on kuulunut koko Käkisalmen lääni.

Käkisalmen läänissä on esim. Vatjan viidenneksen v. 1500 kirjoitetun verokirjan mukaan [2] *k*:n, *t*:n, *p*:n asemesta, milloin ne ovat puheäänellisten äänteiden välissä, säännöllisesti *g*, *d*, *b*. Esim.: Ругола = Rukola Jaakkimassa (Kurkijoen pogosta, Ronimus, Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus, s. 39), Сиголакша = Sikolahti, nyk. Sikopohja Uukuniemi (ibidem, s. 46), на мягисельскомъ островѣ = Mäkisalon saari Sortavalan pit. (ib., s. 49), на Угонимѣ = Uukuniemi (Kurkij. pog., ib., s. 41), Ригола luult. = Riikola (Sortavalan pog., ib., s. 46), Ругоярва = Ruokojärvi Impilahdella (Sort. pog., ib., ss. 45, 46), на Кавгалѣ = Kaukola (ib., s. 18), Евгіа = Joukio Parikkalassa (Kurkij, pog., ib., s. 43), Ловгола luult. = Loukola (Kurkij. pog., ib., s. 38), Кидела = Kitelä Impilahdella (Sort. pog., ib., s. 51), Идола = Iitula Hiitolassa (Kurkij. pog., ib., s. 37). Лайдосала = Laitasalo (s. p., ib., s. 41), Койдера = Koitere (nyk. Kivilahti) Ilomantsissa (Ilom. pog., ib., s. 52), Койдола luult. = Koitola Sakkulassa (ib., s. 27), Лойдомѣрѣ озерѣ = Loitimojärvi Kiihtelyksessä (Sortav. pog., ib., s. 48), на Равдѣ = Rautajärvi (ib., s. 17), Равдолакша

---

[1] Genetz, m. t., s. 31.

[2] J. V. Ronimus, Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus, Joensuu v. 1906. Nimet on verrattu alkuperäiseen painettuun asiakirjaan.

= Rautalaks Parikk. (Kurkij. pog., ib., s. 37), въ Судлакшѣ = Suotlaksi (Käkisalmen pit., ib., s. 19), Нодлакша = Noutlahti Ilomantsissa (Kurkij. pog., ib., s. 40), Ребуево = Repo ? (Sakkulan pog., ib., ss. 23, 28), Рябуево на Иломанцѣ = Revonkylä Enossa (Kurkij. pog., ib., s. 40), на Соболиннѣ = Sopolinna Sakkulan pit. (Sakk. pog., ib., s. 26), Габалакша = Haapalahti Hiitolassa (Kurkij. pog., ib., s. 41), Гибела = Hyypölä Kaukolassa (ib., s. 21), Кайбалской на волокѣ = Kaipais Suojärvellä (Salmin pog., ib., s. 55), на Тайбалѣ (Kurkij. pog., ib., s. 41), въ Лойги Тайбалѣ (Laatokan rannalla, Salmin pog., ib. s. 55), на Пейбуевѣ = Peipois Mantsinsaarella (Salmin pog., ib., s. 55); — Ялгалакша luult. = Jalkalaksi Suojärvellä (Salmin pog., ib., s. 55), Селище Валгала (Käkis. pog., ib., s. 17), Валгага (Sortav. pog., ib., s. 45), Валгала у Лигуева = »Valgola, hävinnyt kylä Sortavalan Liikolanjärven luona» (Sortav. pog., ib., s. 49), на Пяльгиярьвскомъ Pälkjärvellä (Ilomantsin pog., ib., s. 53,), Др. Масельгѣ = Maaselkä Raudussa (ib., s. 31), на Масельгѣ, Оргола (kahdesti) = Orkola (s. p., ib., s. 35), Сергисела на Сергиселѣ = Särkisalo (ib., s. 19), Сяргисурья = Särkisyrjä Ruskealassa (Sortav. pog., ib., s. 51), Валдола = Valtola Hiitolassa, Кавговалда = Kaukovalta, vrt. nyk. Kauvatsalmi Hiitolassa (Kurkij. pog., ib., s. 37), Парролда kenties = Parrolta, yks. ablat. (Sortav. pog., ib., s. 52), Калбола = Kalpola (Kurkij. pog., ib. s. 37), Килбиярва = Kilpijärvi Korpiselillä (ib., s. 50), на Корбѣ = (Vepsän)korpi Raudussa (ib., s. 31), Корбола = Korpola, Raudussa (ib., s. 31), Корбоярва = Korpijärvi Korpiselillä (Sort. pog., ib., s. 46), Турбосаръ = Turpa(niemi, Sortav. pog., ib., s. 51); — Лунгула = Lunkulansaari (Salmin pog., ib., s. 54), Сандалакша = Santalaksi (Kurkijoen pog., ib., s. 36), въ Мандерѣ = Mantere (Sortav. pog., ib., s. 52), Имбилакша Impilaksi (-hti, kylä, Sortavalan pog., ib., s. 45), на кимболѣ = Kimpola (Kurkij. pog., ib., s. 41), на Кумбѣ озерѣ = Kummunjärvi (Uukuniemen pit., ib., s. 17), Лимбуева = ? »Limpoilaks» (Käkis. pog., ib., s. 21), на Гиемъкумбѣ = Hiienkumpu (Kurkij. pog., ib., s. 39) j. n. e. — Toisenlaisia esimerkkejä on tuskin nimeksikään: Такуй въ Залѣсьѣ = ? Takapohji (Kurkij. pog., ib., s. 38), Китяга = Kitehenkylä, Гюпиярва = Hyypiäjärvi Kiteellä (Sortav. pog., ib., s. 44); vrt. kuitenkin toisaalta *hyyppä*, *hyyppi-*.

g, *d*, *b* ovat säännölliset merkinnät vielä 1618 v:n maakirjassa: Jougio pogost Raudajärffi (ib., s. 42), Noud-

lax (ib., s. 40), Valgolaxby (ib., s. 18), Pälgijärffi pogost (ib., s. 53), Kalbolan Laxi (ib. s. 37), Kimbolan salmi (ib., s. 41).

k, *t*, *p* ovat näissä tapauksissa (sanan sisässä puheäänell. ääänt. välissä) tulleet Laatokan seudun murteisiin vasta Stolbovan rauhan jälkeen Käkisalmen lääniin siirtyneiden savolaisten kielestä.

b. Puheäänettömien äänteiden jäljessä.

α. Puheäänettömien spiranttien jäljessä.

Tässä asemassa on alkusuomessa tavattu *k* ja *t*. Ne ovat karjalassa niinkuin suomessakin muuttumattomina säilyneet; esim. *kaški*, *лaškię* laskea, *лaiska*, *aštuǫ* astua, *oštoǫ* ostaa, *mušta*, aun. *mustu* j. n. e. — *i*:n seuratessa näyttää *st* muuttuneen *ťťš*:ksi, *ťťš*:ksi; esim. *toiťťši* toiste, *kolmiťťši* kolmesti, *neľľiťťši*.

β. *k t*:n jäljessä.

Alkusuomalainen *k* on *t*:n jäljessä säilynyt, niinkuin suomessakin; esim. *totku*(*t*) kalansisukset, suolet, *matka*, *pitkä* (aun. *matku*, *pitkü*). Sellaiset etelä-karjalassa yleiset tapaukset kuin *edgo* (pro *etko*) etkö, *müǫ̈dgo*, *voidgo*, *rubiądgo* (samoin: *annadgo*, *tïädgo*, *piädgö*) ovat lausefonetiikan vaikutusta; ks. loppu-*t*:n historiaa. Vrt. myös *kedbo* (ketpä) Jäng.

γ. Avonaista tavua rajoittavat geminaattaklusiilit.

Karjala on tässäkin kohden pääasiassa samalla kannalla kuin suomi: pitkät klusiilit ovat säilyneet; esim.: *šukka* (aun. *sukku*), *aitta*, *šoǫttoǫ*, *tappoǫ*, *paлkka*, *tarttuǫ*, *kirppu* j. n. e. — Huomattava on että näiden geminaattain alkuosa on likvidan ja nasaalin sekä korottoman tavun vokaalin jäljessä lyhyt ainakin Suojärven karjalaismurteessa. Tverin k.:ssa ovat *kk*, *tt*, *pp* nasaalin ja lik-

vidan jäljessä lyhentyneet, arvatenkin venäjän kielen vaikutuksesta. Esim. Tver. k.: *kuʌku*, *verko*, *ńeŕkä*, *ńäŕťä* (*koi̯vun ń.*) jälttä, *peŕťi*, *vaʌpahan*, gen., valkea, vaalappa j. n. e.; mutta *veŋkko* < *venakko*.

3. Sanan sisässä tavun lopussa.

a. Puheäänellisen äänteen edellä.

Karjalassa on alkuperin tavattu yhtymät *kl*, *kr*, *ki̯*, *tr*; *ti̯*, *tv*, *tm*, *pl*, *pr*, *pi̯*, joita vieläkin käytetään luoteiskarjalassa, samalla alueella, millä *k*, *t*, *p* muutenkin esiintyvät vastaaviksi puheäänellisiksi muuttumatta.[1] Esim.: *kaklusta* = ek:n *kagʌus*, *üo̯kläštäu̯tüo̯*, vrt. ek:n *ögläšteą*, pöyhkeillä, *käkrä* (vrt. ek:n *kügrä*), *vi̯plo* viipale, viilu, *tapla* täplä, *käprü* = ek:n *käbrü* käpy, *patakopra* padan koukku, Jyv. *roo̯kie̯* hevosen, lehmän takajalka, 'raaja', *toakie* tiheä, taaja, *voakie* vaaja, pk. *ropivo* < **ropio* rovio, *latva*, *vatvoa*, Jyv. *lotmanneh* vaaran loma, Vuokk. *viti̯at*.

Muussa osassa karjalaa ovat *k*, *t*, *p* näissä tapauksissa muuttuneet vastaaviksi puheäänellisiksi äänteiksi; esim.

gl, *gr*: *kagʌa*, (aun.) *kagʌu*, *tagʌa*, *ńieggʌa*, *šieggʌa*, *eglen* (aun. *egläi̯n*), *kigʌoą* keikelehtää, kekkaloita (vrt. *kikaʌneh:* keikassa, keikallaan); *kagra*, *nagroą*, *nagris*, *mägrä*, *vuo̯gra*, *vuo̯grata*, *mügrä*, *kügrä*, *kügristeą;*

dr: adra, *pedra*, *tedri*; *kuo̯dra* tuppi, *hudra* hauras, *udra* kurja, *kädräkkä* huono, heikko, raihnas, hapera;

bl, *br: kabʌaš*, *kubʌoą* kellua, pysyä veden päällä, *vi̯bʌo* viipale, viilu, *nübla* nappi, Tver. k. *šübla* syylä (Jyv.

---

[1] Genetzin mukaan, Karelische Lautl. s. 31, *gl-*, *gr-* j. n. e. muotojen alue sentään on hiukan laajempi kuin *g*:n, *d*:n, *b*:n muuten (esimerkkejä: *kagra*, *kodva*, *kobra*). Myös Poańarven, Jyškärven ja Užmanan välimurteessa on soinnillisuus vallalla päättäen sellaisista Genetzin kielennäytteiden esimerkeistä kuin *nagrokši*, *pedra*.

ťšüpläńi), *kabris*, *soąbra* heinäpieles (veps. *sabr*, suomen *saura*), *käbrü*, *äbräs*, *kobra*, *kobristan*, Rug. *śebra* seura, joukkopakina: *heįttäkköą̈ śebran piändä*;

gį (< *kį*): *roągię* (< **rākįa*) Rug. *ńeľľäh roągięh lehmän leįkkoąmma* (ensin keskeltä poikki, sitten molemmat osat kahtia), aun. ravi, joutuisa, nopea, ek. *toągię* taaja, tiheä, Rug. *voągię* vaaja, maahan lyöty seiväs, johon esim. hevonen sidotaan, aun. *agįu*, gen. *agįan*, pää (kylän, venheen);

ďď, *dį* < *tį*: *лaďďoą-* l. *лadįoą-* latoa, Rug. *ruďďata* rytkätä, painaltaa (esim. toista hartioista), Tver. k. *rudįuǫ* tukkia, sulloa polkemalla ynnä muuten (esim. heiniä häkkiin). Sanat *лoďďa* l. *лodįa*, *suďďa* l. *suďįa* ovat venäläisiä lainoja, joiden jo originaalissa on *d*. Niistä ei ainakaan jälkimmäinen varsinaisesti kuulu tähän.

dv: *лadva*, a. *лadvu*, *-a-*, *kodva* runsas aika, *pedvoą-* aun. rehkiä (vrt. suom. *pelmastaa*, *pelmuta* 'väsnas, larma, stoja'), Tver. k. *vadvuǫ* (*vadvon*) vatvoa; *hadvata* '*pahuą paišša*' (puhua pahaa);

dm (< *tm?*): *лodma* alho, laakso, *aлava sia*, *kušša vezi seįzov*, aun. *лodmu*, gen. *лodman*, *lidma* lima, *Lięđmanįogi*, aun. *rädmäkkö* lakastunut, *rädmistü-* lakastua.

bį: aun. *hibįu* (< *hibįa*) ruumis, *kabįu* (< *kabįa*) kavio, *kebięį* (*kebįię-* <**kepięä-*) kantasanasta *kebįä*, vrt. *kebiendeä* keventää, *tobįu* (< *tobįa*) suuri. Karjalassa on *į* vokaaliutunut: *hibię* < **hibįa*, *kabię*, *kebię*, (Himoľa) *rabię* ravia, ravakka, väkevä, (ek.) *tobię;* Tver. k. *robivo* < **ropio* rovio.

Nykyisessä karj.-aun:ssa tavataan sanoja, joissa *k*, *t*, *p* esiintyvät tavun lopussa puheäänellisten äänteiden edessä, mutta ne ovat kaikki venäläisiä lainoja ja lainatut kieleen vasta sen jälkeen, kun *k*, *t*, *p* puheäänellisten konsonanttien edellä olivat muuttuneet vastaaviksi puheäänellisiksi äänteiksi. Sellaisia ovat esim.: *kuklа*, aun. *kuklu* tytti, nukke < v. куклa, *hitroį* viekas < v. хитрый, *kopra* (Math. 32: 23 Tver. k.) < ven. копёръ, -пра das Bacillenkraut, der Seefenchel.

Joku venäläinen laina on kuitenkin siksi varhainen, että se on ottanut tähän äännekehitykseen osaa: *Pedru* (yhd. *Pedrun-päivä* 11 p. heinäk.), aun. *Pedri* = ven. Пётръ; samoin Tveriläisessä evankeliuminkäännöksessä Pedri, Pedrin, Pedrillä (26:s luku); Suoj. k. *Kibroį* Kiprian = Кипріанъ. *k* > *g*, *t* > *d*, *p* > *b* eivät ole voineet suorittautua ennen kristillisten nimien leviämistä Karjalaan, s. o. ennen 1000-lukua.

Vatjan viidenneksen verokirjan muutamat tähän kuuluvat esimerkit osottavat ääntoenmuutoksen ainakin jo ennen v. 1500 suoritetuksi. Sellaisia on: Dp. Яглаярва = Ägläjärvi, на Яглаярвѣ (Ronimus, m. t., ss. 48, 52), Dp. Меглила sijapaikka tuntematon (Ronimus, m. t., s. 19), Dp. Мегра, на Мегрѣ = Raudun Mäkrä (Ronimus, m. t., s. 131—2), Dp. Коблола saari Jaakkimassa (v. 1618:n maakirjassa Koblala sari, Ronimus, m t., s. 39), Косутярва нижняя лодва (= *ladva*) Kiihtelyksessä (Ronimus, m. t., s. 53.[1]

Kun näillä samoilla seuduin nykyisin yleensä — vain muutamat paikannimet tekevät poikkeuksen — tavataan yhtymät *kl*, *kr*, *tr* j. n. e., niin johtuu se epäilemättä siitä, että melkoinen osa Käkisalmen läänin kreikanuskoisia asukkaita Stolbovan rauhan jälkeen siirtyi pois ja niiden sijaan siirtyi savolaisia, joiden murteessa vielä siihen aikaan olivat *kl*, *kr* j. n. e. yhtymät tavallisia (niinkuin on laita osittain vielä nykyisinkin)[2].

b. *s*:n edessä: *ks*, *ps*.

Näissä alkusuomalaisissa äänneyhtymissä ovat klusiilit karjalassa säilyneet; *s* on laajoilla alueilla muuttunut *š*:ksi, mutta se seikka kuuluu oikeastaan *s*:n historiaan, johon tulemme tuonnempana. Esim. *makša*, *ịakšoą* ottaa päältä

---

[1] Suomen vanhassa kirjakielessäkin on yksi tähän kuuluva esimerkki. Agricolalla on Psalttarin esipuheessa karjalaisten jumaliin kuuluvana Egres, joka epäilemättä on luettava *Ägräs;* samassa lähteessä on *kr*:llinen esimerkki: Käkri ſe liſeis carian caꝑuon.

[2] Ks. tekijän Äännehist. lisiä, ss. 30—32.

pois, paljastaa, ryöstää, *kaksi* (varhaisalkus. **kakte*, **kakti*); *lapši* ja *lapsi* j. n. e.

ts:n käsittelemme tuonnempana erikseen.

c. *t k*:n edellä

on säilynyt. Vrt. ed. s. 9. — *čk*:sta syntynyt *tk* on usein muuttunut *kk*:ksi. Ks. *č*:n historiaa!

d. Avonaista tavua rajoittavien pitkien klusiilien vastineet suljetussa tavussa.

Karjalassa vallitsee nykyisin sama suhde kuin suomessakin: *akan* ~ *akka* (aun.: *akku*), *paʌkata*, *otan* ~ *ottoą*, *tapan* ~ *tappoą*, *kaųpan* ~ *kaųppa* j. n. e.

Alkusuomalainen suhde on ollut *kk* ~ *ǩk*, *tt* ~ *ťt*, *pp* ~ *p̌p*, joten siis karjalassa on suoritettu *ǩk* > *k*, *ťt* > *t*, *p̌p* > *p* aivan samoin kuin suomessakin.

Aunuksessa on toisinaan *kk*, *tt* (*pp*:sta ei ole esimerkkejä) suljetun tavun edessä. GENETZin kielennäytteistä ja sanastosta olen poiminut Seämärvestä ja Vieljärvestä seuraavat esimerkit: *sorkkis* s. 9, *ei virkka* s. 17, *maʌtta* - - - *ei* s. 194, *perttin*, *perttis* ss. 3, 4, 5, *ťšorttan* ss. 17, 18, 19, *ťšorttad* s. 13, *tarttu* (= tartu) s. 18, *butťlkkan* ss. 7, 8. Sellaiset kirjoitustavat kuin *pika*, *pikoi*, *veikoi*, *tapoi* tappoi, *tütöi*, *sťötöi* sammakko, *azetui* s. 10 asettui — *oi*, *öi*, *ui* äännettävä diftongeina — (ja ei *kūʌtu* pro ei *kūʌttu*, analog.-muodostus) osoittavat, ettei ero kahdennettujen ja lyhyiden konsonanttien välillä kaikin paikoin ole selvä. Tässä tuntuu epäilemättä lyydiläismurteiden vaikutus. — Omituinen on aun. *ragenda-* (Suist., loits.) rakentaa; kenties varhainen laina suomesta; vrt. karj. *rakenda-* tehdä valmiiksi, valmistaa, sisustaa (huone).

Abessiivissa on aunuksessa loppuna *ta*, *tä* (paitsi possess.-suffiksin edessä *tta*, *ttä*): *peʒtä*, *peąlöįtä*, *šoąpkata päįn*; karjalassa sen sijaan (GENETZin mukaan) *tta*, *ttä*: *moątta*, *moąloitta*, *tuletta*, *murginatta* (Reb.), *ťeŋkatta* (Miinoa), *ulvomatta* (Vuokk.). Karjalan *tta*, *ttä* tuskin on,

ainakaan painollisen tavun jäljessä; suorastaan alkusuomalainen, vaan selittynee siitä, että tätä sijaa, nk. GENETZ sanoo »käytetään mielellään suffiksin kanssa» ja suffiksien kanssa esiintynyt vahva-asteinen muoto on yleistetty. Suomen kielessä *tta*, *ttä* abessiivi on vanhastaan tuttu pohjoispohjalaisissa ja Kajaanin seudun murteissa.

4. Sanan lopussa.

Sanan lopussa on alkusuomalaisena aikana tavattu *k* ja *t*.

k on karjala-aunuksessa äännelaillisesti kadonnut. Näin on käynyt

1. *ek*- (alkusuom. *ęk*- ja *ęk*-)loppuisissa sanoissa; esim. *kuve* (~ *kudie*-), *kašše* < **kastek* (~ *kaštiẹn*) j. n. e. Kun karjalassa loppu-*h* on säilynyt, voimme tämän kielen avulla osoittaa, mitkä sanat ovat olleet *ek*-, mitkä *eh*-loppuisia.

2. abessiivissa: *moạtta*, *šüǫ̈mättä* (aun. *moạta*, *süǫ̈mätä*).

3. karjalassa ja aunuksessa alueittain tavattavat *kse*-loppuiset translatiivit kuulunevat myös tähän: *kse* < *ksek* (alk. *kseḳ* ja *kseḳ*); esim. *moạkše*. Tämänmallisia muotoja ovat suomen kirjakieleenkin siirtyneet '*luokse*' ja '*taakse*'.

4. imperatiivin yksikön 2:ssa persoonassa; esim. *tule*, *mene* (*mäne*), *koạ* kaada y. m.

5. preesensin ja imper. yks. 2:sen pers. kielteisessä muodossa, jossa itse verbi on sama-asuinen kuin imperatiivin yks. 2:sessa persoonassa.

6. 1:sen inf.:n lyhemmässä muodossa; esim. *andoạ* < **antadak*, *ʌugiẹ* < **lukędak* j. n. e.

7. *sti*- (< *stik*-)loppuis. adverbeissa; esim. *hüväzesti*.

8. Vahvistuspartikkelissa **kik*, **γik*, **gik*; esim. (aun.) *kos kengi sanov* milloin mikin sanoo, *häi i noụzov-gi; daị sinä meñit-ki, e andanuh-gi*.

k on lisäksi tavattu muutamissa adverbeissa, semmoisissa kuin *tänne*, *šinne*, *kunne; tägäli* tätä tietä, *mi-*

gäľi, *peįtokkaľi* salaisesti j. n. e.; *kĭńi;?* *eįťťši* edestä, verosta, asemesta, *aliťťši* alitse j. n. e.

Loppu-*t* on säännöllisesti säilynyt karjalassa. Kuitenkin on sen asemeen puheäänellisen äänteen seuratessa murt. kehittynyt *d* (t. s. *t* > *d*). Esim. *šoątad miąd vedeh* (Poaen), *edgo* etkö, *ku voįzit šię heąd vaššata* (Reb.): kun voisit sinä heidät voittaa, *poąnnud moržeįn* (Semss.) j. n. e. Huom. myös Vienan läänin runojen: 'Viel' ei näü omad veräjät, Omad uksed uljottele'; — 'Vanhat soudi, piäd vabizi'. — *-t* > *-d* epäilemättä venäläistä vaikutusta.

Genetzin kielennäytteissä on karjalasta toisinaan myös *-t*:ttömiä muotoja: *Eį . . . roinnu* (mutta myös: *eį . . . voįnut*) Poaen, *en ottanu, ed . . . ottanu, eį tundenu, ei aįgaųdunu, liębõv aįanu, emmä nägenü* (Jängärvi). Substantiivisesti käytettynä tavallisesti *-t*-loppu; esim. *kuǫllut* Užm.

Omituinen on *h* loppu-*t*:n sijaisena aunuksessa; esim. *En minä tiędänüh, en ole . . . nähnüh, olen minä kävellüh* (Seäm.), *mužikku . . . ei voįnuh* (Seäm.), *on . . . tuллuh* (Vielj.) j. n. e. Samoin Semssärvessä: *ei roįnnuh, roįnnuh eį.* Nämä muodot tuntuvat edellyttävän loppu-*t*:ttömiä muotoja *tullu, nähnü* j. n. e. Se *h*, joka nyt tavataan loppuäänteenä, kuuluu varmaan alunpitäen vain refleksiiviseen taivutukseen (vrt. esim. *eį azeteллuhez meľťiťťšü, kaťťšonuheze* j. n. e.). Huomattava on, että loppu-*t*:ttömiä muotoja akt. 2:sessa partisipissa on laajalta Suomen murteissa sekä lisäksi lyydiläismurteissa ja äänisvepsässä, joten *t* > 0 näyttää kehittyneen hyvin varhain.

B. Spirantit *γ*, *δ*, *β* (resp. puheäänelliset klusiilit *g*, *d*, *b*).

1. Sanan sisässä suljetun tavun alussa.

Karjalan äännesuhteet ovat näissä kohdin pääasiallisesti samat kuin suomen itämurteiden. Edustus on seuraava.

1. γon joko kadonnut, esim. *moga* < **mayattak*, *nägn neägn* < **näγen* j. n. e., tai edustaa sitä *v* labiaalivokaalien edessä (paitsi milloin γ:n edellä on ollut *i*-loppuinen diftongi) ja jäljessä, esim.: *havon* ~ nom. *hago*, *ševotta-*, *livotta-*, *mavun*, *nävöistä*, mutta *ruis*, *näüttä-* (kenties lainoja suomesta); *ioven*, *noven*, *rüvittä-*, *šuvaš*, *huovis*, *leuvan* t. *levvan*, *hauvin* (*hauin*), mutta myös *kuottele-*, *šoendoa*. Kirjavuus saa selityksensä joko eri murteiden erilaisesta äänne-edustuksesta tai suomen kielen vaikutuksesta. Vielä saattaa γ:tä edustaa *i* *i*-loppuisen diftongin ja *i*:n (väliin myös *e*:n) jäljessä: *mulliota* hapata, *poiian* (aun., karj. *poian*), *iiin* ikuisesti, nom. *igä*, *liian* ~ *liga*, *liian*, *šeiašša* (l. *šeašša*), mutta esim. *paissa* (aun. *paista*, *paiista*) pakista, *rais* ~ *ragehe-* rae, *hiestü-* y. m. Huom. aun. *väien*, *taiemba*. Rugajärven murt. ja paikoin muuallakin eteläkarj. ovat *v* ja *i* useimmiten kadonneet: *iaon* (*iago*), *huiotoin*, *huiata*, *toaeta* taajeta, tihetä, *poindima*, *reän* (~ *regä*), *regi* ~ *reet* (Tverissä *reiän*, *reiet*). Vrt. *v*:n ja *i*:n esitystä.

Erilaisia analogiamuodostuksia.

v joko katoedustuksen tai *i*:n asemesta tavataan Jüv. ja Tverin karj. *iakelen* (*iageлen*) verbin taivutuksessa: *iavella* (Tver. *iaveлла*), Rug. *ioaлла*; *v* on peräisin *iago* substantiivin heikkoasteisista muodoista: *iavo-*. Samoin selittyy *v* omituisessa imperfektissa *tevin* makasin (*naizen tevin da tüttären tevin*, luult. myös *tövin* — *e* > *ö* —, koska Genetz mainitsee vartalon *töge-*: *v* on peräisin *tego* ~ *tevon* paradigmasta; verbin preesens kuuluu *teien* ja *teen* (luult. murt. myös *tien*), Jyv. *teientä* naisen pitäminen.

Sana *säkä*, *sägä*, jonka pitäisi heikossa asteessa kuulua *šeä*, on sekaannuksen välttämiseksi — se olisi useimmissa sijoissa seonnut *šeä*, *seä* (sää, tuuli) paradigmaan — on pk. (Jyv.) siirtynyt *k* ~ *i* vaihteluun *säkä* ~ *säiän*, Tver. k.:ssa on vahva aste yleistynyt: *säǵä* ~ *säǵän*.

Vahva aste on yleistynyt varsin usein: a) *ut-*, *üt*-loppuisissa diminutiivimuodoissa: *pieńi iogut*, *mägüt* (mutta *mägi* ~ *meän*), *regüt* j. n.e. b) *ise*-loppuisten verbien taivutuksessa pohjoiskarjalassa: Jyv. *oikaišša* (*-šen*), *sukaišša*, *-ašen* tehdä jotain äkkiä, *hüäkäišša*, *-äšen* j. n. e. Tällaiset muodot ovat lainaa suomesta. Itse *aise*-tyyppikin on epäkarjalainen. Karjalassa ovat vallalla seuraavanlaiset muo-

dot: *katkoąn* ~ *katata* katkaista, *karkoąn*, *ka(r)rata* karaista, *valgoąn* ~ *valлata* valkaista.

Jyv. *hakaššella* riidellä, vrt. *ottoą hakah* ottaa kovalle, *hakapakina* riitapuhe, erotukseksi verbistä *hoąššan*, *hoąštoą* puhua.

Samoin ovat Tver. k.:n *kiąǵä* ovenripa ja *käǵi* käki, jotka useimmissa taivutusmuodoissaan olisivat (ja ovat) tulleet samanlaisiksi kuin *käzi* paradigman vastaavat muodot, yleistyneet taivutuksessaan vahva-asteisiksi. *kiąǵä* (aun. *keągü*, *-ä-*), pk. *skeąkä* ovat kenties toisestakin syystä jääneet astevaihtelun ulkopuolelle: sana on laina lastenkielestä; vrt. Tver. k.:n *kätťkä* (*kät* + *kä*, vrt. *käsi*) auran kädensija.

Jyv. *makuššella* 'maistella' muodostus tuntuu myöhäsyntyiseltä; samoin *parkunta* parunta (vrt. *parku*), *vaįketa* ~ *vaįkenoų* tulla vaikeammaksi. Tverissä on *šogeta* (~ *šogenen*), *tagata* (~ *taguąn*) pakottaa kovin, käskeä. Sellaiset KARJALAISEN Tver. k.:sta merkitsemät (arvatenkin kyselyllä saadut) sanat kuin *ig'en* — sanaa käytetään tavallisesti monikossa — ja *ogaš*, myös epäodotuksenmukainen *oaš* (pro *ovaš*), josta yks. nominatiivi harvoin tulee kysymykseen, ovat hyvin myöhäisiä, kenties individuaalisia yleistysmuotoja.

Rugajärven murteessa on muutamia omituisia vahvan asteen yleistysmuotoja: *įagakšennella* (myös *įoąkšennella* ja *įoąn* ~ *įagoą*), *įügetä* ~ *įügene-*, *räįgüttöą* lyödä räikyttää, *ūgon* (~ *ūgo*) lammas, joka ei vielä ole kantanut, *tiųgun* (~ *tiųgu*), *ťįęguttoą* (~ *ťįęguą* liehua). Näissä muodoissa tuntuu jo vieraan, epäkarjalaisen murteen tai kielen vaikutusta.

Samoin arvosteltavia ovat Suoj. k.:n sanat ja muodot: *įägäldüą* jäkältyä (suomessakin *k*), vrt. *įägälä*, *hägįätä*, *-eąn* estää (vrt. *heądä-* ~ *heän* häätää), *högâtä*, *-eąn* lörpöttää, *högän* (~ *högä*) joutavan haastaja, hupsahtava ihminen, *mögön* (~ *mögö*) harvapuheinen, tylysanainen ihminen, *kägöįn* (~ *kägöį*) käki, *kliegan* (~ *kliega*) kaularihma (ihmisellä t. eläimellä) = suomen *lieka*, *ǯa(g)елла* jaella, *kog'ota -uąn* koota, *huągahtoąkseh* levähtää, *Ôoįgahuttoą* loikahuttaa (vrt. *loįkahuttoą* loikahuttaa, leimahuttaa).

GENETZin sanastoissa tavataan myös muutamissa sanoissa odotettavan kato-(*į-*,*v-*)edustuksen asemesta *g*. Sellaisia sanoja on

Aun. *sagarvu*, *-a-* (t. *sagarvo*) saarva, saukko = k *šoqarva* < **saγarva*.

» (Seäm.) *ịagardus* = *ịagavus* jakaus (päässä). Vrt. Sununsuun *d'agardus* hiusten livaus (jakaus) veitsellä, kun etsitään täitä päästä ja *d'agartta*, *-rdan* livailla hiuksia veitsellä täitä etsiessä.

» *magaịtta-* makauttaa; vrt. Sununsuun *magatta* maata.

» (Prikoazu) *aịgoịn*; sanakirj. *ajjoịn*, *ajjoị* muotojen rinnalla myös *aịgoị*; vrt. Sununsuun *aigoịn*, adv.

» *poịgastu*: *kolme poịgastu* (Genetzin tutk., s. 128).

» *nügöị*, *nügöịn* nyt (Suoj.)

» *huǫgaịn* (~ *ame-*) sierain; vrt. Sununsuun *huǫgaịn* sierain (nenän).

» *neŋgoịne* (gen. *neŋgoman*), Suoj. k. *neŋgo|ńi*, *-zen* < **nemugoịne* < **näγet-* (*nin-*)*muγoin*, **näγetmoγoịn*; vrt. suomen *moịnta* < **moγoịnta*, *mokoma*, *mukoma*. — Sununsuun *ńiŋgoịńe*, *-št* tämmöinen.

Karj. (Reb., Pilzj.) *poịgeš* < **poịγes*. Sana *poịs* (esim. Miinoa, Uhut) < **poịes* < **poịγes* on suomesta; *poịkes* < **poịkkes* Jyškyj., Užm., Uhut, Kiest.

» *aịgallista*: *sillä šalolla on hüveǭ moǫda*, *aịgallista meťťšeǭ*.

Kymmenestä viimeksimainitusta esimerkistä on kahdeksan aunuksesta, kaksi karjalasta. Ilmeistä on, että ylläolevat sanat ovat lainautuneet n. s. lyydiläismurteista, joissa alkusuomen *γ*:n, *δ*:n, *β*:n jatkajina on **g*, *d*, *b*, niinkuin vepsässäkin.

Aun. *roǫgaťťšu* susi ja *kukoịroǫgu* orjantappura: *kukoịroǫgan boba* kuulunevat myös näihin tapauksiin, jollei edellinen kenties ole muodostettu ven. sanasta врагъ vihollinen.

Venäläiset lainat eivät ole tulleet mukaan tähän vaihteluun: *kńigat*, *-d* kirjat.

Esimerkki heikon asteen yleistyksestä on todennäk. Jyv. *oro* 'lomapaikka metšäšsä, heineä kašvau', vrt. saman murteen *orko* ~ *oron* 'kahen voaran väli'; 'pitkää kuusta kasvava, märkä synkkä paikka'. Samoin Tihvinän karj. *ruǫh|i*, *-en*, *-ta* rae (Kujolan sanasto).

Sarjasiirtymään perustunee Suoj. k. *luịdoa* ~ *luịịan* luidella, liukua nopeaan, juoda pitkin ottein, uida samoin

j. n. e.; myös *luįgoą̈* ~ *luįįan* 'luikata (liikkua)'; esim. *soą̈doą̈ luįgoą̈*.

l:n ja *r*:n jäljessä *γ* on joko ḳadonnut tai assimiloitunut edellisen konsonantin kaltaiseksi; esim. *įalat*, *velašša*, *näläštü-*, *jälelleh* takaisin, *varaš*, *härän*, *kuret* tai: *įalloįlla* (*лл*), *alletah*, *ollottih*, *süllen*, *varras*, *härrän*, *kärret*, *kurret*, *kerritteą̈* ennättää, päästää irti. Kahdennetut *ll* (*лл*), *rr* esiintyvät Rug., Tverissä ja aunuksessa, eteläkarj., »in Poaen immer und bisweilen auch in Reboľa und Sujgarvi» Kl., s. 42; *r*:n jäljessä vain Poadenessa, ibidem Palataalistumisalueella (esim. Tverissä) *ll* > *ľľ* etuvokaalisissa sanoissa: *ńäľľäštüą̈*, *šeľľän*, *hüľľäťä* j. n. e.

Toisenlainen edustus on aunuksen sanoissa *įaлgaįn* (~ *įaлgamen*) jalustin, *haлgeлmus* (Suoj. k. *haллeлmus*) halkeama, Suoj. k. *kargaįttoą̈* = *kargavuttoą̈* — epäilemättä lainoja lyydiläismurteista tai vepsästä. — Tverin k.:n *ḱärŕüt* ~ *ḱäŕďüą̈n* (eräs pieni lintu), vrt. karj. *kärgi* kärki (lintu) on — heikon asteen välityksellä — siirtynyt *rg* ~ *rr* vaihtelusta *rd* ~ *rr* vaihteluun.

Jyv. *velvolliń* velvollinen ja Suoj. k. *įärįesteą̈* järjestää, *įärįessüs* järjestys ovat lainoja suomesta.

ŋ:n jäljessä on *g*, esim. *laŋgan*, *kaŋgen*. Se voi olla peräisin alkusuomesta. Pk:ssa tavataan *k*:llisia muotoja (esim. *kaŋkaspūt*), jotka lienevät lainoja suomesta. Jos *ŋk*-edustus olisi karjalainen, niin eteläkarj., Tverin ja aunuksen *laŋgan*, *raŋgan* palautuisi varhempaan *laŋkan*, joka olisi yleistyksen kautta syntynyt muoto; alkusuomalaiseksi suhteeksi on otaksuttu: *laŋka* ~ *laŋgan*. KARJALAINEN mainitsee Jyv.:stä, jossa *k*, *t*, *p* puheäänell. äänteiden yhteydessä aina ovat säilyneet, sellaisia esimm. kuin *haŋka* ~ *haŋgan*, *haŋgata*, *voŋgahtoą̈* vongahtaa (vieläpä *raŋgaįśśa raŋkaśen*, vaikka muuten *hepäįśśä*, *-äśen*, *sukaįśśa -aśen* tehdä jotain äkkiä) j. n. e. Tähän merkintään tuskin sentään voi luottaa. BORENIUKSELLA on runomuistiinpanoissaan samoilta seuduin aina ja KARJALAISELLAkin toisinaan *nk* (= *ŋk*).

2. *δ* on vokaalien välissä joutunut melkein samantapaisen käsittelyn alaiseksi kuin *γ*, joten sitä edustaa:

a) kato, esim. *poa̯šša* ~ *pada*, *hea̯ššä* ~ *hädä*; b) *v* labiaalivokaalien yhteydessä muuten paitsi *i*-loppuisen diftongin jäljessä: *kavotta-*, *roa̯von* (*v*:llisten muotojen mukaan myös pk. *roa̯risko* raato) ~ *roa̯do*, *pavoi̯ssa* ~ *pada*, *šivon* (*v*:llisten muotojen mukaan *šivaldoa̯* sitaista, vrt. *vea̯n* ~ *vea̯ldea̯*) ~ *šiduo̯*, *kivos* kinos, vrt. vir. *kidu* 'feiner Schnee, der an der Erde hingeweht wird', *pea̯vün*, *kovašša* ~ *koda*, *toven*, pk. *tovistoa̯* ~ *tozi* j. n. e.; — huom. *lūveh* luode, länsi, *kūven*, *mūvä* (*müa̯n*), *käi̯vä*; c) *i̯*, milloin *i* (*e*) on ollut sen edessä tai jäljessä, esim. *ii̯ättä-*, *ii̯ättäi̯äńe*, *ńi̯ien* niiden, *ii̯e* ~ *idie̯-*, *ai̯i̯an* ~ *ai̯da*, *haravoi̯i̯a*; *hea̯i̯in*, *loa̯i̯in* (sen mukaan myös *loa̯i̯oš* teko, pro **loa̯vošˀ*), *ťi̯i̯än*, *ťi̯i̯in* (samoin *ťie̯do* ~ *ťi̯i̯on* pro **ťie̯von*); huom. vielä *vei̯en*, *vei̯än*, *mai̯eh* (myös *moa̯h* < **māh* < **maeh* < **maδeh*); d) omituisesti tavataan *h* (arvatenkin äännelaillisesti) *šoa̯n* (*soa̯n*) ja *i̯ea̯n* verbien tähän kuuluvissa muodoissa, esim. *šoa̯ha*, *i̯ea̯hä*; samoin *šoa̯hušta-* saadustaa, tavottaa, ? *pea̯himmäi̯ńe*, *pea̯himäńe* päätä lähin, viimeinen.

b) ja c) tapauksissa ovat *v* ja *i̯* Rugajärven murt. ja osittain et.-karjalassa kadonneet; esim. *haų̯ata*, *ua̯vo* lakoon menneen ohran läpi kasvava paha ohra (suom. *odelva*), *kaa̯n* ~ *kaduo̯* (kuit. *kavottoa*), *moa̯undahińe*, *pū̯ön*, *mezi* ~ *mei̯en*, *koďi* ~ *koi̯in*, *ü̯in* ~ *üdimen*, *poa̯e* ~ *poa̯ďi̯en* uunin selkä, *voi̯a*, *ui̯a*, mutta *vuo̯ttoa̯*.

Jyv. *šai̯e* (~ *šaťien*), pk. *kai̯eh* (*katehen*), Tverin karj. murt. (Soltša) *tai̯eh* (*tadehen*), pro **šua̯h*, *kua̯h*, *tua̯h*, ovat arvatenkin lainoja suomesta.

Suoj. k. *kalikka* puukalikka, hieno puukappale, vrt. suomen *kalikka* (< **kaδikka* 'fustis, pertica, bacillus; Knüttel'). Sana on karjalaan voinut tulla itämurteistamme, joihin se on kulkeutunut *l*-alueelta (*δ* > *l*).

Muutamissa tapauksissa on *t* ~ *δ* (*d* ~ *δ*) vaihtelussa vallalla yleistyksiä.

Niinkuin *k* ~ *γ* (*g* ~ *γ*) vaihtelussa on tässäkin *ise*-loppuisissa verbeissä pk:ssa tapahtunut yleistys; esim. *hetai̯šša* liehahtaa (vrt. *hetai̯au̯*: *helmet hetai̯au̯* liehuvat riekaleina).

Jyv. *etempea̯*, *-pänä*, *etemmä*, *-ksi*, Suoj. k. *etem|bännä*, *-mäks* lienee laina Suomen puolelta. Niissä suomalaismur-

teissa, joissa nämä *t*:lliset muodot ovat syntyneet *ete(h)en, etä(h)ällä, -ltä, -lle* muotojen vaikutuksesta, on arvatenkin ennen ollut muodot **iempeą̈, -pänä, *iemmä*, joka on ollut sekä *itä* (myös *ikä*) että *esi* sanan komparatiivi; siitä syystä onkin *t* muoto tullut käytäntöön. Mainittakoon tässä myös, että *ikä* ja *itä* sanojen heikkoasteisten muotojen samuus on karjala-aunuksesta todennäköisesti hävittänyt koko *itä* sanan (sen asemesta *koi̯lline, koi̯line, koi̯lińe* itä, itäinen).

Tverin k.:n *mudakka* mutainen, sanasta *muda* ~ *muvan*, on tullut vahva-asteiseksi, vrt. Suoj. k. *muvakas* mutainen. Eri sana on karj. *mutakka* sekainen, samaskainen, pilvinen.

Jyv. *i̯atašša: verkot i̯atašša* (~ *i̯ata*) lienee myöhäinen laina suomesta — jollei ole pyritty estämään sekaannusta *i̯akoą̈* verbin heikkoasteisiin muotoihin: *i̯oą̈n, i̯oą̈t, i̯oą̈ttu* j. n. e.

Heikon asteen yleistyksiä ovat: Jyv. *au̯vero* = *au̯ver* ~ *au̯teren*. — Tihvinin karj.:sta on KUJOLAN sanastossa *tuą̈hi, -en, -ta* tade, lanta, joka heikkoasteisten muotojen välityksellä on siirtynyt *-hi*-loppuisiin sanoihin (tyyppiä *rī̯hi, tuą̈hi*); samoin on käynyt *voą̈hti, vuą̈hti* vaahto sanan, joka karj.:ssa (myös Tverin) kuuluu laajalta *vuą̈hi, -en, -ta*.

Sarjasiirtymiä.

Aun.:n sana *liü̯gi* aunuksen kieli, *livvikse* a.:n kielellä, on heikon asteen välityksellä siirtynyt aiemmasta *d* ~ *v* vaihtelusta *g* ~ *v* vaihteluun; varhempi vaihtelu on ollut **liü̯di* ~ *livvin*, vrt. Suoj. k. *lüdiläńe* aunuksen kieltä puhuva henkilö. (*liü̯di* = ? ven. Людь 'das Volk' tai Люди 'die Menschen, Leute'.)

Jyv. *tū̆vün* ~ *tū̆püą̈* tyytyä, *tū̆vütteą̈* tyydyttää on niinikään heikon asteen välityksellä siirtynyt *p* ~ *v* vaihteluun. — Samoin Suoj. k. *lī̆vün* ~ *lī̆büą̈* = *lī̆vün* ~ *lī̆düą̈* 1) laskeutua (lintu); 2) tulla odottamatta; 3) tulla paljon; vrt. *lī̆deą̈kseh* 1) liitää; 2) tulla paljon.

Huom. myös aun. *südäme-* ~ *süväi̯n* sisus < **süδäi̯n* ~ **süδämen*.

Rug.:ssä on joskus *d* heikossa asteessa: *ńeą̈dät* (~ *ńeädä*), *rudan* (~ *ruda*) rautamuta, hölmä, *kod'i̯toi̯n, kod'ittoman* taloton (mutta *kodi* ~ *koi̯n* koti, talo).

Samoin on *d* aunuksen sanoissa *kudai̯(n)*, gen. *kudaman, pädön, ūdin, t'ūdittoą̈* (karj. *tūittoą̈, tūvittoą̈*). Karjalasta on GENETZin sanastossa *lid'eťähäze* 'liitävät', Suoj.

k. *madoiṣtuo̯* tulla matoiseksi, *heiṇäpou̯dan* (~ *-pou̯da*), *müö̯d'i* < **müö̯δen: andoo̯ müö̯d'i* myöntyä, antaa suostumus, vrt. *müö̯* myöten, mukaan y. m. Tällaiset sanat ovat epäilemättä lainoja lyydiläismurteista.

Nuoret venäläiset lainat ovat yleensä astevaihtelun ulkopuolella; esim. pk. *kolmen pūtan paiṇava, pūdan* (Poaen), *praui̯dan šanov*; *žīdat* juutalaiset, *reä̆düt* rivit j. n. e.; toisaalta *roo̯un i̯ūri* sukuperä.

n:n, *l*:n ja *r*:n seuratessa on aina tapahtunut assimilatsioni; esim. *annan* ~ *andoo̯, kullan, pellon, parran, virran;* huom. *kĭńi*, Tverin *i̯iä̯ńöš, kieläin* < *kieläin* < **kēlδän, kieran, kieraл* kerran, kerralla (Seäm.); *irallah* (*iraллah*), *iral'lińe, irat'lini* tavataan koko karj. kielen alueella (myös Tver. ja Tihvinin k.).

Omituisesti esiintyy aunuksessa *t l*:n ja *r*:n jäljessä sellaisissa muodoissa kuin *kuo̯лta, nuo̯лta, vieртä* (samoin: *paneteлta, uieлta, käveltä, käveltes*) Genetzin tutk., s. 166, 97 §; huom. myös *vieртäh*, ss. 6, 12, *kūltu* s. 16, *käveltes*, s. 19 (karjalassa sen sijaan: *vierdih* s. 12; omituisesti *pierdä* s. 14, myös Rug.). Mielestäni nämä muodot ovat analogiaa sellaisista (aunukselaisista) taivutussuhteista kuin: *kieläin* (< *kiellän*) ~ *kieltä* ~ *kieltti̯h, kieräin* (< *kierrän*) ~ *kiertä* ~ *kierttih*, alkusuom. **kēl't'äk, *kēr't'äk* j. n. e.; samoin siis: *kuolen* ~ *kuolta* ~ *kuoltti̯h, vieren* ~ *vierтä* ~ *vierttih* j. n. e. Vatjassakin paikoin tavattavat *vērtä, pērtä* (myös *vērrä, pērrä*), Kettusen tutk., s. 58, ovat samoin selitettävät; vrt. *tšēräin* kierrän, *tšēläin* kiellän. Samanlaisia muotoja on myös jo 1500-luvun suomenkielisessä kirjallisuudessa (esim. Martilla cwlda, cwlden, cuuldan, vrt. kieldän, ei . . . kieldä y. m.) ja murteissamme on niitä vieläkin paikoin.

Huom. deminutiivit *käzivardut* käsivarsi, *kündüt* (myös *kündžüt*) ~ *künzi*, molemmat Suoj. k.

nd odotettavan *nn*:n asemesta aunuksessa: *süö̯ndän, end'ist* (Aun. tutk., s. 127), *kandoi̯n* (~ *kandome-*) silmukka, *toa̯ndos* (karj. *toa̯ndoi̯s*) taannoin (< **tāndoi̯n*), perustuu epäilemättä lyydiläismurteiden vaikutukseen. — *sändüksis* < **süδäntüksissä* on sen sijaan aunuksen kannalta odotuksenmukainen. Vrt. seuraavaan.

Sanan ensi tavua edempää on aunuksesta mainittu sellaisia muotoja kuin *avandot, viheldän, kumardan.* Karjalassa ovat äännesuhteet tässäkin samat kuin suomessa.

3. Labiaalispirantti *β* on muuttunut *v*:ksi; esim. *tavotta-* *šovan*, *kevetä* ~ *kebene-*, *šivet*, *šalvata* (~ *šalboa-*), *tarveh*, *turveh* j. n. e. *avutta-* verbin rinnalla on Rug., eteläkarj. ja paikoin a.:ssa *aṷtta-*. *v* on kadonnut labiaalivokaalin yhteydessä Rug.: *rüäs* (~ *rübähän*) rypäjäs, puola, marja; ks. *v*:n historiaa!

b (< *p*) ~ *v* vaihtelussa on vahva aste toisinaan yleistynyt (varsinkin) Poadenessa ja Šuigarvessa; esim. *babarno*, *vabarno* vadelma = vir. *vabarnad*, *šibet*, *abušša*, *rubettih*, *ei ruben andamah* ei tahtonut antaa, *toibutta-*, *iuobutta-* = *iuovutta-*, vrt. *iuobu-* pyörtyä; *šalbata*, *tarbeh*. Samanlaisia tapauksia on aunuksessa: *hebo'tšu* (Seäm. *hevo'tšu*); *suobikki* (Kid.) lauantaina synt. lehmä, vrt. *suovattu*, *-a-*, lauantai.

Rugarven murteessa ovat *b*-muodot kenties yleisempiäkin kuin *v*:lliset katomuodot; esim. *koabe* (~ *koabien*) kaave, rohtimet, *rebontuлet*, *kuba|š -han* laudasta laaditut verkon kannattimet, *haben*, *-et* haiven, karvat ylähuulella, huulet, *kubun* (~ *kubu*) linnunkupu, *kubon* ~ *kubo* (olki-) kupo, *kubeh* (eläimen) kuve, *küben*, *kebükkäńe*; *šärbin*, *ukkovarbaš*, *varbikko*, *tärbeh* tärkeä (vrt. suom. *tarve*), *turbota*. Huom. *raban* ~ *raba* (rapa)kivi, *ravan* (~ *raba*) rapa (eläimen mahassa)! Toisaalta: *taį|vaл -baлen*, *vavarno* vatukka, *l'ivetä* (~ *l'ibene-*) tulla lipeäksi, liukkaaksi. — Tver. k.:stakin olen merkinnyt esimerkit: *ńäbeńd'ią* teroittaa, *pabun* (~ *pabu*).

Pk. ja (osittain) muuallakin esiintyy vahva aste yleistyneenä *-ise-* (*ize-*) loppuisten verbien taivutuksessa; esim. *hepäiššä*, *-äšen* heväistä, *krapiššа* ~ *krapina*; Tverissäkin *krabiššа*, *krobiššа*.

Suoj. k. *löböin* (~ *löböi*) suuri ja vanhuuttaan mädännyt sieni; vanha, kulunut ihminen; *koibut* (*-uon*), *koibi* alapolven nahka. Heikon asteen yleistykseen perustuu Suoj. k. *iuovuo* = *iuobuo* juopua, pyörtyä; vrt. *iuovuttoa*.

t ~ *v* vaihteluun on pk:ssa (Jyv.) analogisesti siirtynyt sana **voapo*, joka kuuluu *voato* ~ *voavon* nuotan tela (sekä yks. että mon.); vrt. suomen sanoja *vave* ~ *vapeen* ja *vapa* ~ *vavan*!

g ~ *v* vaihteluun on aun.:ssa siirtynyt *vavarno* < **vaβarno* sanasta muodostettu **vavoi̯*, se kun kuuluu siinä *vagoi̯*.

Venäläiset lainasanat ovat yleensä astevaihtelun ulkopuolella: *griban* tatin < v. грибъ, *kurban* kyssän, karj. *gurbakaš*, vrt. v. горбъ j. n. e.; toisaalta aun. *ľūvindu*, *-a-* rakastaminen ~ *ľūbi-* rakastaa < v. любить.

m:n jäljessä on tapahtunut assimilatsioni; esim. *hammaš* ~ *hambahat*, *rammiťťše-* ontua ~ *ramba* ontuva, nilkku, *ammun* j. n. e.

mb ~ *mm* vaihtelu on (lyydiläismurteiden vaikutuksesta) yleistyneenä ainakin seuraavissa sanoissa: *bembel* (Seäm. harv.; runoissa *vemmel*), aun. *rambiťťše-* (myös *rammiťťše-*) ontua, *umbikoi̯* ummikko (karj. *ummikko*), Rug. *lumbehtuo̯* mennä lumpeen (mutta *lembo* ~ *lemmon*).

Aunuksessa edempänä ensi tavua aina *mb*, esim. *nuo̯rembad*.

Mitä edellisessä käsiteltyjen eri äänteenmuutosten ikään tulee, emme voi siitä paljon sanoa. Esitettäköön kuitenkin seuraavat, vanhoista lähteistä tai äänteenmuutosten keskinäisistä ikäsuhteista saatavat todisteet.

γ:n kadosta on Vatjan viidenneksen verokirjassa (v. 1500) vain kaksi esimerkkiä: Венуя у Сѣверика на Нелетцкомъ озерѣ = Viensuun kylä Pielisissä, nominatiivista Vieki, на Визеѣ Viisjoella Metsäpirtissä, vrt. Визьяга Viisjoki. Katsoen siihen, että sekä Hämeestä että Savosta voidaan osoittaa varmoja katotapauksia jo ennen 1400-luvun puoliväliä, lienee *γ* karjalassakin kadonnut viimeistään 1400-luvun alkupuoliskolla. Vrt. myös tekijän Äännehist. lisiä, erittäin s. 5! Sellainen nimi kuin ven. Сегозеро < **Seγes*järvi (nyk. Siezjärvi) osoittanee, että *γ* vielä tuhantisen vuotta sitten on ollut säilyneenä etuvokaalisissakin sanoissa; vrt. kuitenkin toisaalta nimeä *Segehen*jogi!

Katsoen siihen, että pitkäin vokaalien *ā*:n ja *ō*:n diftongiutuminen on karjalassa *γ*:n (ja *δ*:n) katoa myöhempi, tuntuu *γ*:n katoaminen karjalassa nuoremmalta kuin savolaismurteissa, joissa se on diftongiutumista myöhäisempi. Vrt. vokaalioppia! Ensimmäinen, kuitenkin

vähän epävarma diftongiutumisesimerkki karjalasta on Dp. Ярьвеньпея = Järvenpää, Parikkalasta, Ronimus, m .t., s. 19.

δ:n kato-edustus (vast. *δ* > *v*, *δ* > *j*) on ainakin Karjalan kannaksella jo Pähkinäsaaren rauhan aikoihin ollut vallalla, päättäen rauhankirjassa esiintyvän Sadejoen kirjoitustavoista Сая рѣка, отъ Саѣ (latinankielisessä, myöhemmin kopioidussa tekstissä Zay). Mielenkiintoisia ovat Vatjan viidenneksen verokirjan nimet: Dp. на Гнервѣ озерѣ = nyk. Hiitolanjärvi (varhemmin arvatenkin Hiienjärvi), Ronimus, m. t., s. 20; Dp. на Гнемъкумбѣ = Hiienkumpu, nyk. Hiienmäki, Kurkijoen kirkonkylän läheisyydessä, ibidem, s. 39; Dp. Верхняя Иерва надъ озеромъ Иервомъ = Iijärven kylä (< ? *iδenjärvi*) Jaakkimassa, ib., s. 41; Dp. Суелакша у Заечья жъ озера = Soanlahti (Soanlahdella), ib., s. 47. — Nimi Ладикола, jonka Ronimus kenties oikein on yhdistänyt nykyiseen Laikkolanlahteen (Kurkijoella), voisi verokirjassa olla peräisin jostakin vielä vanhemmasta lähteestä.

Kun erinäisistä seikoista voimme päättää, että *δ*:n kato savolaismurteissa on myöhempi kuin karjala-aunuksessa, ja se Savossakin on, ainakin eteläosassa kielialuetta, jo 1400-luvulla suoritettu, niin tuntuu todennäköiseltä, että *δ* > *0* karjala-aunuksessa palautuu jo v:n 1400:n taakse. Ks. tarkemmin FUF XI, ss. 141—145.

mb > *mm*:stä on ensimmäinen varma esimerkki Vatjan viidenneksen verokirjassa: Dp. Гаммелакша = Hammaslahti Kiihtelyksessä. — *nd* > *nn*, *mb* > *mm* ovat luonnollisesti varhemmat kuin *nt* > *nd*, *mp* > *mb*, jotka nekin ovat jo ennen v. 1500 tapahtuneet. *nd*:n säilymiseen viittaa Kannanlahden (*Kannanlaksi* < **Kandanlaksi*) vanha skandinaavilainen nimitys *Gandvik*.

rδ > *rr*:stä lienee Vatjan viidenneksen verokirjassa esimerkki Парролда, Sort. pog. (Ronimus, m. t., s. 52).

Edellä esitettyjen kronologisten lisien jälkeen on verraten vähän mielenkiintoa sillä tiedolla, että kysymyksenalaiset äännesuhteet Tverin karjalassa ovat kauttaaltansa samat kuin eteläkarjalassa.

Liite edelliseen.

hk, ht, sk, st, tk astevaihtelussa.

Edellä käsiteltyjen tapausten lisäksi, joissa astevaihtelua on pidettävä ikivanhana, on karjalassa (ei aunuksessa) useita esimerkkejä toisasteisesta (sekundäärisestä) astevaihtelusta.

hk yhtymä on tavallisesti astevaihtelun ulkopuolella, esim. *pihkalla*, *pahkan*, *nahkan*, *ruhkat* roskat, kapineet, *tähkät*, *leŋhkät* kerskaat; toisinaan on katomuotoja: *reąhkä* ~ *reąhät* synti, *riękki-* ~ *riękin* rehkiä, *rahis* ~ *rahkeherahje*, *tahota* (myös *tahkota*) ~ *tahkuon*. Edempänä sanassa on aina *hk*: *leviąhköt*. Ks. Genetzin tutk. 16 §, s. 168.

ht — sekä alkus. (oletettuihin) *št*:hen että *γt*:hen palautuva — esiintyy karjalassa aivan yleisesti astevaihtelussa; esim. *tähen* ~ *tähti*, *lahen*, *lahteh* (~ *lakši*, *laksi*), *nähä* ~ *nähtih*. Samoin edempänä sanassa: esim. *šolahan* ~ *šolahta-*.

Aunuksessa, jossa *ht* säännöllisesti esiintyy myös suljetun tavun edessä, on katoedustuksestakin muutamia esimerkkejä: *ahista-*, *ahistele-* (myös *ahtista-*, *ahtas*), *ehättä-*, *ehättäį*, *ehätüs*, *įuąhatta-*, *kahitťši*, *kaheksa*, *üheksä*, *kohenda-*, *kohendus*, *kohendutta-*, *tahas* (Suoj.) ~ *tahtaha-*. Nämä sanat ovat lainoja joko karjalasta tai suomesta. Huom. myös samalta taholta tullect johdannaiset *tipahus*, *lekahuttoą*, *plikahuttoą*. — Karjalan *kohťen: ühešša kohťen* (myös *kohťi*) lienee sen sijaan laina aunuksesta (jollei se ole kontaminatsioni: *kohti* + *kohen*). Suoj. k.:ssa on epäilemättä aunuksen vaikutuksesta *kahteskümmen* (mutta *kahen*), harv. *lähte*, *lähtettä* (~ *lähťien*) avanto.

Kun *hk* ja *ht* alueittain ovat heikossa asteessa samanlaisia (molemmissa kato), on se aiheuttanut joitakin sarjasiirtymiä.

Pk. (Jyv.) *riẹhko* on tullut asuun *riẹhto*, merk. 'riehko', myös 'rehto'; samoin karj. *ruo̯hki-* (Tver. k. myös *ruo̯hkiẹ* ~ *ruo̯hin*) 'rohjeta, tohtia' on tullut asuun *rohti-*. [1]

Paradigmassa *vo̯ghti* ~ *vo̯ghen* (alkus. *vāksi* ~ **vāγten*, **vāhδen*) on melkein koko karjalassa tapahtunut mukautuminen *hi*-loppuisiin sanoihin (tyyppiä *tuo̯hi*, *rihi*): *vo̯gh|i*, *vuo̯hi*, *-en*, *-ta*.

Heikon asteen yleistykseen perustuu Jyv. *luha* rantaniitty, Rug. *.uha* pitkä kapea lahti järvessä = *luhta* rantaniitty. Ks. Jalo Kalima, Die Ostseefinnischen Lehnwörter im Russischen, s. 157.

sk:n, *šk*(< *sk*):n vastineena heikossa asteessa on joko *s*, *z* (vastaavasti *ž*), esim. *äžen*, *kežellä*, *važen* (*äšen*, *kešellä*, *käše*), *laizistella*, tai *ss*, *šš*: *kässüsťä*, *ässen*, *elä lasse*, *išše*, *neťťän kesse*. Heikko aste nojautuu epäilemättä *lk* ~ *lγ*:n, *rk* ~ *rγ*:n tarjoamaan malliin: niillä alueilla, nk. etelä- ja Tverin karjalassa, missä on *.g* ~ *.l* < *lg* ~ *ll* ja *rg* ~ *rr* vaihtelu, tavataan myös *sk* ~ *ss* t. *šk* ~ *šš* vaihtelu; ja jos näin on laita, on tämä analoginen mukautuminen vanhempi kuin soinnittomien *k*:n, *t*:n, *p*:n(, *s*:n) muuttuminen vastaaviksi soinnillisiksi äänteiksi. Murteelliset eroavaisuudet *sk*:n niinkuin *lγ*:n ja *rγ*:nkin edustuksessa ovat pidettävät melkoisen vanhoina. Vanhin huomaamani heikkoasteinen esimerkki on Vatjan viidenneksen verokirjan *Kosutjärvi:* Косутярва нижняя лодва (lienee nyk. Palojärvi Kiihtelyksessä); ks. Ronimus, m. t., s. 53.

Sanat *paškanda-*, *rašk*i*ťťše-* raskita, raahtia, *tuiskuta*, *vaskiťťša* vaskikäärme ovat lainoja joko suomesta tai aunuksesta; *paškanda-* ei ole aivan nuori laina, koska se on ottanut osaa *s* > *š* äänteenmuutokseen.

---

[1] Setälä on ajatellut kontaminatsionia: *rohkene-* + *tohti-* = *rohti-*. Ks. Nykyaikuisen kielentutk. periaatteista, s. 31. Tätä ajatusta tuntuisi tukevan se seikka, että *ht*:llinen muoto on tuttu lyydiläismurteissakin (Sununsuun *ruo̯hťida* tohtia, uskaltaa). Toisaalta on huomattava, että Sununsuussa asti on joitakin heikkoasteisia muotoja, jotka ilmeisesti ovat lainoja karjalasta käsin: *kohendan* korjaan, parannan, *šiǫ̯ndüdä* suuttua; anal. *sambuda* sammua, *sambuttada* sammuttaa.

Sellainen muoto kuin ek. *įuǫžuлa*, jolle GENETZ on — epäilemättä aunuksen *įuǫsto* 'juoksu' sanan malliin — rakentanut nominatiivin *įuǫštu*, edellyttää nominatiivia *įuǫsku*, joka on tietysti sama kuin suomen *juoksu* (vrt. sellaisia suhteita kuin *juoskennella* ~ *juoksennella*, *käyskenkellä* ~ *käyksennellä*, *anniskella* ~ *anniksella* j. n. e.).

Aunuksessa on *sk* (*šk* < *isk* tai *i*:n jäljessä) säilynyt.

Pohjoiskarjalassa (Jyv.) tavataan *śk*, *šk* myös melkoisen usein astevaihtelun ulkopuolella: *huįškata*, *hįškahtoą*, *haųškan* (= *hoąškan*), *raškaš*, *įüškän*, *įüškütellä*; samoin *holškata* polskata, *hurškaš* 'reipas, poikoi, tuhlari', *herškahtoą* horjahtaa, *karškuttoą*; tai sekä *ruškottoą* että *rušottoą*. Toisaalta: *višata* (~ *viškoąn*), *laįšištuǫ*, *pašantoą* j. n. e. — *-sk-* esimerkit epäilemättä suomenkielen vaikutusta.

Rugajärvestä olen merkinnyt sanat *лoškuttoą* loskuttaa, *raįškan* (~ *raįška*) haaska (karhun), mutta *raįššan* (~ *raiška*) parka, raukka.

Tverissäkin on joku *śk*, *šk* esimerkki: *лuįškahtuą*, *roųškun* (~ *roųšku*) rusto, *tširskahtuą* tirskahtaa. — Muuten Tver. k.:ssa on *śś*, *šš* joskus pitkän tavuaineksen jäljessä lyhentynyt: *лaišuttuą* laiskottaa, *riębšan* (~ *riębška*) rieska, tuores.

Vahvan asteen *št*:tä (< *st*:tä), *st*:tä vastaa karjalassa heikossa asteessa *šš*, *ss*, *śś*; esim. *laššun*, *iššun*, *oššetah*, *peąššän*, *moąda vašše*, *muiśśettavaksi*, *muiśśella*, *huršti* ~ *hurššin*, *ümbärüššäldä*, *rabiębššan* korjaan, raivaan pois, *pappilissošta*, *pahaššuįn*, *ihaššuįn*, *šohissah* sohistaan j. n. e. Huom. *toąššen*, *toąssen*, *toąsse* < **tāsten*; vrt. *toąs-i* (Poaen, Vuokkin.)

Sama analoginen uudennus esiintyy myös lainasanoissa: *viębššin*, *prośśi* (*meįdä*) Pilzj., *virššan* (pk. virsta; taival, matka). Kuitenkin *gosťitta-* kestitä, ravita vierasta.

Sarjasiirtymään perustuu *t* Suoj. k. verbissä *loųstoą* ~ *loųssan* louskuttaa (syödä); vrt. *loųskoą*, v. deskr.: *süǫ loųskoą luįil hambahil.*

Mainittakoon vielä Tverin karjalasta seuraavat esimerkit: *mušśoppa* mustahko, *muśśikko* musta lehmä, *muiśśim-*

päi̯vä, *tuo̯šen* taas, *päi̯šär* (ja *päi̯ššär*) *huršin* (~ *huršti*); *piu̯ššan* (~ *piu̯šta*) rihmaväli.

Aunuksessa, jossa *sk* ja *st* ovat analogialta säilyneet, on *to̯se*, *to̯sei̯* varmaan lainaa eteläkarjalasta; oma muoto kuuluu *to̯sten*. Suomen *taasen* on epäilemättä tullut kieleen Karjalasta käsin.

t:n jälkinen *k* on karjalassa astevaihtelun alainen, esim. *petel* ~ *petkelen*, *kätüt* ~ *kätkü̯n*, *itettäi̯ä* ~ *itkie̯*, *matata* ~ *matkoo̯-* kulkea maata myöten, *matki-* ~ *mat'ittele-* matkia, *pit'ät*, *pit'inmai̯ńi*, *pitittä-* ~ *pitkä* j. n. e.

Tämä äänne-edustus, joka perustuu analogiaan, on luultavasti myöhempi kuin *k*:n, *t*:n, *p*:n muuttuminen *g*:ksi, *d*:ksi, *b*:ksi eteläkarjalassa.

Aunuksessa on aina *tk*; toisinaan on asianlaita niin karjalassakin; esim. (GENETZin sanastossa) *mutkutta-* mutkistella, nyykytellä, pk. *notkallah*: *lau̯ta on notkallah*, *peä̯t pölkküi̯en peä̯llä*, *totkut* kalan sisukset l. suolet. KARJALAISEN sanastoissa on samoin *tk*-esimerkkejä: (Jyv.) *i̯otkutella*: *harvaśeh aštū i̯-lou̯*, *totkut*, *šitkistüö̯*; Rug. *i̯ututtoo̯*: *vedäü̯ i̯-au̯*, mutta *i̯utkahtoo̯*, *matkuttoo̯* matkia (mutta *mat'itella*); Tver. k.:ssa on *tk*:sta enemmän esimm.: *i̯utkuttuo̯*, *i̯üt'kähť iö̯*, *matkuttuo̯* matkia, *ŕät'kähť iö̯* ärjähtää, *šit'kišťüö̯*, *šit'keťä*, *vatkuttuo̯* huojuttaa, heiluttaa, *kät'kän* (*kät'kä*) auran kädensija, *vet'kän* (~ *vet'kä*) vetkä, vetinen, *pit'kät'täivä* (mutta *pit'äkkä* pitkulainen). Nämä sanat ovat lainoja joko aunuksesta tai (ainakin pk.:ssa) suomesta. Venäläisissä lainoissa on *tk* niinikään säännöllisesti säilynyt: *sūtkat* ~ *sūtka*, *šūtkit* ~ *šūtki-* laskea leikkiä: *sie̯tkat* ~ *sie̯tka* villainen vyö naisilla j. n. e.

Toisaalta on joitakin karjalan *t*-muotoja lainautunut suomeen: *pitempi* (jonka rinnalla vielä vanha länsisuomalainen *pidempi*), *vetistää* (*itkeä vetistää*), vrt. aun. *vetkü*, *vetkä-* vetinen, vetkä (potaatti). *vetistää* sanassa *t*:n voisi selittää myös analogiseksi.

2. γ, δ, β painottoman tavun vokaalin jäljessä tavua alottamassa.

1. γ on äännelaillisesti kadonnut

a. yksityisistä sanoista, esim. *maiǫ* (lap. *majeg*) majava, *kaiǫ* Suoj. k. (»vanh., harv.») kajava, *šoǫppoǫ* < ven. сапогъ saapas, *azroǫn* < ven. острога ahrain, *harmoǫ*, *louǫnoǫ*-puolipäivä (aun. *louǫnat* perustuu analogiaan). — Aun. *aiǫnavo* (< **aiǫnaγo*) sanassa *v* on äänteensiirtymästä kehittynyt; pk. *aiǫnuǫ* < **ainō* ja laaja-alueinen *aiǫnova* < *ainoa* lienevät lainoja suomesta, jossa *aiǫnō* < **aiǫnaγo* (vrt. *ehtō* < **ehtaγo*).[1] Aun. *vakavu*, *vakav*, *vakava-* vakaa on epäilemättä laina suomesta. — Sanojen *pihlaia*, *kadaia*, *pedäiä* on otaksuttu saaneen *i*:nsä analogista tietä; ks. SETÄLÄ, ÄH, ss. 60, 81.

b. alkujaan *eγe*-vartaloisista sanoista, esim. illat. *kaštieh* (nom. *kašše*), *kudieǫt* kuteet (~ *kuve*); *päriǫt* päreet (~ *päre*).

c. aun. inkoatiiviverbistä *voŋgiendu-* alkaa vonkua, vrt. lyydiläismurt. *voŋgegande-* sekä Seäm. *voiskande-* alkaa voida.

d. imperatiivimuodoista; esim. *andoǫda*, *ottoǫda*, *eťťšieǫde*, *kiškuǫda;* aun. *ottoǫd*, *lendeǫt*, *küzüǫttö;* analogisesti pk. *kašvattoǫh*. Tavallisempia ovat sentään jo analogista tietä syntyneet muodot, sellaiset kuin *andagoǫ*, *ottagoǫ*, *eťťšigeǫ* j. n. e. Aivan yleisiä ovat myös *kkoǫ*-loppuiset muodot: *andakkoǫ*, *ottakkoǫ*, *eťťšikkeǫ* j. n. e. Nämä muodot voidaan selittää eri tavoin. *kk* on joko yleistynyt tapauksista, joissa se on äännelailliseksi katsottava, nim. supistuvista verbeistä tyyppiä *kaimakkoǫ*, *haravoikkoǫ* (*kk* < *tk*) tai on *k* pitkän tavuaineksen (tai sivupainollisen tavun ?) alussa kenties äännelaillisesti vahventunut; jälkimmäisessä tapauksessä olisivat *kk*:lliset muodot syntyneet

[1] Suomen *ainoa* perustuu sellaisiin vaihteluihin kuin *porstō* ~ *porstua*, *porstoa*, *aurttō* ~ *aurttua*, *aurttoa* eräs raha j. n. e.

ennen *k* > *g* äänteenmuutosta. Aun. *pūttuo̯kkah*, *käskiɛ̯kkeɑ̯* j. n. e. ovat kontaminatsionimuotoja.

e. muutamista adverbeista: *kaikkiɛ̯lla*, *kaikkiɛ̯nnepäi̯n kaikkiɛ̯gaľi* (vrt. *kai̯kkia̯kkaľi*, *pei̯tokkaľi* salaa), *kahtoo̯nnepäi̯n*, *ühteɑ̯ldä päi̯n*, *ühteɑ̯nne*, *hüvöɑ̯nne päi̯n*. Näiden muotojen kuuluminen *γ*-tapauksiin ei ole täysin varma; ne voisivat kuulua seuraavaan ryhmään. — Suoj. k. *loi̯togaľi*, adv., loitokkali: *loi̯togaľi matkatah* on laina lyydiläismurteista.

2. *ð* on yleensä äännelaillisesti kadonnut.

a. yksityisistä sanoista: (*kevät* ~) gen. *keveɑ̯n* < *kevān* < **keväɛ̯n* < **keväðen*, *labiɛ̯* (myös *labia̯*) < **lapiða*, *abiɛ̯* (myös *abia̯*) loukkaus, paha mieli (aun. *abei̯*, *abiɛ̯-* suru, mielipaha, harmi) < ven. обида 'die Beleidigung, die Kränkung, das Unrecht', Tver. k. *abivoi̯ia* loukata, apeuttaa (*v* perustuu labiaalivokaalin vaikutukseen).

Aunuksen sanassa *hoo̯vo* (myös Suoj. k. *ho̯o̯vo*) säkki, joka epäilemättä on syntynyt tavuheiton (haplologian) johdosta varhemmasta **hāvaðo* — vrt. lyydiläismurt. *havado*, vepsän *havad* —, on *v* seuraavan labiaalisen vokaalin aiheuttama. Suoj. k. harvinainen *havadaṅi* pieni säkki on laina lyydiläismurteista.

Pk. *hakoi̯ikko* (myös *hakosikko*) paikka, joka on täynnä hakoja (metsä, joki) < **hakoðikko*, vrt. vir. *pajudik*, *u* = *pajustik* 'Weidengebüsch'; vrt. Rug. *hagoźikko* hakoinen. Tässä tapauksessa on *ð i*:n edellä epäilemättä analoginen.

b. *iɛ̯* (< *ia* < *ea* < *eða* < *e̯ða* t. *iä* < *eä* < *eðä*)-loppuisista adjektiiveista: *kaŋgiɛ̯*, *kibiɛ̯* (alkus. **kipe̯ða*), *korgiɛ̯*, *pehmiɛ̯* j. n. e. Samoin *hobiɛ̯* < *hopeða* (alkus. **hope̯ða*). Muodoissa *korgevuš*, *šilevüš* (aun. *valgevus*, *levevüs*) j. n. e. saattaa *v* olla äänteensiirtymästä kehittynyt; nämä muodot olisivat siis äännelaillisia.

c. *ut*-loppuisista nomineista (enimm. deminut.); esim. (*nei̯ťšüt* ~) *nei̯ťťšüɑ̯n*, (*šoo̯rut* ~) *šoo̯ruo̯n*, (*šūhut* ~) *šūhuo̯n*, (*lühüt* ~) *lühüɑ̯n* j. n. e.

d. *nut*-loppuisista partisipeista; esim. (*šoγnut*, aun. *soγnuh* ~) *šoγnuǫn*, (*šüǫ̈nüt* ~) *šüǫ̈nüǫ̈n*; Pk:ssa tavataan myös taivutussuhde *koγtunut* ~ *koγtunehen*; *h*:lliset muodot lienevät peräisin Suomen puolelta.

e. ominaisuudennimistä; esim.: (*vanhuš* ~) *vanhuǫn*, (*pahuš*, analogisesti myös *pahut* ~) *pahuǫn*; samoin sivupainollisenkin tavun jäljessä: *ahtahuš* ~ *ahtahuǫn* j. n. e. Nämä sanat ovat taivutuksessaan liittyneet *ut*-, *nut*-loppuisiin sanoihin ja sen johdosta on nom. tullut *t*-loppuiseksi.

f. n. s. supistuvista verbeistä; esim. *magoǫn* (~ *moγata*), *šalboǫn* (~ *šalvata*), *kereǫ̈n* (~ *kerätä*), *halgiẹn* (~ *halleta*), *varoǫ*, Tver. *kargaịan* (~ *karrata*) tanssia venäläistä hyppytanssia, *uịnuǫn* (~ *uịnota*) j. n. e. Tässä yhteydessä sopii mainita sellaisia substantiiveja kuin: *leịkkavo*, *magavo*, *keravo*, Rug. *sigivö* sikiö, lapsi, Tver. *ĺiźätö* lisä, lisäys (= suom. *leịkkū* < **leịkkaδu*, *makū*, *kerū*, *sikiö*), jotka palautuvat vanhempiin **leịkkaδo*. **makaδo*, **keräδo*; niistä on syntynyt **leịkkao*, **makao*, **kerao*; *v* näyttää äänteensiirtymästä kehittyneen. Ek.:sta mainitsee GENETZ myös muodon *magaụsia*. Pk.:ssa tavataan samanlaisia muotoja kuin suomessakin: *šalpū*, *hüppū* j. n. e. Ne ovat todennäköisesti lainoja Suomen puolelta.

g. refleksiivisistä verbeistä; esim. *peziẹten*, *kumardeliẹten* (*kumardeliąten*), Poadenessa (*iẹ* < *eδa*, *eδä*); samoin sivupainollisen tavun jäljessä *kumardoąťšen*, *kumardoąmaťťše*, Šuigarvi (*oą* < *aδa*); ks. tarkemmin GENETZin tutk. karj., ss. 234—240, ja aunuksesta erittäin tämän kielen tutk., 125 §.

h. partitiivista; esim. *kaloą*, *küleǫ̈*, *kaloịa*, *küliǫ̈*; analogisesti *harakkoą*, *harakkoịa*, *pitembeǫ̈*, *pitembiǫ̈* y. m. Sellaisissa tapauksissa kuin *päreịdä*, *keväịdä* on *d* (< *t*) alkuperin ollut sivupainollisen tavun jäljessä, joten muodot ovat äännelaillisia. Aunuksesta mainitut *pardādu* partaa, *kivēdü* kiveä, *sanoịdu* sanoja perustuvat kontaminatsioniin, samoinkuin karjalaiset adverbit: *edäheǫ̈dä*, *tagoąda*, pk. *iẹnnempöǫ̈tä*.

i. monikon genetiivistä, joka karj.-aun.:ssa muodostuu n. s. monikkovartalosta; esim. *kaloien*, *küliẹn*. Samaan tapaan myös sivupainollisen tavun jäljessä, esim. *pitembiẹn*.

j. 1:sen ja 2:sen infinitiivin muodoista, joissa *δ*:tä tavun sulkeutumisen johdosta on tavattu pää- ja sivupainollisenkin tavun jäljessä; esim. *kiśkuọ*. *lugiẹ*, *etťšiẹ*, *koạdoạ*, *tüǫ̈ndeạ̈* (aik. *koạta*. *tüǫ̈tä*, joita vielä alueittain tavataankin); *kiśkuọšša* (*-śśa*), *lugiẹšša*, *tüǫ̈ndeạ̈śśä* (*-śśä*); samoin myös *kaľľiśtoạ*, *kaľľiśtoạšša* j. n. e. Huom. **kävüδäk* > *käv̈vä* (Tver. k. *käụ́vä*), aun. *kävvä*, Tver. k. prees. *käbün*. aun. *kävün;* ks. *v*:n esitystä!

k. passiivin muodoista: esim. (prees.) *ei laśkiẹ*, *kośkiẹh*, (imperf.) *kätkeịh*, *lähteịh* (Tver. k.); kontaminatsionimuotoja: *laśkiẹtah*, *itkiẹttih*, *käśkiẹtläịs*. *-tta*-vartaloinen passiivi on karjala-aunuksessa (niinkuin suomessakin) sentään yleisempi. Huom. karjalalle ominaiset passiivin kielteiset muodot: *ei šoạdoạ*, *peạ̈steạ̈* (samoin *ei otettoạ*), joissa on kaksi passiivin tunnusta peräkkäin!

l. monikon 2:sen persoonan päätteestä imperatiivissa sekä imperfektin ja konditsionaalin preesensissä; esim. *šoạgoạ*, *tulgoạ*, *šüǫ̈geạ̈* (sen sijaan odotuksenmukaisesti: *ottoạda*, *kiśkuọda*, *etťšiẹde*); imperf.: *šanoịa*, *tuľiẹ*, *nägiẹ*, kond. *šoạzie*, *šaịziẹ* (samoin ex an. *tuľizie*); myös Tver. k.

δ:n jatkajana on *h* seuraavissa tapauksissa:

a. Sanassa *Venäh*, gen. *Venähen*. Nominatiivin *h* ilmeisesti analoginen (nojautumisesta *eh*-loppuisiin sanoihin). Kenties *h* on ollut äännelaillinen vain sivupainollisen tavun alussa. *Veneạ̈h* (gen. *Veneạ̈hen*) on kai kontaminatsioni **Veneạ̈* + *Venäh* muodoista.

b. Sellaisissa adjektiiveista johtuneissa ominaisuudennimissä kuin *korgehuš*, *levehüš*.

c. Sellaisissa passiivin 2:sen partisipin muodoissa kuin *ottahuọ*, *kiškohuọ*, *lähtehüǫ̈*, *tüǫ̈ndähüǫ̈*, *etťšihüǫ̈*, joita käytetään lauselyhennyksinä. Näissä tapauksissa saanee *h* selityksensä painosuhteista: *h* äännelaillinen sivupainollisen tavun alussa.

3. Labiaaliklusiilin *p*:n vastineena on painottoman tavun jäljessä ollut *β*, jonka jatkajana nykykielessä on *v*. *β*:hen palautuva *v* esiintyy seuraavissa tapauksissa.

a. *va*-loppuisissa adjektiiveissa: *kiriava*, *igävä*, *terävä* (aun. *kiriav*, *igäv*, *teräv* t. *terävü*). Tähän ryhmään kuuluu myös substantiiveja: *oravа*, aun. *orav*(*u*). — Sellaisten adjektiivien kuin karj. *volappa* haalea, *ružappa* (aun. *ruskappu*, *-a*, myös *ruspakku*, *-a-*) punakka *ppa*-aines suhtautuu *va*-ainekseen samoin kuin esim. *kka* suomen sanassa *harakka* suhtautuu *ga*-ainekseen vatj. sanassa *araga* < **haraγa*.

b. *va*-päätteisissä partisipeissa (akt. ja pass.); esim. *soądava*, aun. *soądav*, *tuǫdav*, *süǫ̈dävännü* (ess.); *v* on yleistynyt sivupainollisenkin tavun jälkeen: *varattava*, *itettävä* j. n. e. Aktiivissa tavataan k.-a.:ssa vain sellaisia muotoja kuin *andavan*, *lugovan*; *šoąvan* j. n. e. Huom. pk. *voįpańi* voimakas, varakas ja *voi̯vaš*, *paha-* hyvinvoipa, ei kivulloinen.

c. yksikön 3:nnen persoonan muodoissa on *vi*:stä loppu *i*:n kadottua tullut (*v*,) *u*: *andaų*, *tuloų*, *koškoų*, *itköų̈*; systeemipakosta syntyneitä ovat sellaiset muodot kuin *šoąų*, *süǫ̈ų̈* t. *süǫ̈ų*, *azuttaų*, *kirbuǫų*, *keǫ̈ndänöų̈*. Kontaminatsioniin perustuvat muodot: *sanoųbi*, *tüǫ̈ndäų̈b*, samoin (Rebolasta mainitut): *koškoųppi*, *šanoųppi*, *käų̈ppi* (myös *šoąppi*). Nämä *ppi*-muodot näyttävät syntyneen melkoisen varhain *v* + *pi* päätteistä siten, että on tapahtunut assimilatsioni *vp* > *pp* (vrt. esim. assimilatsionia *hs* > *ss*).[1] Vuokkiniemessä on (m. m. Genetzin kielennäytteissä) sellaisia 3:nnen persoonan muotoja kuin *käškö*, *käšköǫ̈*. Edellinen tyyppi on epäilemättä lainaa Suomesta käsin (vrt. meidän itämurteiden *puskō*, *käskō*); jälkimmäinen saa nähtävästi selityksensä siitä kirjavuudesta, joka vallitsee alku-

[1] Setälä on aikoinaan ajatellut äännekehitystä *tp* > *pp* (*kääppi* < *käätpi*), Zur Geschichte der Tempus- und Modusstammbildung, s. 48.

suomalaisen *ä*:n edustuksessa tässä murteessa: sekä *heinõ* että *heinöğ* j. n. e.

d. verbien *vu*, *vü* suffiksissa: *rikkavu-* pilautua, *toravu-* riitautua, *lizävü-* lisäytyä, karttua; samoin *avavu-* avautua. Ks. SETÄLÄ, ÄH 64, s. 88. Luultavaa on, että nämä esimerkit kuuluvat *δ*-tapauksiin. Äännesuhteesta vrt. ed. s. 32, f.

3. *γ*, *δ*, *β* tavun lopussa puheäänellisen äänteen edessä.

Tähän kuuluvissa tapauksissa on karj.-aun.:ssa yleensä vahva aste yleistetty; ks. ed., ss. 10—12. Heikosta asteesta on vain muutamia yksityisiä esimerkkejä. Sellaisia olen pannut merkille karjalasta seuraavat:

γl: Jyv. *vaŋnuvitťša* vaulovitsa; *n* (pro *l*) perustuu kansanetymologiaan.

γr: Suoj. k. *kürüselgä*, *küristüğ* = (saman murteen) *kügräselgä*, *kügristüğ*.

δr: Rug. *peŋrańe* (myös *pedraźet*) 'keskimäisestä lampaan ja peuran nivelestä tehty boaska, vähän pienempi häkkizie'; *neğrä* 'geschmeidig, nachgiebig' (Jyv. käytetty ihmisestä ja ilmasta).

βr: Jyv. *hoŋrata; hoŋriįo: makoąn houriįošša;* huom. viimeksimainitussa loppu *-iįo* (eikä karjalalle tyypillinen *-ivo*)! Samoin Suoj. k. *hoŋruhattu* löyhäpäinen ihminen.

γį: Jyv. *loąįa* myös *lavię* = *loąįa*); pk. *moąįaš* makea, vrt. inkeroismurteen (Soikkolan) *magias* 'Leckermaul', esim. *magias omenille*); Jyv. *roąįa* haava: *roąįarikko* 'hoavoa täütenä'.

δm: *loįma* Suoj. k. 1) huolain; 2) naisen häpy (kierr.).

Kaikki nämä heikkoasteiset muodot ovat epäilemättä lainoja suomesta.

δn > *rn* on karj. alueittain tapahtunut; siitä on esimerkit: *voąrnaš* vannas, auran rauta Jyv., Rug., Poad., Tver. k.; tämän rinnalla *vannaš* (Tver. k. myös *vanneh*), aun.

vannas; vuǫrna vuona, karitsa, Poad., *vuǫrna* harv., »lapsen kieltä», Tver. k.; sen rinnalla karj. *vuǫnna*, aun. *vuonu*, gen. *vuǫnan; nn* > *n*:stä vrt. *n*:n esitystä! *ðn* on todennäköisesti yleistynyt jo alkusuomessa. — Suomen ja karj. *nn*:n 1:sen ja 2:sen tavun rajalla (*vannas*, *linna*, *vanno-* j. n. e) on SETÄLÄ palauttanut vahvaan, minä heikkoon asteeseen. Karj-aun.:n *nn*-muodot voivat olla suomesta lainattuja.

C. Spirantit *s* ja *h*.

1. *s*:n historia.

Sanan alussa on *s*:n käsittely eri osissa karj.-aun.:n aluetta erilainen.

s on säilynyt aunuksessa; samoin aunukseen rajoittuvissa osissa karjalaa (Semssärvessä,[1] Jängärvessä ja Himoľassa). Etuvokaalisissa sanoissa se on lisäksi säilynyt Poadenessa, Poańarvessa, Užmanalla ja Pilzjärvessä (takavokaalisissa sanoissa sen sijaan *s* > *š*). Myös Tver. k.:ssa on *s* paikoin (Čistoe Dubrovo) etuvokaalien edellä säilynyt. — *s* > *ś*:stä ks. palatalisatsionia!

Muussa karjalassa (Reboľa, Rugarvi, Kompakka, Šuigarvi, Jyškärvi, Miinoa, Vuokkiniemi, Uhut, Kiestinki ja suurin osa Tver. k.: a) on *s* tällöin muuttunut *š*:ksi.

Toisinaan on aun.:ssa sanan alussa *š*: *šaŋgu* laukku, salkku, (Suoj.) *šamakka* samaska, *šaraheįnü*, *-ä-* sara. (Suoj.) *šaŋgoǫ-* säihkyä, säyhkää, *šaŋvahta-* moment. verbi edellistä, *šittu*, *-a-* paska, *šittu-* paskantaa, *šoǫru*, *-a-* haara, *šorize-* sorista, *šuǫrei*, *šuǫrię-* sileä, tasainen, *šuǫrię-*, inf. *šuǫrita* laittautua, pukeutua, *šuǫŕitta-* pukea,

[1] GENETZin kielennäytteissä esiintyvä *šalkkuh* on luult. laina *š*-alueelta.

šupetta- sopottaa, sopertaa — epäilemättä useimmat lainoja karjalaismurteista (*š*-alueelta); onomatopoeettiset sanat saattavat kuulua aun.:n omiin muodostuksiin.

Tver. k.:ssa on *ž* odotettavan *š*:n asemesta sanoissa *že i:däh, žeńd'än* sentähden, *žen* adv. sitten, esim. *kuin žen?* kuinpa sitten, *žemmuǫ́ie* semmoinen, samoin *že, žen*, mutta *šid'ä, šil'ä, ših;* myös Tverin-karjalaisessa evankeliumin käännöksessä: že piäštäv I: 21, I ožakaš že on, ken XI: 6, že, min XXVI: 13, žen paikan-piällä II: 9, žen verda XI: 21, 23, Žen-täh VI: 25, ženjütüttä VIII: 10 j. n. e. *ž* johtunee lausefonetiikasta: *š* > *ž* kuuluu alunpitäen lausepainottomiin asemiin.

Sanan sisässä on *s* puheäänettömän äänteen edellä ja jäljessä joko säilynyt tai *š*-alueella muuttunut *š*:ksi; esim.: *aśtuǫ, ekšüǫ̈, makšo* j. n. e.; *i*:n seuratessa (paikoin myös *i*:n edellä) karj. *s*: *iskię, istuǫ, haįsta-*. — *ts*-yhtymästä tuonnempana erikseen.

Puheäänellisten äänteiden välissä *s* on muuttunut *z*:ksi, *š*-alueella myös *ž*:ksi, karjalassa kuitenkin *i*:n jäljessä aina (paikoin myös *i*:n edellä) säilyen; esim. *ažetta-* asettaa, *įäžen, küžüįä, kaňži* iso rove, *kalžu, kažvoą, käržä; izä, vĭzas, лaįzisseлa* laiskotella j. n. e.

Aun.:ssa ja alueittain ek.:ssa (Semssärvi, Jängärvi, Himoła) on *s* > *š*, *z* > *ž* tapahtunut vain *i*:n seuratessa: *iškin, kiškuǫ, nišku* niska, *hašku -a-* < *haįska: meďšän hašku, polвiško* polven korkeus; *magužu -a-* < *makuįsa* makuisa, *püǫ̈rüžü, -ä-* pyöreä, *ruǫgožikko, manďžoįžikko* mansikkamaa. Diftongin jälkikomponentin käsittelystä ks. vokaalioppia! *s* > *š* on tapahtunut myös seuraavan *i*:n vaikutuksesta sanoissa *ašťivo* äes, *ašťe* (gen. *ašťięn*) astia, *höšte, hešťe* (gen. *-ięn*) tade; viimemainitussa sanassa voi ajatella lähtömuotoa **heįste, *höįste*. — Lyydiläis-vepsäläiset *š*-, *ž*-suhteet ovat samanlaiset kuin aunuksen; tässä on tietysti kysymys yhteisistä äänteenmuutoksista.

Toisinaan on aun.:ssa vasten odotusta *š, z*: *лaštu, -a-* lasta, *лaštaine* deminut. edellistä (sen sijaan *лastu* lastu),

(Suist.) *kūkša*, *kūkšoi̯* kuusanka, *лoškata* (jollei kenties < **loi̯skata*) loskata, *läkšähteᵩ̆* löksähtää, *hožäkkü* (myös *hözäkkü*), -ä- kömpelö, *tažaл* (myös *tazaл*) tasalla, -lle. Tällaiset sanat ovat aun.:ssa karjalaisia lainoja. Onomatopoeettiset sanat voivat olla myöhäsyntyisiä. — Huomattava on, että nuorten venäläisten lainojen ш(= *š*):tä vastaa aunuksessakin *š*. — Sanassa *šiлahai̯ne*, *šiлoi̯* nokkonen saa *š* selityksensä siitä, että tässä *š* < *tš*; samoin *šiži-liuᵩsku* < *tši̯ďžiliuᵩsku*, joka muoto sanalla aunuksessakin vielä on.

Supistumaverbien (verba contracta) imperfektimuodoissa on alkusuomessa *ð*:stä kehittynyt *s* karj.-aun.:ssa kadonneena. Sellaisia yks. 3:nnen pers.:n muotoja kuin *magai̯* (pk. *makai̯*) makasi, *keräi̯* keräsi, *kirboi̯* (pk. *kirpoi̯*) putosi, *laŋgei̯* (pk. *laŋkei̯*) lankesi, *hävi̯* hävisi tavataan koko kielialueella (karj. samoin *varai̯an* ~ *varai̯*, myös *varazi*). Muista persoonista mainitsee GENETZ karj.:sta paradigmoissaan sellaisia esimerkkejä kuin *tahkozin*, *tahkozit*, *tahkozima*, *tahkozia*, *kägezin*, *kägezit*, *kägezimä*, *kägeziä*, pk :sta (Tutk. Ven. karj. kiel., 175 §) myös *rupei̯mma*, *rupei̯tta* (joiden ohella *rupesima*, *rupesia*); aun.:ssa vain tyyppi: *kirboi̯n*, *kirboi̯d*, *-t*, *kirboi̯*, *kirboi̯mmo*, *kirboi̯tto*. — Miten tällaiset *s*:ttömät muodot on selitettävä? SETÄLÄ, ÄH, s. 132, pitää niitä analogiamuotoina, itse analogiamuodostusta yksityiskohtaisemmin selittämättä. Kaksi eri mahdollisuutta voi esittää. 1) Analogia-muodostus nojautuu supistumaverbien preesensiin ja palautuu siihen aikaan, jolloin spirantti *ð* (tai sen jatkaja) vielä oli säilyneenä: **makaðan* ~ *makasi* suhteesta tuli **makaðan* ~ **makaði*. *ð*:n kadottua syntyi suhde *makai̯an* ~ *makai̯*, joista nykyiset *magoᵩn* ~ *magai̯* ovat kehittyneet. Tätä selitystä vastustaa se, ettei muualla (lyydiläismurteissa ja vepsässä) tavata esimerkkejä tällaisesta tasoituksesta supistumaverbeissä. — 2) Kenties *i*-muodostukset ovat alunpitäen kuuluneet vain *ai̯ða-*, *äi̯ðä*-loppuisiin supistumaverbeihin, tyyppiä *avai̯an* (< *avai̯ðan*), **nühtäi̯än* (< *nühtäi̯ðän*). Preesensien *avai̯an*, *nühtäi̯än* pohjalla on voinut

syntyä imperfektit *avaii*, *nühtäii* (vrt. Etelä-Pohjanmaan *lepäii*), joista *ii* > *i* äännekehityksen kautta *avai*, *nühtäi*. Kun *avaia*- ja *nühtäiä*- ovat karj.-aun.:ssa kehittyneet asuun *avoa*-, *nühteä*- (*aia* > *ā* > *oa*, *äiä* > *ā* > *eä*), on ero eri supistumaverbityyppien väliltä hävinnyt ja *i* on tunkeutunut kaikkien supistumaverbien imperfekteihin. *aia*-, *aiä*- (< *aiδa*-, *äiδä*-)tyypin imperfekti on suomessakin ollut analogian aiheuttajana vanhan kielen imperfektimuodoissa tyyppiä makais (= makasi), keräis (= keräsi). — Imperfektin eri persoonien erilaiset muodot (*magazin*, mutta *magai*) jäävät toistaiseksi selitystä vaille.

Analogiaan perustuva *d* (pk. *t*) esiintyy (SETÄLÄn mukaan) myös sellaisissa karj. muodoissa kuin *tundi*, *tüõndi*, *kumardih*, aun.:ssa samoin *löüdi*, *tüõndi*, *põdi*, *murdi* (mutta toisaalta *tiezi*, *tunzi*).

Yhtymässä *ns* on karj.-aun.:ssa muuttamissa sanoissa todettavissa paikanvaihto. Siitä olen merkinnyt esimerkit: Jyv. *ašiita*, *-tšen* ansaita, karj. (GENETZ) *ružnaš* = *ruža*š, aun. *ruznas* 'täyteläinen, vantera', (Kid.) *räznikö:ttše-* (< **ränsi*-) töhertää, tuhria. vrt. suom. *ränsistyä* 'förfalla, bli skrabbig'; aun. *koz* konsa — sen rinnalla myös *konzu* ja *konz* — palautuu ilmeisesti varhempaan **kozn* < *konsa*. Kun *ns*:n jatkajana muuten on *nz*, *ñž*, niin johtuu kahtalaisuus epäilemättä eri äännekannalla olleiden murteiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta.

Sanan lopussa on *s* > *š* suoritettu osittain sellaisillakin alueilla, joilla *s* (*z*) muuten on säilynyt; esim. Poadenessa *seiväš*, *miešš*, vaikka *s* > *š* muuten on suoritettu vain takavokaalisissa sanoissa. *s* ja *š* ovat muuten tässä asemassa joutuneet lausefoneettisen käsittelyn alaisiksi, niin että niiden asemeen on tullut *z* ja *ž* puheäänellisten äänteiden seuratessa. (Samantapainen *s*:n ja *z*:n vaihtelu on vatjan kielessä, sekä karj.-aun.:ssa että vatjassa todennäk. venäjän vaikutuksesta.) Esim. *nuori miež küzüv*, *izändä toaš kävelöv*, mutta *nuoruž-aiga*, *ei ńi mitüž eläiä*, *izändä toaž läks kävelömäh* j n. e. Samoin on laita yhdyssanoissa: Suoj. k. *eväššaikku*, mutta *evätzvoi*, *herraiz-*

miẹs. mutta *herraispereh*: huom. myös loppuvokaalin katoamisen johdosta sanan loppuun joutuneen *s*:n (*z*:n) edustus: Suoj. k. *käzala* = *kädala*, mutta *kässiịa* = *kätsiịa*, *ńeịzaiga* neitsytaika, mutta *ńeịssoral* neitovaatteet, *ńeịskülü* morsiamen sauna, *i̯ou̯znuorańi* jousenjänne, mutta *i̯ou̯ssĭma* = *i̯ou̯zẹ̑ sima* j. n. e.

Kronologisessa suhteessa ovat mielenkiintoisia Vatjan viidenneksen verokirjan tarjoamat todisteet, joista voimme päättää *s* > *z*:n suunnilleen samanaikaiseksi *k* > *g*, *t* > *d*, *p* > *b* äänteenmuutosten kanssa: Озпкала = Osikkala, sijapaikka tuntematon (Sortavalan pog., Ronimus, s. 50), Узерва = 'Uusijärvi', Vuoksen laajennus Käkisalmen luona (Käkis. pog., ibidem, s. 19), на Визьягѣ = Viisjoki (Sakkulassa, ib., s. 24), Визьяга на рѣцѣ на Визьягѣ Metsäpirtissä (Sakk. pog., ib., s. 25), Кезвелакша = Kesvalahti Jaakkimassa (Kurkij. pog., ib., s. 44), Унизьярва = Unisjärvi ? (Sortavalan pog., ib.. s. 45) j. n. e. — Tämän lähteen *s*-suhteet viittaavat muuten, niinkuin odotettavaakin on, aunukselaiseen äännekantaan: *š* ja *ž* esiintyvät vain *i*:n yhteydessä; esim. Торголакша Torholahti Räisälässä, (ib., s. 17), Сандалакша Kurkijoen pog. (ib., s. 36), Равдолакша Parikkala (ib.. s. 37), Кочелакша Koitsanlahti, Parikkala (ib., s. 43), Имбилакша Impilahti (ib., s. 45) j. n. e.; Варишаллѣ, vrt. Variksela Kaukola (ib., s. 20), Игакшала Ihaksela Riekkalan saaressa (ib., s. 46); Ряжела, на Ряжелѣ, у Ряжелы Räisälä (ib., ss. 18, 20 y. m.), Гележово Helisevä Räisälän ja Kirvun raj. (ib., s. 20), Кужнина (pro Кужнпма) Kuisniemi (ib., s. 49), Ажпла Asila Hiitolassa (ib., s. 36), Ажела Asila Ilomantsissa (ib., s. 37).

Kahdennettu *ss* on karjalassa joutunut osittain samanlaisen käsittelyn alaiseksi kuin klusiilit *kk*, *tt*, *pp*. Geminaatan edellinen osa, joskus koko geminaatta, esiintyy lyhentyneenä pitkän tavuaineksen jälkeen. Esim. Suoj. k. *lemšsoạn* (~ *lemsata*) v. onom.: *tūl'i vereạ̈dä lemšsoạ̀* (liikuttaa), *lämšseạ̈*, *kamsu*.

Suljetun tavun alussa on *s* (< *ss*); esim. Suoj. k. *kasan* ~ *kassa* palmikoitu tukka naimattomilla tytöillä, *kasardoą* leikata kassaralla, kassaroida, *jusikko* jussikko, *mösin* ~ *mössi* karhu, *lämsähütteą* (~ *lämššeä*): *tūťi usta lämsähüttelõ*, *hömsütteą* hömpsöttää, *kämsähteą*(*kseh*) kämpsähtää (raskaasti); vieläpä *joršin* ~ *jorššі* kiiski, *maršittoą* ~ *maršsię kalošin* ~ *kaloššі*.

st:stä (astevaihtelussa) syntynyt *ss* ei ole lyhentynyt; esim. Suoj. k. *kissan* ~ *kista*, *maįssattoą*, v. fakt. verbiä *maįstoą*, *kapussan* ~ *kapusta* kaali. Samoin on Suoj. k. *kassen* ~ *kaski*, vaikka myös *kases* kaskeksi kelpaava metsämaa, *kessel* keskellä, *ńiššan* ~ *ńiška*; alkuperäisen *ss*:n astevaihtelu lienee *st* > *ss*:ää vanhempi.

Tver. k.:ssa ovat (erilähteiset) *ss*:t pitkän tavuaineksen jäljessä (useimmiten) lyhentyneet; esim.: *naįšuttuą* laiskuttaa, *rięšan* ~ *rięška* rieska, tuore, *päįšär* (myös *päišsär*) ~ *päįšťäŕen* päistär, *viršan* ~ *virška*, *huršin* ~ *huršti* j. n. e.

Loppuheiton johdosta sanan loppuun joutunut *ss* on (aunuksessa) lyhentynyt ja joutunut samanlaisen lausefoneettisen käsittelyn alaiseksi kuin lyhyt *s*; esim.: *en minä näe ńi kedä meťšäs*, *oli vereąt saıwas*, *häį otti nouzi magoąmas*, *ńeįďine magaį rinnaı šuıkkuįzis sovis*; — *en ole ńi kuz midä nähnüh*, *įogi-rannaz lähti üläh virroin matkoąmah*, *rubeį ťšupuz vaŋgumah*, *paįaz azuttav ťiskat* j. n. e.

2. *h*:n historia.

Alkusuomalainen *h* on karj.-aun.:ssa yleensä muuttumattomana säilynyt. Ks. Setälä, ÄH, ss. 324—359.

Sananalkuinen *h* on puheäänetön; huom. esim. Suoj. k. *pięlushalgo* (ei *pięluzh*.) alahalko uunissa.

Aunuksessa on Genetzin merkinnästä päättäen toisinaan venäläinen x: *ixaл(u)*, *ixaлmo* ihana, *oŕxia* urhea, voimakas; sanat on mainittu itkuista. Samoin on laita paikoin muuallakin (myös Tver. k.)

Mainitsen vain muutamia erikoistapauksia.

ǫou'tšen sanassa on alkuperäinen tavua lopettava *h* vielä säilyneenä Tihvinin karjalaisilla (KUJOLAN sanasto): *ǫo'ghtšen*.

kuhilaš (alkusuom. **kuhʼilas*, vrt. *kuhia*) sanasta on pk.:ssa tullut *kuilaš*; *h* on kadonnut 1:sen ja 2:sen tavun rajalta, arvatenkin niistä paradigman muodoista, joissa *h* on seurannut 4:nnen tavun alussa (jonkinlaista dissimilatsionia) ;vrt. pk. *pahahan* > *pahaan*, *miehehen* > *miheen* j. n. e.

keihäš paradigman useimmissa yksikkömuodoissa on kaksi *hä* tavua tullut peräkkäin, monikossa *hähi*; edellinen tavu on karjalassa kadonnut (haplologiaa): sana taipuu *keihäš* ~ *keihän* (myös *keihähän*). Suoj. k. on edellinen *h* kadonnut: *keiiäs* ~ *keiiähän*, *keiioñi*, *keiiästeä* keihästää.

Tavunalkuinen *h* on analogisen astevaihtelun johdosta tullut tavun loppuun *heühen* paradigman vokaalivartaloisissa muodoissa paikoin karjalassa: *heühen* ~ *heühtene-*; myös aun. (Suoj.) *höühen* ~ *höühtene;* Rug. *heühen* ~ *heühene-*.

lh lienee (metateettisesti) vaihtunut *hl*:ään sanoissa: Rug. *kohlata* kolhaista, vrt. vir. *kolama* < **kolhā-* 'schlagen (dass es schallt), puffen, schallen, poltern, rasseln',? Suoj. k. *jühlü*, *jühlükkä* = *mägüriťtšä;* vrt. suom. *jylhy* 'densus et obscurus, tenebrosus e. c. silva, G. schattig (*jynkkä*, *synkkä*)'.

Huomattakoon erityisesti ne kohdat, missä karjala on suomea vanhemmalla kannalla:

1. tavua alottava *h* painottoman tavun vokaalin jäljessä: *nälgähiźe*, *omahiźe*; *vigrahat*, *šegehešša*; *padah*, *padoih*; *tullah*; *poigah*, *moqmah* (samoin tietysti: *koimandeh*, *kaikkineh*, *annetah*) j. n. e. — Semssärven murteessa *h* on *z*:n alkaessa seuraavaa tavua kadonnut, esim. *veďiźe* vetihe, *prosťiźe* otti jäähyväiset, *havaťtšize*, *roikkūze* (vrt. toisaalta *roďih*, *roikkah*); *roďiheze* on kontaminatsioni; kuit. myös *loppihize*. Lyydiläismurteissa *h* on paikoin muutenkin kadonnut. Jyv. *ihmeheťtiźi* (Rug. *ihmeťtiźe*) ihmeellinen < *imehellinen* on laina suomesta.

2. *h* pääpainottoman tavun lopussa: *kamahlo*, *unohta-*,

valehtelen, venehtä, valehta, perehtä, vaiehtoa — metateesittomia muotoja. Suoj. k. *kahmalo* on tietysti laina suomesta. Samoin ek. ja aun. (Suoj., Salm.) *vaihta-* vaihettaa — aun. myös *vaiehta-* ʻvaihtaa; vuorotellaʼ; Tverissäkin *vaihtua, vaihtuo, vaihe.ma.*

Huom. Pk.:ssa on paikoin suffiksillisen päätteen *h* *s*-alkuisen (kontaminatsioniin perustuvan) illatiivin päätteen edellä assimiloitunut: *aittahasseh* < **aittahah* + *seh* aittaansa, *kodihisseh* (Jyškyj.), *koťihisseh, ambarihisseh* tavarapuotiin (Poań.), *ümbäŕihisseh* ympäriinsä (san.), *kotihisse* (Kiest.). Aunuksessa on samoin illatiivin *h* assimiloitunut *s*:ksi *sai* sanan edellä: *kaganas-sai* kaulaan asti, *ihdas-sai* (Tulemj.), *vuodes-sai, väzündäs-sai*. Samoin Jängärvessä (ek.) *ihdas-soaten*. Edelleen Suoj. k.: *aigoissoamatoi* nuoruuttaan kykenemätön, *moassai* maahan asti, vieläpä *uvessälgü* orivarsa (ensimm. kesänä), ʻvanh.ʼ; vrt. *uvch*. Ahtia kirjoittaa myös *hernessüömiňi* herneruoka (kenties oleva *hernessüömiňi*), vrt. *hernehvelli*. Tällaiset esimerkit antavat meille oikeuden puhua äänteenmuutoksesta (äännelaista) *hs* > *ss*.

n:n ja *r*:n jäljessä on *h* paikoin siirtynyt näiden konsonanttien edelle: *vahnu*, gen. *vahnan, vahnus* = *vanhus* vanhuus (Seäm., Poad. harv.), *tehno* tenho (Suist. loits.). *tahnua* tanhua (Poad. harv.), *tahra* tarha. Myös Tverin karjalaisalueen pohjoisosassa *tahnuo* = *tanhuo, vahna, vahneta, vahnistuo*. Kenties tällaiset muodot ker-ran ovat olleet karjalassa yleisempiä, päättäen siitä, että yksityisiä esimerkkejä tavataan aina Pohjan perillä asti; esim. *vihna* < *vinha* Kemin, *tehno* ʻvaikutusʼ Tornion murteessa. Ks. M. Airila, Äännehist. tutk. Tornion murt., s. 150.

3. *h* sanan lopussa säilynyt: *huoneh, maieh* made, *valeh, veneh, terveh* j. n. e.

Suomesta lainatuissa sanoissa on kuitenkin Suoj. k.:ssa *h*:ttomia muotoja: *lieve* ~ *liebien, kuve* ~ *kubien* (vrt. suomesta lainattuun *kirje* ~ *kirjen*). Huom. myös Tver. k. *ńäŕe* ~ *ńäŕien* kuusi, *ńäŕeikkö* kuusikko; vrt. länsi-Uuden-

maan *närhe* ja RENVALLin sanakirjan *näreh-hara* 'occa ex pinis ramosis', *närehikkö* 'fruticetum, silva pinorum minorum, G. junger Fichtenwald'. Suomesta on myös Rug. *ihmeh*, Suoj. k. *ihme*.

Lisäys h:n historiaan.

Omituisesti tavataan muutamissa sanoissa niin suomessa kuin karjalassakin ensimmäisen tavun lopussa *h*:ta.

a. Sanoja, joissa karjalassa on toisissa murt. *h*:llinen, toisissa *h*:ton muoto: Jyv. *hūhmar*, Rug. *hūmar*, Jyv. *huo̯hla* lieska, kiukaansuu, Tver. k. *huo̯ʌa* 'kiuguan otťša, lieska, huohla', Suoj. k. *keŭhnä* hilse, Tver. k. *keŭńä* köyhnä, *kuhma* tulipunainen, kuuma, ek. *kūma*, Rug. *puhi̯au̯duo̯* puujautua ~ *pūi̯au̯duo̯* puujautua, haalautua jhnkin (esim. väki huoneisiin), karj. (GENETZ) *tšuhmu*, Jyv., Rug. *tšūmu* luola.

b. Sanoja, joissa suomessa on *h*:ton, karjalassa *h*:llinen muoto: Suoj. k. *hohkoa* huuata (vrt. *huo̯gahtoa̯kseh* levähtää), *hüŏhkätä* hyökäyttää; lyödä valtavalla liikkeellä, *lühmistüŏ* (myös *lümistüŏ*); *lai̯hna*, *ʌai̯hna*, *lai̯hina* (2:sen tavun *i* šva-vokaali); Jyv. *rui̯hnata* mankua = suom. *ruinata*; *kau̯hna* kauna. — Suoj. k. *kieĥkoi̯* ~ suom. *kiękko* saanee selityksensä siitä, että suomessa on suoritettu äänteenmuutos *hk* > *kk*; kenties samoin *hüŏkkä* < **hüŏhkə̄*.

c. Sanoja joissa suomessa on *h*:llinen, karjalassa *h*:ton muoto: Rug. *ūgo*, *n* lammas, joka ei ole vielä kantanut ~ suom. *ūkko* (< **ūhko*) 'ovis femina, G. Schafmutter'. Kenties tämä sana on suomessakin säilynyt nimessä *Uukuniemi*. *koa̯la-* kahlata (vedessä), aun. *koa̯atus* kahlauspaikka.

Katsoen siihen, että suomessakin tavataan laajalta sekä *h*:llisia että *h*:ttomia muotoja, tekisi mieli päättää, että tässä on kysymys jostakin vanhasta äännesuhteesta. Osa *h*-muodoista perustunee metateesiin, mutta useimmat kuuluvat johonkin vokaalien astevaihteluun (edustavatko ne vahvaa vai, niinkuin luulisin, heikkoa astetta, sen saa tarkempi detaljitutkimus ratkaista).

D. Affrikaatat *ťš (tš)*, *ťťš* ~ *ťš* (resp. *ťťs* ~ *ťs*) ja *ďž* [1].

1. *ťš (tš)*, *ťťš* ~ *ťš* (*ťťs* ~ *ťs*).

Milloin suomen yleiskielessä (ja Karjalan kannaksen murteissa) on *-ts-*, tavataan karj.-aun.:ssa *-ťťš-* vaihdellen *ťš*:n kanssa tai alueittain (pk.:ssa) *-ťťš-* vaihdellen *ťš*:n kanssa; esim. *meťťšä* (*meťťšä*) ~ *meťšän* (*meťšän*).

Missä määrin *-ťťš-* > *-ťťš-*, *ťš* > *ťš* on suoritettu samoilla alueilla, missä *s* > *š*, ei lähteiden merkinnän ylimalkaisuuden vuoksi ole ratkaistavissa. Etuvokaalisissa sanoissa on palatalisatsioni vallalla myös vepsässä (ven. vaikutusta). Karj.-aun.:ssa palatalisatsioni esiintyy takavokaalisissakin sanoissa, esim. *oťťša* ~ *oťšan*, resp. *oťťša* ~ *oťšan*, ja *-tts-* > *-ťťš-* (*-tts-* > *-ťťš-*) kehitystä yleensä lienee pidettävä tämän kielen erikoiskehitykseen kuuluvana piirteenä.

Nykyinen karj.-aunukselainen vaihtelu *-ťťš-* ~ *-ťš* (resp. *-ťťš-* ~ *-ťš-*) on kenties sekundäärinen, *tt* ~ *t*, *kk* ~ *k*, *pp* ~ *p*, *ss* ~ *s* vaihtelun malliin.

Eri ryhminä esitämme seuraavassa joukon sanoja, joissa karj.-aun.:ssa on *ťš* (*ťš*), *ťťš* ~ *ťš* (resp. *ťťs* ~ *ťs*), suomessa jokin muu äänne.

Useissa sanoissa on etelävirossa sanan alussa *ts*, suomessa ja pohjoisvirossa *s*; karj.-aun.:ssa *ťš* (*ťs*). Esim.

Aun. *ťšibi* tiisti, sipi; et.-vir. *tsibine* 'Hühnchen', *tsibihäniläne* 'Bachstelze (Motacilla alba)'; suom. *sipi*.

Jyv. *ťširhallak*, Rug. *ťširhaллah* sirhallaan, levällään, Tver. k. *ťširhaлleh* pörröllään (esim. tukka), hajallaan, -lleen; vir. *sirakil-*, *le* 'ausgestreckt', *sirukil*, *-le*, *siruli* 'aus-

[1] Vrt. tähän osaan nähden erittäin E. N. Setälä, Zur finnisch-ugrischen lautlehre, FUF, II, ss. 219—248, Yrjö Wichmanns, Zur geschichte der finnisch-ugrischen anlautenden affrikaten, FUF, XI, ss. 237—286 ja H. Paasonen, Beiträge zur finnisch-ugrisch-samojedischen Lautgeschichte.

gestreckt, langhingestreckt' < **sirha-*; suom. *sirhallaan*: *kädet sirhallaan* 'händerna utspärrade', *sirhohuuli* 'en med utstående läpp'. Huom. myös. Rug. *ťširhottoą* haarottaa (esim. jalat); vir. *sirutama*, *sirotama* 'ausstrecken, gerade machen'.

ťširkku, *ťširkkuńe* sirkku, sirkkunen, varpunen = et.-vir. *tsirk*, gen. *tsirgu*, p.-vir. *sirk*, *-gu* 'Vogel'.

Rug. *ťšiųkkoą* siukuttaa, piipittää (Suoj. *ťšiukka*-nurista) = et.-vir. *tsiukma*, *tsiugutama* 'piepen', *kana tsiuk omme poige* 'die Henne lockt ihre Jungen'. Vrt. suom. *siukuttaa*.

Rug. *ťšobrottoą* sormia, sormin koetella, Kid. *ťšobrottele-* sormia: *ikkunraųdoį ťš — li*, vrt. vir. *sobrima* 'umwühlen, kramen, stören in etwas', »fuscheln», myös *sobrutama* 'klopfen, schlagen (Flüssigkeiten)', suom. *souria* 'omröra, gräfva uti', *sika sourei pahnat* 'bökade upp bosset', *s. hiilosta* 'röra om glöden', *s. vettä kaukaa kyläп kaivosta* 'traska efter, kånka', myös *sourua*.

Rug. *ťšokko*, *-ńe* sokkosilla olo, Tver. k. *ťšokkoźin kiźatah*, *ťšokko* eräs kisa, aun. (Suist.) *ťšoųkkoziл* sokkosilla; vrt. suom. *sokko*, *sokkoset*.

Ek., aun. *ťšoma*, *ťšomańe* soma, kaunis = suom. *soma*.

Jyv. *ťšopata*, *-aįan* sopottaa, puhella hiljaa; vrt. vir. *sobisema* 'patschen, undeutlich sprechen, plappern, babbeln', *sobi* 'Geschwätz, Gewäsch', *s.- jutt* 'dass.'; vrt. myös suomen *sopottaa*.

Jyv. *ťšuhu* pieni muikku syksyllä, syksyllinen kalanpoika seuraavana kesänä, Rug. *haųgiťšuho*; vrt. suom. *kalan suhju* l. *suhju-kaloja* 'farrago pisciuм minorum varii generis' (Renvall).

Jyv. *ťšuįkelo* kapea, hoikka (vene, ihminen y. m.), Rug. *ťšuigeлo*), *pitän ťš.* 'suikea, muikule' = suom. *suikelo* 'lång, spenslig tingest l. varelse (*suikale*)'.

Jyv. *ťšukeltoą*, Rug. *ťšukeлdoą* sukeltaa jhnkin = ev. *tsuklema* 'baden (im Wasser)', suom. *sukeltaa*.

Tver. k. *ťšuąro* suoro, mulkku (härän), ev. *tsoor*, *-i* 'Ruthe der Thiere', *härä ts.* 'Ochsenziemer', pv. *soor*, *-a*, *-u*

'männliches Glied der Thiere', *soorakott*, *-i* 'Hodensack', *härjäsoor* 'Ochsenziemer'; suomen (*sonnin*)*suoro*.

Murteittain on karj.-aun.:ssa *tš*:n asemesta *š*; esim. Tver. k. *šoma*, *šüblä* syylä (vrt. Jyv. *tšüpläńi* syylä); Jyv., Vuokk. *tšärkkä* hietaharjanne, muualla *šärkkä*, aun. *särkkü*, *-ä-* harju; aun. *šiлahaine*, *šiлoi* = *tšiлoį* nokkonen, *šiži-liuŋsku* = *tšiįďžiliuŋsku* sisilisko. Tällaiset sanat saattavat olla lainoja suomesta. — Myöhäsyntyinen *tš* lienee aun.:n sanoissa *tšüŋttü* syötti, onkimato, *tšaįvoį* saivar — kenties 'pyrkimysperäistä analogiaa'.

Käkisalmen läänin karjalassa on sananalkuisesta *tš*:sta esimerkit:

Dp. Чюзмесъ (iness.) Ригинема kylä Sysmäjärven rannalla Ilomantsissa (vrt. esim. pitäjännimeen *Sysmä*, Ronimus, m. t., s. 52), Dp. Чангоя на озеръ Чангольскомъ = Sonkajan kylä Sonkajärven rannalla Ilomantsissa (ibid., s. 52). Vrt. äänneasun puolesta myös nimeä *Soŋkarinsaari*, kylä Rautalammilla.

Sellaisia sanoja, joissa karj.-aun.:ssa on *tš-* ja ev.:ssa *ts*, suomessa ja pv:ssa *s*, on 60—70. Paljon vähemmän, noin 25, on sellaisia esimerkkejä, joissa karj.-aun.:n *tš-*:tä (ev. *ts-*:ää) vastaa suomessa (ja pv.:ssa) *t-*. Sellaisia ovat esim. seuraavat.

k. *tšakki* (Suoj. k. *i'tšakki*) kivitasku, vrt. vir. *tsäku-taja*, *kivitsäks*, *kivitäkkijas*, *-tägijas* 'der Steinschmätzer (Saxicola Oenanthe)', suom. *kivitasku*.

Jyv., Rug. *tšehvata* lyödä, pieksää, hosua = suom. *tehvata* 'prygla, basa; göra något slarvigt, brådskande, vårdslöst (*hosua*, *tsehvata*)'. Vrt. myös ev. *tsihvama* 'einen pfeifenden Peitschenschlag geben'.

Rug. *tšibauttoą: vihmū tš-auą*, Poad. *vihmu tšibautti* satoi tipautti; vrt. ev. *vihma tsibotas* 'es fällt, tröpfelt Regen', vir. *tiba* 'Tropfen, Regentropfen'; vrt. myös suom. *tippa*.

Tver. k. *tšihmeŕďią* hienosti vihmoa, sihuuttaa, suom. *tihma*, *tihmo*, *tihmu* 'pluvia levis, substillum, stillicidium, fluxus guttarum parcus; G. Staubregen, das Träufeln',

tihmata, *tihmuta* 'leviter pluo l. stillo; G. staubregnen, träufeln'.

Jyv. *tšikaštuǫ* niipastua, närkästyä, loukkaantua. Vrt. suom. *tikaisen*, *sta* 'verbis mordeo, aspere alloquor; G. zornig anreden, anschnauben'.

pk. *tšunťšuri* vuoren huippu, Rug. *tšunťšuŕikko* nystyräinen (jää), huippu (vaaran); suuri tiera (hevosen jalassa). Vrt. suom. *tunturi*.

n odotettavan *t*:n asemessa on suomen sanassa *nirsu*, vrt. Jyv., Rug., Tver. k. *tširťšu*, aun. *tširťťšu* nirsu, niuha. Vrt. myös vir. *nirtsakas* 'unfreundlich, beissend, maulend,' *tirtsakas* 'heftig, auffahrend'. *nirsu* sanan ohella on *t*:llinenkin muoto *tirsmu* (~ **tirsvu*) 'matväljande, matgrann, fintätande'.

Katsoen siihen, että karj.-aun.:n sananalkuisella *tš*:llä on suomessa ja virossa kahtalaista edustusta, voi jo Itämeren-suomalaisten kielten kannalta lähteä kahdesta erilaisesta *č*- (*c*-)ääntees tä.

Tarkastamme nyt karj.-aun.:n *ťťš*-n (~ *tš*:n) vastineita sanan sisässä, ottamalla huomioon myös niiden suomalaiset ja virolaiset vastineet.

Näissä tapauksissa huomaamme karj.:aun.:n *ťťš*:n, *tš*:n kahtalaista edustusta meikäläisellä taholla, osittain myös virossa.

Karj.-aun.:n *tš*:n vastineena on meikäläisellä taholla *s* vain konsonantin yhteydessä (yhtymät *ltťš*, *rťťš*, *tšk*).

Tver. k. *kaľ̦tšištuǫ* kalsistua = suom. *kalsistua*.

Tver. k. *tüľ̦tšä*, Jyv. *tültšä*, Rug. *tšültšä*, Sununs. *tšültš*, *ä̦d* tylsä = vir. *tülts*, *-a*, *-i*, stumpf, suom. *tylsä*.

Karj. *härťťšä* härsytys, este, kiusa, Rug. *härťťšä* este, häiriö, *härťťšeǫ̈-* härsyttää, suututtaa = suom. *härsyttää* 'irrito e. c. canem, instigo, incito, G. reizen, hetzen (*härnään*)'; *härsy*, *härsytys* 'irritatio, G. Reizung'.

Pk. *tširťťšu*, k. *tirťťšu: süǫ̈mizen vaľitťšia*, Rug. *tširťšu*, Tver. k. *tšir̦tšu* nirsu, niuha = suom. *nirsu*, *tirsmu*.

Jyv. *ję̯ärˌtťšäkkä* 'pakkasen puroma' (puu, leipä, nauris, potakka); vrt. suom. *järsäkkä* 'hård, mindre väl stekt'.

m:n ja *p*:n jäljessä on Sununsuusta esimerkit: *lämˌtťšäd* kannikkeet naisten hameessa, kontissa (Jyv. *lämpšä* lämsä), *käpˌtťšä* vesilinnun jalka.

Suoj. *kiťškistele-*, refl., kiskotella, oikaista itseänsä, Sununs. *kiťškodeľin* kiskottaa, refl. v.; vrt. suom. *kiskottaa*.

Suoj. k. *luťškuri* pieni, ruma ihminen t. eläin: esim. *heboluťškuri;* myös *lūťťša* luuska (huono hevonen). Vrt. suom. *luuska*, *hevosluuska*.

Suoj. k. *maťškuttoą* < **maį̯ťškuttoą* maiskuttaa; vrt. suom. *maiskuttaa*.

Suoj. k. *maťšku* isku; *laps laťťię̯l maťškahtih*, *laŋgeńi*. Vrt. suom. *maiskahtaa* 'hastigt smacka, klatscha'; *mastot maiskahti mereen* 'föllo plaskande'.

Tver. k. *muťškuttuą* < **muį̯ťškutta-* maiskuttaa; vrt. suom. *muiskuttaa* 'smacka'; *muisku* 'smack, kyss, smällkyss; smackande'.

Suoj. k. *ńiťškoą: nurmi ńiťškoą*, *veziˊ on; ję̯allat kastuˊ*, *niťšketäh*. Vrt. vir. *niiske* (evir. *nîskę*) 'feucht', *niiskama* 'anfeuchten', *niiskuma* 'feucht werden'.

Jyv. *paťškata* paiskata, lyödä, Rug. *paťškata* lyödä paukauttaa, karj. *paťškahta-* paiskahtaa; *aťšk* < *aį̯ťšk*; vrt. suom. *paiskata*.

Jyv. *peą̯ťšküńi*, karj. (GEN.) *peą̯ťškülääńi*, Tver. k. *priąťšk'üńe*, aun. *peą̯ťšküt*, *peą̯ťšköį̯* pääskynen, Sununs. *piąťšöį̯* = suom. *pääsky(lä)inen*, vir. *pääsukene* < **pā̆skokkaį̯nen*.

Jyv. *plaťškahtoą* lätskähtää, läiskähtää, Tver. k. *pɹaťškahtuą* maiskahtaa, Rug. *pɹaťškata*, Tver. k. *pɹaťškuttuą* maiskuttaa (suuta). Vrt. suom. *plaiskahtaa* 'plaska l. smälla hastigt', *plaiskata* 'plaska, klatscha, röras sqvalpande l. plaskande'.

Tver. k. *ŕäťšk'äťä* räiskäyttää, iskeä tulta (ukkonen). Vrt. suom. *räiskätä*, *räiskähtää*.

Erikoisasemassa on Jyv. *piˌtťšukkaį̯ńi* pikkuinen, Rug. (ek.) *piˌtťšukkańe* pikkuinen, piskuinen. Vrt. suom. *piskui-*

nen, vir. *pisut* (part.), gen. *pisku*, *pisukene* 'wenig, ein Weniges' (saarilla 'klein').

Suomalaiset *s*-muodot edustanevat heikkoa astetta.

Paljon lukuisammat ovat ne esimerkit, joissa karj.-aun.:n *ʦʦš*:n, *ʦš*:n vastineena suomessa on *t* (*tt*).

a) vokaalien välissä.

Suoj. k. *hoˌʦšottoᵩ* puhua kovaa ja joutavaa. Vrt. suom. *hotottaa* 'rauce l. rustice loquor, præcox sum, G. mit hohler Stimme sprechen'.

Suoj. k. *hüˌʦšistüᵩ̈* hytistyä, Tver. *hüˌʦšiśtüᵩ̈* kyyristyä, koukistua = suom. *hytistyä* 'krympa ihop, huka sig ned (af rädsla)'. Vrt. myös Rug. *hüˌʦšäkkä* kuivanut, köyristynyt ihminen.

Jyv. *ɟüˌʦšiśteᵩ̈* jytistää, 'veteä j-äü'. Vrt. suom. *jytistä*, *jytistää*.

Jyv., Rug. *kuˌʦšiśtuᵩ* kutistua (vaate, kenkä).

Jyv., Rug. *kuˌʦšuttoᵩ* kutkuttaa, *kuʦʦšu* kutkutus, kutkuttaminen. Vrt. suom. *kutita* (*kutiaa*), *kutittaa*.

Suoj. k. *laˌʦšisko* latiska, Tver. k. *ʌaˌʦšiśtuᵩ* litistyä, karj. *laʦʦšu* litteä, latiska, tasainen (kivi, piha) = suom. *latisko*, *lattu*, *lattea*. Samoin Jyv. *loᵩˌʦšiśtuᵩ* laapastua, Rug. *ʌoᵩˌʦšiśtauᵩ̈duᵩ* heittäytyä matalammaksi, lääpistyä. Vrt. suom. *latistua*, *lattea*.

Jyv. *leᵩ̈ˌʦšiśtüᵩ̈* veltostua, laapastua. Suoj. k. *läˌʦšistüᵩ̈* lätistyä, karj. *pläˌʦšistü-* lätistyä, litistyä = suom. *lätistyä* 'falla ihop l. tillsammans, plattas, nedhasa'.

Suoj. k. *liˌʦšata*, *liʦʦšoᵩn* 1) painaa, puristaa, tunkea; 2) vakuuttaa; 3) syyttää; *liʦʦšavuᵩ* painautua, puristautua, tunkeutua, Rug. *liʦʦšoᵩn*, *liˌʦšiśteᵩ̈* litistää, puristaa, Sununs. *liˌʦšaitta*, *-dan* tunkea, ahdistaa. Vrt. suom. *litistää*; *litikka*, *litukka*.

Jyv. *lüˌʦšistüᵩ̈*, *kun tukkuh mänöᵩ̈*, Rug. *lüˌʦšistäᵩ̈düᵩ̈* ruveta kyyryyn, Suoj. k., Tver. k. *ɫüˌʦšükkäńe* lyhykäinen. Vrt. suom. *lytty*, *lytistää*; toisaalta *lyhyt*, *lyyhistyä*.

Jyv. *ńiˌʦšiśteᵩ̈* nitistää, tappaa = suom. *nitistää*.

Jyv., Rug. *rüˌʦšiśtüᵩ̈*, Tver. k. *ŕüˌʦšiśtüᵩ̈* rytistyä, rappeutua (huone, Rug. myös ihminen vanhetessa), Jyv.

rütt'šü huono, ränsistynyt, karj. rutju, huono vanha kalu: *kod'i-r.*, karj., Tver. k. *rü̯ʦ'šäkkä* kämpyrä, kutistunut, Tver. k. kurtistunut, ryppyyn kuivanut (lehti). Vrt. suom. *rytistyä*, *rytikkö* 'förfallen byggnad, ruckel, kyffe', *huoner.* 'dets'.

b. Konsonantin jäljessä (*ht'š*, *nt'š*,? *lt'š*, *rt'š*).

Tihvinin k. *i̯ou̯hʦ'šen*, muu karj. *i̯ou̯ʦ'šen*, *-t't'šenen* joutsen. Vrt. länsisuomen *jouhten* (Rauman seud. *joeksin*).

Jyv. *i̯unʦ'šakka* juntsakka, laiska (hevonen). Vrt. suom. *juntti*, *juntikka* 'trög varelse; klump'; *poika j.* 'klumpig gosse'. Kuuluu kenties *d'ž*-tapauksiin; huom. Tver. k. *i̯unʤ'žakka* paksu, vahva (esim. nenä).

Jyv. *läńʦ'šäkkä* heikko, raukea, Rug. *länʦ'šištuo̯* läntistyä (kenkä) = suom. *läntistyä* 'hopfalla, digna *(läätistyä)*; bli nedknippad; *kengät läntistyvät*'.

Suoj. k. *käńʦ'šiskö*, *käńʦ'šäkkä*, *käńʦ'šistüo̯* mennä 'känt'säkäksi', ruveta vastahakoiseksi. Vrt. suom. *känttyri*, *känttyrä* 'ovig, obäklig, trög, senfärdig, gammal och krokig'; 2) 'knöl i träd' [vrt. suom. *känsä*]; 3) 'krånglig, tvär l. ilsken menniska, dröl, vräkling'.

Tver. k. *l'iń'ʦ'šikka* lillukka; jäniksen leipä (oxalis acetosella) = suom. *lintikka* (*lintikkö*, *lintti*, *lillikka*, *lillukka*) 'jungfrubär, stenhallon', vir. *lindik*, *-u* (*linnuhk*, *-a*, *linnukas*, *limmukas*, *liimakas*) 'Steinbeere (Rubus saxat.)'.

Suoj. k. *kurʦ'šakka* kurttuinen, läjässä, *kurʦ'šistuo̯* kurtistua, mennä läjään. Vrt. vir. *korts*, *kurts*, *-u* (myös *kord*, *-rru*) 'Falte, Runzel', *kortsutama*, *kurtsutama* (*korrutama*) 'knittern, verknittern, runzeln, falten'; suom. *kurttu*. Suoj. k. *kurttu* on laina suomesta.

Suoj. k. *kürt't'šü* kyrtty, *kürʦ'šistüo̯* (myös Jyv. *-št'üo̯*) Tver. k. *kürʦ'šišt'üo̯* kyrtistyä, vetäytyä kokoon = suom. *kyrtty*, *kyrtistää*. Suoj. k.:sta mainitsee Ahtia: *kürt't'šü on enämbäl kui kurt'tu.*

Suoj. k. *kärʦ'šistüo̯* äkäytyä, *kärt't'šä* äkäily, vihottelu, Rug. *kärʦ'šäkkä* kärtyinen (lapsi), *kärt't'šeüdüo̯* tulla kärtyiseksi (lapsi) = suom. *kärtty*, *kärty*, *kärtyinen.*

c. Konsonantin edellä (tavun lopussa); yhtymät *ťšk*, *ťšp*.

Tver. k. *hüťškiᵩ* notkua; vrt. suom. *hytkiä*, *hytkyä*, *hytkähtää*. Jyv. ja Suoj. k. *hütkütteᵩ* hytkyttää on epäilemättä laina suomesta.

Karj. *kaťšku*, *koᵩťšku* katku, kärty, *kaťškera* katkera, karvas, kitkerä, Rug., Suoj. k., Tver. k. *kaťškerduᵩ* tulla katkeraksi, karvaaksi. (Jyv. *katkera* 'surullinen, pahanmakuinen' on laina suomesta; *kaťškera* on tuttu vain pahanmakuisen, kitkerän merkityksessä) = et.-vir. *katsk*, g. *kaᵩpzò*, *kaᵩdzò*, *-ù* 'Pest, Seuche', pv. *katk*, *-u*; suom. *katku*, *katkera*.

Suoj. k. *keťškottoᵩ* 1) kekottaa; 2) olla tiellä; *keťškaťťu* kaareva, *keťškata* liikkua kekkeästi, *keťškaselgä*, kouruselkä, *-peᵩ* kekkapää. Vrt. *ketka* 'nedåtböjd', *ketkua* 'vara utåtböjd, svigta', *ketkaselkä* 'svankrygg, ngn som är svankryggig, svankryggig'; *kekottaa* 'ha hufvudet upplyftadt, yfvas', *kekka* (*kk* < *tk*).

Suoj. k. *kiťškuttoᵩ* tehdä hitaasti, vaivalloisesti; — tehdä taitamattomasti l. joutavaa, elää kituen. Vrt. suomen *kitkuttaa*; esim. *elää kitkuttaa*.

Suoj. k. *kiťškanenä* kippuranenä, *kiťškalleh* = *kikalleh* keikkaan, keikalleen = suom. *kikka* (< **kitka*) 'bråd, brant', *kikkanenä* 'uppnäsa; som har uppnäsa', *kikkanokka* 'brådnäbb'.

Jyv. *kiťšku* kitku, häkä, Suoj. k. *kiťšku* palaneen t. keitetyn t. paistetun haju, *kiťškerä* kitkerä = suom. *kitku* brandlukt, badstuguos, os'; *kitkerä*.

Suoj. k. *koťška* 1) koukku, vaarnakoukku (seinässä); 2) sormikoukku; 3) 'olla toisen hampaissa'; 4) huvitilaisuus; — *koťškalleh* = *kekalleh* (mutta koukummassa); — *koťškistuᵩ* 1) koukistua; 2) seisahtua laiskaan asemaan, kun työtä kysytään. Tämä sana on sama, joka suomessa tavataan linnunnimessä *kotka*, *kokko* (*kotkoi* < **koťškoi*) ja johdannaisissa *kotkas -ksen* 'den krökta l. nådade ändan af spik, nåd'. *kotkata* 'nåda; nita'. Karj.-aun.:n *kokko* 'kotka' on epäilemättä laina suomesta.

Suoj. k. *kräťškätteą* räkättää. Vrt. suomen *räkättää* (< *k* < *ǩk* < ?*tk*) ja toisaalta Suoj. k. *krä̮ďžissä*, v. onom., räkättää, kränätä.

Suoj. k. *kuťškuttoą* (myös *kuťkuttoą*) kutkuttaa, *kuťšku* ja *kuťku* kutku. Vrt. suom. *kutkuttaa*.

Rug. *muťškahtoą* mennä sijoiltaan, Tihvinin k. *muťškahuttuą* katkaista, nyrjäyttää, karj. *muťškahta-* mutkahtaa = *hiveldü-* nyrjähtyä, niukahtua. Karj. *mutka*, *mukka* luult. lainoja suomesta.

Suoj. k. *möťškätä* 'melkein = *mötkätä* (mutta pehmeämmin, vetelämmin)'; *mötkätä* v. deskr. tehdä (lyödä, kaataa, viskata) raskaasti; aun. *möťškä-* lyödä möykätä. Kid. *möťškü* möykäys (nyrkillä selkään), Sununs. *möťšk*, *ün* isku pehmeään paikkaan. Suoj. *mötkätä* luult. laina suomesta.

Suoj. k. *mäťškähteąkseh* mätkähtää (pehmeä, lihava esine); *mäťškeą* meiskata (intr.). Vrt. suom. *mätkähtää*.

Jyv. *priťškahtoą*, Tver. k. *priťškata* katkaista sälölle. Vrt. suomen *pritkahtaa* 'kratscha till'; *halkesi pritkahti* 'sprack så det hördes'.

Pk. *püǫ̈ťškürä* (myös *pyöskyrä*, *pyösyrä*) ympyräinen, pyöreä. Vrt. suom. *pötkerö* 'kägelformigt, pyramidaliskt föremål; *korkea vuoren p.*'. Rug. *püǫ̈ťikkösuǫ* 'pieni pyöreä suo vaarojen välissä' on kenties laina suomesta.

Rug. *väťškõą* 'pahoin vähän haukkua', Tver. k. *ťäťškä* vätkistelijä, virnistelijä, *ťäťšküťią* virnistellä. Vrt. suom. *vätystellä* 'skämta', *puhua vätystellä* 'tala långtrådigt', myös *puhua vätkystellä*.

Rug. *kiťšverdeą* 'hieroa, polkea (hiiliä, esim. uunin edessä lapsi)' ja karj. *piťšpeteą* 'vikistä, piipittää' sanat mainittakoon vielä mahdollisesti tähän kuuluvina.

Suomesta lainattuihin sanoihin kuuluvat edellä mainittujen lisäksi *katkoą*, *katata*, vrt. vir. *katski* 'entzwei, zer-', *kitke-*, ek. *kütke-* kitkeä, vrt. et.-vir. *kitskma* (pv. *kitkuma*) 'ausraufen, jäten' ja aun. *butki* putki, vrt. et.-vir. *pütsk*, gen. *pü̮dzè* (pv. *putk*, *-e*, *-a*) 'Röhre, Saugröhre' j. n. e. (myös kasvien nimissä).

Suomalaiset *t*-muodot edustanevat heikkoa astetta, karj. *t't̆š-* (*t̆š-*) muodot sen sijaan vahvaa.

2. Karj.-aun.:n *-ˌd'ž-* (pk. *-ˌt't̆š-*) < *?ˌʊ́ʒ́.*

Karj.-aun.:ssa esiintyy 80—100 sanassa afrikaatta *d'ž* joko vokaalin välissä tai konsonantin jäljessä, joskus myös konsonantin edellä. Etelävirossa tavataan *ˌʊz* ja *ˌdz*, suomessa *s*. Sekä karj. että etelävirossa voivat puheäänelliset *d'ž*, *dz* palautua varhempiin *ˌʊz'*:hen ja *ʊz*:hen, joka jälkimmäinen et.-virossa vielä tavataankin.

a. Vokaalien (ja diftongien) jäljessä.

Tver. k. *kaˌd'ža* kasa, kirveen varrenpuolinen teränokka = et.-vir. *kaˌdzà: kir̆vẽ k.* 'das untere Ende an der Schneide des Beiles, wie *nõna*, das obere', murt. 'Bastknaul', suom. *kasa* 'något utstående, hörn; *kirveen k.* nedra l. bakre (spetsigare) hörnet på yxbettet (mots. *nenä* öfra hörnet)'. — Rug. *kaža* 'varrenpuolinen kulma kirveen terässä' on laina suomesta.

Aun. *kiˌd'žaˌitta-* kiristää hampaita, *kiˌdžize-* kiristä (hampaat). Vrt. karj. *kriˌd'žahta-* kirahtaa, *kriˌd'žaˌitta-* kiristää hampaita. Vrt. et.-vir. *kiˌdzìzemà* 'knistern, knarren, rascheln', *kiˌdzistelemä* 'Knistern', Knarren, Rascheln hervorbringen'.

Suoj. k. *käˌd'žissä*, v. onom., 'räkättää, kränätä'. Vrt. et.-vir. *käˌdzà* 'Lärm, Durcheinanderschreien, Streit', *kädzät̆tämà* 'durcheinanderschreien, lärmen, streiten', *käˌdzìzemà* 'knirren, knarren, quieken', *käˌdzistämà* 'knirren, knarren od. quieken machen'. Karj. *kr*:ään nähden vrt. edellistä yhdistystä.

Suoj. k. *kuˌd'žoi* eräs laji muurahaisia, aun. muurahainen, Tihvinin k. *kuˌd'žahańe* kusiainen, muurahainen = suom. *kusiainen.*

Suoj. k. *kūˌdzaˌin, imen*, myös *kūzaˌin* kuusama = suom. *kuusama.*

Suoj. k. *läˌd'žänenä* 'levie da madala' = suom. *läsänenä* (Savossa *läsänokka*) 'plattnäsa'. Vrt. toisaalta *lättänenä* 'plattnäsa'.

Sununs. (*vezi*)*liäd'š*, *äd* vesilammikko, Tver. k. *l'iäžõ* suurempi lätäkkö, (?) pk. *leäžõ* rapakko. Vrt. toisaalta suomen *lätäkkö*.

Suoj. k., *liˌd'žuo* heilua, keinua, liekkua; *liˌd'žu* 1) keinu; 2) = lelu; 3) *mäi liˌd'žuh:* 'kateisiin, tietämättömiin'. Vrt. suom. *liesu* 'vank, flygt; håla, kula'; *mennä liesuun* 'fara sin kos, smyga sig bort'; *ketun liesu* 'räfhåla, räfkula'. Suomen *lietsu* 'gunga' (*liekku*, *kiikku*), *lähteä lietsuun* 'bege sig sin väg' lienee laina aunuksesta tai pohjoiskarjalasta, jossa *d'š:*n asemessa on *ť š*, (*ť š*).

Tver. k. *muˌdžuo* 'murjou kaikkeh rukah, rytistää, rypistää (leikillä)'. Vrt. suomen *muse|rtaa*, *mysöä*.

Suoj. k. *mäˌdžendeä* panna mäsäksi, musertaa, litistää, *mäˌdže|nen*, *tä* mennä mäsäksi, musertua, litistyä, Tver. k. murskautua, mennä mäsäksi, aun. *mäˌdžöi̯ttä-* hilloa (marjoja). Vrt. suom. *mäsä*, et.-vir. *mäˌdzà* 'Klumpen', *mäˌdzà-i̯alùnᵉ* 'klumpfüssig'.

Suoj. k. *nenänüˌdzä* nykänenä. Vrt. suom. *nysä* 'snugga, stump (*nykä*)'; *veitsen*, *piipun n.*, *nysänokka* 'som har liten nässtump'.

Suoj. k. *näˌd'žäheinä* 'stellaria media'. Vrt. et.-vir. *näˌdzèlmü-hai̯n* 'Vogelgras (Stellaria media)'. Huom. myös suom. *näsiän* 'tibastbuske, källarhalsbuske', *nätkin* 'ängslatyr, gigalsärter, rödväpling'.

Aun. *riˌd'žahta-* risahtaa, Tver. k. *ŕiˌd'žiśśä* ritistä, *riˌd'žai̯a-*. Vrt. suom. *risahtaa*.

Tver. k. *ŕäˌd'žizöi̯*, *ŕäˌd'žäi̯ä-* rätistä, räiskää, aun. *räˌd'žähüttä-* rätäyttää, räsäyttää: *ai̯oi̯ r-tti*, *revitti r-tti*. Vrt. suom. *räsähtää*, *räsäyttää*.

Karj. *ťšiˌd'žiliu̯šku*, *-hku*, Tver. *ťšiˌd'žiľiškä*, aun. *ťšiˌd'žiliu̯sku*, Sununs. *ťšiˌd'želiu̯sk* sisilisko = suom. *sisilisko*, *-liusko*, vir. *sisalik*, *u* 'Eidechse'.

Aun. *ťšiˌd'žoi̯* sisko, Sununs. sisar, vanhempi t. nuorempi = et.-vir. *tsęˌdzę* 'Vaterschwester', setukaismurt. myös *ťšiˌd'žakkęnę;* murt. *sõtse* 'Schwester', *vana s.* 'Grosstante'. Karj. *ťšikko* < **ťšitkoi̯* < **ťšiťškoi̯*. Suom. *sisko* kenties laina karjalassa oletettavasta vanhemmasta muo-

dosta, jollei tässä ennemmin ole kysymys eri č-tyyppien sekaantumisesta.

Tver. k. *vaˌďžiśśa* vasertaa, narista, kirskua (esim. tuoli), karj. *vaˌďžize-* vasertaa, hälistä (linnut, lapset, koirat). Vrt. suom. *vasertaa* 'qvittra, småsjunga'.

Tver. k. *viˌďžiśśä*, *viˌďžaˌan* vikistä, ruikuttaa (esim. lapsi), karj. *viˌďžize-* vitistä, ruikuttaa, Sununs. *viďžiśtä*, *zed* vikistä (hiiri). Vrt. suom. *vise|rtää* 'qvittra, drilla, slå, hvissla'. [1]

b. Konsonantin jäljessä (*nď̌ž*, *rď̌ž*; suomessa *nt*, *ns*, *rs*).

Aun. *enˌďžikki*, *enˌďžoi̯*, Suoj. k. *e̯nˌďžoi̯* maanant. syntyneen lehmän nimi.

Tver. k. *konˌďžištuo̯* kontistua, jäykistyä, *-tuo̯* kohmaa, jäykistää. Rug. *konˌťšištuo̯* kontistua (kädet) = suom. *kontistua* (vrt. *kontta*, *kontassa*). Vrt. vir. *kõntsima* 'steif, ungelenkig machen'.

Aun. *künˌďži-* (Suoj. k. *kü̯nˌďži-*) kynsiä, *künˌďže̯ä-*, (Suoj. k. *kü̯nˌďžätä*) kynsäistä, Sununsuu *küńˌďžidä*. Vrt. et.-vir. *küi̯ďž*, gen. *küˌdzè* 'Nagel, Klaue; Zahn, Zinke, Zacke'. Aun. *künzi* on epäilemättä laina suomesta; vrt. Sununs. *küńď̌ž*, *-nden*, *-ńˌďžiˌn*.

Tver. k. *ľänˌďžäkkä* retuinen, likainen (esim. tie); märkä, tahdasmainen. Vrt. suom. *läntätä* 'plumpa ned', *läntti* 'plump, fläck, ojemnhet (*pilkka*, *paikku*)'.

Suoj. k. *mańˌďžikka* mansikka, *mańˌďžikki* punaisen lehmän nimi, aun., Sununs. *manˌďžoi̯* mansikka, karj. *manˌťšikkai̯ńe*.

Tihvinin k. *kuo̯rďžuo̯* korskua. Vrt. suom. *kuorsua* 'fnysa, frusta, flåsa, snarka; utsippra'.

Sununs.: *midä virˌďžišteˌizet* (*nagroi̯tteˌizet*) *minus ümbär*, *virˌďžottau̯* (*nagroi̯tteˌizou̯*). Vrt. suom. *virnistellä*

---

[1] Aunuksessa (paikoin ek.:ssakin) on vokaalienvälinen *ď̌ž* myös < *ź i̯* < *si̯*; esim. *oa̯ˌďžu*, *-a-* asia *hoa̯ˌďžu*, *-a-* haasia (Sununs. *huo̯ď̌ž*, *an*), *huo̯ďžu-*, *a-* huosia (hosia), kangaskorte; Suoj. k. *koˌďžat* kosijat; *koˌďžil* kosimassa.

'vrida på munnen, grina, grimasera, göra miner, flina; håna'.

c. Tavun lopussa konsonantin edellä

Karj. *hiďžva* (pk. *hiťšva*) häkä, haiku. Vrt. tähän sanaan pk. *ťšihva* häkä, josta edellinen voisi olla jo alkusuomalainen metateesimuoto. *ťšihva* sanasta vrt. suom. *tihu*, merk. *tiku* 'os, badstuos, kolos., som sticker i ögat och näsan'; vrt. myös *tihverä* 'kisögd' (äännesuhteesta vrt. *tiku* ~ *tikerä*).

Karj. *häďžvä* (pk. *häťšvä*) häkä, haiku, Tver. k. *häďžvä* häkä, katku.

Aun. *kaďžve* naava, Suoj. k. *kaďžva* kepeä tuulen liikuteltava puunkuoren osa tai kasvannainen, niinkuin puunnaava; (huom. myös *kiďžvańi* tuohenkulmu). — Vert. suom. *karve*, *kivenkarve* 'stenmossa, laf'; plur. *karpeet* (< *karveet*?) 'skägglaf, manlaf'. — Tver. k. *kaďžve* = *häďžvä* (Karjalaisen san.).

Suoj. k. *kiďžmerä* vähän hapan; Jyv. *kiťšmerä* < **kiťšmera* 'kitkerä, pahanmakuńi', Rug. katku, häkä. Vrt. suom. *kimpura* (*mp* pro *mm* < *tm*?) 'syrlig, krisk, sur, sträf (för smaken), besk, amper, obehaglig till smak (som drar munnen i rynkor, härsken; 2) subst. någonting surt, (juomasta, maidosta)'; suom. *kismerä* 'sammandragande (till smaken), sur, bitter, besk' lienee laina karjalasta.

Tver. k. *ľiďžva* hienoksi kulunut, *ľ. šoba*. Vrt. suom. *lisvat* 'affall vid beredning af hampa, hanstånden i hampa'; *lisva* 'liggsäd'.

Mainittakoon lopuksi, että karjala-aun.:ssa myös on tapahtunut sekaantumista eri *č*-äänteiden välillä; vieläpä *č*- ja *š*-äänteiden välillä.

ťš ~ *ďž*: Tver. k. *ki̯ďžeŕä* kiero, kiukkamutkainen, ei suora ~ *kiťťšeŕä* kiero, vääntynyt (hammas), *ku̯ťšištuo̯* kutistua, mutta Suoj. k. *ku̯ďžistuo̯* kutistua, laihtua. — *li̯ťšistüö*, mutta Tver. k. *ľi̯ďžiśtüǫ̈* litistyä, *ľi̯ďžo* littu: *ľi̯ďžoh* *mäńöǫ̈* menee littuun. Vrt. myös Tver k. *ľi̯ďžu* pieni kalanpoika = suom. *lisu* 'braxenpanka,

blicka (*porho*), fiskunge', *lahnanlisu*, myös *lahnanlitu* (*särjenlitu*) ja Suoj. k. luult. suomesta lainattu *liťťiń'* pieni lahna, esim. *lahnaą̆ l.*; samaa sanapesää on vir. *lidu* 'niedergedrückte, geduckte Stellung oder Lage, bes. in den adverbialen Casus *lidus*, *lidusse* (*littu*)'. — Suoj. k. *maˌťšerdoą̆* liehakoida ~ *maˌďžeroˌittoą̆* liehitellä, pysytellä jkn ympäri tavoitellen suosiota. — Suoj. k. *läˌťšistüą̆* lätistyä ~ *läˌďžänenä*, suom. *läsänenä* (*lättänenä*). — *ńĭˌťšäkkä* 1) vaikea halaista; 2) äkeä (sää); 3) närkäs ~ *ńĭˌďžävä* 1) närkäs; 2) = *ńĭˌťšäkkä* (sää). — Vrt. myös Sununs. (*veži*)*ľiąďž*, *äd* vesilammikko, Tver. k. *ľiąžö* suurempi lätäkkö, pk. *leąžö* rapakko ~ pk. (arvatenkin suomesta lainattu) *lätäkkö* lätäkkö, lammikko; — (Suoj. k.) *lõˌďžissä* ~ (suom.) *lötistä*, *raˌďžissa* ~ *ratista*, Tver. k. *riˌďžišša* ~ suom. *ritistä* j. n. e.

Seuraavissa kahdessa sanassa *ťš*:n, *ďž*:n vastineena suomessa tuntuu olevan *h*: Suoj. k. *kiˌďžerä* kihara, *k-pęą̆* kiharapää, *kiˌďžerdüą̆* 'mennä *kiˌďžeräksi*' (Tver. k. *kiˌďžerä*, *kiťťšerä*) ks. ed.) = suom. *kiherä* (*kihara*) 'krusig, knottrig, knorlig', *k. tukka*, *kiherät hiukset*, *k. mänty* 'vriden tall'. — Karj. *väˌťšükkäńe* (myös *väťšküńe*) vähänen, vrt. suom. *vähäinen* tai toisaalta et.-vir. *veits*, *-i* 'weniges', *veikene*, *väikene* (*k* = *ǩk* < *tk*?) 'klein, gering'. — Huom. myös Suoj. k. *lüˌťšükkäńi*, Tver. k. *lüˌťšükkäńe* lyhykäinen ~ karj. *lühüt* ja suom. *lytistyä* ~ *lyhyt*; Suoj. k. *keˌťšoˌi* 1) rengas; 2) työseura (naisten), vrt. suom. *kehä*.

E. Nasaalit *m* ja *n*.

1. *m*:n historia.

m on yleensä eri asemissa säilynyt; esim.: *moą̆*, *kamahlo*, *kalma*, *jäzmię̆*, *hömsütteą̆* hömpsöttää j. n. e.

Superlatiivin alkuperäinen lyhyt *m* on vielä aunuksessa säilyneenä: *vahńiman*, *ravakkimat*, *sūrimaˌ*, *vägevimeą̆* (alkuperin: *väkevintä*). Ks. Genetz, Tutk. aun. kiel., 76 §.

Karjalassa on superlatiivin 'vartalossa' *mm*, joka komparatiivin malliin esiintyy astevaihtelussa (vahva aste

mb, *mp*). Suistamon itkuista on GENETZ aunuksestakin pannut muistiin sellaisia muotoja kuin *saŋgeĭmbat*, *turbeĭmbat*, ib., 76 §, Muist. — Karjalassakin on lyhyt *m* säilyneenä sellaisissa superlatiivisissa muodoissa kuin *eñzimäĭńe*, *eñzimäńe*, *ĭälgimäĭńe*, *-mäńe* viimeinen, *keškimäĭńe*, *-mäńe*. Pohjoiskarjalassa kuitenkin *ĭälkimmäĭńi*, *keškimmäĭńi*. Superlatiivin kahdennettu *m* lienee kehittynyt ensin sivupainollisen tavun alussa ja siitä sitten yleistynyt painottomankin tavun jälkisiin asemiin. *mb-* (*mp-*) muodot perustuvat komparatiiviin analogiaan.

Kerran *m* näyttää muuttuneen *n*:ksi, nimittäin sanassa *huo̯menuš* (*huo̯meneš*) aamu, joka ek.:ssa kuuluu *huo̯nnuš*; aun. *huo̯ndes*. Äännekehitys on ollut seuraava: *huo̯menuš* > *huo̯mnuš* > *huo̯nnuš*. Äännekehityksestä *mn* > *nn* on savossakin esimerkki *ua̯nna* < **oa̯mna* < *āmuna*. — Tämä *mn* > *nn* on tietysti jotenkin myöhäinen ja erotettava siitä *mn* > *nn* äänteenmuutoksesta, joka esiintyy esim. suomen essiiveissä *niennä* < **nēmnä*, *moĭnnaĭan* < **moγoĭmna-* (vrt. partit. *moĭnta*) tai Suoj. k. *toĭnnah* kaiketi (< **toĭmna-*). — Aun. *huo̯ndes* kenties < **huo̯mndes* < **huo̯mendes*.

Haplologisesti (tavuheiton johdosta) *m* näyttää kadonneen *matoĭn-*, *mätöĭn*-loppuisten adjektiivien *ŭ̄s-*, *ŭ̄s*-loppuisista, ominaisuutta osoittavista johdannaisista, joten *-mattomus*. *-mättömüs*-lopun asemessa esiintyy (analogisen heikkoasteisuudenkin astuttua voimaan) *matuš-*, *mätüš-* (*matus-*, *mätüs-*) loppuisia muotoja; esim. *voĭmatuš* (ja *voĭmattomuš*), *malttamatuš* ymmärtämättömyys, (aun.) *tiędämätüs*, *ühtümätüs* [*ühtümätöĭ* jonka kanssa ei saata yhtyä, kartettava (rosvo)].

Jälkiä *m* ~ *v* vaihtelusta.

Alkusuomessa vahvan asteen *m*:ää vastasi heikossa *v*. Karjala-aunuksesta on, niinkuin kaikista Itämeren-suomalaisista kielistä, vaihtelu hävinnyt. Katsoen siihen, että yleistykset k.-a.:ssa ovat osittain käyneet eri suuntiin

kuin esim. suomessa tai virossa ja että karj.:ssakin tavataan samasta sanasta vielä sekä *m*- että *v*-muotoja, lienee syytä esittää joitakin esimerkkejä tämän vaihtelun kuvastumisesta k.-a.:ssa.

A. Vaihtelu 1:sen ja 2:sen tavun rajalla.

1. Karj.-aun.:ssa murteittain *m* ja *v*.

Jyv. *i̯uo̯mo* juoma, rako (sillan, seinän), *i̯uo̯mu* juova, rako ~ *i̯uo̯va* juova, rantu. Tämän sanan *uo̯*-diftongi perustuu ilmeisesti kansanetymologiaan; vrt. Rug. *i̯ūma* väylä (joessa, koskessa), vir. *juum, a, e* 'Sandbank', myös *joom, a, e* 'Riff, Sandbank' ja *joom, i, a* 'Strömung, Strom', *jõe joom* 'die mittlere Stromstelle im Flusse', *laeva-j.* 'Kielwasser, Spur des Schiffes im Wasser'; *joomastik, u* 'Bergreihe, Gebirgszweig, Hügelreihe' ~ suom. *juova* (myös *juopa*, jossa *p* ex anal.). Vrt. myös marjannimeä *i̯uo̯muŋgańe*, aun. *i̯uo̯moi̯* = suom. *juomukka, juomikka* (*juovukka, juovikka*).

Suoj. k. *kĭmaťťšu* ~ *kĭvaťťšu* kiimakas, *kĭmavuo̯* ~ *kĭvastuo, kĭvas* kisuinen, kiimainen; suomen *kiima* ja *kiivas*, vir. *kĭm, a* 'Begierde, Geschlechtstrieb, Brunst, Geilheit'.

Jyv., Rug. *kumura* kupera (padanpohja) ~ *kuvero* kupera, köyry. Sarjasiirtymän tietä kuuluu tähän myös suomen sana *kupera*; vrt. myös sanoja *kumara, kumartaa*.

Jyv. *lai̯mię* ~ *lai̯vię* heikko (ruoka, voašša), vrt. *lai̯makka* tyyni; laimea, heikko; Genetzillä: *lai̯vię* laimea (tuuli) pk., *lai̯vene-* laimeta (tuuli), samoin Suoj. hiljetä, tyyntyä (tuuli).

Jyv. *toimikki* toissa arkena synt. lehmä ~ aun. *toivikki* tiistaina (*toss argen* toisena arkena) syntynyt lehmä.

Jyv. *holma* koste, suoja; *peäštih šoo̯ren holmah, holmię* adj. tyyni, rauhallinen ~ *holve, -ię̯n* = *košše, -štię̯n* 'tuulen suoja, tuulen alapuoli, lee'.

ilmi : ilmeššä julkisesti, ilmissä, ei unissa ~ *ilve, -ię̯n* naama, kasvot, näkö, väri; vrt. myös suomen sanoja: *ilme, ilmeinen*.

Jyv. *kelmu* hieno kuori ~ *kelvo* kelmu. Vrt. myös vir. *kõlu* < **kẹ̄lvo* ‘1) Hülsen, spreuartiges, sehr leichtes Getreide, verdorbenes Heu; 2) dünne Haut unmittelbar über dem Leiche; 3) Erbsenschote’.

Aun. (Suoj., Suist.) *kurmoi* ~ *kurvoi* (Suist.) ‘kurppa (Numenius)’. Sarjasiirtymien kautta kuuluvat yhteen suomen *kurppa*, Sununsuun *suogurbiťš*, *-ťťšad*, vir. *kurp*, *korpi̇̄ts*, *korbi̇̄ts*, *kurbi̇̄ts*, *körbi̇̄ts*, myös *kurvits*.

Rug. *kuďmu* hiljainen, laiska, vetelys (ihminen), Suoj. kuojus ~ Suoj. k. *kuďvelo*, *kuďvero* hidas ihminen; vrt. myös Rug. *kuďvahuttoą̄* liikahuttaa, *kuďvahtoą̄* vähän liikahtaa.

hevoŋgańe ‘mesimarja, maamuurain’ sanan vastineena on Rug.:n murt. *hemmuŋgańe* mesimarja.

2. Karj.-aun.:ssa *m*, suomessa (tai virossa) *v*.

Pk. *keą̄mi* käämi, suom. (itämurt.) *käämi* (*keą̄mi*) = vir. *kääv*, *e*, *i* ‘Weberspule, Rolle im Weberschiffchen’.

Pk. *maịma* onkisyöttö (kalanen t. mato); vrt. suom. *maiva* ‘salmo albula, G. Stintenart’. Renvall mainitsee sanan pohjalaiseksi. Virossa *m*:llinen muoto: *maim*, *-u*, *-e* ‘kleiner Fisch, Fischbrut, spec. die kleinen Cyprinusarten’.

Jyv. *kirmakka*, *kirmiẹ* kirpeä, pureva (pakkanen) ~ suom. *kirvelen*, *-llä* ‘dolens prurio, doleo ut vulnus, G. juckend schmerzen’, vir. *kirvendama* = *kirmetama*, *ihu kirvendab* ‘der Körper empfindet ein brennendes Prickeln’; *kirmendama*, *kirmitama* ‘heftig schmerzen, brennen, kramphaft zucken’. Sarjasiirtymään perustunee suomen *kirpeä* (*kirpiä*) ‘ingens l. vehemens e. c. frigus, G. heftig, stark’, *kirpiä viina* ‘vinum forte l. acre’; vrt. myös sanoja *kirpas* ja *kirppa*.

3. Karj.-aun.:ssa *v*, suomessa (tai virossa) *m*.

hoịvi- hosua; vrt. suom. *huimia* ‘ico l. ferio, flagris l. baculis cœdo, G. hieben, schlagen (*huipin*)’; *o* ~ *u* vaihtelusta vrt. esim. vir. *hoimama* = *uimama* ‘ohnmächtig, schwindlig werden, die Besinnung verlieren’; — trans. ‘ohn-

mächtig, schwindlig machen', *ära u.* 'tödten'. Viron *h*:llinen muoto on ainakin transitiivisessa merkityksessään yhdistettävä suomen *huimia* verbiin; vokaalialkuisesta sanasta vrt. Rug. *uįmehtuǫ* pyörtyä.

kavahutta- (: *ampuv kavahuttav*) kamahuttaa; vrt. suomen *kamahuttaa* 'motum excito tremulum, ferio ut fulgur, G. zuknallen'.

Ek. *oįvelda-* huomata, tuntea, käsittää. Vrt. suomen *ǫivaltaa*, vir. *oimama* 'verstehen, einsehen', kantasanasta *oim*, *-u* (*uim*) 'Verstand, Besinnung'. Eri sanapesää lienee suomen sana *oiva*.

Jyv. *hoǫvuš* ainespuu, puu, josta jotakin tehdään; ei aivan valmis tarviskalu. Vrt. *hoǫmu* = s. *haamu*, *hahmo* 'forma l. species rei externa, umbra rei, G. äussere Gestalt, Schatten'.

Jyv. *hölviśśellä* ~ suom. *hölmistellä*, *hölvötteǫ* ~ suom. *hölmöttää*; merkitykset samat.

Aun. *haʌveh* halme; vrt. myös *haʌvu*, *-a-* (Seäm.) kukka, kukannuppu, *haʌvasta-* (Seäm.) kukkia ~ suom. *halme* < *halmeh*.

kelvakka kelmeä, vaalea, *kelvistü-* vaaleta ~ suom. *kelmeä*. Vokalismiin nähden vrt. Tverin k.:n *keľóä* kelpeä (esim. läsijän kasvot), mutta *keʌvakka* kelmeä.

? *kärvendele-* (refl.) kärmeillä; *zmeǫ kärvendeliǫkse* ~ suom. *kärmeillä*.

šärvi, särmä, syrjä ~ *särmä*. Vrt. myös vir. *sõrv -a*, *sõrvakene*, *serv*, *-a* 'Rand, Kante, Äusserstes, Grenze'.

4. Dissimilatsioniin tai kuuloerehdykseen perustuvia *m* ~ *v* muotoja:

Suoj. k. *malvi* rautamalmi; Jyv. *reįmi* pitkällä nuoralla varustettu koukku (keväisin pyydetään tällä kalaa avannosta) ~ suom. *reivi*, *reimi* 'filum l. funiculus hami piscarii, G. Angelschnur' = vanh. ruots. *reif*, nykyruotsin *ref*, esim. pyydyksennimessä *långref*). Molemmat nämä sanat ovat epäilemättä lainoja suomesta. Se seikka, että

virossakin, usein hyvinkin myöhäisissä lainasanoissa, on *v*:n vastineena *m* ja päinvastoin, osoittaa, että *m*:n ja *v*:n tekemä kuulovaikutus on (ollut) hyvin samanlainen.

5. Erilaisia sarjasiirtymiä.

a) *m* ~ *v* siirtynyt *p* (>*b*) ~ *v* sarjaan ja päinvastoin.

Jyv. *kelveh* ~ *kelpehen* kelmu.

Suoj. k. *kalbię* = *kalvakka*; vrt. *kalmakka* = *kalmię*; samoin *laiḥankalbię* laihankalvakka, myös *laiḥaŋkalmię* laihtuneen ja sairaan nähöinen; vrt. myös suomen *kalvea* 'pallidus facie, mortui referens colorem, macilentus l. valetudinarius, G. todtengelb, blassgelb, mager'.

Suoj. k. (paikoin) *manďžoiḥalbeh* = *-halmeh*.

kärbäńe (part. *kärväistä*).

Jyv. *hŭmiębšhauŋkka* < **hŭmiäis-* eräs haukkalaji, vrt. *hŭpię-hauŋkka* eräs haukkalaji (pieni). Vrt. suomen *hyypiä* (*hyypiö*, *hyyppiä*, *hyyppiö*, *hyyppä*) 'strix bubo, al. ulula G. Eule'; vir. *hŭp*, *bi* 'Rohrdommel (Botaurus stellaris); Bussard (Buteo vulgaris)'.

Rug. *ťšiлmuta* silputa, vuoleksia (esim. lapsi); vrt. suomen *silvon*, *silpoa* ja (Rug.) *ťšiлppu* silppu (hevosen); roska, höylänlastu.

Tavataanpa (kenties kansanetymologian johdosta) siirtymistä *pp* ~ *p* vaihteluunkin karj. sanoissa: *iuǫpukkaińi* juovukka (muuten *iuǫmuŋgańe*, *iuǫmoi*), (pk.) *hepokkaińi* mesimarja, maamuurain (muuten *hevoŋgańe*, *hemmuŋgańe*; ks. ed. s. 61).

b) *v* ~ *v* siirtynyt *m* ~ *v* vaihteluun.

Jyv. *šalmo* salvos, Rug. *šaлmo* salvo, nurkka (pihalta päin), Poad. *šaлmo* salvain, nurkka, Tver. *šamaлo* < **šaлamo* < *salmo*, aun. (Suoj., Kid.) *salmo* salvain ~ *šalva-* salvaa, rakentaa; kuohita, *šalvaia* salvomies, Tver. *šaлvoš* salvos. *m*:llinen muoto virossakin *saĺm*, *i* = *saĺv*, gen. *salve* 'Kornkasten, Abtheilung aus Brettern in der Kornkammer oder im Speicher', *salmispuud*, *salvispuud* 'Brunnenkasten, Brunneneinfassung, Getreidekasten im Speicher'.

Kun *m* ~ *v* vaihtelun alku palautuu suomalais-ugrilaisen ajan taakse, ei tietysti ole yksin Itämeren-suomalaisten kielten avulla ratkaistavissa, mitkä sanat alunpitäen ovat kuuluneet *m* ~ *v* (*β*) vaihteluun, mitkä taas sarjasiirtymien kautta siihen tulleet.

B. Jälkiä *m* ~ *v* vaihtelusta sanan ensi tavua edempänä.

Muutamat huomaamani esimerkit saavat valaista varhempia äännesuhteita.

Rug. *odama* otava (tähti), ek. *adama*, aun. *adamanteäht*, *-teähte-* ~ suom. ja pk. *otava*, vir. *odamus*, *e* (myös *odav*, *a*), *suur o.* 'der grosse Bär', *rootsi o.* 'der Orionsgürtel, der kleine Bär (?)'.

Pk. *ahavaińi* otsakulma, ohimo; vrt. suom. sanoja *ohamus*, *ohaus* < *? ohavus*, *ohin -men*, *ohimo*.

Karj. *šoarva* saukko, aun. *sagarvo*, *sagarvu* saarva, saukko ~ vir. *saarem*, g. *saarma (saarmas*, *saarme*, *saarmu*, *saarmus; sagermas*, *savermas*, *savermu*, *saavermu*, *saarva*) 'Fischotter (Lutra vulgaris)'.

Tver. *uvaлmo* lyhyt pellavas t. ruis ~ Rug. *ualvo* lakoon menneen ohran läpi kasvava, paha ohra < **oδalmo* ~ **oδalvo;* suom. *odelma*, *oderva* 'germen segetis chordum, herba serotina, ex radice alius serius progerminans, G. neuer Saatschössling'. Luult. kuuluu samaan sanapesään vielä *aaluva* (*aluva*), merk. sama. Vrt. edelleen etelävir. *õierm* (oik. *ęiįęrm*), *-a* < **ęiδęrma*, **oiδęrma* 'Blüthe'. Viron sana on edelleenjohdannainen sanaa *õis*, gen. *õie* 'Blüthe'. Äännesuhteesta *oi* ~ *o* (**oiδerma* ~ *oδerva*) vrt. esim. *heitiä* ~ *hetiä*, *hedelmä*.

mm > *m*.

Kahdennettu *m* on joskus painottomuuttaan lyhentynyt: aun. *puoli-kümen*, *küskümen* (Vielj.), k. *amuin* = *ammuin*; ek. *hämendä-* = pk. *hämmentä-* hämmentää. Samanlaisia muotoja on lyydiläismurteissa. Vrt. muuten *nn* > *n*, *ll* > *l*, *rr* > *r*.

n:n historia.

a. Sanan alussa.

Sanan alussa *n* yleensä on muuttumattomana säilynyt. Kuitenkin *lotko* notko < *notko?*

Sanaa alottavan *n*:n palataalistumisesta tulee tuonnempana puhe palatalisatsionin yhteydessä.

b. Sanan sisässä.

1. Vokaalien välissä.

Tässä asemassa on *n* muutamissa sanoissa joutunut erikoisen käsittelyn alaiseksi.

Rug. *heińikka* (heinämies, heinäntekijä) sanasta on haplologisesti koko *ńi* tavu kadonnut < *heińi-ńikka*; vrt. Tver. k. *heińäńiękka.*

K. *ińehmińe* kuuluu murt. *imehńińe*, jossa sanassa on tapahtunut *n*:n paikanvaihto *m*:n kanssa. Vrt. myös savolaismurteiden *iīmmeinen* < *imeinen* < **imehinen* < *imehninen* < *inehminen.*

Persoonapronominien yks. 1:sen ja 2:sen persoonan muodoista on *n* kadonnut: *minä* > *mię*, *sinä* > *się*, *minun* > *miųn*, *sinun* > *siųn*, *minulla* > *miųla*, *sinulla* > *siųla* j. n. e.

Karj. *milma*, *milmańi* [1] näyttää syntyneen aiemmasta partitiivista *minuani* siten, että edellinen *n* on dissimiloitunut *l*:ksi ja *u* tullut sonanttisesta funktsionista konso-

[1] Niinkuin meidän vanhassa kirjakielessämme ovat karjalassakin persoonapronominit yleisesti esiintyneet vastaavien possessiivisuffiksien kanssa. Esimerkkejä karjalasta: *meťťšehińe šanov, įotta läkkä miųлańi vūvekš kažakakš* (Reboľa), *miųлańi on üksi* (Jängärvi), *šiųлaz on veą̄rät šormet* (Reboľa), *midä siųлaż pidäv paлkaksi* (Jängärvi), *eikö oteta šīhi milmańi; otattako milmańi* (Uhut), *veľľet, ottakkoą milmań kaťťšomah* (Užm.) j. n e.

nanttiseen: *minuani* > **milu̯ani; u̯* on assimilatsionin kautta tullut *m*:ksi: *milmani*. *Sinä* (*sie*) pronomini, jonka taivutus on kauttaaltaan ollut samanlainen kuin *minä* (*mie*) pronominin, on analogisesti suorittanut vastaavan äänteellisen kehityksen.

u:n kadottua *t*:n edelle joutunut *n* on 2:sen partisipin päätteestä suurimmassa osassa karjalan kielen aluetta kadonnut: *voi̯t* < *voi̯nt* < *voi̯nut*, *andat* < *andant* < *antanut* j. n. e. GENETZin kielennäytteistä päättäen on *n* ainakin Vuokkiniemessä vielä joskus säilyneenä. *En tuo̯nt vie̯lä, on . . . šoa̯ttant.*

2. Yhtymässä *ns*.

n on karjalassa (ei aunuksessa) *s*:n (> *z*:n, *š*:n, *ž*:n) edellä sanan sisässä kehittynyt nasaalivokaaliksi,[1] jonka GENETZ merkitsee *ñ*:llä; esim. *kañša, tüo̯ñsi, añžah, eñzimäi̯ñe*. Esimerkkejä sanan ensi tavua edempää: *tie̯heñže, kolmañzia, koďihiñźe* (Pilzj.), *müo̯tähäñše;* kuitenkin myös *tie̯heže, vägeheze, eä̯neheže* (tässä on ajateltava vaikutusta loppu-*n*:ttömistä illatiivimuodostuksista).

n:n ja *s*:n (*z*:n) paikanvaihdoksesta ks. edelle, s. 39.

Erikseen on vielä käsiteltävä ordinaalilukusanojen yks. nominatiivimuotoja karjala-aunuksessa. Me odottaisimme niissä *nsi*, *nzi* loppua (tyyppiä *kolmanzi*, *ńeľľänzi*). Karjalassa se kuitenkin yleisesti on *š*-loppuinen: *kolmaš, kūveš*), aunuksessa taas *s*- tai *is*- (*iz*-) loppuinen, esim. *kahtes, kahtei̯s, kümmenes, kümmenei̯s, kolmai̯z*. Mitä *is* (> *iz*) muodostukseen tulee, on se epäilemättä lainaa niistä suomenpuolisista murteista, joissa *poi̯kasi* on antanut muodon *poi̯kai̯s* ja sen mukaisesti arvatenkin myös **kolmasi* (< *kolmansi*) muodon *kolmai̯s*. Karjala-aunuksen oma äännekehitys näyttää olleen sellainen, että *nsi*:stä ensin *i* ja sitten *n*(*i*) on kadonnut; mitä *n*:n katoon tulee, vrt. *n*:n katoamista *t*:n edeltä sanan lopusta sellaisissa muo-

[1] KARJALAISEN mielipide on: „Ei liene puhdas nasaalivokaali, vaan mieluummin vaillinaisella kieliartikulatsionilla ääntyvä *n*“.

doissa kuin *voi̯nt* > *voi̯t* 'voinut', *andant* > *andat* 'antanut' j. n. e.

Savolaiset *kolomās*, *neli̯ās* j. n. e. muodot edellyttävät lähinnä muotoja **kolmaa̯s* (*a̯a̯s* = karj. *añs*) **neli̯ääs* < *kolmans*, *neli̯äns*.

Suoj. k. *müö̯dähes* myötäänsä < **mötähense* on äänneedustukseltaan epäkarjalainen; se on kenties lainaa suomen murteista.

3. Jälkiä *n* ~ *0* vaihtelusta.

Karj. sanoissa *ťšurńi-* ~ *ťšuroa̯-* 'liukua, laskea mäkeä' kuvastuu vanha alkusuomeen palautuva vaihtelu: *rn* vahvaa, *r* heikkoa astetta. Vahva aste on yleistetty Rug. sanassa *rau̯hna* rauhanen, risa, raato (dim. *rau̯hnańe*); myös Jyv. *rau̯hna* = suom. *rauha*(*nen*) 'glandula in corpore, G. Drüse', *rauhaisin* 'idem', pl. *rauhaisimet* 'inguen, scrotum e. c. equi, G. Hoden', et.-vir. *rauh*, gen. *raha* (?) 'Niere'.

c. Sanan lopussa.

Karjalassa ovat äännesuhteet tässä kohden, mikäli kielennäytteistä voi päättää, hyvin kirjavat. Osalta on *-n* yleisesti, myös *k*:n, *p*:n seuratessa, säilynyt. Osalta on se, varsinkin lauseen lopussa, mutta usein muulloinkin kehittynyt jonkinlaiseksi nasaalivokaaliksi (Genetzin *ñ*), joka taas aunuksessa on tuntematon. Murteittain on *m*:n ja *l*:n seuratessa tapahtunut assimilatsioniakin. — Esim. *paho̯i̯n lo̯a̯in*, *ku̯i̯n tapo̯i̯n vīmesen lehmän* (Kiestinki), *korolin po̯i̯алла*, *ka̯i̯kengo*, a. *süvä̯i̯n-kerä*, *ťšo̯a̯ŕin po̯i̯gu* j. n e.; — *тuлеñ mi̯ä̯*, *to̯i̯źeñ kerrañ ku̯i̯n šo̯i̯tañ*, *ńīn ka̯i̯ тuлgah kri̯e̯postiñ re̯u̯nah; varraštav to̯i̯zелda hebozeñ* (Poaen); — — *em mi̯e̯*, *ku̯i̯m min nähned*, *om mi̯u̯n*, *kem mistägi päi̯n*, *he̯ä̯m moned vūved meťťšuiťťši*, *küläm meťťšämieš*, *midä ro̯a̯m mi̯e̯*, samoin: *kembä*, *mimbä*, *ńīm pahoi̯sta*, *si̯u̯m pańi*, *izännäm pe̯ä̯llä* (Reboľa); *ńīm mi̯e̯* (Poańarvi), *em mi̯e̯*, *ńīm mi̯e̯*, *mi̯e̯ em malttañ*, *va̯i̯m millä*, *äšem mi̯e̯* (Vuokkiniemi). Huom. myös *semmo̯i̯ne* (Himoľa), *šemmo̯i̯ńi* (Pilzjärvi); *-n l-* > *-l l-*: *na̯i̯žel-lu̯o̯* (Jängärvi), *leskel-lüö̯*, *hänel-lüö̯*,

spoąsal-luǫ, *muťšoi̯l-luǫ* (aun.); päinvastoin: *kiven-nüǫ̈* (Seäm.); vrt. Sununsuun *kodi̯llu*, *stola̯llu*, mutta myös *hänennu*, *kodi̯nnu*. — Katsoen siihen, että assimilatsionimuotoja esiintyy runsaimmin Suomen rajalla, ei liene rohkeata otaksua, että tällaiset muodot ainakin osittain perustuvat suomalaismurteiden vaikutukseen.[1] — *-n m-* > *-m m-* lienee hyvin vanha; lyydiläismurteissakin on *hapa̯mmai̯do* paksu piimä (Sununsuu, KUJOLA). *-n l-* > *-l- l-*:stä ovat vanhimmat esimerkit Vatjan viidenneksen verokirjassa v. 1500: Гемелакша Hämeenlahti, Очелакша Otsanlahti, molemmat Kurkijoelta, RONIMUS, m. t., s. 38, Лапилакша Lapinlahti Kurkij., ibidem, s. 41, Кочелакша Koitsanlahti Parikkalassa, ibidem s. 43, Суелакша Soanlahti Soanlahdella, ibidem, s. 47.

p:n seuratessa *m* on vielä alueittain melko yleinen. Huom. esim. Rug. *merempuǫ̆ľi*, Tver. *paťťšahampiä̆*.

Loppuheiton johdosta sanan loppuun joutunut *n* on (ainakin alueittain) ottanut osaa alkusuomalaisen loppu-*n*:n kohtaloon. AHTIALLA on Suoj. k.:sta sellaisia esimerkkejä kuin *ikkuŋkorvas*, *ikkumpi̯ę̆lüt* (nominat. *ikkuna* ja *ikkŭ̆*), *murgiŋkello* aamiaiskello, *pagi̯i̯lǫą̆du* murre. Lyydiläismurteissakin on tällaisesta äänne-edustuksesta esimerkkejä: Sununsuun *ikkumpi̯ę̆li*, *ikkuu̯laud*. Huomattava on että suomen kielessä on laajalta itäisissä murteissa loppu-*i*:n kadottua sanan loppuun joutunut *n* samoin ottanut osaa loppu-*n*:n murteessa muuten vallitsevaan koh-

---

[1] Ainakin tuntuisivat niukat poimintoni tällaista ajatusta tukevan.

-n m- > *-m m-*: Jyv. *ahvemmai̯ma* (myös *ahvenenmai̯ma*), *püǫ̈himmai̯to* huitu, *keǫ̈mmari̯a* 'näsenenmarja' (myös Rug.), *huǫnommoi̯ńi*; Rug. *koi̯vummahla*, *meǫ̈mmoi̯ńe*, *miu̯mmoi̯ńe*, mutta toisaalta: *ahvenmai̯ma*, *kodai̯anmari̯a*, *kai̯kenmoi̯ńe*, *mię̆lenmugańe*; Tver. k. *ńimmuǫ̆ńe*; Suoj. k.: *koi̯vummäi̯hä*, *kai̯kemmuǫdońi*, *monemmoi̯ne*.

-n l- > *-l l-*: Jyv. *kai̯kellai̯ńi*, *kehnollai̯ńi*; Suoj. k. *kai̯kellańi*, *monellǫą̆duńi*.

taloon (esim. Savossa *pi̯em poi̯ka* pieni poika, *pi̯el lintu* pieni lintu, *se̯i̯vvi̯eressä* < *se̯ini̯vi̯eressä* j. n. e.).

Seuraavissa tapauksissa on l o p p u -*n* sekä karjalassa että aunuksessa jäljettömiin k a d o n n u t.

1. *nen*-loppuisten nominien yksikön nominatiivissa; esim. *nai̯ńe, pui̯ńe, kukkańe, šińińe* j. n. e., myös *nai̯ńi, toi̯ńi* j. n. e.

2. illatiivimuodoissa, joissa *-n*:n edellinen vokaalikin on usein kadonnut; esim. *tähä, moa̯h, pea̯h, harakkah* j. n. e.

3. allatiivimuodoissa (aunuksessa); esim. *pea̯le, pea̯l, päi̯l, pea̯lö̯i̯l.* Tällä samalla muodolla osoitetaan kaikkia ulkoisia paikallissijoja. Karjalassa adess.-allatiivin loppuna on *lla* (*.ıa*), *llä*, ablatiivin *lda* (*.ıda*), *ldä*.

4. 3:nnen persoonan suffiksissa, jossa *h* palautuu aiempaan *hen, ze* (*se*) aiempaan *sen* asuun; esim. *poi̯kah, aiganah, šurmattah, vägeheze* väkivallalla.

5. refleksiiviverbien yks. 3:nnen persoonan ja passiivin muodoissa; esim. *peżekše, pezih, peškähäže, peštäh* j. n. e.

6. Erilaisissa adverbeissa, etupäässä (instruktiivimuodoissa), varsinkin aunuksessa; esim. *vai̯* < *vai̯n* (nk. vielä murt. karjalassa) vain, ainoastaan; vaan, mutta — toisaalta *vai̯* = suom. *vai̯; müö̯te, šoa̯te* (ja *šoa̯li*), *šoa̯he, šoa̯h* (aun. *sah, sai̯*), *vasse, vaššе, vaš* (karj. myös *vaššen*), *toa̯š* (myös *toa̯šše̯n*), aun. *toa̯s, toa̯se, toa̯sei, toa̯sten* taas; (lähtömuoto **tāsten*, **tāsteı̯n*, josta karjalassa *toa̯ssen*; — suomen *taasen* kai laina karjalasta), ek. *kesse*, a. *kolmei̯ keske* j. n. e. Huom. erittäin karj. *i̯allakeških, i̯alokeških* jalkojen väliin, Jyv. *i̯alokeški* reisien väli, mutta *i̯aloi̯n* päin, käsin: *sitä i̯aloi̯n*; vrt. lyydiläismurt. (Pyhäjärven) *i̯a.gu̯oi̯n keskih* 'jalkojen väliin'.

Aunuksessa on katotapauksia enemmän kuin karjalassa. Mainittakoon niistä erikseen: 1) lukusanat *se̯i̯t'tše̯i̯, se̯i̯tš-tostu* 17, *kaheksa, üheksä, kümmene;* 2) karitiiviadjektiivit: *armoi̯toi̯, hambahitoi̯* j. n. e.; 3) toisinaan *in*-loppuiset adjektiivit: *avoi̯, hapai̯* j. n. e.; 4) yleisesti instruk-

tiivimuodot: *kuį*, *ennepäi*, *imaį*, *jaamaį*, *nügöį*, *d'älgimäį* j. n. e.; 5) persoonapronomini *häį* (harv. *häin*) < *häin*, gen. *hänen*.

Aunus liittyy tässä kohden äänne-edustuksessaan lähinnä vepsään (ja lyydiläismurteisiin), karjala taas meidän murteisiimme.

Itse äännekehityksen kulku on toistaiseksi selvittämättä. SETÄLÄ on ÄH, s. 375, otaksunut, että tällainen loppu-*n*:n kato olisi aiheutunut lausefoneettisista seikoista.

nn > *n*.

Alkusuomalainen *nn* on aunuksessa, paikoin karjalassakin lyhentynyt, etupäässä pääpainollisen pitkän ja painottoman tavun jäljessä, vieläpä muutenkin lausepainottomissa asemissa.

Myös alkusuomalaisen ajan jälkeen kehittynyt *nn* on ottanut tähän äännekehitykseen osaa.

Esim. *köuńöš*, *köuńö* varsi, pieni taimi (Tver. k.);

mon. 1:sen pers. suff.: *ambariloitana* (Poań.), *lehmänä* lehmämme (Kiest.); samoin ex analogia sivupainollisen tavun jäljessä: *läksimä pagoh naįzistana*, *otamma kahellana ühen naįzen* (Pilzj.);

sińi — *kuńi* < **sinnek* — **kunnek*: *sińi kuńi vaįn ei annettoą omoądas karabťię*, *sińi ńi ken ńi kunne ei peąsteą matkah* (Jäng.); myös Tver. *kuńi* kunnes, kun, *šińi* sinne asti (mutta *šiińe* sinne) — karjalasta nämä muodot ovat runokielen mukana kulkeutuneet suomeenkin; *kune* = kunne: *eťšitäh*, *ken oťi*, *mistä tuťi*, *kune mäńi* (Poań.); *netuąne*, *neťšine*, *täne* = *netuąnne*, *neťšinne*, *tänne* (aun.);

huąmena huomenna (karj.);

vuąna, aun. *vuąnu*, *-a-*, karj. myös *vuąnna* vuona. Lyhyt-*n*:llinen muoto on tullut suomen kirjakieleenkin, ei kuitenkaan karjalasta, vaan suomen lounaismurteista, joissa *nn* > *n* on äännelaillisesti suoritettu; Tver. *iąńöš* jäännös (mutta *kiąńńöš* kääntäminen), Suoj. k. *įeąnüs* haukittu, jätetty ruoka, — *kĭńi* < **kĭndik* (vrt. suom. adjekt. *kiinteä*, karj. *kĭndię* kiinteä, kitsas, saita, Seäm. *kĭndeį*, *-d'ię* kiinteä, kireä), *kĭńittä-* kiinnittää, vrt. Sunnsuun

kiiďittädä; — *keŋelmüs* (aun.) = *keŋnelmüs* käännös (myös hihan), mutta *keŋnüttä-* saattaa kääntymään, *kuŋnutta-* (aun.) = *kuŋnnutta-* (~ *kuŋndu-*) herättää; *tüŋńit* (Semss.) 'työnnit', työnsit, mutta *tüŋnnüttä-; kūnelta-*, vieläpä *tunen* (aun.).

mon. 2:sen pers. suff.: *koďina šüttü* (Reb.), *märgeŋ nüt koďiloihena* (Pilzj.), *kuin veľľet purretta hambahillana omana šittana* (Poań.); samoin: *vallallanago loŋďiia* (Pilz.);

ana < *anna* < **andak* siksi että, jotta (ven. давай); muutenkin paikoin *n*: *što miŋ en ana varžoŋ, ana vaiŋ miŋa omaš sia, anoit, anetah, anettih, analkoŋ* (Poaen), *anań* (Reb.), *en ana* (Semss.), *e ana ńi miťä* (Užm.) j. n. e.

Arvatenkin tässä *n*:n lyhentymisessä on osittain myös venäläisen fonetiikan vaikutusta.

Likvidat.

l:n historia.

l:stä on ensiksikin mainittava, että aunuksessa kauttaaltaan ja karjalassakin laajoilla alueilla (ainakin ek. ia Tver.) on takavokaalisissa sanoissa muuten paitsi *i*:n edellä paksu venäläinen *l* (*ы*). Tässä esityksessä paksua *l*:ää on yleensä merkitty *ы*:llä.

Sana *täplä*, jossa *pl* epäilemättä on alkuperäinen, kuuluu Poadenessa *täpnť* 'täplä'.

l on karjala-aun.:ssa murt. kadonnut. Niin karj. *olla* verbin kielteisen preesensin yks. 3:nnesta pers.:sta: *eį ole* > *eų* ei ole; välittävät *e ole*, *eųle* tavataan vielä, samoin *e õ;* Tverissäkin *eų* (evank. käännöksessä *ev*, *evle*). Aun.:ssa samoin *vie*.[1]

Myös kahdennettu *l*, joka, niinkuin kohta saamme

[1] Tähän *l*:n katoon on ottanut osaa myös *kera* sanasta dissimilatsionin kautta syntynyt *kel(* < *kela*), joka tavataan Seäm.:n murteessa. Lyydiläismurteissa, joissa tässä puheena-

nähdä, on aun.:ssa usein (äännelaillisesti) lyhentynyt, on tässä kielessä kadonnut jäljettömiin sanoista *się* (myös *siə̯*) siellä, sieltä ja *teə̯* täällä, täältä.

Samanlaisia katomuotoja on toisaalta aunuksen naapuruudessa, lyydiläismurteissa, toisaalta suomessa, esim. Satakunnan murteissa (esim. *eįįo* ei ole, *siį̂* siellä, *viį̂* vielä); ne ovat epäilemättä n. s. pikapuhemuotoja.

Omituisesti on kahdennettu *l* suomen *tuulas* sanan vastineessa: Jyv. *tūlloą̆š*, Rug. *tūллoą̆štoą* tuulastaa < **tūlaįas*, **tūllaįas?*, vrt. Sununsuun *tuʹlastada*, *tuʹlahaлe* (*lähtemme t.*).

Dissimilatsioneista ks. *r*:n esitystä!

l:stä ks. *į*:n historiaa ja palatalisatsionia!

ll > *l*.

Samoinkuin *nn* on myös *ll* pitkän tavuaineksen jälkeen pääpainollisessa tavussa ja painottoman tavun jälkeen (varsinkin aunuksessa) lyhentynyt:

karj. *śiįlä*, *śiįlä*, *śiįlʹä*, aun. *siįl*, *siə̯l* (*siə̯*, *siį*) < **siγällä*, *teə̯lä* (aun. *teə̯*) < **läγällä*.

b. karj. adess.-allatiivit: *meįlä*, *teįlä*, *heįlä*; *miųla* (*miųlańńi*), *siųla*, *šiųla* (*šiųlas šiųlaz*); muuten adess.-allatiivin päätteenä karj. *ll*, esim. *üə̯lʹä* (Komp.), *oą̆llolla* (Šuig.), *omiлa azeįлa* (Poaen), samoin ess. *peə̯llä* (Poaen); aun. adess.-allatiivin päätteenä on *лe*, *л*, *le*, *l* (< *llen*), muuten paitsi poss.-suffiksin kanssa: *oą̆лe* (Vielj.) alle, *miįhele da naįzeлe*, *voлuл* (Seäm.), *huǫ̆menizeл päiväl* (Tulemj.) j. n. e.; mutta poss.-suffiksien kanssa: *minuлeń*, *hänelleh* (Seäm.), *sinuлes* (Tulemj.), *kerraлah* y. m. (Sivupainollisen tavun alussa *ll* äännelaillisesti säilynyt.).

c. Sanoissa: karj. *koįlińe* (aun. *koįline*, *koįlline* itäinen, itä), ek. *peə̯lińe* (aun. *peə̯line*), *peə̯liťťši*, *peə̯listä-* j. n. e.

d. aun. joskus myös *ll* (< *ld*) > *l*; esim. *kiįländü*

---

oleva *l*:n kato on yleinen, on jälkiliite *ke* (*ǩe*) aivan tavallinen; niistä se lienee lainautunut vepsäänkin; myös Tihvinin k.:sta ja paikoin Tver. k.:sta *ke*, *ǩe*.

(ja *kiẹlländü*), *hĭlutta-*, k. *hĭllutta-* <* *hiłδutta-*. Sellainen sana kuin Jyv. *hĭloš* hiilos (hiillos) on johdannainen samasta kannasta, josta Jyv. *hĭlava* hehkuva (*hĭlava hĭloš, kun on äi̯i̯ä hiltä*); vrt. vir. *hiilama* (tav. *hiilgama*, *g* analoginen) 'glänzen, flackern, leuchten'.

Loppuheitossa sanan loppuun joutunut *ll* on lyhentynyt ja sellaisena (aunuksessa) joissakin adverbeissa kadonnut; ks. ed. siv.! Esimerkkejä *ll* > *l*:stä sanan lopussa: Suoj. k. *a.ı* alla, *päiväl*, *huomenizel* j. n. e.

-ll- > *-ll'-*:stä ks. palatalisatsionia!

r:n historia.

Tavunloppuinen *r* on seuraavan *δ*:n siihen assimiloiduttua muodostanut geminaatan, joka on pitkän pääpainollisen tavun jäljessä, varsinkin aunuksessa, toisinaan lyhentynyt: *kiẹrus* (Seäm.) kerros; *kiẹran*, *kiẹra.ı* kerran, kerralla (ibidem), *kiẹrän* (~ *kiẹrtä*) kierrän, mutta esim. *püŏrre* (~ *püŏrdiẹn*). — Koko kielialueella sanotaan *irallah* (*ira.ıaah*), *iralleh* (*ira.ıaeh*) irrallaan, -lleen.

Kenties tämä äännekehitys on venäjän kielen aiheuttama; huomattava näet on, että venäjän *r* on paljon heikompitäryinen kuin suomalainen. Sellaiset *r*:ttömät muodot kuin karj. *häkkö*, ek. ja aun. *häkki* härkä, aun. (Seäm.) *peťoi̯* pirtti, *poťťši*, karj. porsas, aun. sika (*poi̯ťšin poi̯gu* porsas), lienevat lainoja lasten kielestä.

n, *l*, *r* dissimilatsionien (ja assimilatsionien) alaisena.

Käsittelemme tässä lopuksi erinäisiä irrallisia tapauksia, joita ei helposti voi esittää äännelakeina, sitä vähemmän, kun emme edes saata varmuudella sanoa, mistä alkusuomalaisesta muodosta kulloinkin olisi lähdettävä.

$$n > l.$$

Rug. *kei̯nuŏ* keinua, kiikkua, Suoj. k. *kei̯luŏ* heilua; vrt. suom. *keinua*.

Aun. (Suist.) *hoąbalo* haapana ~ Jyv. *hoąpana*, suom. *haapana*.

Jyv. *peśmeli* rautapuntari (*puntaŕi* puupuntari) < ven. безменъ; karj. muuten *bezmeńi*, aun. *bezmeń*.

$l > n$.

Jyv. *mento* = melto.

ventto (*vento*) hento, heikko (esim. vieteri); veltto; ventto, hidas; vrt. suomen *veltto*.

Jyv. *ontaŕi* alttari < ven. олтарь alttari.

Suoj. k. *hantus* hallussa, käytettävänä; vrt. suomen *haltussa* (*hallussa*).

? Tver. *huįnu* suuri huivi (morsiamen silmien edessä vihille mennessä) ~ Jyv. *huįlu* 'iso huivi, jota morsian pitää silmillään miehen taloon mennessä'.

$l > r$.

Sanan alussa: Tver. *roįštuą* loistaa, *roįšto* (tulen) loimo.

Jyv. *roŋkka* = suom. *lonkka*, myös *roŋkka*.

Jyv. *laherma* 'lahen perä', lahdelma; vrt. suomen *lahdelma*.

Rug. *pabero* pieni ahven ~ *pabeлo*: *лambahan pabeлot* paskat (Tver. *pabeлo* = '*лambahan šitta*'); vrt. viron *pabal, a* (*pabul*) 'Stückchen, Klümpchen', *pabalad* 'kleine Kartoffeln, Aepfel etc., Koth von Schafen, Ziegen, Hasen', *lamba-p.* 'Schaflorbeeren'; suomessa *papela*, *papelo* 'fimus l. globulus merdæ e. c. ovinæ, G. Mistkügelchen', myös *papano* l. *papena* ($n < l$?).

Suoj. k.:sta mainitsee Ahtia useita sellaisia rinnakkaismuotoja: *huppeлo* ~ *huppero* huppelo, *hudeлo* ~ *hudero*, *kuď veлo* ~ *kuď vero* hidas ihminen, *hudaлeh* ~ *hudareh* j. n. e. (suomessakin: *hintelä* ~ *hinterä*, *kotelo* ~ *kotero*, vrt. viron *kõdr,-a* 'Schote' y. m.).

Suoj. k. *ńokkera* nokkela, *ńokerduą* vilkastua, elostua ~ vrt. suomen *nokkela*.

r > *l*.

kaľľuo̯ karjua, huutaa ~ Rug. *kari̯uo̯*, suom. *karjua*, vir. *karjuma* 'schreien, knarren, kreischen, locken (von dem Lockruf der Waldhühner)', runokiel. myös *kaljuma* 'schreien, kreischen'.

Suoj. k. *muľmettoo̯* pitää epäselvää ääntä, puhua (moittien san.); vrt. suomen *murmattaa*.

Seäm. *piššalin kel*, mutta *väi̯en ker*.

Karj. *tütärlendämä*, *-lendimä*, *-leńńin* (*lenťime-*), aun. *tütärlendäm*, *-ä-* tytärpuoli < **tüttärintimä*; vrt. Sununsuun *tütŕindim*, *-ad* tytärpuoli (sisäheitto viittaa vepsään) tai karj. *emindimä* emintimä ~ *emä*, *izinďimä* isintimä ~ *izä*. Kansanetymologia on osaltaan vaikuttanut sanan äänneasuun.

Ek. *ńäveliäńe* näveri, mutta pk. *ńäveri*, Tver. *ńi̯ä̆ŕ́ä* (myös kansanetymologia; vrt. *ńi̯ä̆ŕ́ä* näärvä, reidenjuuri).

Rug. *kanaŕi̯a* kanalja (haukuntasana).

Pk. *šilkkaro*, vrt. ek.:n *žirkkalo* peili < ven. зеркало.

Nämä as- ja dissimilatsionit ovat tietysti hyvin eriaikaisia: toiset jo alkukarjalaisia, toiset taas hyvinkin myöhäisiä (kieleen myöhään tulleissa lainasanoissa, osittain kai jo lainatessa sattuneita).

Puolivokaalit.

i̯:n historia.

Sanan alussa tavataan paikoin ek.:ssa ja aun.:ssa i̯:n jatkajana *ď*; esim. *ďo*, *ďonügöi̯* = *i̯onügöi̯*, *ďogi*, *ďeä̆* jää, *ďügie̯* = *i̯ügie̯*. Äänteenmuutos *i̯* > *ď*, joka Genetzin mukaan ei karj.-aun.:ssa esiinny yleisenä missään, ei voi olla aivan vanha, koska siihen ovat ottaneet osaa myös sellaiset myöhäiset venäläiset lainasanat kuin *ďeä̆vin* = *i̯eä̆vin*, ven. явить ilmaista, näyttää, *ďeďinöi̯* = *i̯eďinöi̯* единый 'einzig, alleinig'.

Arkangelin Oikeauskoisen Lähetysseuran (Православ-

ное Миссіонерское Общество) julkaisemassa Азбука для кореловъ, живущихъ въ кемскомъ уѣздѣ Архангельской губерніи v. 1894 kirjoitetaan aivan säännöllisesti: дёка айкана, дётта, дятä, дяттämизекши, дялькехъ j. n. e. Aapisen kieli nojautuu muuten pk.:n murteeseen. Mateuksen evankeliumin käännöksessä v. 1895 on melkein yksinomaan *j*, kuitenkin дюогатти (= *iuǫhatti*) 3: 7, дюошкуа (= *iuǫškuǫ* juoskaa) 10: 23.

Edustus näyttää eri murteissa olevan erilainen. Katsoen siihen, ettei *i̯* > *d'* ole karjalassa missään murteessa suorastaan äännelakina, tekisi mieli päätellä, että *i̯* > *d'* on karj.:ssa lyydiläismurteista vaikutusta.

Kahdessa sanassa on *i̯*:stä syntynyt *d'* assimiloitunut *ń*:ksi: *ńumaл*, *ńumaлu* (Seäm.) jumala (johdannaisineen); Rug. *ńälťtä*, Tver. *ńälťä* (koivun) jälttä.

Edempänä sanassa on alkusuomalaisen *i̯*:n edustus karj.-aun.:ssa seuraava.

l:n jäljessä on se yleensä assimiloitunut sen kaltaiseksi vaikutettuaan ensin muljeerauksen (palataalistumisen); esim. *maľľa*, aun. *maľľu*, *-a-*, *paľľa*, a. *paľľu*, *-a-*, *paľľas*, *väľľä*, a. *väľľü*, *-ä-*, *neľľä*, *veľľi* veli, *veľľet*, *kiľľuǫ* kiljua. Tähän äänteenmuutokseen ovat ottaneet osaa myös a. *Iľľu*, *-a-* Elias ja (ek.) sana *žeľľa* = ven. зелie, зелье 'die Pflanze, das Kraut'; aun. *žeľi̯u*, *-a-*.

n:n jäljessä on assimilatsioni suoritettu sanassa *mińńa* < *mini̯a* miniä. Suoj. k. *lińďa* (< *lińi̯a*) rajaviiva, *lińďeri* (<**lińi̯eri*) linjaali, esim. *lińďeri katkeni* ('Uud'.), ovat varmaankin lainoja lyydiläismurteista.

r:n jäljessä on *i̯* säilynyt; esim. *kari̯a*, *mari̯a* (aun. *kari̯u*, *mari̯u*). Sana *ori̯a* (myös *oŕi̯a*) lienee laina suomesta. Seuraavissa sanoissa on Suoj. k. *i̯*:n asemesta *d'*: *harďukat* päälliset kaupan teossa, *korďuh*, gen. *korďuhon* karhun talvitila, *mūrďin* nurin, epäjärjestyksessä, rempallaan < **mūri̯in* < ?**nuri̯in*; ? huom. myös *Mǫgrďianüǫ̈ń* Maarianyönä; aun. *hördü-* horjua. Sanat ovat epäilemättä lainoja lyydiläismurteista. Vrt. Sununsuun *harďukad* harjakaiset kaupanteossa, *murďinai̯ń(e)* *ťšura* nurja puoli,

muo̯rd'a marja. Aun. *vardoi̯t't'še-* (sen rinnalla myös *vari̯oi̯t't'še-*) 'vartioita, varjella, säilyttää' kuulunee myös näihin tapauksiin (Genetzillä kenties *d* pro *d'*). vrt. Sununsuun *vard'oi̯da* vartioida.

s:n jäljessä on edustus erilainen. Pk.:ssa on tässä tapahtunut samanlainen assimiloituminen kuin *l*:n jäljessä; esim. *aśśa* (myös *aźźa*, esim. Math. evank., 1895) asia, *hoo̯śśa* haasia, *kośśo-* kosjoa, kosia. Aunuksessa on *si̯* (> *śi̯*) ensin kehittynyt *źd'*:ksi, siitä *d'ź*:ksi ja edelleen *d'ž*:ksi (jota on merkitty *ǯ*:llä ja *ǯ*:llä); esim. *oo̯d'žu*, *-a-* asia. *hoo̯d'žu*, *-a-*, haasia. *huo̯d'žu*, *-a-* huosia, kangaskorte; samoin *kud'žoi̯* muurahainen < **kusi̯oi*, vrt. suomen *kusiainen*. Tätä äännekehitystä myöhempi on sana *uśśu*, *-a-* joensuu < ven. устье 'die Mündung (eines Flusses, Gewehres)'.

Lyhyen vok.:n + klusiilin jäljessä on *i̯* myös (aun.:ssa) toisinaan säilynyt: *agi̯u*, *-a-* pää, *kabi̯u -a-* kavio, *hibi̯u*, *-a-* ruumis. — Aunuksessa on osittain myös (useimmiten myöhäsyntyinen) *i* konsonantistunut: *labi̯u*, *-a-* lapio, *hobi̯u*, *-a-* hopea, *hubi̯u*, *-a-* vähäpätöinen, pieni, alhainen, vrt. *hubei̯*, *hubie̯-* ja *huba*.

t:n ja siitä kehittyneen *d*:n jäljessä *i̯* on joko säilynyt tai assimiloitunut: *viti̯a*, *lod'i̯a*, *sud'i̯a* tuomari, *lod'd'a*, *sud'd'a* (ven. судья).

Muuten on konsonantin jälkinen *i̯* tavallisesti vokaaliutunut; esim. *roo̯gie̯* ravi, *lagie̯* laaja, *kabie̯*, *kabio̯*, *kebie̯*, *hibie̯*, *hardie̯* (*hardio̯*), *vardie̯* (*vardio̯*) j. n. e.

Painottoman tavun jäljessä vokaalien välissä on *i̯* äännelaillisesti säilynyt; esim. *abai̯a* apaja, *leühkäi̯*, *-ä-* kerskaaja, *viruio̯a* pitkällään oleva, *küzüi̯ä* kerjäläinen j. n. e. Huom. myös *ai̯a-* *äi̯ä-*loppuiset verbit tyyppiä *ulai̯a-*, *i̯üräi̯ä-*. — (*i̯*:n) katoon viittaavat tapaukset: aun. *mustai̯zed* (Suoj. *muistoo̯zet*) vainajan muistajaisjuhla, *mustai̯svirzi* muistajaislaulu, *avoo̯-* avata, aukaista, *ožoo̯-* osua, osata, *viboo̯-* vivahtaa, *katkoo̯-*, *halgoo̯-*, a. *kün,d'žeä̯-* kynsäistä, *rie̯hkeä̯-* paiskata (huom. myös *vabautta-* vavahuttaa, a. *avavutta* y. m.) j. n. e. ovat epäilemättä Suomen puolisten murteiden vaikutusta. Ajateltavissa on myös,

että *į* jollain ahtaammalla alueella karjalassa olisi äännelaillisesti kadonnut; huom. esim. *Minoą* < *Minā* < *Minaja*: käuit Minaias, Pielinen v. 1657. Ks. P. NORDMANN, Per Brahe, s. 518.

Kahdennettu *įį* on karjalassa paikoin lyhentynyt: *äįää* < *äįįä*.

v:n historia.

Sanan alussa on *v* säilynyt; esim. *vakka*, *vezi*, *veлga* j. n. e.

Kuitenkin on joitakin esimerkkejä, joissa alkusuomen *v*:tä vastaa sanan alussa *b*, nimittäin *bavarno*, myös *babarno* (pro *vavarno*) vadelma, *bembel* vemmel (aunus, harv., myös Suoj. k. lastenk., harv.); Suoj. k.: *bilberöįtteą* = *vilberöįtteą* vilkkua, *bīboį*, *bībaлo* = *vīboį*, *vībaлo* viipale. Nämä sanat on varmaan pidettävä lainoina lyydiläismurteista, missä *v* sanan alussa on samoinkuin vepsässäkin muuttunut *b*:ksi aina, milloin edempänä sanassa on ollut *b*, *p*, *v*. Huvittavan sekaannuksen tulos on Suoj. k. *viblię*, myös *biblię* piplia, raamattu, samoin karj. *vuǫлa* = *buǫлa*.

Murteittain ja varsinkin ek.:ssa sekä Rugajärven murteessa on *v* vokaalien välistä labiaalivokaalin edestä tai jäljestä kadonnut; esim. *aųttoą* (pk. *avuttoą*), *haųkka* < *havukka*, ek. *šaų* = *šavu*, *šaųštoą* = *šavuštoą*), a. *väų* = *vävü*, *kodaväų* kotivävy = *kodavävü*, *käų-* johdannaisineen, aun. *kävü-* vaikka *käųįų*, *-ä-* kävijä, *käųksendele-* käyskennellä); — ek. *kua* = *kuva*, *kuahańe* ja *kuǫhańe* varjo (kuvahainen), *šuaťťše-* suvaita, rakastaa, ek. *hüä*, *hüin* = *hüvä hüvin*, ek. *hüälišto* varakas, sivistynyt väki, *hüǫällä* hyväillä (Rug.), ek. *hüäzesťi*, *hüǫzesťi* = *hüväzešťi* hyvin, tarkkaan, aika tavalla (katsoa, lyödä),[1] ek. *įüä* = *įüvä* (Poad.), *süä* = *šüvä*, *süetä* syvetä, *šuińe* ~ *šuize-* eteläinen (suvinen), *tüi* ~ *tüe-* tyvi; samoin ek. *šaų,a* = *šaųva*. — Tverin kar-

[1] Huom. myös Suoj. k. *hüǫdä hüvüttäh* ilman tiettävää aihetta; vrt. suomen *hyvänhyvyyttään;* (?) Kajaanin seud. K. F. KARJALAISEN mukaan *hyytä hyvyyttään*.

jalassa on *v* näissä tapauksissa säilyneenä, mikä seikka ei tietysti estä olettamasta, että *v*:n kato olisi murteittain jo ennen Tverin karjalaisten eroa suoritettu.

Tähän *v*:n katoamiseen on 1:sen ja 2:sen tavun rajalla) paikoin (esim. Rug.) ottanut osaa myös sellainen *v*, joka on syntynyt *γ*:stä tai *δ*:stä; ks. ed. ss. 16, 20.

Muuten on *v* karj.-aun.:ssa säilynyt; esim. *ražva*, *kazvoą* kasvaa, *karva* j. n. e.

rv yhtymässä ovat konsonantit vaihtaneet paikkaa ja *v*:n sijaan on tullut *b* aun.:n sanassa *kanabro* = karj. *kanarvo* ja *kannarvo*. Vrt. äännekehitykseen nähden myös sellaista aun.:n sanaa kuin *küńäbrüs* kyynärpää, joka arvatenkin on laina vepsästä (vrt. suomen *künärpä*; toisaalta kuitenkin *künärperüs*).

m ~ *v* vaihtelusta ks. ed., ss. 59—64.

Palatalisatsioni.

Konsonanttien palatalisatsioni on karj.-aun.:n alueella eri seuduilla erilaajuinen: Tverin karjalassa, joka on ollut enimmän venäläisen vaikutuksen alaisena, ovat kaikki muut paitsi sananloppuiset konsonantit (myös klusiilit *k*, *p*, *g*, *b*) etuvokaalien yhteydessä palataalistuneet; ja Aunuksen ja Vienan läänien itäosassa, jossa monet karjalaiset osaavat venäjääkin, on palatalisatsioni paljon yleisempi kuin lännempänä. Ks. GENETZ, KL, ss. 34—6.

Seuraavassa esitetään palatalisatsionista vain mielenkiintoisimmat kohdat. Tarkkaa yleiskatsausta ei voi ajatella siitäkään syystä, että koossaolevien ainesten kirjavuus ja osittain epäluotettavuuskin rakentavat sellaiselle esteitä.

1. Sanan alussa.

Sanan alussa ovat yleisimmin palataalistuneet vain *t*, *n*, *l* (joskus *r*) varsinkin *i*:n, mutta alueittain muidenkin etuvokaalien seuratessa, erittäin *n*.

n on koko karj. alueella, vieläpä lyydiläismurteissakin, palataalistunut myös takavokaalien seuratessa, ei kuitenkaan kaikissa sanoissa. Mainitsen Suojärven karjalaismurteen *ń*- esimerkit rinnan vastaavien Tverin ja Jyvöälahden murteen esimerkkien kanssa, huomauttaen samalla aunukselaisista vastineista. Suojärven murteen panen lähtökohdaksi siitä syystä, että sanastollinen aines siitä on runsain. (Yhdyssanat jätetty huomioon ottamatta.)

ńaba napa. Näin koko karj.-aun.:ssa (myös Tver. ja lyydiläismurt. Sununsuussa).

ńabero pieni olento; Jyv. *ńapero.*

ńaberoi̯i̯a lekkua tunkeilla (pieni olento).

ńaksuttoą naksuttaa.

ńapata, v. deskr., (tehdä) nopeaan; Jyv. *ńapata* ~ *ńapai̯aų.*

ńaperdoą napertaa, Jyv. *ńapertoą: šüvä ń.*

ńapsaǩka sukkela.

ńapsuttoą napsuttaa, Jyv. *ńapšuttoą.*

ńapsoą napsaa, Jyv. *ńapšoą; ńapsahtoąkseh*, v. mom., liikkua sukkelaan, Jyv. *ńapšahtoą* napsahtaa, *ńapšahuttoą.*

ńapukka napukka.

ńaputtoą, v. deskr., syödä t. juoda makeaa t. sievästi; myös Jyv.

ńauguą naukua (myös Tver.), Jyv. *ńaukuą.*

ńauą t. *nauą* kissa (last. kiel.): *kazi sanō nauą, ńauą tuľi.*

ńauhti hius- t. karvatukko.

ńauką́ta, v. deskr., (tehdä) nopeaan, (liikkua) sukkelaan; vrt. Suoj. *ńauką́hta-* liukahtaa: *i.tše lähti pagoh ńauką́htih.*

ńauką́kku sukkela liike.

ńauskeh nauske.

ńavakka sukkela, navakka.

ńaviššä naukua.

ńoąburi ja *noąburi* naapuri.

ńoądrakko hoikka ja pitkä.

ńoąkka naakka, myös Rug., Tver. *ńuąkka*, Sununsuun *ńuąkk.*

ńǫǫlʹi eräs kasvi, hiusheinä?

ńǫǫpistoǫ naapistaa

ńǫǫpoľtoǫ: aštū ńǫapoľtoǫ (varovasti), Jyv. *ńoǫpottoǫ: aštuǫ ń-aų* (kepeästi).

ńǫǫppu terävä huippu, napukka; myös *šńoǫppu;* vrt. Tver. *ńuǫputtuǫ* nipistää, tukistaa!

ńǫǫpukka, myös *šńǫǫpukka.*

ńǫǫtʹtʹi naatti, Tver. k. *ńuǫtʹtʹi;* GENETzillä k.:sta *noǫtti.* aun.:sta *ńoǫtti*; Sununsuun *ńuǫtʹ.*

ńǫǫva naava, myös Jyv., Rug., Sununsuun *ńuǫv, -ad; ńǫǫvoikas.* — Rug. *ńoǫvottoǫ* syödä naavaa (peura).

ńǫǫveroǫttoǫ kivistää vähäisen; vrt. Jyv. *ńoǫvertoǫ* kaivertaa, Rug. *vaťťšoǫ ńoǫverdaų* 'puree'.

ńokka, myös Jyv., huom. johd. *ńokkaųtuǫ* suuttua; Uht. *ńokko* noukka, linnun; Rug. *ńokka* (veneen), *ńokko* (ihmisen): *ana ńokkuǫ, ń. annetah* hierotaan neniä vastakkain; Tver. k. *ńokka* nokka, kärki; pää, alku.

ńokata nokkia, myös Rug. lyödä nokalla, Tver. k.

ńokkię nokkia, myös Rug. (lintu) ja Tver. k.

ńokerduǫ vilkastua, elostua.

ńokkera nokkela, *ńokkel, -a-* (Suist.) nokkela.

ńolahtoǫkseh: regä ńolahtih.

ńolgi räkä, Rug. kina, lökä (suusta), aun. *ńolgi.*

ńolvoľtoǫ = ńolpoľtoǫ: istuǫ ńolvottoǫ; Rug. *istū ńolvottaų.*

ńopata nopeasti panna t. liikuttaa.

ńopoľtoǫ, v. deskr.: *įuǫksō ńopoľtoǫ* (pienin, nopein askelin). Vrt. Jyv. *ńopottoǫ; lapši ń-aų* kyhnii, kynsiskelee.

ńoppa noppapeli.

ńoppię poimia sukkelaan.

ńorišʾa 1) norista; 2) vaskiesineen äänestä.

ńorľkkuǫ: vuǫdoǫ ńorkkuǫ.

ńorńottoǫ tippua tiheästi.

ńoronenä = šńogonenä.

ńorpahuttoǫ; nōkan ńorpahutti (nokastui).

ńorppa; ńokkª on ńorpaľleh.

ńorppa hylje, aun. *ńorppu,-a-*.

ńorskuǫ narskua.

ńorvottoǫ olla vaiti ja pahoillaan.

ńuhoį tyhmä, puhumaton nahjus.

ńukšottǫa istua tyytymättömän näköisenä liikkumatta.

ńuлaįoǫ, *ńul'issa* liukua; *ńul'issa* nuljailla.

haŋgiń'u ikki pieni hauki.

ńul'kkuńi = *ńukkuńi* pienen poikalapsen kalu; vrt. Rug. *ńuńńu* pienen pojan, Tver. miehen kalu.

Mainittakoon vielä muusta karjalasta sanat:

Jyv. *ńaŋvottoǫ*: *istuǫ ń-aŋ* huonon näköisenä.

» *ńaŕišuttoǫ* = *naŕišuttoǫ*.

» *ńaŕišša* = *naŕišša*.

» *ńaŕina* = *naŕina*.

Rug. *ńuhišša* puhua nenäänsä.

» *ńuįpottoǫ* kävellä (vihassa).

Jyv. *ńuįvottoǫ* olla vihassa (hevonen, ihminen).

» *ńuįvištuǫ* suuttua;

» *ńuįvalla korvin* luimussa korvin; Rug. *ńuįvištoǫ (korvieh)*, Tver. *ńuįvaлeh* (hevonen) luimussa korvin.

Suoj. *ńukerda-* nurrata, mankua.

Jyv., Rug. *ńukkuǫ* torkkua. *ńukuttoǫ* nukuttaa, *ńukahtoǫ* nukahtaa. Sununsuun *ńukkuda*, *ńukkud'i* nukkuen, aun. *nukku-* torkkua, uinaella.

Rug. *ńuлaŋttoǫ* heittää paalikka lunta pitkin (eräs talvinen kisa lapsilla); vrt. Sununsuun *ńuлu* lasten leikkikeppi (talvella).

Aun. *ńuлoǫ-* nuljata, liukua, *лapsed ńuлatah kivi müǫ sinne алah*.

Aun. *ńuǫkku*, *-a-* nokka, pistin, *ńuǫkki-* noukkia); vrt. *ńokku*, *-a-* keula, Suoj. *ńokki-* noukkia; myös Sununs. *ńuǫkkida* nokkia (lintu).

Rug. *ńuppi*; *ńuppikeŋgät* pieksut (suomen mallia).

Ennenkuin ryhdymme selittämään näitä omituisia *ń*-tapauksia on mainittava, että *n-* toisaalta on jotenkin yleisesti säilyneenä; esim. Suoj. k. *nado, nagrattoǫ, nagris, nahišša, nahevuǫ, nahka, nahkoįttoǫ, naįįa, naįne, nakata,*

nakerdoq, *nakšata* (= *nakata*, mutta keveämmin), *namu*, *nappi*, *narišsa*, *narrata*, *narskuttoq*, *naskaʹi*, *naʹškoq* ˈnatskaaˀ, *natustoq*, *nǫqgla*, *nǫqgloḭttoq*, *-nǫqlańḭ* näköinen, *nǫqma*, *nǫqrme* naarmu, *noh*, *nogehińi*, *noḭata*, *noḭah* ja *noḭalleh* kallelleen, *nostoq*, *noudoq*. — Genetzillä on näiden esimerkkien lisäksi pk. *nappa-* näpätä, kiepata, kopata, *narahta-* narahtaa (sarana), *noqla* leukapieli, poskipieli, poskipää, *noḭda* noita; Suoj. *norkka* myyrä; pk. *notka: lauta on notkallah*, *peät pölkküḭen peällä*; *notkię* notkea, vetelä; *nouše-* nousta, kiivetä; *nu. nukka* no; pk. *nukka* nukka, *nuǫdʹivo* nuotio, *nuǫle-* nuolla; aun. *nuǫli*, *nuǫra* nuora, köysi, *nuǫŕi*, nuori; pk. *nuǫška* kostea, *nuǫštu-* kostua, *nuǫtta*, *nurmi* nurmi, keto, niitty.

ńa-, *ńo-*, *ńu*-alkuisia sanoja on karj.-aun.:ssa kenties jonkun verran enemmän kuin *na-*, *no-*, *nu*-alkuisia.

Genetz on ensimmäisenä, KL, § 6, tällaisista *ń*-muodoista puhunut; muut karjalaisia äännesuhteita käsitelleet tutkijat ovat koko ilmiön sivuuttaneet.

Koetan seuraavassa selittää tätä ilmiötä.

Palataalistuminen sanan alussa on karj.-aun.:ssa epäilemättä alkujaan venäjänvaikutuksesta aiheutunut.

Kun *ń* näin on tullut tunnetuksi, on sitä alettu käyttää erityisesti onomatopoeettisiin sanoihin, aivan samoinkuin venäläisestä vaikutuksesta tutuksi tullutta *b*:täkin sanan alussa. Huomattava onkin, että ainakin puolet *ńa-*, *ńu-*, *ńo*-alkuisista sanoista on luonnonäänisiä.

Osa näistä sanoista on lastenkielisiä tai hellittelysanoja (*ńaba*, *ńabero*, *ńapukka*, *ńokko*, *ńoppa*, *ńuhoi*, *ńuńńu*, *ńukkuńi*, *ńukkuǫ* [1], *ńuppi*). Niinkuin kohta (ks. s. 87) saamme huomata, ovat palataalistuneet muodot muutenkin lastenkielelle ominaisia.

Lopuksi katson osan näistä *ń*-muodoista perustuvan pyrkimysperäiseen analogiaan. Kun *ńi-*, *ńe-*, *ńä-*, *ńü-*,

[1] Aun. *nukkuǫ* on arvatenkin laina suomesta.

ńö-alkuiset sanat, joita karj.-aun.:ssa on jonkun verran enemmän kuin *na-*, *no-*, *nu*-alkuisia alunpitäen on ollut, ovat alkaneet venäläisen asutuksen läheisyydestä levitä länttä (ja pohjoista) kohden, on *ń* silloin — *ń*-muotojen omistamispyrkimyksestä — joutunut sellaisiinkin sanoihin, joissa *n*:ää on seurannut takavokaali. Tällaisen selityksen puolesta puhuu sekin, että *ńa-*, *ńo-*, *ńu*-muotoja on paikoin *na-*, *no-*, *nu*-muotojen rinnalla; ks. edellisestä esim. sanoja *ńaų*, *ńoqburi*, *ńoqťťi* ja *ńaŕissa* johdannaisineen! Oaksuttavasti tarkempi detaljitutkimus myös pystyy osoittamaan, että *ń*-muotoja on jonkun verran runsaammin niissä karjalaismurteissa, jotka ovat olleet muita enemmän venäläisen vaikutuksen alaisina.

ť esiintyy Tver. k.:ssa *o*:n edellä hyväilysanassa *ťoťťo* veli, *ť* aun:n sanoissa *ťūdittoq*, *tūdittaiaŕe* äiti.

Koko karjalaisalueella on sanan alussa palataalistuneet *ťś*, *ťš*. Ks. tarkemmin GENETZ, KL., ss. 2—3, 6 sekä tämän teoksen erikoisesitystä!

Konsonanttiyhtymissä *kl* ja *pl* (*bl*) esiintyy palatalisatsioni sanan alussa Suoj. k.:n sanoissa *kťoŋkettoq* (kaarneen äänestä), *kťukettoq* (kanan äänestä), *kťuŋkkoq* (niellessä syntyvästä äänestä), *pťuŋkahtoq*(*kseh*) l. *bťuŋkahtoq*(*kseh*) antaa omituinen ääni. Kaikki nämä sanat ovat myöhäisiä luonnonäänisiä muodostumia.

2. Sanan sisässä.

a. Yksinäiskonsonantit.

Dentaalit *t* (< *t*, *tk*, *tt*), *d* (< *t*), *n*, *l*, *r*, *s* (*z*) ovat palataalistuneet tavun alussa *i*:n edellä: *koťi*, *piťittä-* pitkittää, *maŕiakaťit* heinäsirkat, *koťi*, *loqďi* (pk. *loqdi*), *paŕi*, *küńiq* kyniä, Jyv. *raŕńivo* (ex an. *raŋńeutuq*: *kiukoq r-ū* hiilet loppuu, mustuu), *tuľi*, Jyv. *hoľiś-a* (ex an. *hoťaiau*), *meŕi*, *küńźi* (myös *küńzi*, mutta *kazi*); *mielelläńi*, *olette i*; *pageńi*, *pideŕi*, *ümbäŕi* j. n. e. Tämä palataalistumisilmiö on hyvin vanha päättäen siitä, että se on yhteinen sa-

volais- ja karjalaismurteille; savolaismurteissa on sananloppuinen *j* kuitenkin myöhemmin kadonnut.

i-loppuisen diftongin jäljessä ovat dentaalit myös laajoilla alueilla (ei kuitenkaan koko karj.-aun.:ssa) palataalistuneet; esim. *naińe* (mutta *naizikas*. murt. kuitenkin esim. *loižed*). *lembolańe*; *Reboľa*, *Himoľa*. *raudaźilla*, *ligaźa*, *leibäźä*. Painottomissa tavuissa näyttää edellinen heikko *j* sulautuneen seuraavaan konsonanttiin; kenties sellaiset esimerkit kuin *naińe*, *öińe* perustuvat yleistykseen (*ńe* painottoman tavun jälkisistä tapauksista; vrt. esim. *paine*, laajalta *šeinä* (aun. *seinä*) j. n. e.

Dentaalit ovat myös tavunlopussa *i*:n edellä palataalistuneet: *loďďa* (*loťiq*), *loďďa*, *mińńa* < **miniа*, *veľľi* < **veliі*, *maŕia* (tav. *maria*), pk. *aśśa* < *asia*. *kośśo-* < *kosio-* kosjoa. kosia; muualla karj. paikoin *aźźa*, *koźźo-*.

b. *ťťš* ~ *ťš* tai *ťťś* ~ *ťś*, *ďď*, *ďź* esiintyvät aina palataalistuneina.

c. Kahdennetut konsonantit.

Mitä kahdennettuihin konsonantteihin tulee, niin niistä esiintyvät *i*:n edellä palataalistuneina tavallisimmin *tt*. *nn* (< *nn* ja *nd*) ja *ll*.; myös *ďď* < *ťi*, *źź* < *źi*; esim. *süöťťi* (*i juotti*). *maria-kaťťi*, *moiťťi*, *perťťih*, *ońńi*, *kuńńico* kunnia. herkku (vrt. suomen *kunnia*), *rańńimmańe*, *kalľľis* (mutta Rug. *muunikka* multainen. vrt. *muata* ~ *muan*. ehkä laina suomesta), Tver. *puľľištuo* (sen muk. myös *puľľakka* pullakka, samoin *laďďata*. *koźźuo* kosia. Murteittain ovat varsinkin *tt* ja *nn* muutenkin etuvokaalisissa sanoissa palataalistuneet; esim. *ei ťieťťeä*, *peiťeťťä*, *ťüöńńäťťä* (Poaen), *iźäńńäľľä* (Reboľa). *piššän* (*šš* < *st*), *veäššä* (Poaen) j. n. e.

Eri konsonanttiyhtymistä on erittäin mainittava kahden dentaalin yhtymät. Niistä on karj.-aun.:ssa tavallisesti vain jälkimmäinen (tai viimeinen) palataalistunut; esim. *asťia*, *hursťi* säkkikangas, *karťit*, *tüönďi*, *mieslesťi*. *tarrista*. *moamindima*. *läälemmäldi* j. n. e. — Silloinkin, kun palataalistuminen on aiheutunut edellisen *i*-loppuisen diftongin vaikutuksesta. on palataalistuminen sään-

nöllisesti koskenut vain jälkimmäistä konsonanttia; esim. *vesťä-* < *veįstä-*, aun. *kazľu* < *kaįsla*, karj. *mudŕa* < **muįtra* viisas, viekas, konstikas < v. мудрый (мыдрый?); *promužľa* < *promuįsla* elinkeino < v. промыслъ (äänne-edustuksesta vrt. *muįla* saippua < v. мыло). Huom. myös *lehťi*, *pihťi*, *märehťi;* aun. *kuhľas* < *kuhilas*, **kuihlas* (pk. *kuįlaš*)? — Murteittain tavataan kuitenkin molemmat dentaalit palataalistuneina.[1]

Muuten on muistettava, että GENETZilläkin on, joskus samassakin muistiinpanossa, horjuvaisuutta merkinnässä. Katsoen tämän tutkijan huolellisuuteen ja tarkkuuteen tekisi mieli otaksua, että horjuvaisuudet useimmiten johtuvat itse ääntämisen horjuvaisuudesta. (GENETZin sanastot eivät osoita kaikkia kielennäytteiden palataalistumistapauksia.)

Eri tapauksena on mainittava karjalassa (erittäin pohjoiskarjalassa) vokaalin jälkisen ja siihen sulaneen *e*:n vaikutuksesta syntynyt palatalisatsioni, joka koskee sekä kahdentuneita dentaaleja että kahta peräkkäistä dentaalia; esim. *poąńńun* paennut, *keröälľä*, *Tuŋguoľľa*, *-ldźa*, *Uhtuǫśśa*, *-sťa;* vieläpä *poąľkah* j. n. e. Ks. GENETZ, KL., s. 36 (§ 50)!

3. Sanan lopussa.

Lausefonetiikassa on myös sananloppuinen dentaali seuraavan sanan alku-*i*:n edellä palataalistunut: *ńiń i pidär*, *häneń i varža* (Poaen); Suoj. k. *joąmańtie* maantie. Jyväälahden murteessa on ainakin *i*:n jälkinen *s* sanan lopussa yleisesti palataalistunut, esim. *kauńiś*.

Mainittakoon lopuksi, että palataalistumista tavataan muutenkin kuin edellämainituissa tapauksissa:

---

[1] Sanassa *vańhin* vanhin, esimies, superlat. sanaa *vanha* on *i* vaikuttanut *h*:n ylitse; sama muoto on yleinen myös savossa. Odotettavan *hańhi* muodon asemesta on k.-a.:ssa *hanhi* (vieläpä *hañhi*) epäilemättä paradigman *hanhe*-muodoista. Huom. myös aun. *oŕxia* urhea, voimakas.

a) lastenkielisissä sanoissa ja hellittelynimissä: esim. Tver. *haľońe* armas (hyväilysana) = *haľiǥ*, aun. *peťoį* = *pertti* (*perťťi*) pirtti, tupa, *puľppu*, *buľbukka* ulpukka, lummekukka, *kańńoįńe* 'lemmityn hyväilysnimi'. vrt. Jyv. (itkuvirsien) *kanamarįa*, *kanavarši*, *kanavarrut*, hyväilysanoja tytölle; mitä kahdennettuun nasaaliin tulee, vrt. karj. *kannarvo* kanerva ja toisaalta *kannettuįńe* (hyväilysana) lapsi kulta: *en*, *kannettuįzeń*, *muįssa* en. kultaseni, muista: aun. *kańńoi* kannikka lienee saanut *ńń*:nsä oletettavasta *kańńikku*, *-a-* sanasta, jollei *kańńoi* ole hyväilysana sekin. Huom. myös Suoj. k. *käńńäńi* käsi, Rug. *ńuńńu* 'penis' (pikku pojan); Suoj. k. *mańata* (lastenk.) maata, Jyv. *kuťku* kutku, *kuťkuǫ* kutkua, *kuťkahuttoǫ* kutkahuttoa. — Hellittelynimistä ainakin osa on venäläisiä lainoja: *Oľoį* Olena, Helena, *Kaťa* Kaisa, *Dańoį* Taneli, *Vaśa* Vasilei, *Końńoį* Konrad j. n. e.

b) onomatopoeettisissa sanoissa, esim. Suoj. k. *bgłškuttoǫ* loiskuttaa, *kuľkettoǫ*, v. onom.: *tühjä regi kuľkettoǫ ieäťikäl* y. m., *kuľpattoǫ*, v. deskr., näyttää pahoillaan olevalta, pysyä asemassaan toisen mielipahaksi, *muľmettoǫ* pitää epäselvää ääntä, puhua (moittien sanottu), vrt. myös *muľahtoǫ* [1]: *muľahtih pagizemah* (pahalla äänellä tai sopimattomasti); *hońńottoǫ* tehdä joutavoiten, *muńńeřruttoǫ*, v. deskr., paljon, runsaasti (tehdä, saada. ottaa, hankkia y. m. s.). — Sanoissa *muľgasilmä* mulkosilmä, *muľgerat silmät*. *muľgoǫlla* lienee *ľ* peräisin verbistä *muľľahuttoǫ* muljahuttaa (silmiään).

c) venäläisissä lainasanoissa (myös sanan alussa): esim. *ďeǫďo* setä, eno < v. дядя, *ľūbiǫ* rakastaa < v. любить, ek. *ńūhta-* (pk. *nūhta-*) haistaa. nuuskia < v. нюхать (*ht* ex anal., pro *hk*), *poľzuįťťše-* käyttää < v. пользоваться. *prišatku*, *-a-* (myös *prisakku*, *-a-*) < v.

---

[1] Eri sana on Jyv. *muľahuttoǫ* mulauttaa: *šilmät muľahtaų*, vrt. *šilmät muľľallah*, *muľľištoa* < **muľįista-*, suom. *mulista-*: *ľľ* ja *ľ* vaihdellen myös sanassa *muľľupeǫ*. paikoin *muľupeǫ*, sarveton lehmä t. härkä.

присядка 'polvien taivutus l. kykkytemppu venäläisessä tanssissa', *goa̯ŕu*, *-a-* ruskeankarvainen hevonen < v. карій, *gosťu*, *-a-* vieras, kosti < v. гость, *bulkku*, *-a-* luoti < v. пулька, *manasťeŕi* t. *manasťiŕi* luostari < v. монастырь, aun. *monasteŕi* j. n. e. Omituisesti karj. *prušakka* russakka < v. прусакъ.

d) useissa sanoissa, joiden alkuperää ei ole selitetty (erittäinkin aunuksessa); esim. aun. *ľevo* katto, *paľmut* (Suoj.) paljin, *paľtos* tappura, Jyv. *kuľppu* rakko, aun. *oŕho̯* maamuurain, mesimarja, *kuďmu* 'kuojus', *kuďvahutta-* liikutella, *uľpehutta-* (Poad.) paisua, tulvata ylitse. *uššutta-* ussuttaa, ärsyttää, yllyttää.

II. Vokaalit.

A. Ensimmäisen tavun vokaalit.

1. Lyhyet vokaalit.

a =

akka (aun. *akku*), *ala* (*aла*), *kadaja* (aun. *kadaį*) j. n. e.

Poikkeuksia: *koiahuš* = *kaiahuš* kaiku, samoin pk. *koiošše̮lla* = *kaiašše̮lla* tulla kylmäksi (ilma); (*päivä on*) *koduo̮mašša* = *kaduo̮mašša* (vieläpä *päivä on kodomoalla* aurinko on mailleen menemässä, laskemaisillaan). Jälkimmäisen esimerkin *o* perustuu kansanetymologiaan (*koda*, *koďi* sanojen vaikutusta); vrt. myös puheentapaa: *päivä on vielä allalla* päivä on vielä ylhäällä.

Sanassa *koti-ala* 'kotitienoo' on *ia* yhtymä pk.:ssa kehittynyt *ie̮*:ksi ja *i* on sulanut edelliseen *t*:hen. joten sana siinä kuuluu *koťela* (myös *koťala*).

Niissä tapauksissa, joissa toisen tavun *a* (karjalassa myös *e*) on siirtynyt ensimmäiseen tavuun, on syntynyt *ā*; sen diftongiuduttua on alkusuomalainen *a* muuttunut *o*:ksi (alueittain siitä edelleen *u*:ksi, *ȳ*:ksi.); esim. *šoo̮rva* < **saγarva*, *ioo̮n* < **iaγan*, *šoo̮t* < **saδat*, *poata* < *paeta* j. n. e. Ks. lähemmin 2:sen tavun vokaaleista!

o =

oja, *oma*, *olo*, *koda* j. n. e.

adama (aun. *adaman-te̮ght*) < *odama* (niin vielä Rug.) otava.

pk. *ahavaiṅe* < **ohavainen* otsakulma, ohimo; *a* perustuu epäilemättä kansanetymologiaan; vrt. *ahava*!

Alkusuomalaisen *o*:n vastineeksi on kehittynyt *ru* sanassa *vuǫta* < **oδotak*.

u tavataan *o*:n asemesta sanoissa *umbele-* (Poad.) = *ombele* (*u* kenties *umbi* sanan vaikutusta), *tšuhmuri* = pk. *tšohmari* nuija, jossa varsi eri puusta; Rug. *uaʌvo* lakoon menneen ohran läpi kasvava paha ohra. Tver. k. *uvaʌmo* lyhyt pellavas t. ruis = suom. *odelva*, *odelma*.

o on muuttunut *u*:ksi yhdistyksissä *e-u*, *e-ule*, myös *e-o* ei ole.

kuǫttelen (*kuǫtťelen*), *kuǫtella* koetella. kokea, maistella < **kōttelen* < *koettelen* < **koɣettelen*; vrt. *korettelen* (Suist., loits.) koetella.

u =

uńi, *ńukkuǫ*, *nukka*. *tulukšet* (*tuĺi* sanasta) j. n. e.

ä ≡

äbräš, *äi̯i̯ä*, *hämärä* j. n. e.

Suomen *ä*:n vastineena on *e* sanassa *regä* 'räkä' sekä siinä *net*(*ne*) aineksessa, joka aunuksessa tavataan demonstratiivisten pronominien ja adverbien edessä ja joka epäilemättä on lyhentynyt asusta *näet* (**näɣet*); esim. *ne̯ťše* se, *ne̯tšie* siellä, *ne̯tši*(*n*)*ne* sinne, *netän* tämä, *nenet* ne, *neta̯i̯* (vart. *netoǫ-*) tämä, 'tai'. *neŋga* näin (niin) < **näɣetmuka*.

Niissä tapauksissa, joissa toisen tavun *ä* (karjalassa myös *e*) on siirtynyt ensimmäiseen tavuun, on syntynyt *ā*; sen diftongiuduttua on alkusuom. *ä* muuttunut *e*:ksi (alueittain siitä edelleen *i*:ksi); esim. *teǭldä* täältä < **täɣältä*, *heǭštä* < **häδästä* t. **häɣästä*, *käzi keǭstä* 'käsitysten' j. n. e.

ö ≡

Aun. *ököttä-* sammaltaa. *lögä* lökä (vrt. suomen *loka*), kina. *röŋgüǭ* kiljua, parkua (vrt. suomen *ronkua*) j. n. e. Luult. myös suomea alkuperäisemmin *törkkeǭ-* tyrkätä. (Eri sanapesään kuuluu viron *tõrgutama* 'widerstreben, entgegenstossen, zurücktreiben, entgegenwirken'.)

ü =

üksi, *ümbäriis* ympärystä, ympäristö, *lühüt* j. n. e.

ü:n asemesta on *i* aunuksen sanoissa: *id'imet* (Suoj.) ydin, aivot; *likkeg̑-* (Seäm.) kaataa, heittää: *vettü likkäi vanguiaae peg̑le*, vrt. *lükkeg̑-* heittää, viskata; pitkä *i* on omituisesti aunuksen sanassa *sīri'ťši* ohitse, sivuitse (vrt. suomen *syrjitse*).

ü:n asemeen on kehittynyt *e* sanassa *seg̑n* (*seg̑mi*) sydän, sisä. sisus, säie, kuitu, aivina, *seg̑ndüg̑* sydäntyä. suuttua, vihastua. Kenties tässäkin tapauksessa on lähinnä lähdettävä *i*:llisestä muodosta, olipa *ü* > *i* murt. äänteellistä kehitystä tai kenties *sisä* sanan vaikutusta. Huom. pk. *süg̑n* (lainaa suomesta?) ja aun. *süväin* (~ *südäme-*) sisus!. — Aunuksen Tulemjärven *sāndüksis*, *sändüg̑* saanevat selityksensä siitä, että murteessa alkusuomen *ā* ja *ā* ovat säilyneet ja tässä naapuristosta lainatussa sanassa *eg̑* on analogisesti korvattu *ā*:llä (*peg̑ : pā = seg̑n : x*).

ü on kadonnut sanasta *üg̑mbäristö* (Salm.) yön seutu. yökausi < *üg̑n ümbäristö; ü*:n kato perustuu n. s. tavuheittoon (haplologiaan). Myöhäinen sisäheitto on tapahtunut aun. sanoissa *d'ońgöi̯*, *i̯ońgoi̯*, *i̯ongoi̯* < *i̯o nügöi̯* jo nyt. Paljon vanhempi, kenties jo alkusuomalainen, *ü*:n kato on tapahtunut *tütär* (< **tüťtär*) ~ *tüttären* paradigmassa, kun se sellaisissa yhtymissä kuin *kūntütär*, *päi̯väntütär* on lyhentynyt asuihin **kūnttar*, **päivänttär*, joista *n*:n kadottua ja *tt*:n lyhennyttyä on tullut *kūtar*, *päi̯vätär* (vrt. *tuttu* < **tunttu*, *kolmatta* < **kolmantta*). Savossa *tar* ei enää merkitse tytärtä vaan vaimoa, esim. *Korhotar* Korhosen vaimo. *Tanikatar* Tanikaisen vaimo.

e̯ ja *e*.

Alkusuomen takainen *e* (*e̯*) on karjala-aunuksessa samoinkuin suomessakin muuttunut äänteeksi, joka hyvin vähän poikkee vastaavasta etuvokaalista (*e*:stä); vrt. *kelda* yhdistyksessä *keldataudi* ja *keldä* (suomessa *kelta* ja *keltä*)!

Etu-*e* on alkusuomessa tavattu sellaisissa sanoissa kuin *elo* (vrt. *elän*), *vedo* (< *veto*, vrt. *vedämiñe*), *rebo(i)* repo, kettu, vrt. vir. *rebane*, eteläv. *reppäń* (< **repäinen*), *kettu* kesi, hieno kuori, vrt. *kettää*, *kesi* j. n. e.

e on labiaalistunut *o*:ksi ja *ö*:ksi (huuliäänteiden) *p*:n. *m*:n, *v*:n ja *ü*:n yhteydessä sanoissa *pöllästüę̈*, *pöllätteę̈* pelästyä, pelättää, aun. *üǫ̈ksü-*[1] (< *öksü-* < *eksü-*) eksyä, karj. *eksüǫ̈*, *höröütteę̈* lakkauttaa, helpottaa < *hereüttä-* vrt. (Rug.) *hereǫ̈düǫ̈: vihmasta hereǫ̈dü = heitti vihmannan*. Aun. (Seäm.) *ịumaldomu*, *ịumaldom*, gen. *ịumaldoman*. Jumalan äiti palautuu todennäk. aiempaan *ịumal-teva* (*teva* < ven. дѣва 'Jungfrau', vrt. myös kirkkosl. дѣвоматерь 'die Heilige Mutter Gottes'). Varhempi *e*:llinen muoto on vielä säilyneenä Suoj. k.:ssa: *ịumaldova* 'eräs pyhimys (oik. Jumalan emä)' Ahtian san. — Tähän kuulunee myös karj. omituinen *töge-* (myös *tege-*) maata = suom. *teke-* ?. *ö* on epäilemättä lähtöisin imperfektistä *tevin* (jonka *e* puolestaan lie peräisin *tego* substantiivin heikkoasteisista muodoista).

e:n asemesta on *ä* sanoissa: a. *hätki*, *-e-* pitkä aika, vrt. suomen *hetki*, karj. *käzi* kesy (esim. *käzipedra* aljupeura), vrt. aun. *kezi*, *keze-* kesy, hiljainen, pk. *üllentäälytä*, ymmärtää = aun. *ellendä-* ymmärtää, oivaltaa (vrt. suomen *elki*), aun. *pärnü*, *pärnä-* perna (sana on muuttunut takavokaaliseksi). Aun. *menen*, *meno*, *menettä-* menettää (rahaa, aikaa) kuuluvat karjalassa, niinkuin meillä savon murteessa: *mänen*, *mänö*, *mänettä-*. Huom. myös kieltosanan imperat.-muodot: *älä*, *älgäh*, *älgeę̈* (aunus) ja *elä*, *elgäh*, *elgeę̈* (karj.). Kenties aunuksen muodot on lainattu suomesta.

e > *i* ääntеenmuutos on alueittain tapahtunut *ä*:n (*e*:n) seuratessa; esim. *viąn* < *veän* < **veδän* vedän, *viąlleä*, *viątteę̈* vedältää, vedättää, *hiąn*, *miąn*, *tiąn* < **heδän*, **meδän*, **teδän* heidän, meidän, teidän. Huom. myös *šięž* (~ *šegehen*), *šięštü-*, *ięssä*, *ięstä*, *ięllä*, *ięldä*, *ięlleh*, *ięmmäksi*, joissa *ē* > *ię* ääntеenmuutos on suoritettu.

e:n asemessa on *ei* sanoissa: pk. *einušta-* ennustaa, aun. (Salm.) *einzimäi* ensin, edellinen epäilemättä *eistäedistää*, siirtää, jälkimmäinen aun. *eis*, *eiz* 'edessä, -stä' sanan vaikutusta. Lyydiläismurteista on Genetzillä (Vii-

[1] Kenties aunuksen sana on laina suomesta, jossa laajoilla alueilla sanotaan *öksüä*.

danalta) *eizimaine*. *einzimäi* voisi perustua **eizimäi* ja *enzimäi* muotojen kontaminatsioniin.

i ≡

ilma, *idara*, *igä*, *šilmä* j. n. e.

Myöhäisalkusuomessa on ollut samanlainen *i* etu- ja takavokaalisissa sanoissa (*i* on alkusuomessa muuttunut indifferentiksi vokaaliksi). Karjalassa on nykyisin samoinkuin suomessakin pieni, tuskin huomattava ero etu- ja takavokaalisten sanain *i*:llä; vrt. karj. *šilda* ja *šildä*, ek. *piduhus* pituus ja *pitiṭteą* pitkittää j. n. e.!

i on labiaalistunut *ü*:ksi läheisen huuliäänteen vaikutuksesta sanoissa: *küven*, gen. *kübenen* kipinä (alkus. **kipina*, **kiβen*, vrt. ev. *kiβpęń*, suom. *kipuna*), ek. *mütüs* < **mitüs*, pk. *vüheltä-* = *viheldä-*. Aun. ja ek. *kütke-* kitkeä (pk. *kitke-* on kenties saanut *ü*:nsä *nühti-* 'nyhtiä, nykiä' verbin vaikutuksesta. Selviä labiaalistumistapauksia ovat *püstü* aun. ja ek. (Poad.) < *pistü* pysty, äkkijyrkkä, *püssüttä-* < *pissüttä-* pystyttää, *püstüǫlläh* (Poad.) pystyssä, pystyyn, *püzü-* aun. ja ek. (Him.) < *pizü-* pysyä. Näistä saavat selityksensä myös seuraavat *ü*:lliset muodot: aun. *püstä-* pistää, *püstele-* pistellä, *püzeüttä-* (Poad.) pysyttää, saada pysymään (suomessakin *pysähtää*, *pysäkki*, pro *pisähtää*, *pisäkki*, murt. kuitenkin *pisähtää*, *pisättää*).

i > *e* äänteenmuutos ilmenee seuraavissa esimerkeissä: *pertti*, tupa, pirtti < *pirtti* (pk. kuit. *pirtti*); *eän* (Seäm.) *ilmaizen eąn* iän kaiken, gen. ja akk. sanasta *igä* (muussa karjalassa *igä* ~ *iän*), *peąttü-* pidättyä, seisattua. *ü*:stä syntynyt *i* on todennäköisesti tullut samanlaisen käsittelyn alaiseksi sanassa *šeąn* ja sen johdannaisissa; ks. ed. s. 91! Mitä *pertti* sanaan tulee, se kenties on laina Inkerin murteista, joissa *ir* > *er* on tavun lopussa äännelaillinen (ainakin Hevaan murteessa); ks. PORKKA, Über den Ingrischen Dialekt, s. 47!

2. Pitkät vokaalit.

Alkusuomen pitkistä vokaaleista ovat ainoastaan *ā*, *ǟ*, *ī* muuttumattomina säilyneet; esim, *kā*, *pā*, *sā*, *tāl'i*,

kün̆el kyynel. *pü̆. püdeą̆. kĭma, hĭĺi, hĭŕi, pi* y. m. Tver. k.:ssa on *ü̆* (luult. äännetty diftongisesti *üŭ*) muuttunut *äą̆*:ksi. esim. *päą̆ćüš* pyydys, *küą̆kĭü*.

$\bar{a} > oą̆$ ($> uą̆ > ią̆$).

Esim. *moą̆*, *hoą̆ba*, *hoą̆ra*, *voą̆le*, *koą̆duą̆* kaatua, *soą̆* j. n. e. Tähän äännekehitykseen on ottanut osaa myös sellainen *ā*, joka on syntynyt 'supistuksen' kautta *γ*:n ja *δ*:n väliltä kadottua; esim. *ioą̆n*, *moą̆ta*, *toą̆š* (< **taγas*) taas. *poą̆n* < *pān-* < *paδan*, *šoą̆n* sadan j. n. e.

Aiemmasta *ā̆a* (< *āγa*, *āδa*) on myös tullut *oą̆*, esim. *roą̆ga* ~ gen. *roą̆n*, *koą̆doą̆* ~ *koą̆n* kaadan, *koą̆* kaada, *roą̆doą̆* ~ *roą̆n*. Huom. myös Suoj. k. yhdyssana *moą̆la* < *moą̆-ala* ala, maa-ala!

Niinikään on sellainen *ā*, joka on syntynyt *aę* diftongista vokaalienvälisen *γ*:n, *δ*:n kadottua (karjalassa) myös ottanut tähän äännekehitykseen osaa; esim. *ioą̆ttih* < * *iaγettihen* jaettiin, *poą̆ta* < **paγeĕtak*, *poą̆nnen* paennen, *roą̆h*, gen. *ragehen*, *toą̆h* (myös *taį̆eh*) ~ *tadehen*, *moą̆h* (t. *maį̆eh*) ~ *madehen*. Pohjoiskarjalasta on merkitty *kaį̆eh* (ei *koą̆h*) ~ *katehen*. Sellaiset esimerkit kuin *loą̆ĺĭa* laella, laelle, *poą̆ńńut* (myös *poą̆nnut*) j. n. e., joissa *aę* yhtymän jälkinen konsonantti on palataalistunut, panevat ajattelemaan, että diftongiutuminen näissä tapauksissa kenties on koskenut vain edellistä vokaalia, jonka on oletettava karjalassa varhemmin olleen pitkä; kenties suhde: *laki* ~ **lāγen*, **lāγella* (siitä *lagi* ~ *loą̆en*, *loą̆ella* > *loą̆in*, *loą̆illa* ja, *i*:n heikettyä tai sulettua jälkimmäiseen konsonanttiin, *loą̆n*, *loą̆ĺĭa*). Vrt. tähän nähden sellaisia inkeriläisiä suhteita kuin *mato* ~ *māon*, *māos*, *māot* (äyrämöisillä) ~ *moą̆von*, *moą̆vos*, *moą̆vot* (savakoilla), *käsi* ~ *kāen*, *kāes*, *kāet* (äyrämöisillä) ja *keą̆į̆en*, *keą̆į̆es*, *keą̆į̆et* (savakoilla); ks. Porkka, Über den Ingrischen Dialekt, s. 69!

Suoj. k. on (samoinkuin aunuksessakin) *aę* säilynyt: *aperaęndo* sangon suuruinen apeastia (vrt. Sununsuun *ragend*, *-od* pyöreä, sangaton, nenätön astia, johon maidot

kaadetaan), *laęndoą* tehdä »lagiaksi», aukeaksi, metsättömäksi.

Alueittain on *oą* kehittynyt edelleen *ua*:ksi. Näin on käynyt ainakin pk.:ssa ja Tverin murteessa.

Seesjärven kaakkoisrannalla ja paikoin Tver. k..ssa (pohjoisosassa) sekä eteläaun.:ssa on suoritettu äänteenmuutos *uą* > *įą;* esim. *siąppią*. Tässä on kenties kysymys yhdessä suoritetusta äänteen-muutoksesta.

Aunuksessa eroavat äännesuhteet karjalasta siinä, ettei *aę* ole ottanut *ā* > *oą* diftongiutumiseen osaa; niinpä sanotaan *raįs* (*ragehen*), *paęta* j. n. e. Huom. *saį*, merk. saakka < **saęn* < **sāδen* ja (Seäm.) *sah* (*kagiassah* kaulaan asti) < **sahen* < **sāhen* < **sāδen!* Pitkä *ā* on sanan painottomuuden vuoksi jo varhain lyhentynyt; karjalassa vast. sana kuuluu *šoąhen*, *šoąhe*, *šoąh*.

Mitä diftongiutumisen ikään tulee, niin se savolaismurteissa tuntuu olevan vanhempi kuin karjalassa. Niissä ei *γ*:n ja *δ*:n kadottua syntynyt pitkä vokaali ole ottanut tähän äänteenmuutokseen osaa, vaan sanotaan esim. *hāssa* (~ *haka*), *pāssa* (~ *pata*).[1] Edellyttämällä, ettei *γ*:n ja *δ*:n kato savolaismurteissa ole sanottavasti nuorempi kuin karj.-aun.:ssa ja kun on todennäköistä, että näistä konsonanteista ainakin *δ* on kadonnut jo v.:n 1300:n seuduilla, tulee hyvin luultavaksi, että diftongiutuminen karjalassa on tapahtunut varhaisintaan 1300-luvulla (Pähkinäsaaren rauhan jälkeen), savossa taas ennen tätä aikarajaa.

Venäjän a:n vastineena tavataan yleisesti korollisessa tavussa *oą*, я:n vastineena *įoą*; esim. *boąbo* ämmä, ven. баба, *boąťuska* isä, kirkkoherra (puhuteltaessa), miehen isä, ven. батюшка, *koąŕa* t. *koąŕoį* ruskeankarvainen (hevonen), ven. карій, *įoąma* t. *įoąman-tię* valtamaantie, ven. ямъ, *įoąššikka* laatikko, ven. ящикъ j. n. e. Kun venäjän

[1] *toąs*, *tuąs* saa selityksensä tämän sanan painottomuudesta, *moąta*, *muąta* (~ *makkōn* makaan) on nähtävästi lainaa karjalasta. Vrt. V. Tarkiainen, Äänneopill. tutk. Juvan murt., s. 61.

vokaalit ääntyvät diftongimaisesti, niin on meidän käsitettävä näiden lainojen *oą*, *i̯oą* siten, että ven. a on karjalassa substituoitu *oą*:lla, я *i̯oą*:lla.

$$\bar{a} > eą̈ \ (> ią̈).$$

Tähän äänteenmuutokseen (äännekehitykseen) on ottanut osaa:

1. alkusuomal. *ä*. esim. *i̯eą̈*, *peą̈*, *eą̈ni*, *keą̈ndeą̈*, *peą̈düą̈* sattua olemaan. — Karj. *heą̈n* hän on selitettävä niin, että lyhytvokaalisen (*hän*) muodon rinnalla jo varhain on ollut pitkävokaalinen (*hän*), jälkimmäinen arvatenkin painollisessa asemassa; aun. *häi̯* on todennäköisesti analoginen muoto. [1]

2. *γ*:n ja *ð*:n kadottua syntynyt *ä*; esim. *sägä* selkäevä, gen. *šeą̈n*, *teą̈lä* < *tällä* < **täγällä*, *hädä* (< *hätä*), gen. *heą̈n*. — *ä̯ä* < *äðä* on myös muuttunut *eą̈*:ksi, esim. *ńeą̈dä* ~ gen. *ńeą̈n*, *heą̈n* verbistä *heą̈deą̈*.

3. *γ*:n ja *ð*:n kadottua syntynyt *äe*; esim. *mägi* ~ *meą̈n*, *vägi* ~ *veą̈n vuo̯h* väkivallalla, *keą̈tä* käetä ~ *kägi̯en*, *neą̈n*, *neą̈t* näen, näet (mutta *näi̯n*, *näi̯t*), *keą̈štä* kädestä j. n. e. Huom. palatalisatsioni: *meą̈ĺĺä* mäellä, *veą̈śśä* väessä! Vrt. näihin nähden inkerin: *käsi* ~ *kāen*, *kāes*, *kāet* (äyrämöisillä) ja *keāi̯en*, *keāies*, *keāi̯et* (savakoilla)!

Samoilla alueilla, millä *oą* on kehittynyt *uą*:ksi, on *eą̈*:kin kehittynyt *ią̈*:ksi. Mateuksen evankeliumin käännöksessä, joka on Tverin karjalan kielellä kirjoitettu, on aivan säännöllisesti *ią̈* (samoin *uą*).

Suistamolla on Genetzin mukaan *eą̈* kehittynyt *ē*:ksi: *pē* pää (samoin *mō* maa).

Aunuksessa eroavat äännesuhteet karjalasta siinä, ettei *äe* yhtymä ole ottanut osaa tähän äännekehitykseen; esim. *mäes*, *näe̯l* (t. *mäis*, *näi̯t*).

---

[1] Karj. *peą̈nä* (aun. *päi̯*) päivänä on verrattava suomen sanaan *pänä* yhtymässä *tänäpänä* (etelämurt. *tämbä*); otaksuttavasti on karjalassa varhain ollut muoto *pämä*, josta *peą̈nä*

Mitä diftongiutumisen ikään tulee, on taaskin huomattava, että se savolaismurteissa on vanhempi kuin karjalassa. Savossa ei *γ*:n, *ð*:n kadottua syntynyt *ā* ole ottanut diftongiutumiseen osaa, niinkuin karjalassa, vaan sanotaan *vāssä* (~ *väkä*), *hāstä* (~ *hätä*). Saatamme niin muodoin *ā̆* > *eą̈*:n kronologiaan sovittaa sen, mitä *ā* > *oą*:n kronologiasta olemme esittäneet; ks. s. 95!

Varhimmat esimerkit *ā̆* > *eą̈*:stä on Vatjan viidenneksen verokirjassa v. 1500: kylännimi Ярьвѣньпея (lue *ję̈rvenpeą̈*) Kaukolan pit., Ronimus, m. t., s. 19, Ярвѣнпея Järvenpää Parikkalassa, m. t., s. 43.

Venäläisissä lainoissa tavataan *eą̈* (*ią̈*) я:n vastineena: esim. *bleą̈di* portto < ven. блядь, *deą̈dö* setä, eno < ven. дядя, *peą̈lä* kirjausteline (sybåge), vrt. ven. пялицы, пяла, *peą̈tintšä* perjantai < ven. пятница j. n. e. Ven. diftongisesti äännetty я äänne on vielä hyvinkin myöhäisissä lainoissa substituoitu *eą̈*:llä, joten näillä lainoilla ei ole kronologista todistusvoimaa.

$$\bar{o} > u\underset{\circ}{o}\,;\quad \bar{\ddot{o}} > \ddot{u}\underset{\circ}{\ddot{o}}.$$

Alkusuomalaiset *ō*, *ȫ* vokaalit ovat karjalassa aivan samoin kuin suomessakin diftongiutuneet *uo̯*:ksi ja *üö̯*:ksi: esim. *šuo̯*, *šuo̯la* (*suo̯la*), *üö̯*, *šüö̯* j. n. e.

Todenäköisesti rinnakkaisten *ō* > *uo̯*, *ȫ* > *üö̯* äänteenmuutosten ikää määrätessämme meillä on jotenkin varma raja, jota ennen ne eivät ole saattaneet tapahtua. On näet huomattava, että Inkerin karjalaismurteessa pitkät vokaalit ovat säilyneet; esim. *sô*, *sôn* (myös *sû*, *sûn*). Tästä voimme tehdä sen johtopäätöksen, että diftongiutuminen on tapahtunut karj.-aun.:ssa vasta sen jälkeen kun Inkerin karjalaiset ovat eronneet muista heimolaisistaan (todennäköisesti jälkeen v. 1100).

Huomattava on myös, että alkusuomalaisen ajan jälkeen syntynyt *ō* on ottanut osaa tähän äänteenmuutokseen sanassa *vuo̯ttoą* < *ōttā* < **oðottaðak*. Savossa samoin *uo̯ttō*, *uo̯ttamā*, eteläsavossa myös *kuo̯ssa* < **koγossa*, Juvalla *kōssa*, *kōta* (Vermlannin metsäsuomalaisten kielessä *kōssa*).

Erikseen on vielä mainittava karj.-aunukselle yhteisenä omituisuutena, että *ō*:n ja *ȫ*:n jatkajina heikossa asteessa on *ū* (~ *uǫ*), *ǖ* (~ *üǫ*): *lūveh* luode, länsi (Rug., Poad. *lūeh*), *mǖvä* ~ *müǫn* (Rug., Poad. *mǖä*); aunuksessa: *luvveh*, *ǫuva*, *luva*, *tuva*, *süvvä*. Onko näissä tapauksissa alkusuomessa ollut heikossa asteessa suljetumpi ääntäminen vallalla kuin heikossa vai onko *ū*, *ǖ* tässä seuraavan äänteen (*v*:n) aiheuttama, täytyy toistaiseksi jättää ratkaisematta. Seikkoja on, jotka puhuvat edellisen mahdollisuuden puolesta. Niinpä *vuǫsi* (< **võsi*) sanasta on painottomissa asemissa jo alkusuomessa syntynyt *us* ~ *ute*, *uδe* (*üs* ~ *üte*, *üδe*).

$$\bar{e} > \bar{e} > i\varrho; \quad \bar{\varrho} > i\varrho.$$

Takaisen pitkän *e*:n (*ē*:n) on käynyt niinkuin lyhyenkin; se on muuttunut vastaavaksi etuvokaaliksi. *ē* on karj.-aunuksessa muuttunut *iǫ*:ksi; esim. *viǫraš*, *tiǫ*, *viǫn* j. n. e.

Inkerin karjalais-murteessa pitkä vok. on säilyneenä: *tê* ja *tî*.

Alkusuomalaisen ajan jälkeen syntynyt *ē* on säännöllisesti ottanut osaa tähän äännekehitykseen: *šiǫš* (< **seγes*) ~ *šegehen* (suomen *sees*, *seijes*), *iǫššä*, *iǫštä*, *iǫllä*, *iǫldäpäin*, *iǫmmäksi*, *viǫttih* vedettiin. Kuitenkin ovat muissa tähän kuuluvissa tapauksissa suhteet jonkun verran kirjavat: Poadenessa sanotaan *rēššä*, *vēššä*, *mēllä*, Šuigarvessa *reiššä*, *veiššä*, Kiestingissä käytetään kumpiakin muotoja. — Aunuksessa on sentään *ē* > *iǫ* yleinen: *riǫd* reet, *viǫn* veden, *viǫtäh*, *iǫs* edessä.

Huomautettakoon tässä vielä miten vastaavat suhteet ovat savolaismurteissa. Vermlannin metsäsuomalaisten kielessä on (Aminoffin ja Kettusen mukaan): *rēssä*, *essäis*, *ēstä*, *ēllä*, *ēmmäs*, *vētän* (mutta *tiǫn*, *tiǫkkän*, *tiǫksentelen*), Juvalla (Tarkiaisen muk.) *tiǫn*, *iǫs* (fram), *hiǫlima* (ääänt. = hedelmä), mutta *rein*, *veittü*, *eiltä*, Hirvensalmella *tiǫn*, *tiǫt*, *tiǫtte*, *hiǫlimä* (mutta *rēssä*, *ēstäis*, *ēltäpäi*, *ēs*. Juvalaiset matkivat ristiinalaisia: *istur riǫssä*

ię̯ssä päę̯! (= Istu reessä edessä päin!) Tuntuu todennäköiseltä, että *ē* > *ie* on suoritettu etelä-Savossa myöhemmin kuin pohjois-Savossa. Diftongiutuminen lienee tässä tapauksessa yleensä suoritettu ennen spiranttien *γ*:n ja *δ*:n katoamista. Alueittain se sentään näyttää olevan näitä äänteenmuutoksia nuorempi.

Heikossa asteessa on *ię̯*:n asemessa *i* ja *i̯i̯*, esim. *tii̯än* (Rug., Poad. *tį̄än*) tiedän; aun. *tii̯i̯än*, *tid'd'än*, *tii̯i̯ustan*, *vii̯i̯ä*, *vid'd'ä* (Genetz kirjoittaa *jj*, *d'd'*). Näiden selityksestä vrt. ed., s. 98.

Lisiä pitkien vokaalien käsittelyyn.

Karj.-aun.:ssa, erittäinkin aun.:ssa, on joukko sanoja, joissa odotettavan pitkän vokaalin (tai siitä syntyneen diftongin) asemesta esiintyy lyhyt. Sellaisia ovat ainakin seuraavat: aun. *a.ado* = karj. *oą̄ldo; arreh*, gen. *ardehen*, = karj. *oą̄rreh; vate*, gen. *vattię̯n* = karj. *voą̄te* (myös Suist. runojen *voą̄teh*); Rug. *tata* isä (lastenkiel.), vrt. *toą̄tto* isä, pappa; Suoj. k. *vo.ahembi* suurempi ja paksumpi (pos.:n nominat. *vo.as?*), *vo.a* suuri, vanha härkä, vrt. suomen *vuolas*, merkityksessä 'fyllig, glatt, slät'; karj.-aun. *pörähteä* pyrähtää (lintu lentoon), vrt. *püą̄rähteę̯* pyrähtää, äkkiä kääntyä, pistäytyä; *ögläšteę̯* öyhkäillä, vrt. pk. *üą̄kläštäį̄tüą̄*; karj. *kulttoą̄* kuultaa, kiiltää; pk. *kuntele-*, aun. (murt.) *kunde.e-* kuunnella, totella, palvella; karj. *kulus'a-* (myös *kuluį̄sta-*) kuulustaa, saada kuulla; *mudoą̄tt'ši* (Salm.), *mudaį̄tt'ši* (Suoj.) muinoin, vrt. *mū*, Tver k. *muduą̄š*, *mudomaš* muudan; aun. *kü'äbrüs* kyynärpää; karj.-aun *südeą̄-* sysätä, syöstä, vrt. suomen murt. *syytää* (toisaalta kuit. esim. *jalan syten*); aun. *lekkuo* lekkua, *lekahteli̯*, *an* kiikkerä j. n. e. = karj. *liękkuo* liekkua, kiikkua, *liękku* kiikku; karj. *kükistä-* kyykistäitä, aun. *kükküi̯zin* kyykkysillään, -lleen; karj. *lideą̄* liitää, liidellä: *l'id'etähäze* liitävät, vrt. Jyv. *l'i̯i̯ellä* liidellä, leijailla, Tver. k. evankeliuminkäännöksessä liidiäčetäh 24: 28; karj.-aun. *rippuo* rippua, karj. *ripuštoą̄*, aun. *riputtoą̄* ripustaa, *pa'i linnut rippię̯h* riipuksiin (aun. *rippeį̄s* riipuksissa, -sta) = suom. itämurt. *riippua*, *riipuksissa*; karj.-aun. *vikateh* (karj. myös *vikateh* = suom. itämurteiden *viikate*; myös länsimurt. ja viro viitaavat lyhyeen vokaaliin); Rug. *vil'ię̯*

viileä; Tver. k. *šiŕďiᵩ̈* siirtää, *širdüᵩ̈* siirtyä. — Nämä lyhytvokaaliset muodot ovat epäilemättä, ainakin suurimmaksi osaksi, lainoja joko lyydiläismurteista tai vepsän kielestä, jossa pitkät vokaalit ovat säännöllisesti lyhentyneet; lyydiläismurteiden lyhytvokaaliset muodot lienevät vepsästä lainautuneet. Mainittakoon tässä lyydiläismurteista esimm. *havado* säkki, *vate* sarka, *kundeda* kuunnella, totella.

Erikseen mainittakoon aun. *vota*, *votas* odota, odotappas, joka kenties on ensin lainattu aun.:sta vepsään ja sitten (lyhytvokaalisena) vepsästä takaisin aunukseen; vrt. kuit. toisaalta ven. ВОТЪ. Huom. myös myöhäsyntyinen *ā* (< **aγa*) > *a*: aun. *vam-bo* vaanpa! (Vai *vaiᵩ* > *van?*)

Kummempi omituisuus on se, että aun.:ssa ja ek.:ssa alkusuomen tai suomen lyhyttä vokaalia toisinaan vastaa pitkä (pitkän jatkaja); esim. ek. *oᵩ̈la*, *oᵩ̈la* alla, aun. *oᵩ̈le*, *oᵩ̈l* alle; aun. *moᵩ̈riu* (Seäm. harv.) = *marᵩ̈u*, *poᵩ̈ksu* paksu, *koᵩ̈kista-* kuristaa kurkusta (vrt. suomen *kakistella*), *teᵩ̈hti* tähti. merkki, *ńeᵩ̈veriᵩ̈äᵩ̈ne* = *ńäveriäᵩ̈ne;* karj. *heᵩ̈n* hän; ek. *pūrnu*, hinkalo, purnu; aun. *kiᵩ̈ran* kerran, *kiᵩ̈ral*, mutta *kerdu*; karj. *riᵩ̈me* räme, suo, jolla puita kasvaa, *üᵩ̈ksüᵩ̈* eksyä (vrt. suomen murt. *öksyä*). Karj. *heᵩ̈n* saa selityksensä lausepainosuhteista; ks. ed., s. 96. Muuten tämä ilmiö on oudostuttava. Pyrkimysperäistä analogiaako vepsänrajaisissa murteissa? Huom. kuit. myös pk.:n *mūrta-*, *mūrtele-*.

Muuten on karj.-aun., joka yleensä on yleistänyt n. s. vahvan asteen, varsin lukuisissa tapauksissa säilyttänyt alkuperäisen pitkän vokaalin. — Sellaisia esimerkkejä ovat luult.: aun. *soᵩ̈bru*, *-a-* heinäpieles, *roᵩ̈kiᵩ̈*, *roᵩ̈giᵩ̈* raaja (aun. nopea, joutuisa) < **rākja* (= suomen *raaja* < **raγja*), ek. ja aun. *toᵩ̈giᵩ̈*, *-iᵩ̈* taaja, tiheä, ? *juᵩ̈htuᵩ̈* johtua, *juᵩ̈hattoᵩ̈* johdattaa, osottaa tietä, neuvoa, *vuᵩ̈ggra* (suom. paikoin *vōro* < **voγro*), *ńuᵩ̈kku*, *-a* nokka, pistin, *šiᵩ̈gla*, *niᵩ̈gla*, *riᵩ̈hkiä* pieksää, hutkia (vrt. suom. *rehkiä*). Vrt. myös ek. *leᵩ̈ppiᵩ̈* umpinainen ilma ja *läpehtüᵩ̈* läähtyä, tukehtua, pakahtua. — Aun. (Suist.) *pakas-tiaᵩ̈ne* = k.

tiane lienee pidettävä lainana savolaismurteista: *tiiį̯aine* < **tiiahinen.*

Osittain näyttävät nykyiset suhteet analogian (analogisten tasoitusten) aiheuttamilta. Vrt. esim. *huo̯htoo̯* ~ *hobio̯, -ię̯;* pk. *ke̯ärmis, -che-* (suom. *käärme*) < liett. *kirmis; vihti* (vrt. suom. murt. *vihti*, toisaalta *viipsinpuu*) j. n. e.

3. Diftongit.

i-loppuiset diftongit ovat yleensä säilyneet; esim. *aiga, häį̯büo̯n, poiga, söį̯n, puį̯da, püį̯stä* (mon. elat.), *veį̯n* j. n. e.; *e̯į̯* on muuttunut *e̯i̯*:ksi; esim. *leį̯kata.*

Aunuksessa on tapahtunut sellainen muutos, että *i* s:n seuratessa tavun lopussa on kadonnut; esim. *ʌašku, -a-* laiska, *pastoo̯* paistaa, *pasto* paiste, *pästäret, pästärehet* päistäret[1], *tostu* toista, *tossu* toissa, *huškahta-* huiskahtaa, *hušku-* huiskua (vrt. karj. *hužahta-* sohahtaa: *hužahtih meťťšä, mustoo̯* muistaa, *mustaį̯zed* vainajan muistajaisjuhla, *musto* muisto, *vestä-* (Poad. *vesťä-*) veistää. Viimemainittu sana on *vestä*-asuisena merkityksessä 'veistää suuria lastuja (kirveellä)' levinnyt Savonlinnan, Jyväskylän ja Kalajoen seuduille asti, myös Sununsuussa *vestädä* veistää; niinikään on se tuttu inkeroismurteessa: *vestä-* 'mit der Axt behauen' ja virosta *vestma* 'behauen, aushauen (aus Holz), schnitzen, schnitzeln'. Aun. (Suoj.) *muį̯stoo̯zet* = *mustaį̯zed* on epäilemättä laina suomesta. — Pk. *ūšśin* (gen. *ūsťimen*) uistin < **uśśin* ~ **usťimen* kuuluu myös näihin tapauksiin; vrt. Sununsuun *ušt*, adess. *uštege.ı* uistin ja *uį̯tte.ıda* uistimella pyytää kaloja.

Tämä äänteenmuutos näyttää tapahtuneen myös *tš*:n edellä, niinkuin seuraavat esimerkit osoittavat: Suoj. k.

[1] Kansanetymologista tietä kuuluu tähän myös suomen *cästäräkki* sanan vastine: aun. *pe̯ä̯stärikki* (alkuosa *pe̯ä̯* sanan vaik.), Tver. k. *päį̯šťäŕikkö, -ńe.* Kansanetymologian johdosta vrt. myös länsisuom. nimitystä *liinapeippo.* Jyv. *väį̯stärikki* lienee kontaminatsionimuoto: *västäräkki* + *päį̯stärikki.*

maťškuttoą maiskuttaa; — *muťškuttoą* maiskuttaa, vrt. suom. *muiskuttaa;* — karj. *paťškahta-* paiskahtaa, vrt. suom. *paiskata;* — Tver. k. *räťškäťä* räiskäyttää, iskeä tulta (ukkonen), vrt. suom. *räiskätä. räiskähtää;* — Jyv. *plaťškahtoą* lätskähtää, läiskähtää, Tver. k. *plaťškahtuą* maiskahtaa; vrt. suom. *plaiskahtaa* 'plaska l. smälla hastigt', *plaiskata* 'plaska, klatscha, röras sqvalpande l. plaskande'.

Huom. vielä karj. *mudŕa* viisas, viekas, konstikas < **muitra* = suom. *muitra*, *muitera* 'vis, klok, förståndig, fintlig; förträfflig, utvald'. Sana edellyttää venäläistä lähtömuotoa *мыдръ (ы on usein korvattu *uį*:lla, esim. *muįla* saippua < v. мыло). Vrt. myös pk. *kuįtŕi* hiussuortuva, *kuįtŕit* pitkät hiukset < v. кудри 'die Locken, Haarlocken'.

Äännekronologisessa suhteessa on mielenkiintoinen aun. (Tulemj., Suist.) *pusta-* = *puįsta-* pudistaa. Kenties *puįsta-* on laina suomesta. Vielä tärkeämpi on Venäjän vanhain kronikkain *ušku̯* 'art fahrzeug', joka edellyttää karj.-vepsäläistä *uškoi* < **uiskoį*. Ks. Mikkola Altfi. *uiskoi* fährboot, FUF XIII, ss. 163—166. Diftongin jälkikomponentin kato karj.-aun.:ssa palautuu todennäköisesti Pähkinäsaaren rauhan edelliseen aikaan. — *vestä-* verbin laaja-alueisuus panee ajattelemaan, että *eį* ~ *e* voisi palautua jo alkusuomeen; vrt. esim. *nousen* ~ *nostaa*, karj. *nouže-* ~ *nošta-*, vir. *tõusma* ~ *tõstma*!

Muista muutoksista, joiden alaiseksi jälkikomponentti on toisinaan joutunut, ks. astevaihtelusuhteita, ss. 16, 20!

u̯- loppuiset diftongit ovat muuttumattomina säilyneet, paitsi että *eu̯* on muuttunut *ou̯*:ksi; esim. *įauhõ. įouži, viuhkoą* viuhkata, *leuga* j. n. e.

Jälkikomponentin käsittelystä ks. astevaihtelutapauksia, ss. 16, 20!

Suomen *eu̯*:n asemesta tavataan *ou̯* ek. sanassa *kouhko*, aun. (Suoj.) *kouhkoį* keuhko ja *eį* sanassa *peįgalo* peukalo. *peukalo* sanan *eį*:hin viittaa myös viro: *peial*, gen. *peigla peidla* (myös *põial*, gen. *põigla*, *põidla*, vrt. *leikama* ja *lõikama*, suom. *leikata*).

ü̯-loppuiset diftongit: *äü̯*, *eü̯*, *iü̯* (*öü̯* ?).

Tver. k.:ssa on jälkikomponentti muuttunut *u*:ksi; esim. *ɨäuhkä* läski, silava, *šäuná* eräs kalalaji (luult. säynäs), *keuná* köyhnä, *ťeuĺkię* leveä, laaja, tilava; *ťöuťü* löyly *ťöuďiğ* löytää j. n. e. (Samaan tapaan edempänä sanassa: *peŕäuťtiğ* peräyttää.) Tämä omituisuus perustuu epäilemättä venäjän kielen vaikutukseen ja sitä esiintyy esim. Inkerissa ylä-Laukaan karj.-murteessa: *täuš*, *keuhä*, *leuš*; ks. PORKKA, Über den Ingr. Dialekt, s. 33!

iü diftongi on alkusuomessa ollut hyvin harvinainen. Se esiintyy sanoissa:

karj. *liüheh* (gen. *liühtehen*); Jyv., Rug. *lüheh* on kai laina suomesta.

liügiläńe aunukselainen. Tästä sanasta ks. ed., s. 21!

Jyv. *ťiükię* luisu, loiva; vrt. *ťiuku*, merk. sama.

Suoj. k. *liühistüö*, *liühisteğkseh* tulla liian avonaiseksi: *liühiškö* naisen häpy.

Aun. *tšiuťtšettä-*, *tšivtšettä-* piipittää; vrt. *tšiuťtšoi*, *tšiuďžoi*, *tšivťšoi*, *tšivďžoi* varpunen.

viühťi, Tver. k. *ťiuĺťi* (< *viühti*) vyyhti, *viühteğ* vyyhtiä.

eü diftongi on karj.-aun.:ssa melkoisen usein säilyneenä: esim.

heühen, *-htene-*; aun. *höühen*.

keühnä, *keünä*, Tver. k. *keuná* köhnä, silve.

keühä, Tver. k. *keuĺkä* köyhä.

Rug. *keükkä* korkeampi paikka, kumpu (pellossa), Suoj. k. *keühkä* kukkula.

Rug. *leühkię* leveähkö, Tver. k. *ťeuĺkię* leveä, laaja tilava.

Jyv. *leühetä* löyhetä, *leühtüğ*, *leühä*; Rug. *leühüttä-* löyhyttää.

Jyv. *leühkä* nopealiikkeinen.

Aun. *leühkä-* kerskata, *leühkähtä-*, refl., lehahtaa (lintu).

Jyv. *leüsätä* 'löysätä, antaa jälkeen'; epäilemättä suomesta (johon ruotsista).

Rug. *peühtäü*: *lüä peühtäü*.

Myöhäsyntyinen *eə̈* on sanoissa: aun. *reə̈nimäine* reunimmainen, vierimmäinen, karj. *neə̈rä* (< **neðrä*).

Paljon enemmän on karj.-aun.:ssa kuitenkin sanoja, joissa on *öə̈* < *eə̈*. Esimm.

Jyv. *höə̈nähtä-* höynähtää, Tver. *ɦöə̈ńistüə̈* hölmistyä, tuhmeta, Rug. *höə̈näkkä* hyvin hiljainen, puhumaton.

Karj. *'höə̈rü* (Tver. k. *ɦöə̈rü*) höyry, *höə̈rütä* höyrytä.

Jyv. *höə̈täleh*, *lumen h.* kepeä lumi; Suoj. k. *lumihöə̈delö* lumihiude.

Jyv. *köə̈häkkä* muokattu, kuohkea, Rug. kepeä ja kuohkea.

Jyv. *köə̈nöš* haukuntasana, Tver. k. *köə̈ńöš*.

» *löə̈deä*, Tver. k. *l'öə̈d'iə̈* löytää.

» *löə̈lü*, Tver. k. *l'öə̈l'ü*.

» *löə̈hähteə̈* haiskahtaa.

Suoj. k. *möə̈hätä* lyödä nyrkillä; vrt. Rug. *lüə̈ə̈ möə̈hiə̈*.

Jyv., Rug. *möə̈kkü* pieni leipä, Tver. k. *ɱöə̈k:kü*, Suoj. k. *möükkü* paksu, rumannäköinen olento t. esine.

Jyv. *möə̈leə̈kkö* koleikko, kivikko.

Suoj. k. *möə̈riškö* 1) turvottunut, paksu, huonosti paistunut (leipä); 2) edellisenmoinen esine.

Rug. *pöə̈hüttöə̈* pöyhiä vuodetta, Jyv. *pöə̈hä* kouho: *heinät on pöə̈hälläh*.

Rug. *pöə̈kätä* paukauttaa.

Jyv. *pöə̈kähteə̈* poukahtaa.

» *töə̈kkiə̈* töyttiä, syteä.

» *töə̈ttü* lapsen sarvi, Rug. kääry tuohta; vrt. suomen *tuohitötterö*.

Jyv. *pöə̈šti* paisti.

Rug. *röə̈škü* rouste, epätasainen, piikikäs hanki.

Huomattava on edelleen että *öə̈* muotoja on runsaasti myös lyydiläismurteissa; vepsän *öu̯* diftongi puolestaan on palautettavissa sekä *eə̈*:hyn että *öə̈*:hyn.

Todennäköisesti *eə̈* niinkuin *iə̈*:kin edustaa karjalaaunuksen vanhaa äännekantaa. *öə̈*-muodot ovat lainoja

suomenpuolisista murteista. Joku *eə̈*-muotokin voi olla suomalainen laina; sellainen on ainakin *neə̈rä* < **neðrä*; ks. ed. s. 35!

B. Toisen ja seuraavien tavujen vokaalit.

I. Lyhyet vokaalit.

a. Vokaalien muuttumisia ympäröivien äänteiden vaikutuksesta ja yhteydessä.

Alkusuomessa ei tiettävästi ole ollut kahta peräkkäistä, eri tavuihin kuuluvaa vokaalia paitsi *i̯* + jokin muu vokaali. Useimmiten ovat eri vokaalit joutuneet rinnakkain vasta välisen konsonantin kadottua. Karjala-aunuksessa ovat peräkkäiset vokaalit, jompikumpi tai molemmat, muuttuneet.

Esitämme seuraavassa taka- ja etuvokaalit rinnan. (Ryhmät: *a, ä; o, ö; u, ü; e̯, ę; i.*)

a, ä.

1. *a-a* > *aą* > *oą* (> *i̯ą*); *ä-ä* > *äą̈* > *eą̈* (*öą̈*).

Nämä äänteenmuutokset on suoritettu:

a. (*γ*:n kadottua) yksityisissä sanoissa; esim. *harmoą*, *maioą* majava, *piroą*, *soąppoą*; pk. *šäə̈nöą̈* < **säə̈nääą̈* < *säə̈näγä*.

b. imperatiivin pluraalin 2:sen persoonan muodoissa (milloin verbin vartalo on päättynyt *a*:han, *ä*:hän); esim. (aunuksessa): *andoąt*, *andoąd*, *andoątto* antakaa, *nostoąd*, *murendoątto*, *-t, -d*, *tię̯deą̈t*, *tię̯deą̈d*, *tiedeą̈ttö*, *lendeą̈t*. Tällaisten muotojen rinnalla tavataan karjalassa ja suuressa osassa aunustakin sellaisia muotoja kuin *andakkoą*, *tię̯däkkeą̈* j. n. e. Ks. seur.!

c. (*δ*:n kadottua) *a-*, *ä-* vartaloisten nominien yksikön partitiivissa; esim. *kaloą*, *poi̯goą*, *korvoą*, *nälgeą̈*, *märgeą̈*, *vägövembeą̈* väkevämpää; analogisesti: *harakkoą*, *pitembeą̈* j. n. e.

Aunuksessa *ā* ja *ǟ* ovat säilyneet Tulemjärvessä ja paikoin Suistamolla; esim. *tapandā*, *em i. menendā*.

d. I:sessä infinitiivissä: esim. *andoą̆*, *i̯ätteą̆*; *kaľľistoą̆*, *hävitteą̆*. Diftongi esiintyy useissa sellaisissakin infinitiiveissä, joissa ei alkusuomessa ole ollut *a*:ta (tai *ä*:tä) peräkkäisissä tavuissa; esim. *koą̆doą̆* (varhemmin *kāta*, aun. vielä sekä *koą̆ta* että *koą̆doą̆*) alkus. **kāťtak*, *löu̯deą̆* (varhemmin *löu̯tä*, aun. sekä *löu̯tä* että *löu̯deą̆*, alkus. **leu̯ťtäk*), *keą̆ndeą̆* (varh. *kątä*, aun. sekä *keą̆tä* että *keą̆ndeą̆*, alkus. **kätťäk* < **kānttäk*). Nykyiset muodot ovat syntyneet vokaalivartalon) analogisesta yleistyksestä.

e. imperatiivin pluraalin 2:sen persoonan muodoissa: esim. *šoą̆goą̆*, *haravoi̯goą̆*, *lüą̆geą̆*, karj. *keą̆kkeą̆* käetkää j. n. e.

f. n. s. supistuvaisissa verbeissä; esim. *kehtoą̆n* viitsin, *magoą̆n*, *talloą̆n*, *virdoą̆n*, *hülgeą̆n*, *kereą̆n* (*oa* < *a-a* < *aδa*, *eä* < *ä-ä* < *äδä*).

Samoin esiintyy diftongi (analogisesti) aiempien *ai̯a-*, *äi̯ä-* (alkus. *-ai̯δa-* *äi̯δä-*) loppuisissa verbeissä, ne kun karjalassa ja aunuksessa ovat suureksi osaksi seonneet aiempiin *a-a-*, *ä-ä-* (< *aδa-*, *äδä-*)loppuisiin verbeihin: esim. *halgoą̆n* halkaisen, karj. *avoą̆n* avata, aukaista, *ńäu̯kkeą̆n* näykkään, haukkaan, *nühteą̆-* nyhtäistä, nykäistä (lyydiläismurt. *ńühťäi̯ttä*) j. n. e. Luonnonäänisissä *ai̯a-*, *äi̯ä*-loppuisissa verbeissä on diftongin *i* seuraavaan tavuun siirtyneenä säilynyt (*heľäi̯ämäh*, *murai̯amah*); huom. myös karj. *varai̯a-* pelätä, varoa. Kenties *i*:ttömät muodot ovatkin lainoja savolaismurteista, joissa *i* > *0* tällaisissa tapauksissa on äännelaillinen.

g. murteittain *in*-loppuisissa tekimennimissä (tai niiden malliin muodostuneissa sanoissa): *šadoą̆n*. *-me-* sulkasadon aika, *viskoą̆n* (myös *viskoą̆i̯n*) *-me-* äyskäri; pk. *avoą̆n* (ek. *avai̯n*); *azroą̆n*, *-me-*, (**asrayai̯n*) ahrain. Ks. lähemmin seur.!

h. passiivin indikatiivin preesensin kielteisissä muodoissa ek.:ssa: *ei soą̆doą̆*, *lüą̆deą̆*, *annettoą̆*. Nämä muodot, joissa on kaksinkertainen passiivin tunnus, ovat erikoiskarjalaista kehitystä.

Osassa pohjoiskarjalaa, GENETZin kielennäytteistä päättäen ainakin Jyškyjärvessä, Poańarvessa, Užmanalla, Uhtuella[1] ja Kiestingissä[2] tavataan *eą̈*:n asemesta *öą̈* (huom. myös alueennimi *Jyvöą̈laksi*); esim. *Venöą̈hekš enöą̈* (s. 150), *hüvöą̈nne päi̯n* hyvään puoleen. *välöą̈n, välöą̈zeh* väleen, sukkelaan, *välöą̈mbäh, tüą̈ntöą̈te* (Uhut), *lükköą̈te* (Užm.), *heinöą̈, härköą̈, leipöą̈, leppöą̈* (Kiest.), *hüvöą̈, vähöą̈, üheksöą̈; elöą̈, lentöą̈, löüttöą̈, pitöą̈, näi̯ttöą̈, häivittöą̈, häi̯lüttöą̈, itkie hikšerehtöą̈* (Uhut); *mäŋköą̈, käi̯köą̈, käi̯köą̈ enämb elköą̈; hepöą̈t* herität (Uhut), *venüttöą̈kši* (Poań.), *nimittöą̈ksi; ei tie̯ttöą̈*. Omituinen on pk. *erö̈ą̈hä-*, jonka nominatiivina GENETZillä on *eräš*. — *öą̈* alueeseen kuuluu myös Rugarven murre.

Etelämpääkin, Rebolasta, on GENETZin kielennäytteissä *hei̯nöą̈, enemböą̈*, mutta säännöllisesti *hei̯neą̈, pideą̈* j. n. e.

Vuokkiniemessä, josta GENETZin kielimestari on lausunut: *'Vuą̈kkińie̯mi veą̈ndäv enämmän šuą̈mekš'*, ovat nämä suhteet, GENETZin kielennäytteistä päättäen, sekavat. Säännöllisten *oą̈*:n ja *eą̈*:n rinnalla (esim. *velkoą̈, šatoą̈, ie̯ą̈liťťšeą̈; kantoą̈, veteą̈, lämmitteą̈; kašvattoą̈h, keitäkkeą̈; arvoą̈mmaham müą̈ ne*) tavataan myös jonkun verran (savolaismurteiden) *ō*:ta ja *ē*:tä: *rupťō, aparō, elättē* elättää.

Puhuessamme *aą̈ > oą̈, äą̈ > eą̈* ääntеenmuutoksista sanan ensimmäisessä tavussa huomautimme jo, että samat ääntеenmuutokset on savolaismurteissa suoritettu varhemmin kuin karjalassa. Saman johtopäätöksen voimme sovelluttaa myös sanan ensi tavua edempänä tapahtuneeseen diftongiutumiseen. Suomenkin Karjalassa diftongiutuminen on paikoin niin nuori, että se on tapahtunut vasta *h*:n edempää sanasta kadottua. (Jaakkimalaisia matkitaan: *Kun tulloą̈ Joą̈kkimoą̈, tie̯hoą̈roą̈, nin tullō vastamoą̈* j. n. e.)

---

[1] Täältä kuit. myös esimerkki *hüveą̈*.

[2] „ „ „ esimerkit: *lehmeą̈, keüheą̈*.

Kun Savossa sanan ensitavua edempänä on *oą̈* > *ō*, *eą̈* > *ē* suoritettu (*harmō* harmaa, *kallō* kalaa, *märkē* märkää j. n. e.), niin voimme päättää, että karjalainen *aą̈* > *oą̈*, *äą̈* > *eą̈* on suoritettu ennen kuin *oą̈* > *ō*, *eą̈* > *ē* äänteenmuutokset karjalanrajaisissa savolaismurteissa. Kun nämä äänteenmuutokset Savossa eivät palanne 1500-luvun loppupuolta taemmaksi, niin emme saa tästä sen parempaa aikarajaa kuin siitä, että diftongiutuminen nyt puheenaolleissa tapauksissa on myös Tverin karjalassa suoritettu.

Venäläisten lainain (esim. *bumoą̈ga* < бумага, *nagroą̈da* < награда, *ǰeńeroą̈la* < генералъ) diftongit ovat tietysti useimmiten verraten myöhäistä äännesubstitutsionia.

2. *ā-a* > *oą̈*, *ǟ-ä* > *eą̈*.

Otsakkeen äänteenmuutokset on suoritettu karj.-aun.:ssa; esim.: *roą̈n* (~ *roą̈ga* ja *roą̈doą̈*), *koą̈n* kaadan, *koą̈* kaada, *ńeą̈n* (~ *ńeą̈dä*), *heą̈n* (~ *heą̈deą̈*).

Nämä äänteenmuutokset ovat epäilemättä samanaikaisia kuin *aą̈* > *oą̈*, *äą̈* > *eą̈* ensitavussa muutenkin.

3. *a-u* > *ū*, *ä-ü* > *ǖ*.

Tästä äänteenmuutoksesta on esimerkkejä pohjoiskarjalassa: *šalpū*, *hüppǖ* (*h.-vuǫ̈si* karkausvuosi), kenties myös *aįnuǫ̈* < **aįnaγo* sekä aun. (Imp.) *lomūttoą̈* lomisuttaa). Katsoen siihen, että tyypit *magavo*, *kerävö* ovat koko muussa karjalassa vallitsevia (aun. myös tyyppi *avavutta*-) tuntuu todennäköiseltä, että *ū*-, *ǖ*-muodot ovat lainaa suomen kielestä.

4. *i-a* > *ią̈* > *ię̈*; *i-ä* > *ią̈* > *ię̈*.

Nämä äänteenmuutokset, jotka ovat pidettävät jonkinlaisina assimilatsioneina — *a*:n, *ä*:n ääntäminen lähestynyt *i*:n ääntämistä — ovat tapahtuneet seuraavissa tapauksissa:

a. muutamissa yksityisissä sanoissa. niinkuin *abię* (myös *abią*) loukkaus; paha mieli (< ven. обида), *harďię*, *harďią*, *kauppięš*, *monięš*, *kiźįokięš* < *kiźįokiąš* (kiisjokelainen, nimestä *Kiźįoki*), *vuǫkkiniemięš* vuokkiniemeläinen, pk. *moršien* < *morsiain* (ek. *moržein*), *kaįkkiegali*, vrt. *kaįkkiakkali*. Ek. *šobeliękas* on epäilemättä kontaminatsioni edellytettävästä *šobelięš* < *šobelias*) + ek. *šobelikaš* sopuisa, säveä. [1]

Huom. erityisesti: k. *hięma*, a. *hięmaį*, *-oą-* hiha, vrt. vepsän *hiam* ~ *hiamat* (г'іямъ ~ г'іямадъ рукавъ) ja suom. murt. *hia*, *hija*; *šięlä*, *šięldä* siellä, sieltä, aun. *się*, harvoin *sięl* siellä, sieltä, Tulemj. *sią̈*, *sią̈l*; *pięttü-* (ja *pią̈ttü-*) pidättyä, pysättyä, *ei pię* ei tarvitse. Tähän kuuluvat myös verraten myöhäiset venäl. lainat: *ďiękka* ja *ďiękkaįne* lukkari, tiakka ja *ďiękkuna* (aun. *ďiękkon*, *-a-*) kappalainen < ven. дьякъ ja діаконъ.

b. i-vartaloisten sanain yksikön partitiivissa ja lyhyen *i*:n jäljessä monikon partitiivissa; esim. *turkkię*, *täďię* j. n. e.; monikossa *toįzię*, *pissokšię*, *vägövembię* j. n. e.

c. *i*-vartaloisten verbien infinitiivissä; esim. *eťťšię*, *pahekšię* y. m.

d. imperfektin ja konditsionaalin monikon 2:sessa persoonassa, edellisessä milloin imperfektin vartalo päättyy lyhyeen *i*:hin, jälkimmäisessä aina; esim. *tuľię*, *eťťšię*, *itkię*, *tüǫ̈ndię*, *varazię*, *saįzię*, *haravoįzię*, *tulizię* j. n. e.

e-a, *e-ä* yhtymistä syntyneet *ia*, *iä* (äänteenmuutokset *e-a* > *eą* > *ią*, *-eä* > *eą̈* > *ią̈*; ks. tuonnemp.) ovat ehtineet tähän äänteenmuutoksen mukaan, joten sanotaan: *korgię*, *ülbię*, korkea, ylpeä; yks. part. *šappię*, *kur-*

---

[1] Sen johdosta, että *-ię* muutamissa paradigmoissa on syntynyt varhemmasta *-ē*:stä (esim. k. *kašše*, gen. *kaštięn*), ovat muutamat, alunpitäen *ia*-loppuiset sanat siirtyneet tuohon toiseen *ię* ryhmään. Sellaisia ovat *ašťe* (ennen **ašťię*), gen. *ašťięn*, *late* t. *laťe*, gen. *laťťięn*; samoin nom. *aźe* (myös *aźię*), gen. *aźięn*. Pk.:ssa on samoin alkuisin *-įä*-loppuinen sana *šüriä* (ek. *šüriä* t. *šüriä* saanut uuden nominatiivin *šüre*, vart. *šürię-*; siis

gię, tähtię, kivię[1]; inf.. *lugię, lähtię;* passiivimuodot *polgięh, itkięh*, myös *polgiętah, itkiętäh*; useiden n. s. supistuvien verbien muodoissa: *halgięn* halkean, *rubięn* (~ *ruveta*); *kergięn* (~ *keritä*), *hirvięn* (~ *hirvitä*), *levięn* (~ *levitä*), *virięn* (~ *viritä*).[2]

Tämän äännelain piiriin kuuluu todennäköisesti myös *i(į)a-*, *i(į)ä*-loppuisten tekijännimien ja muutamien muiden kielitajussa niihin liittyneiden sanojen äännekehitys: esim. *kuǫlię* (myös *kuǫlię*) kuolija, vainaja, *eťťšię* (ja *eťťšiä*, pk. *eťťšiję*, GENETZ KL § 78); pk. *haltię* < *haltia*. *vardię* (ja < *vardią*). Huom. myös aunuksen *peräntię* (< **peräntiä* < **peränteję* < **peränteję* perillinen, peru (vrt. viron *pärandama* 'erben').

Se seikka, että karj.-aun.:ssa vielä murteittain tavataan *ią-*, *iä-*muotoja, viittaa siihen, että tämä äänteenmuutos on verraten nuori. Se on kuitenkin varhaisempi, kuin murteittain suoritettu (*ä* >) *eą* > *ią*, koska päinvastaisessa tapauksessa tapaisimme muotoja: *härgię, löädię*. Myös Tver. k.:ssa on *ią* > *ię*, *iä* > *ię* suoritettu.

5. *u-a* > *uą* > *uǫ*; *ü-ä* > *üą* > *üǫ*.

Tässä on oikeastaan kysymys samanlaisesta assimiloitumistapauksesta kuin edellisessä osastossa: *a*:n, *ä*:n ääntäminen on lähentynyt edellisen (labiaalisen) vokaalin ääntämistä. Äänteenmuutokset on suoritettu:

šüręä > *šüriä* > *šüręę* ja sitten sekaannus *e*-loppuisiin sanoihin. Samoin on käynyt muutamien muidenkin sama-asuisten sanojen.

[1] Kun nyt puheenaolleiden äänteenmuutosten johdosta yks. ja mon. partitiivit sangen monissa tapauksissa ovat tulleet samanlaisiksi, on tästä hankaluudesta päästy turvautumalla *lo, lö* tunnukseen. Vrt. GENETZin Karjalan tutk. 107 § ja Aunukseu tutk. 71 § ynnä minun Karjalan äänneoppini s. 15, d.

[2] viimemainituissa esimerkeissä lienee lähdettävä alkumuodosta *i-ä* (ei *e-ä*).

a. muutamissa yksityisissä sanoissa: k. *tanhuo̯* (myös *tanhua̯* < **tanhuva*, aun. analoginen nom. *tanhud*, gen. *tanhuo̯n*), *istuo̯llah* < *istua̯llah* (oik. 1:sen inf.:n adessiivi).

b. *u*-, *ü*-vartaloisten sanojen yksikön partitiivissa; esim. *paiu̯o̯*, *šobu̯o̯*, *käbrüö̯*, *kälüö̯* j. n. e.; huom. *loppuo̯h* < **loppuahan* loppuaan, vihdoin!

c. *u*- ja *ü*-vartaloisten verbien 1:sessä infinitiivissä; esim. *kuťťšuo̯* (myös *kuťťšua̯*), *šurduo̯* (ja *šurdua̯*) surkastua, *humalduo̯* (ja *hùmalduo̯*), *üö̯düö̯* (ja *üö̯düä̯*), *iťťendüö̯* jäätyä, tulla jäästä liukkaaksi.

d. muutamissa (c-ryhmässä mainittujen verbien) imperatiivimuodoissa: *kuťťšuo̯te*, *kuťťšuo̯da*.

e. sellaisissa passiivin 2:sen partisipin (partitiivi)muodoissa kuin *ottahuo̯*, *kaťťšohuo̯*, *eťťšihüö̯*, *lähtehüö̯* j. n. e.

f. n. s. supistuvaisten verbien vokaalivartaloisissa muodoissa, milloin typistyneen vartalon viimeisenä vokaalina on *u* tai *ü*; esim. *huhuo̯n* (ja *huhua̯n*), *meluo̯n* (myös *meluo̯n* ~ *meluta*), pk. *mölüö̯n* (~ *mölütä*). [1]

Mitä kysymyksenalaisen äänteenmuutoksen ikään tulee, niin on *ua̯* > *uo̯*, *üä̯* > *üö̯* varmaan verrattain nuori ja vielä paraillaan leviämässä; *ua̯* ja *uä̯* tavataan, näet, murteittain. — Tver. k.:ssa on äänteenmuutos koko kielialueella loppuunsuoritettu.

Huomattava on taaskin, että *o-a*:sta syntynyt *ua̯* ja *ö-ä*:stä syntynyt *üä̯* ovat ottaneet tähän äänteenmuutokseen osaa. Esim. part. *veduo̯* vetoa, *nägüö̯* näköä, pk. *šisälüö̯* (~ *šisälö*), (analogisesti myös *taluo̯*, *toattoa̯*), inf. *šanuo̯*, *kiskuo̯*; imper. *kaťťšuo̯te*, *kiskuo̯da* (< **kiskoata* < **kiskoyata*), *sanuo̯da* (Suig.); [2] supist. verb., esim. *huiguo̯n*

[1] Sanassa (Jyv.) *itvomai̯ńi* = *ai̯komai̯ńi* lapsi (äiti sanoo siksi), (Rug.) *itvomańe* (itkusana) armas, ek. (itkuv., Genetz) *idvomaźieni kera* 'lasteni kera' on *itvoma-*, *idvoma-* < *ituama-*; mitä merkitykseen tulee, vrt. Suoj. k. *idimüt* lapsen hyväilynimi itkuvirsissä! Tässä on *u* diftongissa *uo̯* tullut konsonanttiseen funktsioniin.

[2] Huom. myös optatiivit *tuoguo̯*, *šüögüö̯*, Genetz, KL s. 48.

(~ *huįįota*) ruveta häpeämään, *karkkuǫn* (~ *karkota* karkaantua, karata pois), *eį kohuǫ* ei kohoa, pk. *kokuǫn* kokoan, ek. *pakkuǫįa* kerjäläinen (*pakkuǫn* ~ *pakota* kerjätä), *valguǫn* ~ *vallota* valjeta, valkeentua, *virguǫn* ~ *virrota. virota* j. n. e. Näissäkin tapauksissa *uą*:lliset ja *üą̈*:lliset muodot vielä murteittain käytännössä.

Otaksuttavasti *uą* > *uǫ*, *üą̈* > *üǫ̈* ovat jotenkin samanaikaisia *ią* > *ię*:n, *eą̈* > *ię*:n kanssa.

Luultavasti edellisiin tapauksiin yhdistettäviä ovat eteläkarjalaiset *kuǫhańe* (myös *kuąhańe* kuvahainen = pk. *kuvahaińe*, *hüǫ̈zesťi* (myös *hüą̈zesťi* ja ? pk. *hüväzešťi*). — Jos *uą* > *uǫ*, *üą̈* > *üǫ̈* ääntеenmuutokset näissä tapauksissa ovat yhtä vanhat kuin edempänä sanassa, voisimme sanoa, että ne ek.:ssa ovat kehittyneet vasta vokaalienvälisen *v*:n kadottua.

6. *oą* > *ō*, *eą̈* > *ē* j. n. e.

Aunuksen alueella on Tulemjärvessä ja paikoin Salmissa *oa* > *ō*, *ea* > *ē*, *eä* > *ē* j. n. e. suoritettu; esim. *mahō* mahoa, *minū*, *küdü*, *veťťē*, *miẹhī* j. n. e. Ks. GENETZin tutk., 4 §, 1.

GENETZin kielennäytteissä kuit. myös: *en eruą*, *kirbuąv*, *uskuą* (inf.), § 97: *hilduą*, *küzüą̈*; huom. aina *ā*, *ā̈*: *poˈgā*, *emā̈* j. n. e. — Nämä supistustapaukset lienevät suomalaista vaikutusta.

7. *a* > *o* (*ä* > *ö*) labiaalisten konsonanttien yhteydessä.

(Pohjois)karjalassa näyttää, ainakin murteittain, *a* muuttuneen *o*:ksi myös labiaalisen konsonantin yhteydessä, esim. *arvoųtuš* (huom. myös seuraava *u!*) = *arvaųtuš*, *mūtoma*, vrt. suomen *muutama*, *muįstomah* = *muistamah*, *pellovaš* pellava, *kirįova* = *kirjava*, *ńeą̈rövä* näärvä, ohimo < ? **närävä*, vrt. aun. *ńeą̈räv(ü)*, *huǫkomet* = (ek.) *huǫgamet* sieramet. Karj. *ńivotuš* nietos, kinos, vrt. itäsuomen *nietos* < **niatos*. Tässä sanassa *v* lienee *kivos* 'kinos' sanan vaikutusta.

8. *e* analogisesti *a*:n ja *ä*:n asemessa.

Analoginen *e* tavataan *a*:n ja *ä*:n asemessa:

1. Ominaisuudennimissä *luįehuš* lujuus, *hoįkkehuš*, *pitkehüš*, *süehüš* (GENETZin tutk., s. 183), aun. *külmevüs*; *e* on epäilemättä peräisin *ią-*, *iä-* (*ię-*)loppuisten adjektiivien vastaavista johdannaisista.

2. Useissa *udu-*, *üdü*-loppuisissa verbeissä karjalassa; esim. *argeu̯du-* arastua (vrt. *arga*), *goŕeu̯du-* mennä kurjaksi (vrt. *goŕa*, ven. sanasta горе), *tuškeu̯du-* tuskastua, vihastua, *voŋgeu̯du-* alkaa vonkua, *lizeü̯dü-* lisäytyä, karttua, *eleü̯dü-* ruveta elämään, *häü̯reü̯ttä-* sekoittaa, soaista (vrt. *häü̯räkkä* sumu; sumuinen). Tämä loppu on yleistynyt sellaisista tapauksista kuin *voghteu̯du-* tulla vaahteen, *küdeü̯dü-* alkaa kyteä, *kibeü̯dü-* 'saada kipeitä, tulla rohtumiin' (*kibię* merkitsee substantiivina 'rohtuma, haava, kerni'); *lizeü̯dü-* sanaan nähden vrt. myös *lizene-* lisäytyä, karttua; — aun. *įaŋgevu-* = *įaŋgavu-* herätä, *elevü-* = *elävü-* (päinvastoin *kaŋdavu-* kallistua).

3. Verbeissä *parene-* parata, *parenda-* 'parantua, kohentaa, tehdä terveeksi' on *e* analoginen (vrt. suomen *parantaa*, *paranee*).

Karj. *näpperä* nopsa, sukkela, aun. (Suoj.) *tšäpperä* näppärä, soma, sievä lienevät, mitä 2:sen tavun vokalismiin tulee, alkuperäisemmällä kannalla kuin suomen *näppärä*.

o, *õ*.

ö:tä ei tähänastisten oletusten mukaan ole alkusuomessa ollut sanan ensitavua edempänä. Todennäköistä kuitenkin on, että se yhdessä tapauksessa on jo alkusuomalaisen ajan lopulla (ainakin murteittain) kehittynyt, nimittäin sellaisten paradigmain kuin *tõ*, *võ*, *õ* yksikön illatiivissa: **tõhen* > **tõhön*, **võhen* > *võhön*, *õhen* > *öhön*. — Karj.-aun.:n erikoiskehityksen aikana on *ö* kehittynyt sellaisiin sanoihin, joiden ensimmäisessä tavussa on ollut joku

vokaaleista *ä*, *ö*, *ü*, joskus muutenkin. Ks. tarkemmin osastoa Vokaalisointuilmiöitä!

Tämän alkuhuomautuksen jälkeen siirrymme tarkastamaan, minkä väiheiden alaisiksi nämä äänteet karj.-aun.:ssa ovat joutuneet.

1. *o-a* > *uą* (> *uǫ*), *ö-ä* > *üą̈* (>*üǫ̈*).

Näistä äänteenmuutoksista olemme jo maininneet esimerkkejä edellä, ss. 111—12; ks. niitä!

o-a > *uą* (ja samoin *ö-ä* > *üą̈*) on varmaan vanhempi kuin *ā* > *oą*, koska se *uą*, joka on *ā*:sta kehittynyt, ei karjalassa ole ottanut osaa *uą* > *uǫ* äänteenmuutokseen (esim. *šoąppoą* ja *šuąppuą*, ei *šuǫppuǫ*). *oa* > *uą*, *öä* > *üą̈* palautuvat varmaan jo keskiaikaan.

2. *o-e* > *oę* > *ō* > *uǫ* (*ö-e* > *öę* > *ȫ* > *üǫ̈*?).

Karjalassa (ei aunuksessa) on yhtymä *oe* kehittynyt *uǫ*:ksi (*öe üö*:ksi ?), esim. *pąhuǫl'en* < **pahōl'en* < *pahoelen* pahoilee, *valguǫlen*, *valguǫl'en*, *laįnuǫl'en* < *laįnoęlen* vrt. *laįnuǫn* ~ *laįnota;* samoin *kiskuǫšša*, *kiskuǫn* kiskoessa, kiskoen (aun. *kaťťšoes*, *kaťťšoįes*). Itse äänteenmuutokseen nähden vrt. tuonnempana *a-e* > *oą*, *ä-e* > *eą̈*!

3. *-oe* > *-ove-* > *-uve-*, *öe* > *-öve-* > *-üve-* ?

Karjalan *oveh-*, *öveh*-loppuiset kollektiivijohdannaiset (esim. *aloveh* alue, *heįnoveh* heinäväki, *herroveh* herrasväki, *kolmoveh* kolmikunta, *poįgoveh* poikue, *nuǫttaveh* (ja *nuǫttoveh*) nuottaväki, *randoveh* rantaseutu, *külöveh* kyläkunta[1] esiintyy aunuksessa (alueittain) *uveh-*, *üveh*-loppuisena esim. *linnuveh* (Salm.) kaupunginväestö, *Koįtonseąguveh*, *Koląatseąguveh* Koiton- ja Kolatselän asukkaat;

[1] Kenties kansanetymologista tietä on näihin liittynyt *laboveh* heinälapo, pro *lavoh*, gen. *labohon;* pk. *lavoh*, gen. *lapohon* 'villalapo l. leve'.

toisaalta: *käen-aloveh* vallan-alusta, *meťťšoveh* (Suoj.) metsäseutu ja sen asukkaat, *svaļoveh* hääväki (oik. lankokunta).

Kun itäsuomessa puheenaoleva johtomuoto päättyy *ue-* (*üe-*)ainekseen, esim. *poļkue*, on ajateltavissa että aunuksen *u*:llinen (*ü*:llinen) edustus olisi lainaa sieltäkäsin. Toinen selitysmahdollisuus on se, että otsakkeeksi merkitty äänteenmuutos olisi aunuksessakin itsenäisesti suoritettu (kenties samanaikaisesti oletettavan itäsuomalaisen äänteenmuutoksen kanssa). Johtoaineksen alkuperäinen loppu lienee joka tapauksessa ollut *oeh*, joten karj.-aun.:ssa on *o*:n, *ö*:n jälkeen kehittynyt *v*; vrt. erittäin hämäläismurteiden *poļkō* (gen. *poːkōn*) poikue, *rantō* rantue, rantakunta, *Rantō* kylännimi Sääksmäellä, *alō* alue < **poļkoe*, **rantoe*, **aloe* (vrt. samojen murteiden *ilmōttā*, *kūlūttā* (< **ilmoǥttā* < *ilmoļttā* j. n. e.). Itäsuomesta ovat joka tapauksessa peräisin kirjakielen *ue*-loppuiset sanat: *poikue*, *rantue*, *puolue* j. n. e. (mikäli ne eivät ole uutismuodostuksia). — *oe* > *ove* (*öe* > *öve*) on vanhempi kuin *oδe* > *oe*. Vrt. s. 114!

4. Vokaalinjälkinen *o* > *vo*, *ö* > *vö*.

Tällainen äänteenmuutos on tapahtunut koko karjalan kielen alueella.

a. *io* > *ivo*, *iö* > *ivö*; esim.: pk. *ahkivo* ahkio, pulkka, karj.-aun. *kaľľivo* kallio, Jyv. *atrivo* ateria, *ativo* vieras, sukulainen, *kuńńivo* kunnia, *raɯńivo* raunio, *roŋkkivo*, *kivir.*, *pieťťivö* munapuoli, Rug. *hairivo* hairio (erehdys), *hulbivo* hulpio (vaatteen), *tuŋgivo*, Suoj. k. *karbivo* 1) nauriskarpio, 2) 12 munaa, *arbivorubľa* arviorupla j. n. e. — *γ*:n ja *δ*:n kadottua syntynyt *io* on ottanut tähän äännekehitykseen osaa: *maiŋivo*, *abivoiļa* Suoj. k. murhetuttaa, Tver. k. loukata, apeuttaa, Rug. *šigivö* sikiö, lapsi, Suoj. k. *heiťťivö* 'hylkytila; vetkuri, laiskuri', *hülgivö* hylätty esine j. n. e. Samoin on käynyt sen *io*:n, joka on syntynyt varhemmasta *ļo*:sta; esim. *ropivo*, *robivo* **ropļo* rovio, ? (Jyv.) *aļtaŋkammivo* aitanparvi.

Karjalassa on kuitenkin, nimenomaan pk.:ssa, mel-

koinen määrä sanoja, joissa on *iio*, *iiö* (eikä *ivo*, *ivö*): Jyv. *aľiio* alio, kevytmielinen nainen, huora, *asiioiia* asioida, *autiio* (myös *autivo*) 'elämätöin moa', autio, *houŕiio: makoau houŕiošša, epähuomiio, humiio: peä h-na, hūviio* adj. = *humio, peä mänöü hūviioksi, ei kūle mitänä, raiškiio* heittonurmi, -maa, *taiñiio* tainio: *lapši mänöü tainiioh, Tapiioľa* (run.), *heittiiö* heitto, jättö (metsittymään jätetty nurmi, pelto), Tver. k. *heiťťiio* heittiö. — Nämä sanat ovat epäilemättä lainoja suomesta.

b. *ao* > *avo*, *äö* > *ävö*. *ao*, *äö* ovat syntyneet vasta *γ*:n ja *δ*:n väliltä kadottua; esim. aun. (ja Suoj. k.) *ainavo* < **ainao* < **ainaγo*,[1] *leikkavo* leikkuu, *magavo* makuu, *keravo* kokous, kansan-, kunnankokous, aun. *kerävö* keruu.

Katsoen *io*:n, *iö*:n käsittelyyn on hyvin todennäköistä, että *aγo*, *aδo*, *äδö* ovat ensin kehittyneet *ao*:ksi, *äö*:ksi ja vasta sitten *avo*:ksi ja *ävö*:ksi. — Mitä 1:sen ja 2:sen tavun rajaan tulee, vrt. sellaista esimerkkiä kuin Suoj. k. *Levoi* < ven. Леонтій!

u, *ü*.

Nämä vokaalit ovat alkusuomalaisesta ajasta uskollisimmin säilyneet; esim. *kälü* käly, *küžüiä* (aun. *küzüi*) kerjäläinen, *šügüellä*, *šügüzellä* syksyllä (nom. *šüš*, aun. *sügüzü*, *sügüzül* j. n. e. Ks. kuitenkin Sisäheitto, s. 128!

Tässä yhteydessä sopinee huomauttaa, että useita suomen *u*-, *ü*-loppuisia sanoja vastaavat karjalassa *o*-, *ö*-loppuiset. Sellaisia olen merkinnyt *ido-iauho* mallasjauho (vrt. suomen *itu*), *idońe* = *idiėh pandu viľľa*, aun. *idoine* itu (Suist. itkuv. *idu-verońe* mallasjuoma), *loppońe* (myös *loppuńe*) jäännös, *nagro* nauru, pilkka (aun. *nagru*; suomen vanh. kirjakielessä sekä 'nauro' että 'nauru'), *polgo* polku, tappio: *milma šoatettih polgoh*. Päinvastaisia tapauksia: *kainu* (myös *kaino*) kaino, ujo, *šoittu* (myös *šoitto*) soitto, soittokone, aun. *heimukundu* (myös *heimokundu*), *tenhuľľine*,

[1] Pk. *ainuo* ja Tver. k. *ainova* palautuvat suomesta lainattuun *ainoa* asuun.

tenhoisa (vrt. *tehno* tenho), ek. *sälgü* (pk. *šälkö*) sälkö. Joskus myös sekä *kažvo* että *kažvu* kasvu.

Mainittakoon erikseen esimerkkejä *aδa-*, *aδä-*lopp. verbien tähän kuuluvista johtomuodoista! Ne ovat karj.:ssa säännöllisesti *o*-loppuisia: *leikkavo* leikkuu, *magavo* makuu (Hämeessä: *makõlla*, *-lle*), *keravo* kokous (aun. *kerävö* keruu), aun. *kirovo* = *kirovuš*. Eteläkarjalassa ja aunuksessa on joskus harvoin myös *u*:llisia muotoja: *šiau* päivänlasku, *magau-sia* (aun. *magavu-sia*).

Tämä kahtalaisuus on kenties peräisin jo alkusuomalaiselta ajalta ja siitä on lukuisia esimerkkejä suomessakin. Ja jos niin on laita, niin epäilemättä *u*:kin on alkusuomalaisena aikana ollut vokaalisointusuhteissa samanlainen indifferentti vokaali kuin *o*. Jätteitä tästä äännekannasta olisivat silloin sellaiset sanat kuin karj. *kettu* kesi, hieno kudos (vrt. suomen *kettää*), *hiillutta-* hiillyttää, tulistaa, *metťšuiťťše-* metsästää, *seppuiťťše-* sepitä, aun. *niittu* niitty y. m. Kenties viron *nuɒ* ja *tuɒ*-loppuiset partisipimuodot (*näinuɒ*, *nähtuɒ* y. m.) ovat toisen tavun vokalismin puolesta alkuperäisempiä kuin suomen nähn*y*t, näht*y*.

ę (*ę́*) ja *ę̄*.

Alkusuomessa oli epäilemättä, niinkuin erikoisesti eteläviro ja vatja osoittavat, selvästi huomattava ero *e*-äänteen välillä taka- ja etuvokaalisissa sanoissa myös sanan ensi tavua edempänä. Onko ero sanan ensitavua edempänä ollut yhtä huomattava kuin ensimmäisessä tavussa, ei ole sitovasti ratkaistavissa. Mutta olipa tämä äänne enemmän tai vähemmän takainen, karj-aun.:ssa se joka tapauksessa on muuttunut samanlaiseksi ääntee̊ksi kuin etuvokaalisten sanojen *e* on. Esim. *tulen* (vrt. *menen*, *mänen*).

Tämän huomautuksen jälkeen saatamme siirtyä käsittelemään niitä, varsin monilukuisia tapauksia, joissa *e*-äänne karj.-aun.:ssa, joko molemmissa tai jommassakummassa, on alkuperäisestään muuttunut.

1. *e-e* > *eę̄* (*ē*) > *ię̄*.

Niinkuin *a-ą̄* > *oą̄*, *ä-ä* > *eą̈̄* on edempänä sanassa aivan samoin kuin ensitavussakin suoritettu, on nähtävästi myös edempänä sanassa syntynyt *e-e* (*ē*) diftongiutunut *-ię̄*:ksi, samaan aikaan kuin ensitavunkin *ē*, joten *andiękši* < **ante-eksi* < **anteγeksi*, *kaštiẹn* (karj. nom. *kašše* < **kastek)* < **kaste-en* < **kasteγen*.

Suomen itämurteissa (savolaisalueilla) on samanlaiseen äännekehitykseen viittaavia jälkiä. Sen sijaan on länsimurteissa *γ*:n kadottua syntynyt *ē* säilynyt muuttumattomana (*kastēn*). Näyttää siis siltä kuin diftongiutuminen olisi länsimurteissa alkanut varhaisemmin ja sieltä sitten levinnyt itäänpäin (lopulta Suomen puolelta Karjalaan). Huomata tulee myös, että vepsän kielessä on *o*, *ö*, *e* (< *ō*, *ȫ*, *ē*). . .

Länsi-, ainakin lounaismurteissa on diftongiutuminen tapahtunut (*uǭ*, *üǫ̈̄*, *ię̄* asteeseen suoritettu) viimeistään 1200-luvulla. Kenties se karjalassa on tapahtunut vasta Pähkinäsaaren rauhan (v. 1323:n) jälkeen.

Karjalan venäläisissä lainoissa *ię̄* on toista alkuperää, muutamat venäläiset äänteet kun on sillä substituoitu; esim. *biẹssa* (v. бесъ) perkele, *biẹgloi* (v. бѣглый) karkuri.

2. *e-a* > *eą̄* > *ią̄* (ja *ię̄*); *ė-ä* > *eą̈̄* > *ią̈̄* (ja *ię̄*).

Näistä äänteenmuutoksista on jo ennen, ss. 109—10, esitetty esimerkkejä. Saatamme sentähden tässä rajoittua vain erääseen kronologiseen huomautukseen. Nämä, epäilemättä samanaikaiset äänteenmuutokset on ainakin *ią̄* ja *ią̈̄* asteille suoritettu ennen, kuin *ä-ä* on diftongiutunut *eą̈̄*:ksi, sillä muuten olisi sellainen muoto kuin *märgeą̈̄* kehittynyt edelleen muodoksi *märgią̈̄* ja siitä (murt.) edelleen *märgiẹ̄*. Toisaalta on äänteenmuutos nuorempi kuin *δ*:n katoaminen vokaalien välistä painottomasta asemasta. Kysymyksenalainen *eą̄* > *ią̄*, *eą̈̄* > *ią̈̄* kuuluu joka tapauksessa jo keskiaikaisiin äänteenmuutoksiin. Vrt. muuten

esitystä *o-a* > *uo̯* (> *uo̯*), *ö-ä* > *üö̯* (> *üö̯*) äänteenmuutoksista, edellä s. 114!

3. *e̯ia* > *i̯ia* > *iə̯* (> *iə̯*), *e̯iä* > *i̯iä* > *iö̯* (> *iə̯*).

Tämä äännekehitys on tapahtunut *e*-vartaloisista verbeistä johtuneissa *-i̯a-*, *i̯ä*-loppuisissa tekijännimissä sekä niiden edelleenjohdannaisissa, esim. *tuľi̯a* tulija, ensin tuleva (:*tuľi̯ana vuo̯dena*, *tuľi̯ah sügüzeh*), *kuo̯ľia*, *kuo̯ľiə̯*, kuolija, vainaja, *mureńia* särkyväinen, *vedeľiä* (ja *veteli̯ä*) taluttaja, *pisťeľiä* (heinä); aun. *kuo̯li̯i*, *ombeli̯i* suutari. räätäli, *itki̯i*. — Katsoen siihen, että *i̯* aunuksessa on säilynyt, voisivat sellaiset diftongilliset, *i*:n katoa edellyttävät muodot kuin *kuo̯ľiə̯*, *tuli̯enn üö̯ń*, *musteli̯ezed* muistajaisjuhla perustua karjalan vaikutukseen. — *iə̯* > *iə̯*:stä, *iö̯* > *iə̯*:stä ks. ed., s. 109—110!

4. *a-e* > *ae̯* > *ao̯* > *oo̯*, *ä-e* > *äə̯* > *äö̯* > *eö̯*.

Nämä äänteenmuutokset on suoritettu vain karjalassa (ei aunuksessa). Ne esiintyvät

1. 1:sen ja 2:sen tavun rajalla

a. muutamien substantiivien nominatiivissa ja joissakin taivutusmuodoissa: *roo̯h* (gen. *ragehen*) rae, *too̯h* (myös *tai̯eh*) ~ *tadehen* tade, sonta, lanta, *moo̯h* (myös *mai̯eh*) ~ *madehen* made, *loo̯ľľa* laella, *meö̯n*, *meö̯ľľä*, paradigmaa *mägi*, *veö̯śśä* < *väessä* väkivallalla, *veö̯n vuo̯h* väkisin, *keö̯t* kädet, *keö̯štä* kädestä j. n. e.

b. muutamien verbien taivutusmuodoissa; esim.: *poo̯ta* paeta, *poo̯nnen* paennen, *poo̯tah* paetaan, *keö̯tä* käetä. prees. *kägiə̯n*, *neö̯n*, *neö̯t* näen; näet (mutta imperf. *näi̯n*, *näi̯t*).

2. edempänä sanassa seuraavissa tapauksissa:

a. muutamissa yksityisissä sanoissa; esim. (*kevät* ~) gen. *keveö̯n* < **kevää̯n* < **keväe̯n* < **kevä-en* (< **kevä∂en*), vrt. savolaismurt. *kèvväellä* keväällä; *Veneö̯h* (gen. *Veneö̯hen*), epäilemättä kontaminatsionimuoto aiemmasta **Veneä̯-* < **Venää̯-* < **Venäe̯-* < **Venä-e-* < **Venä∂e-* ja *Venähe:-* < *Venä∂e:-* (sivupaino *∂e* tavulla).

b. *ele*-loppuisissa verbijohdannaisissa, esim. *kaįmoą'en* < **kaįma-elen* (*kaįmata* saattaa, seurata), *kirppoą'en* lyömisellä hyppäytän l. lennätän (kantasana *kirppoąn*, kirpata), *mittoą'en*, *kereą̈'en* j. n. e.

c. *a*- ja *ä*-vartaloisten verbien 1:sen infinitiivin inessiivissä, esim. *andoąšša*, l. *-šša*, *voįttoąn* < *voįttaąn* (esim. *ruškia-v.* punaisen voitto), *kabraštoąšša*, *kabraštoąn* (*kabraštoą* korjata, raivata), *lüą̈deą̈ššä* l. *-ššä* j. n. e.; analogisesti myös *koądoąn* (varhemmin *koąten*) kaataen, *tüą̈ndeą̈ššä*, *tüą̈ndeą̈n* (varhemmin *tüą̈tessä*, *tüą̈ten*) y. m. — Huom. *poąrittoąn* parittain (< *pārittaen*), *vuǫžittoąn*, *šuǫremmittoąn*, pk. *netä'ittöą̈n* viikottain. — Suoj. k.:ssa on *ae*, *äe* vielä säilyneenä; esim. *kül'ittäen* kylittäin (*külä* sanasta).

Vaikka nämä äänteenmuutokset rajoittuvatkin vain karjalaan, on todennäköistä, että diftongiutuminen *oą*:ksi, *eą̈*:ksi on tapahtunut samalla kertaa kuin *a-a*:n ja *ä-ä*:n ensimmäisen ja toisen tavun rajalla.

Aun.:ssa on *ae*, *äe* säilyneenä; esim. *лagi* ~ *лaen*, *käetkäh*, *tabaeле-* tapailla, *lizäele-* lisäillä, *keväen* (myös *kereą̈n* ~ *kevät*); näiden rinnalla kuitenkin *tabaįeле-*, *lizäįele-*, joiden mallina näyttää olleen tyyppi *avaįeле*, jonka rinnalla myös *avaeле*. — Yksinäinen on GENETZin sanastosta huomaamani *tabaile-* (otaksuttavasti laina suomesta). *kereą̈n* kevään ja *лoųnoąn* (~ *лoųnat*) ovat epäilemättä karj.:sta.

5. *o-e* > *oę* > *ō* > *uǫ* (*ö-e* > *öe* > *ȫ* > *üǫ* ?).

Tästä äänteenmuutoksesta on jo esitetty esimerkkejä *o*:n (*ō*:n) historiassa; ks. ed., s. 114! Aun.:ssa näyttää *oe* säilyneen, esim. *лaįnoeле-*; *лaįnuoле-* (GENETZin sanasto ja Tutk., s. 161) on epäilemättä karjalainen laina.

Tämän ja edellisen osaston (kohta 4) äänteenmuutokset lienevät rinnakkaisia (samanaikaisia).

6. Konsonanttienvälisen *e*:n muuttuminen *i*:ksi.

Tällainen äänteenmuutos on todettavissa ainakin alueittain pk.:sta; esim. *sihi* siihen; *naįńi* nainen, *įäįńi*

jäinen, *ikuhińi*, *nükühińi* j. n. e. Samoin refleksiivisissä muodoissa: *venüttögkśi* < *venüttä-äksen*, *lopekśi*, *luvekśi*, *palkkogkśi*, *prošśaikśi*, *luokśendelekśi*, *piekśi*, *ńimittögkśi* j. n. e.

7. *e* > *o*, *ö* labiaalisen äänteen edessä.

Nämä äänteenmuutokset on suoritettu

a. *e*-vartaloisten verbien 3:nnessa ja 4:nnessä inf.:ssä; esim. *lugomah*, *noužomah*, *tariťťšomah*, *kündelomah*, *itkömäh*, *lähtömäh*, *nägömäh*, *mänömäh*, *värizömäh* j. n. e.; *nouzomińe*, *lähtömińe* j. n. e.

b. eri tapauksissa *m*:n seuratessa karj.:ssa (ei aun.:ssa); esim. *loppomatoin* < *loppematoin* loppumaton, *nägömätöin*, aun. *nägemätöi*, *toiťťši nägömäks* 'auf Wiedersehen', *lähtömä* hehko, hieho, *šinizömä* mustelma, *molommat* molemmat (aun. *molemmad*). Karj. *lähtemä* on luult. laina aunuksesta: *lähtemä-; läilemä-*, nom. *läilen*, luult. samoin. Agricolainen 'molommat', 'molomat' osoittaa *o*:llisen muodon tunnetuksi Viipurin seuduilla jo 1500-luvun alussa.

Odottaisi myös, että labialisatsioni esiintyisi monikon 1:sen persoonan päätteen *mm*:n edellä. Kuitenkin sanotaan: *tulemma*, *lähemmä*, *mänemmä*, *tullemma*, *männemmä*, *itkenemmä*, *lähtenemmä* (aunuksessa viimeisenä äänteenä *o*, *ö*) j. n. e. Tämä on ehkä selitettävä *e*:llisten taivutusmuotojen vaikuttamaksi tasoitukseksi; alkuperin olisi näissäkin tapauksissa *o* ja *ö* esiintynyt.

Enemmän oudostuttaa se, että *e* aina on säilyneenä myös komparatiivin päätteen edellä; esim. *kovembi*, *kovemmat*, *pitembi*, *pitemmät* j. n. e. Se perustuu varmaankin vaikutukseen sellaisista murteista, joissa *e* > *o*, *e* > *ö* äänteenmuutoksia ei ole suoritettu.

c. *v*:n seuratessa yksikön 3:nnen persoonan päätteessä: *noužov*, *tariťťšov*, *pagenov*, *itköv*, *lähtöv*, *nägöv*, *värižöv*; *noššov*, *poannov* (< *paennévi*), *varannov*, *nähnöv*, *värissöv*, *itkenöv* j. n. e. Vai olisiko äännelaki karj.-aun.:ssa koskenutkin vain avonaisia tavuja?

d. aktiivin 1:sessä partisipissa karj.:ssa (ei aun:ssa); esim.: *noužovan*, *tariťťšovan*, *pagenovan*, *itkövän*, *nägövän*,

värizövän j. n. e. Aun.:ssa on *e* säilyneenä: *poлgevan*, *noцzevan*, *kūndeлevan*, *itkevän* j. n. e.

e. *va-*, *vä*-loppuisissa adjektiiveissa, tavallisesti vain karj.:ssa, esim.: *huǫlova* huolellinen, harras, *tūlova* < **tūleva* tuulinen, pk. *kätövä*, *mehövä*, *miǫlövä* viisas, ymmärtävä, *viǫrövä* kalteva, viettävä, *vägövä* väkevä; *kūlovalla* kuuluvissa. Aunuksessa *miǫlev*, *pädev*, *vedev*, *vägev* (myös *vägöv*), *ülev*. — Karj.:ssakin on joitakin esimerkkejä *e*:n säilymisestä *v*:n edellä: Jyv. *kaľeva* rivakka, vinhakka, kepeäliikkeinen, Rug. liian ylpeä, vallaton ihminen (moitintasana), Rug. myös *kaľova* pahavirkainen (lapsi, nainen), Suoj. k. *huǫлeva* huolekas, vireä ('uud.'), sen rinnalla *huǫлova* = *huǫлenaлańi* (itkuvirs.), *kärdevä* terävä. — *e*-muodot arvatenkin suomesta. — Karj. *pättevä* 'kelvollinen' tuskin kuuluu tähän, vaan lienee pro *pättävä* (passiivimuoto).

f. *ü*:n seuratessa labialisatsioni on tapahtunut sanoissa: pk. *täǫ̈tövüš* < **täüteüs* täyteys, *höröǫ̈ttä-* lakkauttaa, helpottaa, jos tämän sanan alkumuoto on ollut **hereüttä* (vrt. *herkeän* ja Kalevalan *hereä*): siis *hereüttä-* > **heröüttä-* > *höröǫ̈ttä-*; ks. ed., s. 92.

Venäläisiä lainoja, jotka ovat ottaneet osaa puheenaolevaan ääŋteenmuutokseen, olen huomannut seuraavat: *harťťšoǫna* 'huonompi ravintola, rahtieri', aun. *harťťšoǫnu*, *-a-* ven. харчевня, *kožoǫna* karvaushuone, aun. *kožoǫnu*, *-a-* = ven. кошевня, *ťšaroǫna* keisarinna, Suoj. *saŕoǫna* = ven. царевна 'die Gemahlin des Zaren'.

Tämä äännelaki on kenties alunpitäen ulottunut koko karj.-aunukseen. Sellainen aunukselainen paikannimi kuin *Tulemjärvi* (*-jogi*) esiintyy vielä Vatjan viidenneksen verokirjassa v. 1500 asussa Др. Тулома, на рѣцѣ на Туломѣ Salmissa (Ronimus, m. t., s. 54). Suomen puolella ovat savolaismurteet ennen kuuluneet sen piiriin, samoin Käkisalmen läänin karjalaismurre, josta Vatjan viidenneksen verokirjassa on vielä seuraava tähän kuuluva esimerkki: Гележово у озера Легижова (pro Гелижова) = Helisevänjoki Räisälän ja Kirvun rajalla (Ronimus, m. t., s. 20).

Se seikka, ettei äännelaki enää missään esiinny alku-

peräisessä laajuudessaan, saa tietysti selityksensä tässä kohden eri kannalla olleiden murteiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Huomattava on, että äännelaki Savossakin vielä 1500-luvulla on täydellisempi kuin nykyään. Vrt. tekijän Äännehistoriallisia lisiä, s. 51!

8. *e* > *o*, *e* > *ö* edellisen labiaalivokaalin *u*:n tai *ü*:n vaikutuksesta.

Tämä äännelaki on yleinen karj.-aun.:ssa. Voi erottaa seuraavat tapaukset:

a. muutamat yksit. sanat: pk. *kätküǫ̈n* (~ *kätüt*) kätkyt, *neiťťšüǫ̈n* (~ *neiťšüt*), *nügüǫ̈nä* nykyenä, nykyään; *vanhemmuǫldi*, *eńimmüǫldi* enimmästi.

b. *ut*-, *üt*-loppuiset deminutiivit; esim. *šoǫruǫn* (~ *šoǫrut*), *kukkaźuǫn* (~ *kukkaźut*), *mägüǫ̈n* (~ *mägüt*), *ǯärvüǫ̈t* (~ *ǯärvüt*), *kädüǫ̈t* (~ *kävüt*); samoin *šūhuǫn* (~ *šūhut*), *peǫ̈hüǫ̈n* (~ *peǫ̈hüt*) j. n. e.

c. *uš*-, *üš*-loppuisten ominaisuudennimien yksikkövartalo;[1] esim. *huǯmuš* (*-ut*) ~ *huǯmuǫn* hulluus, *kovuš* ~ *kovuǫn*, *vanhuš* ~ *-uǫn*, *hüvüš* ~ *-üǫ̈n*, *veǫ̈rüš* ~ *-üǫ̈n*, *tervehüš* ~ *-üǫ̈n* j. n. e.

d. aktiivin 2:sen partisipin (yksiköllisissä) taivutusmuodoissa: *šoǫnut*, *-uǫn*, *männüt* (t. *männün*) ~ *männüǫ̈n*, *koǫdunut*, *-uǫn*, *ottanut*, *-uǫn*, *poǫńńut*, *-uǫn* paennut j. n. e.

e. *u*-, *ü*-loppuisten verbien 2:sen inf.:n inessiivissä ja instruktiivissa, esim. *aštuǫšša*, *ǩiskuǫšša* (*-šša*), *küzüǫ̈ššä*, *aštuǫn* j. n. e.

Tämä äänteenmuutos on tapahtunut myös Tver. karj.:ssa. Epäilemättä se on viimeistään 1500-luvulla suoritettu, mutta voi tietysti palautua paljon kauemmaksi taaksepäin, ei kuitenkaan *δ*:n katoa taemmaksi.

---

[1] Nämä sanat näyttävät muuten osittain sekaantuneen *ut*-, *üt*-loppuisiin deminutiiveihin, niin että nominatiivit usein ovat *ut*-, *üt*-loppuisia.

9. *ä* (*a*) *e*:n asemesta.

Samoinkuin *o* ja *u* näyttävät jo alkusuomessa (ehdoilla, joista ei toistaiseksi olla selvillä) vaihdelleen toistensa kanssa, samoin on ollut *e*:n ja *ä*:nkin laita. Mainittakoon tässä joitakin esimerkkejä sanoista, joissa karj.-aun. *ä* vastaa suomen *e*:tä: pk. *kȕnäl* (k. myös *kȕnel*) kyynel, *kähärö* (myös *käherö*) käherä, kiharainen; päinvastoin ek. *sizeli*, pk. *šišälö* povi (vrt. suomen *sisä*, mutta viron *sisse* < **sisehen*), *metťšehińe* (myös *metťšähińe*), *müǫ̈dehine* (myös *müǫ̈dähine*); *vedähińe* (myös *vedehińe*) sanan *ä* perustuu kansanetymologiaan; samoin *a* *e*:n (< *ę*:n) asemesta ek. *kūndaлe-* = *kūndeлe-*, *poǫdaro* (= *poǫdero*); omituinen on *vimańe* viimeinen (myös *vima: vima päivänä*), vrt. pk. *vime: vimekši*, *vimeńe; piennar* (alkus. **pēndär*), lienee laina virosta käsin (inkeriläismurteiden välityksellä ?), sen rinnalla myös ek. *pienner*. Sellainen kahtalaisuus kuin *kunne* ja *kunna* (Jäng.) on tuttu myös suomen murteista.

Eri ryhmänsä muodostavat (*a*)*kka*-, (*a*)*kko*, (*ä*)*kkä*-, (*ä*)*kkö*-loppuiset adjektiivit, jotka epäilemättä liittyvät **eδa*-, **eδä*-loppuisiin adjektiiveihin. Esim. *kelvakka* kelmeä (vrt. *kelmeä*), *murakka* murea, *rapakka* rapea, hapera, *heläkkä* heleä-ääninen, *kähäkkä* käheä, *töläkkä* likainen, rietas j. n. e.; aunuksessa *karhakko* karhea, *rapakko* rapea, *kauhakko* kauhea, *kouhakko* kuohkea; *ravakku*, *-a-* = *raveį* ravakka, ripeä, *hirvakku*, *-a-* hirveä, *samakku*, *-a-* samea, *tirhakku*, *-a-* (Kid.) pirteä (vrt. suomen *tirheä*, viron *tire*, gen- *tireda* 'rasch, munter') y. m.

Karj. *piammaštah* sanan toisen tavun *a* on ilmeisesti analoginen; vrt. *pian*!

Sanoissa pk. *lissavakka* liistevasu ('listieštä loajittu, korennošša kannettava') ja *perahalgo* päre-halko, 'mistä pärettä kisotah' on tapahtunut *e* > *a*. Tekisi mieli otaksua, että se on jälkimmäisen yhdysosan ensimmäisen tavun vokaalin (*a*:n) vaikutusta, vrt. esim. pk. *lisse-pū* (ei *lissa pū*) 'mistä lissettä kisotah'. Toisaalta on kuitenkin huomattava *Lissa-pohįa* ja kalevalainen *katasija* = *kate-*

siįa. Ehkä sanat ovat lainoja vepsästä käsin ja niissä dentaalinjälkinen *ę* lainatessa korvattu *a*:lla.

Omituisia ovat karj. *valahuš*, *valahtele-* = *valehuš*, *valehtele-*; (*vaźain* ~) *vaźame-* vasen (vrt. kuit. viron *vasak*, *u*, *vasam*); *vanhane-* (Poad.) = *vanhene-*.

Alkus. *vaįehta-*, pk. ja aun., kuuluu ek. ja osittain aun. (Suoj., Salm.) *vaįhta-*, joka epäilemättä on laina suomesta. Huom. myös ek. *vaįhuš* vaihetus, vaihto; vaihdokas (lapsi)!

i.

1. *i*:n muuttuminen *e*:ksi *h*:n edellä *e*:n seuratessa.

Jo alkusuomessa on *h*:n erottamista vokaaleista jälkimmäinen assimiloitunut edellisen kaltaiseksi. Tästä johtuvat sellaiset äännesuhteet kuin *paraš* ~ *parahan* (< **parahęn* < **parazęn*). Sivupainollisen tavun *e* (oik. *ę* t. *ę́*) on ollut tämän äännelain ulkopuolella, vaikka se myöhemmin on (analogiatietä) tullut mukaan; niinikään on *e* (varhemmin *ę*, *ę́*) säilynyt *i*:n (ja todennäk. myös *u*:n, *ü*:n jäljessä).

Karj.-aun.:ssa on tapahtunut päinvastaiseen suuntaan kulkenut assimilatsioni: *h*:n edellinen *i* on muuttunut seuraavan (äännelaillisen) *e*:n kaltaiseksi. Esim. *kabriš* ~ *kabrehen* (< **kaprihen*), *kaųńis* ~ *kaųnehen*, *nagris* ~ *nagrehen*, *ruįs* ~ *rugehen*, *šoų́lis* ~ *šoųlehen*, *valmis* ~ *valmehen*, samoin *orih* ~ *oŕehen*. Useat aiemmin *h*-loppuiset sanat ovat, *i*:n *e*:ksi muututtua, analogisesti tulleet *s*-loppuisiksi; esim. *kahlehen* nom. (pk.) *kahlis*, aun.: *kuųris* (ja *kuųreh*, karj. *kuųreh*) ~ *kuųrehen*, *kūrnis* ~ *kūrnehen* kuuro, *nahkis* ~ *nahkehen*, *ragehen*, nom. *raįs*, *raįz* (pk. *roąh*); karj.: *rahkehen* ~ *rahis* (pro *raheh*), *tarbehen* ~ *tarvis* (myös *tarveh*, *tarbeh*). Luult. myös *Äänisjärvi* nimen alkuosa kuuluu näihin tapauksiin; vrt. ven. Онега ja suom. *Äänekoski*! Omituinen on sana *huųvis* t. *hūvis* ~ *huųgehen* huokea halpa, helppohintainen. *orihen* (~ *orih*) 'ruuna', Suist., Suoj. on epäilemättä laina suomesta.

Ettei sellaisissa tapauksissa, missä *h*:ta on seurannut *e*, edellinen *i* aina ole *e*:ksi muuttunut, on selitettävissä

eri tavoin, m. m. niin, että loppu *-n*:n ja *e*:n kato olisivat (erinäisissä tapauksissa) vanhempia ilmiöitä kuin tämä *i*:n muuttuminen *e*:ksi. *i* > *e* *h*:n edellä on joka tapauksessa koko vanha äänteenmuutos. Se esiintyy myös Tver. karj.:ssa.

2. *i* > *ü* labiaalisten äänteiden välissä.

Tämä äännelaki esiintyy vain *lämmin* paradigmaan vokaalivartaloisissa muodoissa karj.:ssa: *lämbümä-*, *lämbümi-* (mutta *lämmin*, *lämmittä-* lämmittää; aunuksessa *lämbimöi̯* (Suist. itk. = *lämmin*). Sen sijaan karjalassakin esim. *šärbime-* (~ *šärvin*).

3. *i* ~ *e*.

Suomen itämurteiden *varis* ja *i̯änis* sanoja vastaa karjalassakin *varis* ja *i̯äńis* (aun. *varoi̯*, *i̯änõi̯*). Suomen länsimurteissa ja virossa sanat kuuluvat tavallisesti *vares*, *i̯änes* (niin vielä myös vanhassa kirjakielessämme). Kenties tässä on jälkiä alkusuomalaisesta *i* ~ *e* vaihtelusta (vrt. vaihtelua *o* ~ *u*).

Analoginen on *e* varmaan sellaisissa sanoissa kuin aun. *keriťťšemed* (pro *keriťťšimed*) ja *nõžńiťťšemet* (pro *nõžńiťťšimet*) sakset, vrt. v. ножицы.

b. Vokaalien heikkenemisiä.

1. Sisäheitto.

Sisäheitolla ymmärretään sanansisäisen vokaalin katoamista.

Karjala-aunuksessa on vain muutamia yksinäisiä sisäheittotapauksia, useimmat niistä aunuksessa.

ek. *peлvaš* pellava, aun. *peлvas*, *peлvahine;* vrt. suomen *pellava*, pk. *pellovaš*.

ek. *huǫnnuš* (< *huomenus*) aamu, aun. *huǫndes : huǫndeksen* aamulla; vrt. karj. *huǫmenuš-erä* aamuhetki, *huǫmeneš*, *huǫmenekšella*! Kehitys on ollut todennäk. *huǫmenes* >

huǫmnes > *huǫndes* (jollei **huǫmendes* > *huǫndes*; vrt. vepsän 'homendes' aamu). Ek. *huǫmuš* on ehkä kontaminatsioni: *huǫmeneš* + *huǫnnuš*.

aun. *ńeįd'zed* (tav. *ńeįd'ized*) neidot.

» *neŋgoįne*, gen. *neŋgoman* t. *neŋgoįzen* tällainen, sellainen < **näγet mugoįn* (vrt. suomen *mukoma*, *molkoma*, part. *moįnta* < **moγoįnta*).

aun. *neŋga* näin (niin) < **näγet muka* > **näet muga* (*muga* merkitsee 'niin, jaa, kas niin, vai niin'). Huomattava on, että tämä muoto on voinut syntyä vasta loppu-*a*:n muututtua *u*:ksi (muuten muoto kuuluisi *neŋgu*).

aun. *pihl'u*, gen. *pihl'an* pihlaja, *pihl'aįne* pihlajainen; vrt. suomen ja karj. *pihlaįa*.

aun. *enzmäį*, *eįzmäį*, *ezmäį* ensin < **ensimäin*; *ezmäine* ensimmäinen, *ezmäįzekse* ensimmäiseksi.

Nämä sisäheittoiset muodot ovat ilmeisesti, niinkuin jo niiden leviämisestäkin (vain aunukseen ja eteläkarjalaan) voi päättää, lainoja vepsän kielestä, jossa sisäheitto vähintään kolmitavuisessa sanassa, milloin ensimmäinen tavu on ollut pitkä, toinen avonainen, on äännelaillinen.

Oudompia ja vaikeasti selitettäviä (qvasivepsäläisiä muotoja ?) ovat seuraavat: karj. *äbreh* = *äbäreh* sikiö, -kakara, lapsi, *važme* = *važame-*, nom. *važaįn*, vasen, ek. *harva* harava (aun. *haravu*, *harav*, gen. *haravan*), aun. *terväh* (myös *teräväh*) nopeasti, pian, *tervüs* nopeus (myös *terävüs* terävyys, nopeus), *rob'u*, *-an* (Seäm.) rovio, vrt. aun. *rovi.o* rovio, *Veńa* Venäjä, *veńa.aįne* venäläinen, *veńavu-* venäläistyä. (Toisen tavun *a* viittaa vepsään, jossa *ä* > *a* sanan ensi tavua edempänä on äännelaillinen.)

i, *u*, *ü* ovat alueittain (äännelaillisesti ?) kadonneet (etupäässä) avonaisesta tavusta erittäin *ť š*:n tai *š*:n seuratessa; esim. *ad'vo* (myös *ad'ivo*, *ad'ivoįs* vieraissa, sukulaisten luona), *gorńťšas* kammarissa (mutta ill. aina *gorńiťťšah*); samoin karj. *laųťťša*, aun. *.aųťťšu*, gen. *.aųťšan* < **lavitsa*, *paťťťša*, aun. *paťťťšu*, *-a-* (myös *poąťťťšu*) = ven. полица; aun. *peąl'ťš* < *peąliťťši* päällitse, ylitse; karj. *liestä-* < ? *lievistä-*

liestää, lievittää (lankaa, nuoraa); vrt. *liɐvä* m. m. löyhä, löysään kierretty (rihma); *kauťťše-* < *kavitse-* kaapia, ajaa (partaa), vrt. pk. *kavista-* = *kauťťše-*, *konšis* tallissa (mutta ill. aina *końušših*), ek. *pidhuš* (myös *piduhuš*) pituus, paikoin Suoj. *sügzü* (< *sügüzü* < *süküsü*), aun. *sühmine* (vrt. Poad. *sühümińe* syyhelmä). Huom. myös aun. *ďongöi̯*, *i̯ongoi̯*, *i̯öngöi̯* < *i̯o nügöi̯* 'jo nyt' sekä (esimerkki *o* > *0*:sta) *sannen*, *santah* < *sanonen*, *sanotah*. — Sellaisessa muodossa kuin *lühembi* (suom. *lyhempi*, myös *ohempi*) lienee tapahtunut haplologinen lyhennys < **lühühempi* (< **lühüδembi*), jollei positiivissa ja komparatiivissa ole lähdettävä eri vartaloista.

Erittäin runsaasti on tällaisia muotoja Tverin karjalaismurteessa. Luettelen huomaamani esimerkit aakkosjärjestyksessä.

aďvo haukuntasana suurelle, pahalle ja laiskalle ihmiselle = aun. *aďivo* l. *aďvo* ativo, *aďivoi̯s* vieraissa, sukulaisten luona.

harvoi̯i̯a (myös *haravoi̯i̯a*) haravoida.

huɑmneš huomenes, aamu.

Ńäńeńńä hänen oma, hänen, *ńiɑ̈ńńä* meidän oma.

kegleh kekäle.

kuhľas kuhilas; aun. (Kid.) samoin *kuhľas*.

kuďmo < ? **kutimo* laiska, vetelys (ihminen, hevonen); myös aun. (Imp.) *kuďmu* 'kuojus', vrt. myös suomen *kutilas* 'trasa, lump, slarfva; oanvändbar menniska' ja *kutja* 'slarf, slyngel, trashank' (*kuľmo* kenties < **kutɨimo*).

ńeĺľäńe pelloilla ja mets. elävä mehiläinen, pienempi kesyä ja purija.

madɹembi, komp. sanaa *madaɹa*.

Sanassa *ńiɑ̈ŕóä* < **niɑ̈verä* (vrt. aun. *ńeɑ̈veŕi̯äi̯ne*, *ńäveŕi̯äine*, ek. *ńäveliäńe* 'näveri' ovat vokaalin kadottua *v* ja *r* vaihtaneet paikkaa, joten sana on tullut sama-asuiseksi kuin *ńiɑ̈ŕóä* näärvä, reidenjuuri.

paɹvoi̯ttua: *Kiŕet paɹvoi̯tetah* < *paɹavoitetah* kuumennetaan.

peɹvaš, *-ĺine* pellava (myös 'jänne lihassa').

ťeŕ́ǟžeh, *ťeŕ́ǟh* sukkelaan.

veŋkko (myös *venakko*) venakko.

varia̯n (myös *varaia̯n*) pelkään; vrt. myös aun. *varioi̯tťšii̯*, merk. varovainen.

Mainittakoon vielä tveriläisen evankeliuminkäännöksen *vaškirčča* vaskikäärme. KARJALAISEN sanastossa on *vaškiŕiťťša*. Lähtömuoto on kenties **vaški-kiritťša* 'vaskikirjainen' (vrt. *kirjava käärme* 'huggorm' ja savolaista *kesäkirja* 'teerenpisama'); sanassa olisi tapahtunut tavuheitto (*ki* jäänyt pois) ja lisäksi *i*:n kato *r*:n jäljestä.

Äännekehitystä valaisevina mainittakoon lisäksi seuraavat esimerkit Suoj. k.:sta: *aďvo*, *azᴱmittši*, adv., asemesta, sijaan, *kai̯va* kajava (vanh., harv.), *kaȟtes* = *kannates* hapan kerma, (*luťikka* ~) *luťkan*, *luťkoa̯*, *ńei̯žžikko* < *ńei̯ďižikko* neitoparvi (ex an. *nai̯žžikko* naisjoukko).

Mitä äänneilmiön leviämiseen tulee, on huomattava, ettei siitä ole mainittu esimerkkejä karjala-aunuksen ulkopuolelta.

Otaksuttavasti on alueittain vallinnut sellainen äännelaki, että lyhyet vokaalit ovat sanan toisesta tavusta kadonneet sellaisissa vähintään nelitavuisissa sanoissa (pääpainon lisäksi on ollut sivupaino), joiden ensimmäinen tavu on ollut lyhyt. Tämän äännelain piiriin voisivat silloin kuulua myös sellaiset esimerkit kuin Tverin *ńiṁpäi̯vät* nimipäivät ja Suoj. k. *mäntie̯* = *mäne tii̯iä* 1) mene tiedä, 2) suuresti, 3) ehkä, kenties.

Eräistä (alkusuomalaisen) sisävokaalin katoamisista tulee vielä puhe n. s. loppuheiton yhteydessä. Tässä tarkastamme enää vain erästä omituista *u*:n katotapausta, joka esiintyy karjalassa.

Aktiivin 2:sen partisipin tunnuksesta (*nut*, *nüt*) on ensin *u* ja *ü*, sitten vielä *n*:kin (alueittain) kadonnut, joten loppuna on ainoastaan *t* (*d*); esim.: *kuin totuin i̯uo̯mah*, *ńin šidä lüdä i̯uo̯d olen vanhah šoo̯he; mintäh et tuo̯t tuda ?* — *en löi̯dät*, *šanov*, *mie̯ tuda; tuda ei̯ šoa̯t; kunne lie̯nõv püörähtät* (Reboła), *ei̯ käsked linnah männä* (Himoła). Vuokkiniemessä *tuo̯nt*, *šoa̯ttant*, *tullunt* (!). Tällainen *t*-lop-

puinen muoto on karjalassa kehittynyt preesensin yksikön 3:nnen persoonan muodoksi (GENETZkin mainitsee paradigmoissaan *puįt* ja *kääįt* sellaisina); esim.; *kaźi koįralla sellässä istuv*, *koįra uįt* (Semss.), *tšoąŕin ťüťär ištuąkši ikkunalla*, *i ken voįt hepozella hüpätä śinne*, *se* . . . (Uzm.), *männäh šemmoseh kauneheh mereň-lahteh*, *kuhu voįt elosiįañ loąťię* (Uhut), *kumpańi ülemmä voįt lūva*, *sempäńi vevon soąv miųlta* (Kiest.). Tverin-karjalaisesta evankeliuminkäännöksestä GENETZ on, Tutk. Ven. Karj. kielestä, s. 214, merkinnyt 'voit' muodon seuraavista kohdista: 3: 9, 6: 27, 12: 26, 29, 16: 26, 19: 12, 25, 26 (10: 28 esiintyy tämä muoto myös). — Genetzin esimerkeistä päättäen *t*-muodot kuuluvat vilkkaaseen kertomukseen; ne ovat verrattavat imperfekteihin sellaisissa tapauksissa kuin *Jumala tiesi*, *kenties* (*kukaties*), merk. Jumala tietää, ken (kuka) tietää.

Muutamia šva-esimerkkejä.

Olen merkinnyt seuraavat esimerkit, joissa karj.-aun.:ssa on šva- eli svarabhaktivokaali (*a*, *ä*, *o*, *ö*, *i*).

pk. (Jyv.), Tver. k. *ahava*, aun. *ahavo* ahava, ahva; Rug. *ahva*.

Tver. k. *kahava* kahva reessä.

pk. (Jyv.) *mahala;* muualla *mahla*, *мahла*.

aun. *mähändä*, gen. *mähändän* (Seäm.) mäti, myös johdannainen *mähändikäs;* vrt. itäsuomen *miąhnä*, *mähnä* karj. *mähnä*. Aun.:n muoto edellyttää lähtömuotoa **mähänä* < *mähnä*.

pk. *laįhina* laina, aun. *лаįhin*, gen. *лаįhinan* (= muun karjalan *laįhna*, *лаįhna*).

pk. (Jyškyj.) *šulahane* (*šulahaźekši*), samoin Tver. k. *šuлahańe* (muussa karj. *sulhańi*, *suлhańe*); Tverin-karjalaisessa evankeliuminkäännöksessäkin eri kertoja: *šuлahane* 9: 15, 25: 5, *šuлahane* 25: 26, *šuлahazen* 9: 15, *šuлahasťa* 25: 1.

Rug. *кaлaveh*, k. (GENETZ) *kaloveh* kalvoin, kalvosin.

pk. (Vienan läänin run.) *šalamo* nurkka, vrt. Rug., Poad. *šaлmo* salvain, nurkka, aun. *šaлmo* salvain. Konso-

nanttien paikanvaihtoon perustuu Tver. k. *šamalo* salvain, nurkka, joka esiintyy myös Mateuksen evankeliumin käännöksessä 21: 42; Tverissä tämän rinnalla *šalvoš* salvos.

aun. *ńeǥrävä* näärvä, reiden juuri, Rug. *neǥrävöt*, karj. *ńeǥrövä* ohimo (reiden juuressa), vrt. *näärvä*.

Kun svarabhaktimuodot karj.-aun.:ssa ovat muuten tuntemattomia, mutta ne suomenpuolisissa rajamurteissa ovat paikoin olleet (ja ovat vieläkin) aivan yleisiä, niin tuntuu todennäköiseltä, että edellä luetellut sanat ovat lainoja suomen kielen alueelta. — Katsoen siihen, ettei šva-vokaali tiettävästi missään esiinny *r*:n ja *v*:n välillä, kuten karj.-aun.:ssa sanassa *ńeǥrävä*, *-ö*, on todennäköistä, että tämä sana on lainattu muodossa **neǥlävä* < **näl̈vä* ja että *l* > *r* on edellisen *n*:n vaikutusta. Se seikka, että šva-esimerkkejä on sekä pohjoiskarjalassa että Tverissä, osoittaa ne melkoisen vanhoiksi; muutamia tapauksia on myös aunuksessa ja joku yksinäinen esimerkki lienee tunkeutunut aina vepsään asti.

2. Loppuvokaalien käsittely.

1. *a* > *u*, *ä* > *ü* sanan lopussa.

Nämä äänteenmuutokset on suoritettu vain aun.:ssa, mutta siinä suurella säännöllisyydellä, nimittäin

1. kaksitavuisissa sanoissa, milloin niiden ensimmäinen tavu on ollut pitkä; esim. *akku*, *viллu*, *i̯uǫi̯u*, *pitkü*, *äi̯i̯ü*; part. *pūdu*, *vuǫttu*, *лastu*, *peǫ̈dü*; ess. *tossu* < *to/ssa* toisena j. n. e. Huom. *kiri̯a* (Suoj.), *sä̈ǫ̈nä* säynäs — epäilemättä lainoja suomesta — ja *neŋga* näin, niin. Sana on laina vepsästä < **näet muga*; ks. sisäheitto, s. 127!

2. useampitavuisissa sanoissa aina; esim. *harakku*, *suǫvattu* lauantai (vanha venäl. laina), *iž̈ändü*, *i̯umaлu*, *vihažu*, *ehtožu*; part. *venehtü*, *süǫ̈mistü* j. n. e.

Äännelain edellytykset ovat samat kuin loppuheiton, ja varsin usein onkin kehitys aunuksessa vienyt täydelliseen katoon. Otaksuttavaa on sen takia, että *u*, *ü* aina-

kin murteittain ovat puheäänettömät.[1] Joka tapauksessa nämä *u*- ja *ü*-äänteet ovat (olleet) erilaisia kuin muut sananloppuiset *u*- ja *ü*-äänteet, koska viimemainitut eivät ole kadonneet, niinkuin *a*:sta ja *ä*:stä syntyneet.

Mitä äännekehityksen kulkuun tulee, näyttävät äänteenmuutokset *a* > *u*, *ä* > *ü* tapahtuneen *a* > *o*, *ä* > *ö* äänteenmuutoksien välityksellä. Toiset murteet ovat säilyttäneet *o*:n ja *ö*:n, kun ne toisissa jo ovat kehittyneet edelleen *u*:ksi ja *ü*:ksi. Muuten tuskin voimme selittää sellaisia aunuksen muotoja kuin *tulemmo*, *-tto*, *mänemmö*, *-ttö*, joissa persoonapäätteenä (samoinkuin, analogisesti, imperfektissäkin) on *mmo*, *mmö*, *tto*, *ttö* vastaamassa karjalaisia *mma*, *mmä*, *tta*, *ttä* tai *kko*- (*kkö*-)loppuisia adjektiiveja, joiden rinnalla on *kku*-, *kkü*- (< *kka*-, *kkä*-) loppuisia muotoja vastaamassa karj.:n *kka*-, *kkä*-loppuisia (esim. *karhakka* karhea, *kauhakka* kauhea; *rädmäkkö* lakastunut, *töläkkö* likainen, toisaalta *hirvakku*, *-kka-* hirveä, *koliakku*, *-a-* kolea, *löühäkkü*, *-kkä-* löyhäkkä j. n. e.) Huom. vielä *kanabru*, *-a-* (Salm.), *kanabro* (Seäm.) kanerva. *o*(*ö*):lliset muodot olisi pidettävä lainana niistä murteista, joissa oli jääty äännekehityksessä *o*:hon, *ö*:hön. Samoin on mielestäni käsitettävä jälkiliite *bo*, *bö* ~ suomen *-pa*, *-pä* ja *-go*, joka = suomen *-ko*, *-kö*, mutta myös vastaa meidän jälkiliitettä *-ka*, *-kä*. Aunuksen *moąmo*, *toątto*, *d'eąd'ö* (setä, eno), joiden vartalot ovat *moąma*, *toątta*, *deądä*, ovat kahdella tavoin selitettävät: ne voivat kuvastaa (*-a* >) *o*, (*-ä* >) *ö* murretta, mutta saattaisivat myös olla lainoja karjalan kielestä (siis aiemmin *moąmoi*, *toąttoi*, *deądöi*), joten niiden nominatiivi kuuluisi toiseen paradigmaan kuin muu taivutus. Karj. *tažavo* (myös *tažava*) tasainen, sileä, on joko laina aun.:sta tai luultavammin deminutiivinen muodostus.

---

[1] Salmin murteessa onkin näin laita puheäänettömän äänteen jäljessä, mutta muutkin vokaalit kuin *u* (< *a*), *ü* (< *ä*) ovat tällöin puheäänettömiä. Ks. Joh. Kujola, Äänneopillinen tutk. Salmin murt., ss. 14, 27.

2. Loppuheitto.

Loppuheitolla ymmärretään sanan viimeisen vokaalin (tavallisesti asteettaista) katoamista.

Vokaalit ovat sanan lopusta kadonneet varsinkin milloin seuraava sana on alkanut vokaalilla. Esim.

a, *ä*: pk. *i̯ok-ai̯nuo̯*, *i̯og-ai̯nua̯лла* < *ioga-ainuaлла* (Reboľa), *tät ai̯ko̯a; en mi̯e̯ mit au̯ta* en mahda mitään, *a mid olet se̯ändün* (Pilzj.); *i̯ott em mi̯e̯*; *vai̯v on олла näläššä; händ otetah; i̯otta ei̯ šiлma bi̯e̯ss ota* (Reboľa); *ťürmäss on* (Semss.); *voi̯i̯etta kuss on* (Himoľa); *miss on toa̯ttoš; si̯n on kešä* (Vuokk.), *ke̯ŋg on* (Užm.); *etťšimist ei̯* (Poań.), *hei̯l e ole* (Uhut); *лopuskaл löi̯di* (Himoľa). — Aunuksesta ovat mielenkiintoisia sellaiset esimerkit kuin: *ei̯ varo̯ ńi mid enämbi; ole ńi mid ei̯; ei̯ mid azuo̯* (Seäm.); *en min anna mahō* (Tulemj.); *hot tapa g en vi̯e̯; . . . g ei soa̯ roa̯doa̯; vi̯e̯ hätkembän moa̯nnuzit, k e* (< *ka ei̯*) *oллuz minū* (Seäm.); *sanov: k ed voi̯nne . . .* (Vielj.); *äii̯ on sinne mennüttü; a si̯d on aлemba melliťťšü* (Seäm.) — Huom. myös aun. (Seäm.) *i̯umaлdem(u)*, *i̯umaлdom(u)*, *-a-* jumalan äiti < **i̯umal-deva*, **i̯umala-deva*.

Mielenkiintoinen on aun. *ker*, *kerä* kera; esim. *väi̯en ker*, *minun ker*, *sen ker*, *karttai̯zen ker* < *kera*. Se on muodostanut edellisen sanan kanssa ikäänkuin yhden sanan.

Huom. erikseen sana *sü̯ttäi̯* (Suist., Suoj.), gen. *sü̯ttäi̯n*. Se on, niinkuin taivutuksesta voi päättää, vepsäläinen laina < veps. *šötai̯*, käännös ven. sanoista кормилецъ, кормилица, joita käytetään kunnioittavana puhuttelunimenä vanhemmille ihmisille. Vrt. E. N. Setälä *Syöttäjä*, Virittäjä 1904, ss. 63—4.

Loppu *a*:n, *ä*:n kato on karj.-aun.:ssa nyt puheenaolleissa tapauksissa verrattain myöhäinen. Sen voi päättää siitä, että sananloppuisen konsonantin (*k*:n, *n*:n) kadottua sanan loppuun joutunut vokaali myös on (nimenomaan aunuksessa) kadonnut, esim.: *na*, *opašš akkoa̯š* (Reboľa); *pai̯at i̯e̯lleh* laula vaan; *ozut*, *en minä pahoa̯ tahto sinuл* (Seäm.); *k ed voi̯nne poi̯goa̯ тuлetaлe soa̯h*, *pe̯ä̯ le̯i̯kat*

eg̑res; kaheks-nig̑kan (Vielj.). Loppuheiton myöhäisyyttä todistaa myös se, että *u* ja *ü*, jotka aunuksessa ovat edeltäneet usein esiintyvää katoa, ovat *a*:sta ja *ä*:stä kehittyneet.

o, ö: jog on küpsi (Poaen); *kal'lizg on* (Semss.), *müg̑k otamma siug̑n* (Užm.); *oŋ-g äi̯ä tšoag̑ssuą* ?; *äi̯i̯ü d'iẹл on pūttues* (Vielj.); *kuzb on izändü; oďnākk Īvan лasketti* (Tulemj.); *eл-ai̯gu* omaisuus < *eloaika, kub-ai̯da* (Suoj.) keon ympäri pantu aituus.

u, ü (vain aunuksesta): *mātt olis, лād-armońe* < *lātu-a.;* huom. myös *k* < *ku* < *kui̯* < *kui̯n.*

e. Alkusuomessa *e* sanan lopussa jo varhain muuttui *i*:ksi, joten *e* myöhäisalkusuomessa oli sanan loppuäänteenä aivan tuntematon. Konsonantin (*k*:n, *t*:n, *n*:n) kadottua sanan loppuun joutunut *e* on toisinaan (erittäinkin vokaalin seuratessa) kadonnut; esim. *elä лass алahaks* (Jäng.), *läksi pois kotihins astumah* (Kiest.; vrt. *käteheńše*, ibidem), *ottoąt* (Vuokk.); *ńi šanuąt kai̯kki* (Miinoa); *minun suлhai̯n on* (Seäm.); *neŋgoi̯n i neŋgoi̯ne mi̯ez* (Vielj.); *kuлdai̯n armoi̯zeń* (Vielj.); *i huągavuttih vähäi̯n ai̯gā* (Tulemj.); *koлm ühekseą̈* (Vielj.); samoin *vaš* < *vašše* < *vaššen.* Huom. vielä *kudaž* (Salm.) < *kudai̯še* mikäpä! Vrt. myös lyydiläismurteiden (Pyhäjärven): *mītui̯n end olit keg̑h* < *mītui̯nen enden olit keg̑hä; mītui̯n edel oli.*

Erittäin on merkittävä illatiivin *h*:n jälkisen vokaalin (*a, ä, o, ö, u, ü, e,* alkusuomen varhemmalla asteella vain *e, ẹ*) katoaminen. KETTUNEN on esittänyt sellaisen ajatuksen, että vokaali tässä jo *n*:n säilymisaikaan on muuttunut puheäänettömäksi ja sitten kadonnut (vasta myöhemmin olisi loppu-*n* kadonnut); tähän tapaan: *kolmehen* > **kolmehᴇɴ* > *kolmehɴ* > *kolmeh.* [Mitä viimeiseen äänteenmuutokseen tulee, vrt. etelävirolaista: *hɴ* > *ʜɴ* > *ʜ.*]

Aivan eri käsittelynsä ansaitsee sananloppuinen *i*, jonka edustus karjala-aunuksessa on monessa suhteessa mielenkiintoinen.

i, joka yleensä on säilynyt, on kadonnut seur. tapauksissa:

1. Murteittain muutamissa yksityisissä sanoissa: *kaį* < *kaįk* < *kaįkki* sekä karjalassa että aunuksessa, *haųk on avannošša* (Uhut), *anopp алgo lūä* (Reboła); esimerkeissä (pk.) *heŋk-isä* rippi-isä, *kesk-üǫ̈*, (pk.) *pirtt-ala*, *kod'-aįtta*, *huǫ́-äpäreh*, *ūš üveltah*, *ūž ūeldi* kato näyttää aiheutuneen siitä, että seuraava sana on alkanut vokaalilla (huom. kuit. *kakštoįšta*, Reboła); — *neľkümmentä* (Kiest.); aunuksessa Genetzin mukaan *ńeľľi* ja *neľ* (gen. *neľľǫ̈n*). Tässä sanassa ei ole lähdettävä alkusuomalaisesta **neljį* muodosta, vaan *i* saa selityksensä *vīzi* ja *kūzi* sanain vaikutuksesta (karjalassa myös *kolme* nominatiivin rinnalla *kolmi*).

i:n kadosta on esimerkkejä varsinkin aunuksesta: *leskakku*, *kesk-üǫ̈n* (Vielj.), *rist-isä*, *üks-üǫ̈hine*, *üks-silmäįne*, *käz-ašťiǫ́*, *miǫ́'-armońe*, *kosteľ* (mutta *koroli*), *ambaŕ* (ja *ambari*), *papp aįav; sih pidäv papp ottoą; papp ottakkoą; ga ülen sūr*; *üks on kod'i;* mutta *üksi briha* (Seäm.), *enämb e azetu ni kos* (Seäm.); *paremb on savoįn rubľin kihl išķiǫ́* (Vielj.); *enämb on eläįeǫ́;* useimmissa katotapauksissa on seurannut vokaali.

2. Usein translatiivin päätteessä: *ülähäks*, *алemmaks* (Poaen), *toįzeks üǫ̈kš; läkkä miųлaańi vūvekš kazakakš; toįzekš vūvekš*, *koлmannekš vūvekš*, *paлkakš* (Reboła), *алahaks*, *kaįkkiǫ́h ülemmäks*, *roądaįiks* (*prikaššikoįksi*), *burлakaks* (Jäng.), *mäńi pahaks*; *muruįkš*, *veľľekšikš* (Filzj.), *üǫ̈kš* (Jyškyj.), *velakš*, *palasiks*; *miks et ottań* (Vuokk.). Aunuksessakin, jossa translatiivin loppuna säännöllisesti on *kse* < *ksek*, tavataan toisinaan *ks* < *ksi*-loppuisia muotoja: *tobįaks ńeįďizeks*, *mustamattomaks* (Seäm.), *talоįnpoįįaks*, *linnaks* (Tulemj.).

3. Usein myös yksikön 1:sen ja 2:sen persoonan possessiivisuffikseissa: *toąttozeń* (mutta *toąttoįańi*), *daį tüttäreń piǫ́* (Poan.); *ottakkoą milmań kaťťšomah* (Uzm.); *otammako, tšikkon; mitä šanot, viǫnoń veįkkon; eįkö peąstäįs viǫnoń veįkkoįstan; pīli pikku koįrasen* (Vuokk.); *elä nušikkaįsen lüǫ̈ milma, šano šiǫ́, toąttoseń* (Uhut); *on tuǫšša ťeąťän moąlla* (Kiest.); *oľisko, poįkan, meįlä se lükkü* (Oul.); *minuллeń* (Seäm., Tulemj.), *kuллastań, linnustań* (Seäm.), *ar-*

moi̯zeń, *armoi̯stań*, *armoi̯zeллeń* (Vielj.); — *siu̯llaź* (Jäng.) *peə̯ldäš* (Pilzj.), *mistä śiu̯laš šai̯* (Poań.); *a šitä šanov vie̯noń vei̯kkoš* (Vuokk.); *ammullat korvoš; kaᵢtšo-i*, *poi̯kańi*, *toə̯ttoš matkoə̯v* (Uhut). Aunuksen tutkimuksessaan mainitsee GENETZ (s. 157) vain yksikön 2:sen persoonan suffiksit *s* ja *z* (< *si*); esimerkkejä: *sinūdas*, *sinussas*, *sinuлes*, *omaz vihat* omat vihasi.

4. Konditsionaalin preesensin (ja perfektin) yksikön 3:nnen persoonan muodoissa; esim. *voi̯š*, *koškis* (Poaen), *andai̯s* (Reboľa), *en andai̯s* (Semss.), *oľis* (Kiest.), *et voi̯nui̯z* (Jäng.); *ottas*, *pidäs* (Seäm.), *pańis*, *lükkeə̯z* (Vielj.).

5. Indikatiivin preesensin yks. 3:nnessa persoonassa *vi* > *v*: *šoə̯v*, *lüə̯v*, *tahkuə̯v*, *kägiə̯v* j. n. e. Aunuksessa on laita samoin. *bi* (< *pi*) päätteessä on *i* säilynyt: *soə̯bi voi̯bi*. Toisinaan kuitenkin *tüə̯ndävb*, *itkövb* (Vielj.), *andavb* (Tulemj.).

6. Toisinaan imperfektin yksikön 3:nnessa persoonassa, varsinkin aunuksessa: *läkš tuлda tuə̯mah; läkš toi̯zeh küläh; — rie̯hk üksinäh; kie̯ld ozuttamas* (Seäm.); *eńńitt iskiə̯; kohend iskiə̯* (Tulemj.); *tuľ üksi briha* (Seäm.); *sen koďi tuľ vastah* (Tulemj.), *vai̯ehteľ* (Vielj.); *kohend iskiə̯ toi̯zen kerran; läheksendeľ kivikkõh; лunda oľ poлviško* (Suoj., Kaib.).

Sellainen yksinäinen muoto kuin aunuksen (Tulemj.) *koлmai̯z* (säänn. *koлmas*, *ńelľäs* j. n. e., karj. *kolmaš*, *neľľäš* j. n. e.) on epäilemättä pidettävä lainana, joko lyydiläismurteista tai suomesta käsin.

Useimmat *i*:n katotapaukset niin karjalassa kuin aunuksessakin täytynee pitää savolaismurteiden vaikutuksena. Savossa on näet *i* useimpien konsonanttien ja konsonanttiyhtymien jäljestä jo keskiaikana kadonnut. Karjala-aunuksen yksityiset *i*:n katotapaukset ovat vain tämän kaikille savolaismurteille yhteisen äännelain heijastusta.

Ensimmäiset tuntemani karjalaiset esimerkit *i*:n kadosta ovat Vatjan viidenneksen verokirjasta (v. 1500), jossa kuitenkin loppu-*i* säännöllisesti on säilyneenä.

2. *i*-loppuiset diftongit.

Alkusuomessa on ollut vain *i*-lopp. diftongeja sanan ensi tavua edempänä. Niiden edustus on seuraava.

Aunuksessa on *i*-loppuinen diftongi yleensä säilyttänyt jälkikomponenttinsa muuten paitsi tavun loppuessa *s*:ään, jolloin *i* on kadonnut (sulautunut *s*:ään). Mainitsemme esimerkkejä tähän kuuluvista eri ryhmistä. Samalla kannalla kuin aunus on tässä kohden Suojärven karjalaismurre.

1. *oi̯-* (*öi̯-*)loppuisia substantiiveja ja adjektiiveja: *armoi̯* (sanassa *armoi̯toi̯* orpo) = suomen *armo*, *brihoi̯* nuorukainen, *hiллoi̯* (Suoj.) kypsi muuran (karj. *hilla* ja *hillo* hilla, lakka, muuran), *hoo̯hmoi̯* ahma, *hoŋgoi̯* haapio, kuutti, *i̯uo̯moi̯* juovukka, *kaлmoi̯-tie̯* (vrt. *kaлmoi̯tes*) hautausmaa, *kezoi̯* järvikylpy, *kokoi̯* soikea ohra- tai kauraleipä, *korvoi̯* korvo, saavi, *kouhkoi̯* keuhko, *kukoi̯* kukko, *kuлdoi̯* kultanen, *kurmoi̯* l. *kurvoi̯* kurppa, *kägöi̯* käki, *lemboi̯* lempo, *li̯poi̯* perhonen, *kühköi̯* kyyhkynen, *löpšöi̯* (*löpöi̯*, *lötöi̯*) sammakko, *me̯ťšoi̯* metso, *moo̯moi̯* (run.), *mu̯ťšoi̯*, *muťťšoi̯* morsian, nuorikko (vrt. suomen *muija*), *ńäi̯vöi̯* kuivattu nauris, *pei̯goi̯* (Seäm. = *pei̯gaлo*), *peo̯sköi̯*, *pikoi̯* pikku (vrt. *pika* pikku), *püo̯röi̯* linkku (ovessa), pyöreä piirakka, *ra̯ťšoi̯* rastas, *reboi̯* repo, kettu, *ŕie̯ppoi̯* nauriista tehty juoma (vrt. ven. рѣпа nauris), *rukkoi̯* raukka, parka, *šiлoi̯*, *ťšiлoi̯* (vrt. *šiлahaine*) nokkonen, *suлhoi̯* sulhanen, sulho, *taлoi̯* talo, *taлoi̯npoi̯gu* talonpoika, *tüttöi̯* (*tütöi̯*) tyttö, *ťšaivoi̯* saivar, *üo̯-ťšükoi̯* yösiippa, *ťši̯ďžoi̯* sisko, *ťšon̯ďžoi̯* sonsari, kirppu, *vagoi̯* vadelma, vaadain, *vaлdoi̯* (Suist., itk.) valtava, mahtava, *vei̯koi̯* veikko j. n. e. Kolmitavuisista sanoista voi mainita ainakin seuraavat esimerkit: *livvikköi̯* aunukselainen, *livvikōi̯n kie̯ľi* aunuksen murre, *porďimoi̯* kärppä, *lämbimöi̯* (Suist., itk.) lämmin, *pädevöi̯* (ibidem) = *pädev* kelvollinen, *umbikoi̯* ummikko. Tämä pääte on muuten, epäilemättä deminutiiviloppuja suosivan venäjän vaikutuksesta, hyvinkin yleinen. Esimm. *en̯ďžoi̯* (*enzoi̯*), *kostoi̯* = *en̯ďžikki*, *koštikki* (maanant. ja keskiviikkona syntyneiden lehmien

nimiä); *man̮ď'žoi̯*, *muśtoi̯* *mūroi̯* (Suoj.) raaka muurain = karj. *man̮ťšikkai̯ńe*, *muśśikka(ine)*, *mūroa̯n* (*oŕhoi̯* 'maamuurain, mesimarja' on alkuperältään epäselvä); *kiskoi̯* kiiski, *ku̮ď'žoi̯* muurahainen (vrt. suomen *kusiainen*), *mau̯roi̯* (Suoj.) pieni muurahainen (vrt. *mau̯riainen*), *mö̮ď'žöi̯* pieni hyttynen (vrt. *mu̯tiainen*), *tihoi̯* (vrt. *ťihi*) pieni hyttynen; *keroi̯* kurkku, *ťäďöi̯* (ja *ťädi*) täti, *peťoi̯* (Seäm., run.) pirtti (oik. *pertti*), *senťťšoi̯*, *sin̮ťšöi̯* sintsi, eteinen, *i̯änöi̯* jänis, *varoi̯* varis, *kau̯noi̯* kaunis; *pai̯moi̯* paimen, *kańńoi̯ne* lemmityn hyväilynimi, vrt. karj. *kannettui̯ńe* (hyväilysana). — Mainittakoon erikseen esimerkkejä yhdyssanoista, joiden alkuosan loppuna on *oi̯* diftongi: *ve.ıgoi̯-ńi̯ękku*, *vi̯noi̯-vezi*, *vahoi̯-va.ıgi̯ęne* (Suist., itk.), *virzoi̯-varzai̯ne*, *ti̯ędoi̯ńi̯ękku*, *-a*-tietäjä j. n. e. Suoj. k.: esim. *izoi̯* isä, *ki̯ęhkoi̯* kiekko, *kou̯hkoi̯* keuhko, *mi̯ękoi̯* 'poika', erinomainen, 'poikaa', *ui̯oi̯* silmille vedetty huivi = vir. *uju* 'Schleier, Tuch (welches der Braut gleich nach der Trauung übergelegt wird)', *liga-pörõi̯* likaisen olennon nimitys; *i̯uo̯ńikoi̯* Juonikki (lehmän nimi), *pühiköi̯* pyhäpäivänä synt. lehmän nimi; *ai̯doi̯ńi̯ękka* aitomus, *mi̯ęhoi̯la* (naineen) miehen koti; mutta *izo* suuri < *isoi*, *mögö*, gen. *mögön* harvapuheinen, tylysanainen ihminen. — Huom. erikseen *hau̯vvoi̯kas* kuoppainen, *i̯unoi̯kas* juovikas (*i̯uno* juova, rantu).

i on kadonnut tai oikeammin sulautunut seuraavaan *s*:ään seuraavissa sanoissa: *ka.ımožem(u)* l. *ka.ımužem(u)* hautausmaa < **kalmoi̯zema* (*ka.ımužem* muodon *u* sanasta *ka.ımu*), *kažťužikko* < **kai̯sloi̯sikko* kaislisto, *u* sanasta *kažlu* (vrt. myös *ruo̯go̯žikko* < **ruo̯koi̯sikko* ruoikko, *tuo̯rožikko* paikka, jossa on paljon tuoroa (*tuo̯ro* karje, ruohonturve); *man̮ď'šoi̯žikko*, *vavoi̯žikko*, kollektiiveja sanoista *man̮ď'žoi̯* mansikka, *vavoi̯* vatukka, ovat saaneet diftonginsa näiden sanain vaikutuksesta. Vrt. muuten kohtaa 5! — Lisäksi on melkoinen määrä sanoja, joissa vasten odotusta *i* on kadonnut. Sellaisia olen Genetzin sanastosta merkinnyt seuraavat: *I.ımoťine* Ilmarinen (vrt. esim. *kodoi̯.ıu* morsiamen koti, *Reboi̯.ıu* Repola, *Prokkoi̯.ıu*), *i̯a.ıo* (< *i̯a.ıoi̯*) Suoj. äänekäs, kuuluva, *küo̯stö* (Suoj.) roisto, ? *moa̯mo* (gen. *moa̯*-

man), *näi̯vö-ri̯ɛ̯ppo* (Suoj.) 'näivöistä tehty juoma', *paho-лai̯ńe*, *ukko* ukko, *ukonvarvas* isovarvas, *ukonлammas* taivaanvuohi, *ukontaлttu* ukontaltta, *ürɨ̯ö* (Suoj.) hidas, jahnus; *kardano* (Suist., itk.) kartano, *лohi̯akko* (Suist.) paksuvartaloinen, jäntterä, *ńurakko* (Kid.) nurpea, *roa̯ťšakko* (Suist. vilu, kolkko), *savakko* sauva, *su̯imakko* (itk.) kiusallinen, tuskallinen. Nämä sanat on pidettävä lainoina suomen murteista. Huomattava on edelleen, että *oi̯*-loppuisten sanojen *i* on kadonneena monikkotaivutuksesta (paitsi nominatiivista), joten esim. *тaлoi̯* taipuu yksikössä: nom. *тaлoi̯* gen. *тaлoi̯n*, part. *тaлoi̯du*, illat. *тaлoi̯h* j. n. e., mutta monikossa: nom. *тaлoi̯d*, gen. *тaлoлoi̯n*, part. *тaлoлoi̯* illat. *тaлoлoi̯h* j. n. e.

2. *inen*-loppuiset substantiivit ja adjektiivit. *i* on säännöllisesti (vai sanoisimmeko suurimmassa osassa kielialuetta ?) säilyneenä. Esim. *akkai̯ne* pieni, huono akka, *kodvai̯ne* kotvanen, vähä aikaa, *kärbäi̯ne* kärpänen, *igäi̯ne* ikuinen, *müɣdäi̯ne* myötäinen (tuuli), *алdoi̯ne* aaltonen, *heboi̯ne* hevonen, *kodoi̯ne* pesä, *armoi̯ne* (itk.) rakas, vanhempi omainen, *kägōi̯ne* käkönen, *лuмi-kabui̯ne* lumipallo, *ammui̯ne* ammoinen, muinainen, *nižui̯ne* nisuinen j. n. e. Mutta näiden *i*:llisten muotojen rinnalla on *i*:ttömiäkin. Myös sivupainollisesta tavusta on toisinaan (oik. kai alueittain) *i* kadonnut: *i*:stä on ainoa jälki *n*:n palatalisatsionissa. Säännöllisesti siis: *алahai̯ne*, *lähimäi̯ne*, *meťťšäläi̯ne*, *ai̯navoi̯ne*, *Iouɣamoi̯ne*, *pellervöi̯ne*, *hüvähköi̯ne* j. n. e., mutta niiden ohella myös *kadaлańe* (itk.) katala, *lehvoi̯ańe* (itk.) kylvettäjä, *musteli̯ɛ̯zed*, *i̯i̯ättäi̯äńe*, *izmenäńe* petos, *i̯üttünäńe* -lainen j. n. e. Katomuodot voivat olla karjalaisia lainamuotoja. Vrt. alempana!

Huom. Suoj. k. *herrai̯spereh*, *herrai̯zmiɛ̯s* (samoin *herrai̯stoɑ̯* olla virkamiehenä; olla herramainen), *eлoi̯sperťťińi* lelupirtti (lasten); — *hau̯dai̯azet*, mutta *hau̯dai̯ai̯zrahvas*. Vrt. muuten s. 145!

3. *in-* (*-ime-*)loppuiset substantiivit (tav. tekimennimet) ja adjektiivit, joissa *i*-loppuinen diftongi alunpitäen on esiintynyt vain suljetussa tavussa: *huɣgai̯n*, gen.

huggamen, sierain, *įалgaįn*, *įалgamen* jalustin, *avaįn* (**avaį-δaįn*), gen. *avaįmen* (perustuu yleistykseen, Nakkilan murt. vielä: *avvaįn* ~ *avvāmen* < *avaįaįn* ~ *avaįamen*); samoin *kazvaįn*, *-įmen* (Suoj.) ruuppa, käsnä < *kasvaįaįn*, *hapaįn*, gen. *happamen*, hapan, *süväįn* sisus (*süväįn-üǫ̈* sydänyö), gen. *südämen*, *kandoįn*, gen. *kandomen*, silmukka (napissa; kauhtanassa napinreiän asemesta), *įauhoįn-kivi* jauhinkivi (verbistä *įauho-* jauhaa), *avoį*, gen. *avoįmen*, avoin (< *avoįoįn*, gen. *avoįomen*, *-man*). — Muutamien muotojen (*avaįn*, *kazvaįn*, *avoį*) foneettisista tuntomerkeistä (huom. vokaalienvälisen *į*:n kato!) voimme päättää, että nämä sanat on lainattu suomenpuolisista murteista.

4. *toįn-* (*töįn-*)loppuiset karitiiviadjektiivit. *i*-loppuinen diftongi esiintyy nyt, niinkuin alunpitäenkin, vain suljetussa tavussa. Esim. *лūtoį*, *лūtoįn*, gen. *лūttoman*, *voįmatoį*, *лoppumatoį*, *įumaлatoį*, *kiǫletöį*, *miǫletöį*, *ühtümätöį* kartettava (rosvo); samoin *aлastoį*, gen. *aлastoman*.

5. *isa*-lopp. adjektiivit. *i* esiintyy aunuksessa seuraavan suhuäänteen suurempana hälynä (*s* > *z* > *ž*); esim. *vihažu*, gen. *vihažan* vihainen, *iлožu* (itk.) iloisa, *kūлužu* kuuluva, kovaääninen, *magužu* makuisa, *püǫ̈rüžü* pyöreä j. n. e.

6. ? *ťťšu-*, *ťťšü-*, *ťťši*-loppuiset substantiivit; esim. *brihaťťšu* poika, *huraťťšu* vasenkätinen, *iлaťťšu* iltaseura, *nagraťťšu* nauraja, *varaťťšu* pelkuri, *emäťťšü* naaras, emisä, *izäťťšü* urosa, koiras, *külmäťťšü* jouhisotka, *heboťťšu* (*hevoťťšu*) tamma, *itkuťťšu* itkuri. Huom. erikseen *öįťťšü* öitsi; *päįväťťši* päiväkautinen vieraileminen, *ehtäįšel* iltasella (sanasta *ehtü*, gen. *ehtän* ehtoo, ilta). Vaikka näissä sanoissa on joitakin verbijohtoisia (*nagraťťšu*, *varaťťšu*; tällaisia on varsinkin karjalassa), ei liene epäilemistä, että tämä, samoinkuin edellinenkin ryhmä, on jossain tekemisissä *inen* (*ize* < *ise* ~ *itse*)loppuisten adjektiivien kanssa. *i*:ttömyydestään päättäen nämä aunukselaiset muodot lienevät karjalaisia lainoja (?). Tai kenties ei tämä ryhmä kuulukaan diftongillisiin. Äänneasusta vrt. ryhmää 10!

7. Monikossa on *i*-tunnuksen yhteydessä syntynyt

diftongeja, joista melkoinen osa on alkusuomesta periytynyt karjala-aunukseen. Rajoitumme tässä vain muutamien aunuksen monikkomuotojen mainitsemiseen: *sanoi̯s* sanoissa, sanoista, *savoi̯n* (*rubl'in*), *peg̑löi̯l*, mon. adess. sanaa *peg̑* (myös *päi̯l*), *harakkoi̯h* harakkoihin. Monikon partitiivissa on *δ*:n kadottua diftongin jälkikomponentti ensin siirtynyt seuraavaan tavuun, mutta loppuheiton tapahduttua taas joutunut entiseen asemaansa tavun loppuun; esim. *padoi̯* < *padoi̯a* < **patoi̯δa*.

8. *oi̯*-vartaloisten verbien *i* on aunuksessa aina toisesta painottomasta tavusta kadonnut; esim. *ai̯go-* saada aikaan, synnyttää, *hau̯do-* hautoa, *hi̯gro-* hieroa, *ia u̯ho-* jauhaa, *лahi̯o-* lahjoittaa, *pu d'žo-* porista (kiehuessa), *sego-* sekoa, sekaantua, hämmentyä, erehtyä, *si̯gлo-* seuloa, *survo-* survoa, *tai̯ho-* loruta, *tarbo-* tarpoa, loruta, *turmo-* (run.) turmeltua, *илvo-* ulvoa, *велло-* (loits.) velloa.

i:ttömyys perustuu analogiaan, joka on peräisin lukuisista *u-*, *ü*-loppuisista verbeistä: imperf. *puhui̯n*, *küzüi̯n* ~ prees. *puhun*, *küzün* = imperf. *лahi̯oi̯n*, *sieglo i̯n* ~ prees. *x;* prees. *x* = prees. *лahi̯on*, *si̯gлon*. Mutta yhtä lähellä on sekin selitys, että *i*:ttömyys on karjalan vaikutusta. Tällä uudennuksella on voitettu se etu, että *oi̯*-loppuisten verbien preesens ja imperf., jotka varhemmin olivat muutamissa persoonissa sama-asuisia, tulivat erilaisiksi.

Sivupainollisessa tavussa on *i* säilynyt (GENETZin mainitsemassa) verbissä *kuńńivoi̯-* (refl., Vielj. itk.) herkkuilla; GENETZin ainoasta esimerkistä (*kuńńivoi̯kkoa̯ttokseh*) päättäen tämä verbi voi olla *t't'še*-loppuinen.

9. *oi̯tta*-loppuisten verbien *i* on säilynyt; esim. *ilmoi̯tta-* ilmoittaa, *ni̯egлoi̯tta-* pistellä, *ńikoi̯tta-* nikottaa, *pahoi̯tteле-* pahoitella, valittaa, *роллoi̯tta-* poljettaa, astuttaa, *sevoi̯tta-* sekoittaa, *eroitta-* erottaa, *himoi̯tta-* haluttaa, himottaa; tekee mieli, *mustoi̯tta-* muistuttaa, *ripoi̯tta-* ripottaa, *glikoi̯tta-* (Suoj.) nikottaa. — *i*:ttömiä ovat *pahotta-* (Suist.) pahaksua, *ruskotta-* ruskottaa, punottaa, jotka epäilemättä ovat lainoja karjalasta. *аллotta-* alottaa on sa-

moin laina, jos on edellytettävä lähtömuotoa **alɣoi̯tta-*. Mainittakoon lisäksi Suoj. k:sta: *ą̈i̯i̯oi̯ttoą* aidottaa, *arvoi̯ttoą* arvuuttaa '*arbaniękaл*', *ілmoi̯ttoą*, *nahkoi̯ttoą* nahkottaa, *ńiękлoi̯ttoą* kirvellä, pistellä, *miękoi̯ttoa* lyödä miekoilla; *harmoi̯ttoą* harmottaa, *мuллoi̯ttoą* 'mullata'; *i̯ähmöi̯ttüǫ̈* jähmettyä, *keǫ̈hnöi̯ttüǫ̈* hilseytyä, *märröi̯ttüǫ̈* mennä märille; *ehoi̯ttoą* edota, ellostaa, *eroi̯ttoąkseh* erota, *himoi̯ttoą* haluttaa, *нeлoi̯ttoą* helottaa (nääst ä ja äänestä), *i̯ūstoi̯ttoą* jähmentää (~ *i̯ūstu*), *livoi̯ttoą* liottaa, *küvöi̯tteǫ̈* kydettää, karvastella.

u < *oi̯* ? on kahdessa sanassa: *kiri̯utta-* kirjoittaa (*kiri̯utteле-*), *ozutta-* osoittaa, näyttää. Kenties *oi̯* on määräehdoin muuttunut *u*:ksi; (vrt. lyydiläismurt. *seį̈žuų* seisoo, *sanuį* sanoi) tai sellaisia rinnakkaismuotoja kuin (Suoj.) *kūлevutes* ja *kūлevoi̯tes* kuulutus, *kūлevutta-* kuuluttaa (analogice: *nagravutta-*); kenties sellaiset verbit kuin *paį̈atutta-* laulattaa, *lekahtutta*, *lekahutta* ovat kerran loppuneet *oi̯tta-*.

10. *iťťše-* (*iťťšu-*)lopp. verbeissä on *i* aina säilyneenä; esim. *suvai̯ťťše* suvaita, rakastaa, *vari̯oi̯ťťše-* vartioita, varjella, säilyttää, *žeǫ̈löi̯ťťše* sääliä, *havai̯ťťšu* herätä. Samoin on *i* luonnollisesti aina säilynyt sivupainollisessa tavussa; esim. *aštivoi̯ťťše-* äestää, *haravoi̯ťťše-* haravoida, *hirnakoi̯ťťše-* hirnakoita, hirnua, *ahavoi̯ťťše-* ahavoita, *igävöi̯ťťse-* ikävöidä. — Verbeissä *andai̯ťťše-* antautua, sopia hyvin, maistua, *meťťšui̯ťťše-* metsästää on diftongi, niinkuin vahva-asteisuuskin osoittaa, toista alkuperää; se on syntynyt *δ*:n *i̯*:n edeltä kadottua.

11. *ista*-verbeissä on, aunuksessa yleisen äännelain mukaisesti, *i s*:n edeltä kadonnut; esim. *eлosta-* leikkiä, *eлosteле-* leikitellä (karj. *eloi̯sta-*), *illasta-* syödä illallista (karj. *illai̯sta-*), *kukasta-* (Seäm.) kukoistaa (karj. *kukai̯sta-*), *müǫ̈hästü-* myöhästyä (karj. *müǫ̈häistü-*, myös *müǫ̈hästü-*, *uллosta-* (refl.) ulostua (pk. *uloi̯stu-* ulota); samoin *haлvasta-* (Seäm.) kukkia, vrt. *haлvaine* (Seäm.). (Itse sana kuuluu samaan sanapesään kuin *haлveh* halme, *haлvu -a-* kukka, kukannuppu.) Suoj. k. murre on tässä kohden samalla kannalla kuin karjala.

12. *aią-*, *äią-* (*ąiδa-*, *äiδä-*)verbeissä on *i* *δ*:n kadottua siirtynyt seuraavaan tavuun; esim. *puᵹďžaią-* (Kid.) porista (kiehuessa). GENETZ mainitsee (tutk., s. 164) että "*ąią* pääte on harvinainen". Niin ei liene laita ollut varhemmin, koska aunuksessa on faktitiivimuotoja juuri tästä tyypistä; esim. *kiᵹďžaiᵹtta-* (Seäm.) kiristää (hampaita), vrt. *kiᵹďžize-* (Seäm.) kiristä (hampaat), *põläiᵹtä-* pölyttää (edellyttää verbiä *põläią-*, inf. *põläiᵹtä*, vrt. karj. *põläiᵹttä-* pölyttää). Vanhojen *ąiδa-* (> *ąia-*) ja *aδa-* (> *ą̄*, *oą*) tyyppien sekaantumisesta selittyy sellainen faktitiivimuoto kuin *magaiᵹtta-*, johtunut verbistä *magoą-*. Suoj. k. faktitiivimuodoissa niinikään *i*; esim. *kargaiᵹttoą* = *kargavuttoą*, *kuᵹďžaiᵹttoą* (*kuᵹďžaioa*) liikkua hitaasti, *heläiᵹtteą* heläyttää, vrt. *heläiᵹeą* = *heliśśä*.

13. Imperfektimuodoissa on *i* aun.:ssa aina säilyneenä alkuperäisessä asemassaan; esim. *annoiᵹn*, *annoiᵹd*, *-t*, *andoiᵹ*, *annoiᵹmmo*, *annoiᵹtto*, *kaᵹťšoiᵹn*, *kaᵹťšoiᵹd*, *-t*, *kaᵹťšoiᵹ*, *kaᵹťšoimmo*, *kaᵹťšoitto*; samoin sivupainollisessa tavussa: *huǫgavuiᵹn*, *huǫgavuiᵹd*, *-t*, *huǫgavuiᵹ*, *huǫgavuiᵹmmo*, *huǫgavuiᵹtto*.

14. Konditsionaalimuodoissa, sekä aktiivin että passiivin, on *i* aunuksessa aina kadonneena: *andazin*, *andazid*, *-t*, *andas*, *-z*, *andazimmo*, *andazitto*, *tiędäzin*, *tiędäzid*, *-t*, *tiędäs*, *-z*, *tiędäzimmö*, *tiędäzittö*, *kaťťšozin*, *kaťťšozid*, *-t*, *kaťťšos*, *-z*, *kaťťšozimmo*, *kaťťšozitto*; samoin *murendazin*, *murendazid*, *-t*, *murendas*, *-z*, *murendazimmo*, *murendazitto*, *kirbuǫzin* (kirpoaisin), *kirbuǫzid*, *-t*, *kirbuǫs*, *-z*, *kirbuǫzimmo*, *kirbuǫzitto*, *huǫgavuzin*, *huǫgavuzid*, *-t*, *huǫgavus*, *-z*, *huǫgavuzimmo*, *-tto* j. n. e.; passiivissa: *soądas*, *z*, *süǫ̈däs*, *-z*, *huǫgavuttas*, samoin *annettas*, *-z*, *kirvottas*, *-z* j. n. e. Sama koskee myös verraten myöhäsyntyistä konjunktiivin perfektiä: *soąnuzin*, *-zid*, *-zit*, *-s*, *-z*, *soąnnuzimmo*, *-tto*, *süǫ̈nnüzin*, *-zid*, *-zit*, *-s*, *-z*, *süǫ̈nnüzimmö*, *-ttō*, *huǫgavunnuzin* y. m.; samoin sivupainollisen tavun jäljessä: *kaťťšonuzin*, *andanuzin*, *tiędänüzin*, (passiivissa) *soądanus*, *-z*, *süǫ̈dänüs*, *huǫgavuttanus*, *-z*, *annettannus*, *-z*, *kaťťsottannus* *-z* j. n. e. Kato selittyy luonnollisesti seuraavan sibilantin aiheuttamaksi; vrt. edellä kohtia 5 ja 11!

15. Mainittakoon lopuksi eri ryhmänään joukko erilaisia partikkeleita, joita en ole voinut edellisiin osastoihin paikoittaa. Niissä on *i* säilynyt: (instr.) *ілмаі̯, і̯аллаі̯, eglääi̯, eńimüttäi̯, aі̯і̯oi̯* (*aі̯і̯oiтеллен*), *миллоі̯n, siллоі̯, nügöi̯, ezmäi̯, peg̑lekkäi̯, vuo̯rokkai̯, üksittäi̯;* (prolat.) *rannoi̯ťťši;* mutta on esimerkkejä kadostakin: *ілman, ennen, enne, tagazin, paikoten, алаťťši; mudai̯ťťši* (jonka rinnalla *mudoą̈ťťši*) muinoin, vrt. suomen vanhan kirjak. colmaiste ja *toi̯ťťši* toiste; *s*:n edeltä on *i* kadonnut sanassa *toą̈ndos* taannoin (karjalaan lainattu sanan varhemmassa asussa *toą̈ndoi̯s*).

Partikkelin painottomuus on joskus aiheuttanut *i*:n heikentymisen ja kadon: *ei̯g oлe*, mutta *e oлe:* ei ole, *avatago vai̯ e avata; vai̯ tuлgah* tulkoon vaan, mutta: *kui̯ va andaz, va en nügöi̯ musta* vaan (mutta) en nyt muista.

Tarkastettuamme näin aunuksen diftongisuhteet, on meidän vielä lyhyesti tehtävä selvää myös vastaavista karjalaisista äännesuhteista, alleviivaamalla erittäin niitä kohtia, missä nämä toisilleen läheiset murteet (kielet) toisistaan eroavat. Noudatamme samaa ryhmitystä (1—15) kuin edelläkin.

Yleisenä sääntönä voi esittää, että diftongin jälkikomponentti on painottomasta avonaisesta tavusta kadonnut, suljetussa sen sijaan (myös *s*:n edellä) usein säilynyt.

1. *oi̯-* (*öi̯-*)loppuisista substantiiveista ja adjektiiveista on *i* aina hävinnyt: *avošū, moą̈-eno* rantaa lähin virta, *hillo* hilla, lakka, muuran, *häkkö* pikkarainen härkä, *hölmö, i̯alo* vahva, paksu, *kokko, korvo, kukko,* pk. *laho, mönttö* mönni, karhu, *rebo,* ek. *šlöttö* sammakko, *talo* (harv.), *tüttö, tšikko* sisko, *vei̯kko, vi̯eno*; *kartano.* Samoin yhdyssanoissa, esim. pk. *harmo-lai̯ta* 25 ruplan seteli, *vai̯o-vi̯eri* porrastenvierus j. n. e. Huom. myös pk. *ševotar* (= aun. *sevoi̯tar*). — *i̯*:stä on vielä jälkenä palatalisatsioni sanoissa *toą̈ttoľa* isän koti, *Reboľa, Himoľa.* Huom. myös yks. suffiksillinen part. *toą̈ttoi̯ańi* isääni (mutta *toą̈ttuo̯*)! Venäläisissä lainoissa ovat *oi̯-* samoinkuin monet muutkin diftongit korottomissa tavuissa taas tulleet tavallisiksi. Esim. *koą̈roi̯* ruskeankarvainen (hevonen) < v. карій, *rosvoi̯ńikka* (*rozboi̯-*

ńikka) rosvo < v. разбойникъ, *boi̯koi̯* sukkela, taitava < v. бойкій, *hĭtroi̯* viekas < v. хитрый, *inoi̯* eräs < v. иной, *prostoi̯* yksinkertainen < v. простой, *kažonnoi̯* ruunuun kuuluva, ruunun < v. казенный, *davai̯* alappas < v. давай, *kopeį̆kka* < v. копѣйка, *kōfei̯* kahvi < v. кофей, *mahazei̯* makasiini < v. (murt.) магазей j. n. e.; sen sijaan *sinťťšo*, *-ö* porstua (vanhempia lainoja), aun. *senťťšoi̯*, *senťťšöi̯*.

2. *inen*-lopp. substantiiveissa ja adjektiiveissa on edustus painottomassa tavussa sellainen, että *i* on *n*:n ja ja *z*:n edeltä kadonnut, tavun lopussa *s*:n edellä (yks. partitiivissa) säilynyt. Esim. *ai̯gańe*, *-ze-*, *kodvańe*, *-ze*, part. *kodvai̯sta*, *nenäńe*, *-ze-*, *müǫ̈däńe* (part. *müväi̯stä*), *šelgońe*, *-ze*, *nägöńe*, *-ze-*, *nügüńe* j. n. e. Muodossa *šemmoi̯ńe* (myös *šemmońe*) johtuu *i*:n säilyminen siitä, että jälkiosa on alunpitäen ollut itsenäinen sana (vrt. myös *ühen-moi̯ńe*). Sanat *igińe* (vrt. aun. *igäi̯ne*) ikuinen, iankaikkinen, *neťťińe* laukka (vrt. aun. *ńeťťi*) ovat myöhäisiä (analogisia) muodostumia. Vrt. muuten esim. suomen *jokikinen* (irroittunut yhtymistä: *joka ikinä*, *j. ikänänsä*) tai *neli* (*täyttä neliä*), irroittunut verbistä *nelistää* (samoinkuin *kuri* verbistä *kurittaa*, murt. *yri*, merk. yritys, verbistä *yrittää* j. n. e.). Myös sivupainollisesta tavusta on diftongi samantapaisen analogian johdosta kadonnut, esim. *kadai̯ine* katajainen, *pedäi̯ine* petäjäinen.

Sivupainollisessa tavussa on diftongi alueittain säilynyt, alueittain kadonnut, joten sanotaan toisaalta: pk. *ahavai̯ńi* otsakulma, ohimo, *lappalai̯ńe*, *-ze-*, *manťšikkai̯ńe*, *-ze-*, *ristiäi̯zet*, *iälgimäi̯ńe*, *sigäläi̯ńe*, toisaalta *ohtahańe*, *peittolańe*, *rańńimmańe*, *venäläńe*. *peǫ̈ťšküläńe*, *peǫ̈himäńe*, *iälgimäńe*, *lühükkäńe* j. n. e. Genetzin kielennäytteistä päättäen kuuluvat *i*:ttömät muodot eteläkarjalaisiin murteisiin. Kato on tällöin käsitettävä analogiseksi (ei äännelailliseksi).

3. *-in-*, *-ime-* (*-me-*)loppuisissa (etupäässä) tekimennimissä ja adjektiiveissa on huomattavissa erilaista edustusta. a. *i* on (suljetussa tavussa) säilynyt: *vazai̯n*, *-amen*, *šauvoin*, *-ome-* (aunuksen äännesuhde); *b. i* on yleistynyt

suljetusta avonaiseenkin tavuun: *avaiⁿ*, *-ime-*, *moržeiⁿ* (< *morsiaiⁿ*), *-iⁿme-*, *šadaiⁿ*, *-iⁿme-*, *viskaiⁿ*, *-iⁿme-*, *muᵑtšoiⁿ*, *-iⁿme-*, *vanoiⁿ*, *-iⁿme-*, pk. *avoiⁿ*, *-ime*; — c. *i*:n kato on yleistynyt myös suljettuun tavuun: *hapan*, *happame-*, pk. *moršiⁿen*, *-me-*; *i*:n kadon ohella esiintyy diftongi *oᵃ* (< *ā*): *müroᵃn*, *-me-*, *šadoᵃn*, *-me-*, *viskoᵃn*, *-me-*; ex analogia myös *avoᵃn*, *-me-* (< **avaiain* ~ *avaiamen*).

4. *toiⁿ-*, *töiⁿ*-loppuisten karitiiviadjektiivien diftongisuhteet ovat samat kuin aunuksessakin; esim.: *varatoiⁿ*, *-ttoma-*, *voimatoiⁿ*, *iäretöiⁿ*, *-ttömä-*, *kieletöiⁿ*, *lizätöiⁿ*, *nägömätöiⁿ*.

5. *isa-*, *isä*-loppuisista adjektiiveista on *i* kadonnut; ainoana jälkenä siitä on *z*:n (*s*:n) palataalistus. Esim.: pk. *elośa* varakas, *ligaźa*, *mudaźa*, *ruhkaźa*, *kūluźa* j. n. e.

6. ? *tťša-*, *tťšu-*, *tťši*-lopp. nominit; esim. *pieruťťša* pierijä, ek. *pahaťťšu* käärme, *illaťťšu* iltanen, *izäťťšü* urosa, koiras, *hebotťšu* pieni hevonen; *ia(l)laťťši* jalkine; huom. myös *tagaťšin* taulakääpä ja *pakaťšin* paatsain.

7. Monikon *i* on säilynyt (partitiivissa seuraavaan tavuun siirtyneenä); esim. *pavoissa*, *padoih*, part. *padoia*, *moaloissa*, *moaloih*, *moaloia* (*maissa*, *maihin*, *maita*); samoin sivupainollisessa tavussa: *harakoissa*, *harakkoih*, *harakkoia* (alkus. *-oita*), *toattoloissa*, *-h*, *-ia*.

8. *oi-* (*öi-*)verbit ovat *i*:ttömiä; esim. *aigo-* saada aikaan, synnyttää, pk. *aito-* aidoittaa, *iauho-*, *kihlo-*, *lahio-*, *leikko-*, *lippo-*, *pilkko-*, *šego-*, *šieglo*, *tarbo-*, *vatvo-*. Sivupainollisessa tavussa diftongi on säilyneenä: *akkiloi-* hoitaa, käsitellä.

9. *oitta*-verbit esiintyvät *i*:ttöminä; esim. *aiᵑotta-* aidata, panna aitaan, *klikotta-* nikottaa, *ńikotta-*, *pahotta-*, *rauᵑotta-*, *ševotta-*, pk. *šiioᵑotta*, *vallotta-* loistaa valkealta, valottaa, *vihottele-* ärrytellä, äkäytellä; *himotta-*, *ilotta-* = *ilahutta-*, *iauhotta-* jauhattaa, *kellotta-* soittaa kelloa, *ružotta-* ruskottaa, punottaa, *sakotta-*, *tavotta-*. Ainoa GENETZin sanastosta löytämäni poikkeus on *vanhoitta-* olla vanhalla puolella. Sitä on pidettävä lainana aunuksesta. Sivupainollisessa tavussa sen sijaan on *i* aina säi-

lyneenä: *rapakoi̯tta-* (refl.) hapertua, pk. (harv.) *vahiŋgoi̯tta-* = *pilloťťše-* tehdä vahinkoa, *igävöi̯telläkseh* ikävöidä.

10. *iťťše*-loppuisissa verbeissä on *i* painottomasta tavusta säännöllisesti kadonneena. Esim. *havaťťše-* (myös *havaťťšu-*, *su(v)aťťše-*, *pilloťťše-*, *vihoťťše-* j. n. e.! GENETZin mainitsema *havai̯ťťšu-* herätä on epäselvä; kenties laina suomesta. Sellaisissa muodoissa kuin *noi̯duiťťše-*, *seppuiťťše-*, *ragai̯ťťše-* heitellä, viskoa on kysymys n. s. supistumadiftongista. — Sivupainollisen tavun *i* on aina säilynyt; esim. *hirnakoi̯ťťše-*, *izannoi̯ťťše-*, *kabanoi̯ťťše-*, *murginoi̯ťťše-*, *palmikoi̯ťťše-* j. n. e.

11. *ista-*, *istä*-lopp. verbeissä on, niinkuin aunuksen yhteydessä jo esitettiin, *i* säännöllisesti säilynyt. Mainittakoon siitä vielä lisäesimerkit: *kerroi̯sta-* (myös *kerrosta-*, johtonsa puolesta edellisestä eroitettavissa), *kūluista-* kuulustaa, saada kuulla, *räväi̯stä-* hetiä, kärvästää, pk. *šuvai̯sta-* kukkia, *vai̯kai̯stu-* vaieta. Eteläkarjalassa on (luult. aunuksen vaikutuksesta) *i*:ttömiä muotoja: *kūlusťa-*, *müǧhäsťü-* myöhästyä, *vai̯kaštu-*. Sivupainollisesta tavusta olen merkinnyt vain esimerkin *tuttavuistu-*.

Mainittakoon vielä muutamia esimerkkejä Jyv.:n murteesta (pk.): *alai̯stoą* alistaa, alentaa (esim. pyssy), *hiťťai̯štuǫ* hiljastua, myöhästyä, *karvai̯stuǫ* tulla karvaiseksi, *kukai̯štoą* leikkiä leluilla, *kerroi̯šsella* juoruta, kertoilla, *kūloi̯štoą* kuulostaa, *herrai̯šsella*, *iloi̯šsella* iloita; — Rug. *kūluistoą* kuunnella (korvilla). kuulustaa (asiaa), *karai̯štoą* karaista (rautaa) j. n. e.

12. *ai̯a-*, *äi̯ä*-verbejä on runsaasti pk.:ssa (ek.:ssa sen sijaan nk. aunuksessakin *-ize-*); esim. *i̯üräi̯ä-*, *i̯ütäi̯ä-*, *lotai̯a-*, *murai̯a-*, *ribai̯a-*, *šohai̯a-*, *väräi̯ä-*, *vaďďai̯a-* vasertaa, hälistä, *ťšuhai̯a;* samoin *varai̯a-* pelätä (myös *varoą-*, samoin *i̯üreą-*). *i̯*:n jatkaja on vain vokaalien välissä säilynyt, muuten kadonnut: *varai̯an*, *varai̯ai̯zin*, *varai̯a* (imper.), mutta *varazin*, *varannen*, *varakkoa*, *varata*, *varatah* j. n. e.

Samoinkuin totesimme *o* ~ *u* vaihtelun, voimme myös osoittaa *oi̯* ~ *ui̯* vaihtelusta esimerkkejä: *ammui̯n*, *amui̯n* aikaa sitten = s. *ammoin*, *kiri̯utta-* = s. *kirjoittaa*,[1] aun. *ko-*

[1] Kalevalan *kàrkuttaa* = suom. *karkoittaa*.

veruiťťše- = *koverda-*. Huom. myös aun. *nügöi*, *nügöin* nyt, vrt. karj. *nügüŋnä* nykyään, pk. *nükühiñi*.

13. Imperfektimuodoissa on *i* joutunut kolmenlaisen käsittelyn alaiseksi: a. kadonnut yksikön 3:nnesta persoonasta, esim. *koŋdo*, *kisko*; — b. säilynyt suljetussa tavussa (yksikön ensimmäisessä ja toisessa persoonassa); esim. *koŋvoin*, *koŋvoit*, *kissoin*, *kissoit*; — c. monikon 2:sessa persoonassa *ð*:n kadottua siirtynyt seuraavan tavun alkuun: *koŋdoia*, *kiskoia* (< **koŋtoiða*, *kiskoiða*). Kaikki eri tapaukset ovat epäilemättä äännelaillisia: *i* on suljetussa tavussa säilynyt, avonaisesta kadonnut.

14. Konditsionaalin muodot ovat myös mielenkiintoisia. Ne kuuluvat tähän tapaan: *koŋdazin*, *koŋdazit*, *koŋdais* (-*š*), *koŋdazima*, *koŋdaziŋ*; *tüŋndäzin*, *tüŋndäzit*, *tüŋndäis* (-*š*), *tüŋndäzimä*, *tüŋndäziŋ*; *kiskozin*, *kiskozit*, *kiskois* (-*š*), *kiskozima*, *kiskoziŋ*. Tässäkin on *i* avonaisesta tavusta kadonnut; yksikön 3:nnessa persoonassa on loppu-*i*:n kato niin varhainen, että diftongin jälkikomponentti sen tapahtuessa vielä on ollut avonaisessa tavussa säilyneenä. (Vrt. kuitenkin itäsuomalaista *poikais* < *poikasi*; kenties samoin *kiskosi* > *kiskois*.) Sivupainollisessa tavussa on (analogisesti) samat suhteet kuin korottomassakin (*i* kuitenkin murt. säilyneenä); esim.: *kabraštazin*, *-aizin*, *kabraštazit*, *kabraštais* (-*š*), *-kabraštazima*, *kabraštaziŋ* j. n. e..; passiivissa odotuksenmukaisesti: *šoŋdais* (-*š*), *haravoidais* (-*š*), *eleüvüttäis* (-*š*), *kissottaiš* (-*š*), *tüŋnnettäis* (-*š*) j. n. e.

15. Adverbeissa on paljon esimerkkejä *i*:n säilymisestä; esim. *aivoin* aikaiseen, *ennein*, *eñzimettäin*, *tuollain*, *eñzimöiten*; toisaalta *ennen*, *šiioten* y. m.; pk. myös *kovoŋn* (< **kovain* ?), *tuolloŋn* (< **tuollain*). *toŋndois* taannoin on äänteellisistä kriteerioista päättäen laina aunuksesta: *toŋndos*, *toŋndois* (vrt. karjalan *toŋndoñe* taannoinen). Huom. vielä *e-u*, *e-ule* < *ei o*, *ei ole*.

i-loppuisen diftongin jälkikomponentin heikentyminen täydelliseen katoon asti on karjalassa paikoin melkoisen vanha. Ainakin Käkisalmen läänin karjalaismurteesta on

Vatjan viidenneksen verokirjassa v. 1500 vain katoesimerkkejä. Mainittakoon niitä: Dp. Лахновалка = Lahnavalkama Pyhäjärvellä, Ronimus, m. t., s. 23, Dp. Гитола = Hiitola Hiitolassa, ib., s. 36, Dp. Валдола, Dp. Кокола, Dp. Лаврола, Dp. Петкола = Valtola, Kokkola, Laurola, Pitkola, Hiitolassa, ib., s. 37, Dp. Сиголакша = Sikopohja Uukuniemellä, ib., s. 46; Dp. Тимнбода Hympölä Sort. pit., ib., s. 49 j. n. e.; Dp. Осось = 'Osois' Sort. pit., ib., s. 51; kenties myös Парролда = ablat. Parrolda nominatiivia *Pardo* (< *Partoi̯*), sijapaikka tuntematon ib., s. 52; jollei = *Parralda*, vrt. sellaisia kirjoitustapoja kuin Лайдосала = Laitasalo Hiitolassa, ib., s. 41, Ладвосурья = Latvasyrjä (jollei aiemmin Latvosyrjä) Uukuniemellä, ib., s. 50.

Muutamat venäläiset lainasanat, joissa ven. ы on korvattu *ui̯*:lla, ovat ottaneet osaa loppukomponentin katoamiseen tai *i*:n muunlaiseen edustukseen: karj. *kaputta* lehmän kynsi t. sorkka < v. копыто, *kartta* < **karutta* < **karuitta* kaukalo, allas < v. корыто, *promužʹa* (< **promui̯zla*) elinkeino, < v. промыслъ.

Jos alkusuomessa on edellytettävä *ii̯*:tä (ei *i*, vaan diftongisesti ääntynyt *ii̯*), niin se on karjala-aunuksessa jo varhain lyhentynyt *i*:ksi (kadottanut jälkikomponenttinsa). Tähän kuuluvia tapauksia on ollut ainakin seuraavat kolme.

1. **kkii̯*-loppuiset lehmännimet: aun. *en̯dʹžikki*, *toi̯vikki*,*kosťikki* (maan., tiist., keskiv. = kolmantena päivänä synt. lehmä). Vepsässä vielä *ii̯* loppu.

2. Sellaiset *i*-vartaloisten nominien johdannaiset kuin aun. *hursťine* lakana (sanasta *hursťi* säkkikangas; *ii̯ńe* vepsässä, *ińe* lyydiläismurteissa; esim. (Sununsuun) *perťińe* mökki, metsässä. Karj.:ssakin pääpainoll. tavun jäljessä *i*: *mińe* mistä tehty.

3. *i*-vartaloisten verbien imperfektit; esim. karj. *e̯ťšin*, *e̯ťšit*, *eťťši*, aun. *hüpin*, *hüpid*, *-t*, *hüppi* j. n. e. Huom. *soȧmi*, *pokorʹi* rukoili nöyrästi (Reboľa), *sūdʹit* (Jäng.), anal. *hävi* (Tulemj., Šuig.); *ehťi*. Vrt. lyydiläismurteiden *risťi*, *eťši*,

ǰuǫdi̯, *li̯bi̯*, *roď'iheze* (GENETZ). Joko ovat karj.-aun.:n *i̯*-muodot vanhaa perua tai sitten lainaa lyydiläismurteista.

Aivan erillään näistä tapauksista ovat karjalaiset *ei̯* diftongit sellaisissa muodoissa kuin pk. *mareį̄kko* marjikko, ek. *raį̄deį̄kko* (myös *raį̄į̄kko*) raidikko, *tuhkeį̄-mūriťťša* tuhkimus. Samanlainen on vielä verbi *vardeį̄-*, *vardeį̄ťťše-* vartioida. Nämä tapaukset merkitsen hämäriksi; *ieį̄* < *iaį̄* ?; vrt. *moržeį̄n* < *morsiaį̄n*! *vardeį̄ťťše-* kenties vepsäläinen laina?

Lisäys vokaalioppiin.

Vokaalisointuilmiöitä.

1. Progressiivistä (etenevää) palataaliattraktsionia (vokaaliharmoniaa).

a. *o* > *ö* sanan ensi tavua edempänä.

Jos jossakin *o*:n edellisessä tavussa on ollut joku vokaaleista *ä*, *ö*, *ü*, on *o* muuttunut *ö*:ksi; esim. *nägö* < **näko*, *šeäštö* < **sǎsto*, *pǖdö* < *pǖto*, aun. *töläkkö* likainen, siivoton; samoin aun. *kägöį̄* käki < **käkoį̄*, *nägömätöį̄n* < *näkemätoį̄n* j. n. e. Huom. karj. *mänö*, aun. *meno*.

Toisaalta on muistettava että (alkuperäinen tai myöhemmin kehittynyt) *o* myös on alueittain säilyneenä jälkiliitteissä *go* (= suomen *-ko*, *-kö*). Esim. karjalasta *hüvägo* (Jäng.), *ettägo* (ettekö, Semss.), *ettägo*, *äį̄į̄ägo*, *siį̄go* (Him.), *siťägo* (Užm.); samoin. *eigohän* (Jäng.), *eį̄ko* (Uhut). Kuitenkin myös *viį̄lägō* (Reb.), *näį̄dgö* (Him.), *nägöńigö* näköinenkö, *eį̄gō* (Pilzj.), *möį̄tkö*, *viį̄läkö* (Uhut). Samoin on laita aunuksessa, jossa myös myöhäsyntyinen *bo* (= suomen *-pa*, *-pä*) kuuluu tähän. Esim.: *müǫ̈ttägo*, *lähtigo* (Seäm.), *viį̄go* vieläkö (Tulemj.). Erittäin huvittava on Poadenen karjalan *šilmätoį̄n*, GENETZin tutk., s. 186.

Nämä muodot voidaan selittää eri tavoin: ne voivat perustua takavokaalisen liitteen yleistämiseen, mutta ne voisivat myös kuvastaa alkuperäistä äännesuhdetta. Muut *ö*-muodot olisivat jälkimmäisessä tapauksessa pidettävät

jonkinlaisina analogisina muodostuksina (tai lainoina murteista, joissa *o* > *ö* olisi äännelaillisesti tai analogisesti suoritettu).

b. Alkuperin takavokaalisen sanan (liitteen) muuttuminen etuvokaaliseksi.

Mainittakoon ensin muutamia yksityisiä sanoja (aunuksesta): *Pühäl'ü*, gen. *-l'län* < *Pühä Il'a* ukkonen, jumalanvilja; *vieristü*, *-än* loppiainen[1] < *vienristu*, *-an* (Seämärvessä vielä *vieristu*, *-an*; jälkiosa *ristu*, *-an* risti); *tänhüǫndes* < *tän huǫndes* tänä aamuna, *ǫongoi* jo nyt < *ǫongöi* < *ǫo nügöi*; *lüö*, *nüǫ* < *luǫ*: *hänel-lüǫ*, *ńeid'izel-lüǫ*, *kiven-nüǫ* (Seäm.). Vrt. Genetzin tutk. 8 §, s. 122! — Tver. k. *l'üǫńä* etuvok. sanan jälk. = *ʌuǫna*, paikoin *sündürüǫhtinä* = *sündü-ruǫhtina*. — Palatalisatsioni lienee aiheuttanut etuvokaalisuuden seuraavissa sanoissa: Tver. k. *pöńńišt'iǫ* ponnistaa, *töŋǵiǫ* tonkia, *tš'ökät'ä* tsokata, tokata, pistää,[2], Rug. *tärbehel'lińe* tarpeellinen, myös *tärbeh* tärkeä; samoin pk. (Jyv.) *eŕiköǫńi*, *-šen* erikoinen, *hiliköǫńi*, hiilikko, *peńikkä* penikka.

Aivan yleisesti on karjala-aunuksessa (samoin kuin vepsässä ja suomessakin) ennen takavokaalinen sana muuttunut etuvokaaliseksi ensimmäisten tavujen *e*:n ja *i*:n vaikutuksesta. Mainittakoon siitä seuraavat esimerkit.

et't'šiǫ etsiä (vrt. vir. *otsima*);

hiǫrdä- hiertää, lyöttää (kenkä jalkaa), vrt. suom. *hieroa*, vir. *hõõruma* 'reiben'; etuvokaalisuus peräisin imperfektistä (*hiǫrdi*);

itkiǫ itkeä (etelävir. *ikkę*);

itikkäǫńi (suomessa *itikka*);

kibiǫ (aun. *kibei*, etelävir. *kǫppę*);

kikistü- keikistyä taaksepäin, *peǫ kikistüv*, vrt. *kikka*, *kikallah* keikassa, keikallaan: *peǫ on kikallah;*

---

[1] Poadenen *vieristä* (muun karjalan *vien-rista*) on kenties laina aunuksesta.

[2] Sana lienee onomatopoeettinen; huom. myös Jyv. *pöǫ-kähteǫ* poukahtaa.

karj. *heläkkä* heleä (ääni), vrt. suomen *helakka* ja etelävir. (Wiedemann) *hõlle*, gen. *hõlle* 'hell, klar (für Ohr oder Auge)';

irvistü- haljeta, irvistyä, vrt. *irvakka* haljennut, ratkennut, *irvotta-* irvistää;

kellistü- kellastua, surkastua ~ *kelda*;

kipeneh (vrt. suomen *kipuna* ja etelävir. *kĭppę́ń* ~ *kįbę́nà*;

kivikkö (myös *kivikko*);

libią liukas = etelävir. *lĭppę́*, vrt. myös suomen *liukas* < **livukas* (huom. karj. *livestä-* refl. ja *liveštü-* livetä, liukahtaa);

pk. *liťšistä-* litistää (vrt. ek. *litťšoą-* litistää, tunkea, puristaa, sulloa, pakottaa);

neľľikkö nelikko;

aun. *pellervöine* (Seäm. run.) pellavainen (vrt. *pellervo*, *Pellervo*);

Tver. k. *virkuą* virkkaa ~ *viŕkeľľä* j. n. e.

Samoin on käynyt venäläisissä lainoissa *melliťťšä* (k. myös *melliťťša*), a. *melliťťšü*, *-ä-* = v. мельница, a. *primiętü*, *-ttä-* (myös *primiętu*, *-tta-*) huomio, vaari = v. примѣтъ.

Joskus ovat karjala ja aunus eri kannalla: k. *sizar*, a. *sizär*, k. *hibią*, *-ię* ruumis, hipiä, a. *hibįu*, *-a-* ruumis; edelliseen sanaan nähden on karj. (vrt. vir. *sõhar*, *sõzar*), jälkimmäiseen nähden aun. alkuperäisemmällä kannalla.

c. Alkuperin etuvokaalisen sanan muuttuminen takavokaaliseksi.

Tähän kuuluvat sellaiset aunukselaiset (järven- tai alue)nimet kuin *Ukšarvi*, *Saɹmarvi*, *Porarvi*, karj. *Šuįgarvi*, joissa *įärvi* sana on muuttunut *arvi* asuiseksi. Aunuksen vahvistuspartikkeli *häį* (= suomen *-han*, *hän*) on, niinkuin vastaava suomen sanakin, sama kuin yksikön 3:nnen persoonan persoonapronomini (suom. *hän*, aun. *häį*, joskus *häįn*). Tämä sana on osittain pysynyt alkuperäisessä muodossaan: *on-häį*, *en-häį*, mutta osittain mukautunut

edellisen sanan kaltaiseksi: *muga-hai̯* (Vielj.), *i̯o-hai* (Tulemj.).

2. Regressiivistä (takenevaa) palataaliattraktsionia.

Sellaisesta tavataan esimerkki aun. sanassa *kazašťi̯ę* (Vielj.), Suoj. k. *kazašťe* = *käzašťi̯ę*. Samanlainen kehitys on suoritettu suomen sanassa *iankaiken (iankaikkisesti)*.

Osittain näyttää *o* (myös *u* ?) vaikuttaneen taaksepäin, muuttaen etuvokaalisen sanan takavokaaliseksi; esim. pk. *emakko* emakko, emisä, *isakko* = ek. *izäťťšü* urosa, koiras, *izannoi̯ťťše-* isännöidä; *keravo* kokous, kansan-, kunnankokous (vrt. *kereä-* kerätä, koota ja aun. *kerävö* keruu, keräys, kokoominen), aun. *kerahmo* = *kerähmö* kansankokous, pk. *isannuš*, *-uǫn* = *isännüš* isännyys, *elau̯tu-* ruveta asumaan, asettua (uudelle sijalle), *elavu-* (Salm.) = *elävü-* elpyä (kuolleista), asettua, ruveta tai jäädä asumaan. Vrt. myös sellaisia suomen sanoja kuin *elanto*, *isannuus*, *emannuus*, *venakko* (karj. *venäkkö*) y. m.

3. Etu- ja takavokaalisia rinnakkaismuotoja.

Tähän osastoon olemme jättäneet joukon tapauksia, jotka mielestämme, vaikka ne osittain kuuluvatkin edelliseen, ovat sopivimmin esitettävät erikseen.

Muutamista korottomista partikkeleista tavataan sekä taka- että etuvokaaliset rinnakkaismuodot. Sellaisia ovat:

ka, *kä* katso, kah, no, niin: *ka vai̯ sidä i̯uǫndoǫ* —; *mäń*, *kä i̯äńńis istuv* meni, niin jänis istui;

aun. *ла* (< *лau*, luult. jonkinlainen lyhentymä *lausua* verbiä) ~ *lä* (tätä partikkelia käytetään, kun toisen sana tai ajatus kerrotaan; vrt. hämäläisten *sanoi*, *sano*): *et-häi̯ lä vi̯errä* ethän vierrä, sanon minä.

Otaksuttavasti myös karj. *kera* (aun. *kera*, *ker*) on alkuaan etuvokaalinen rinnakkaismuoto sanaa *kerä* (aun. myös *kere*, *ker*, Seäm. *kel*) kanssa, samoin *keralla* (aun. *kerал*)

keralla kanssa (aun. myös mukaan) < *kerällä*. *a*:lliset muodot voisivat myös selittyä vepsäläisiksi lainoiksi. Suomen *kera*, *keralla* ovat epäilemättä peräisin karjalasta.

Näiden sanojen lisäksi on useita, joista toisissa murteissa (tai suomessa) on taka-, toisissa etuvokaalinen muoto, ilman että aina voimme ratkaista, kumpi on alkuperäisenä pidettävä. Sellaisia ovat:

aļlasta-, pk. *äļlästä-* iskeä kovasti;

aun. *hördü-* horjua, vrt. *horjua*;

ek. *höļzüt* housut;

ļüttü tapa, laji, vrt. suomen *juttu*;

aun. *ļügeļ* raskas, vaikea = (Seäm.) *ļugeļ*, samoin *ļüvendä-* ja *ļuvenda-* raskauttaa;

aun. *ʌoga* loka, lökä = k. *lögä* lökä, kina;

kühnä- kuhnata;

aun. *kuļʌas*, *kuhl'as*, vrt. *kühläs* kuhilas;

ek. *ńolgi* kina, kuola = pk. *nölki;*

aun. *muhahta-* myhähtää;

» *pärnü*, *-ä-* perna;

» *räntti* rantti; juoppo;

» *ruppi* (k. *kruppi*) ryppy; karj. myös verbi *rupista-* rypistää, refl. rypistyä;

ek. *sürveļ-* survata, survaista;

aun. *töhlö* tohlo;

» *tš'ökkeļ-* tokaista, työntää, pistää;

karj. *öndü-* kompastua, vrt. *ontua*.

Useimmiten kai on oletettava sanalla olleen kaksi eri muotoa, toinen taka-, toinen etuvokaaliseen ympäristöön kuuluva; jompikumpi on sitten myöhemmin yleistetty.

Muutamissa tapauksissa alkuperin etuvokaalisen sanan takavokaalisuus saa selityksensä siitä, että sana on lainattu vepsän kielestä, jossa etuvokaalit (*ä*, *ö*, *ü*) sanan ensitavua edempänä ovat muuttuneet vastaaviksi takavokaaleiksi (*a*, *o*, *u*). Näin haluaisin selittää seuraavat sanat.

aun. *teʌkku*, *-a-* telkkä; vrt. Jyv. *telkkä*;

» *Veńa* Venäjä; *veńaʌaļne* venäläinen, *veńavu-* venäläistyä;

? ek. *нелahta-* äkkiä antaa perää, viehtyä: *miɛ̯ľi нелahtav;* vrt. *hellä* ja suomen *heltyä;*

? karj. *peža* = *pežä;*

? » *erallah* erillään, irrallaan, luult. < veps. *eралlah* < *erälläh;*

Venäläisissä lainoissa on toisinaan etu- ja takavokaalisia rinnakkaismuotoja. Esim. *ťšoą̯u* tee, teevesi, pk. *ťšeą̯ų̯ü*, *ťšäų̯ų̯ü*, *ťšoąssu*, *ťšoąsu* tunti, pk. *ťšeą̯ssü*, *ťšeą̯šš̆ü*, *kresų̯oąńina* talonpoika, pk. *kreśśäninä* (ven. крестьянинъ); aun. *ťokťi* ja *ďökťi* tuohiterva, tökötti (ek. *ťötki*, pk. *ťökťi*) < v. дёготь гтя. Niinkuin esimerkeistä näkyy, useimmat etuvokaaliset muodot kuuluvat pohjoiskarjalaisiin murteisiin. Ne ovat lainatut eri aikana, kenties eri murteestakin kuin (toisten murteiden) takavokaaliset muodot.

Muutamia yleiskatsauksia.

I. Venäjän kielen vaikutus karjala-aunuksen äänneasuun.

Venäläinen vaikutus on karjalassa hyvin tuntuva. Melkoinen osa karjala-aunuksen sanoja on venäläisiä lainoja; huomattakoon erityisesti sivistyssanat! Lauserakennukseenkin on tunkeutunut vieraita piirteitä samalta taholta.[1] Mutta erittäinkin on huomattava se suuri vaikutus, mikä venäläisellä fonetiikalla eli kielen äänneasulla tässä kohden on ollut.

Kun karjalasta ei vielä ole tarpeeksi suurella foneettisella tarkkuudella tehtyjä muistiinpanoja, ei voi sanoa missä kohden karjalan vokalismi (niinkuin esim. vepsän) on venäläinen.

Se i, mikä paikoin (ks. s. 95) tavataan *oą* ja *uą* diftongin asemesta esiintyvässä *ią*-diftongissa, on varmaan venäläisen vaikutuksen laskuun merkittävä.

Konsonanteissa sen sijaan on nykyisenkin merkitsemistavan mukaan useita, jotka saavat synnystänsä tai yleisyydestänsä kiittää juuri venäläistä vaikutusta.

---

[1] Suomalainen vaikutus venäjään on myös ollut tuntuva. Ks. A. L. Pogodin, Сѣверноруссkія словарныя заимствованія изъ финскаго языка, Varsova 1904, ja Jalo Kalima, Die ostseefinnischen Lehnwörter im Russischen, Helsinki 1915.

Sellaisia ovat: *g*, *d*, *b*, *z*, *š*, *ž*, *л*.

1. *g*, *d*, *b*, *z* ovat varmaan ensin kotiintuneet venäläisten lainain tullessa kieleen. Mutta sitäpaitsi ovat karjalan omat *k*, *t*, *p*, *s* puheäänellisten äänteiden yhteydessä kehittyneet vastaaviksi puheäänellisiksi *g*:ksi, *d*:ksi, *b*:ksi, *z*:ksi[1] — ja tämäkin äänteenmuutos lienee aiheutunut jonkinlaisesta pyrkimyksestä siihen venäläiseen (hienompana pidettyyn) ääntämiseen, mikä on ollut karjalaisten herroilla. Karjalaisten omat mahtimiehet ovat tietysti myös osanneet venättä.

(ťš) *š* ja *ž* ovat niinikään vasta venäläisten lainain mukana koteutuneet karjalassa. Esim. *ťš*:stä lainoissa mainittakoon: *ťšarkka* < v. чарка, *ťšoǫssu* < v. часъ, *ťšūdo* ihme < v. чудо. Edempänä sanassa tavattu *ťťš*, *ťš* on niinikään muuttunut *ťťš*:ksi, *ťš*:ksi. — *š*: *šagla* kidus, vrt. v. шагла, *šoǫpka* lakki < v. шапка, *šūtka* leikki, pilapuhe < v. шутка (suomessakin: *sanansutkaus*), mutta *sūtki* vuorokausi < v. сутки. Huomattava on, että venäläisten lainain *s*:ää (ven.:ssä merkitty c:llä) yleensä vastaa karjalassakin *s*, paitsi vanhempien, esim. *šuǫvatta* lauvantai (vrt. ven. суббота); ne ovat siis todennäköisesti tulleet kieleen vasta sen jälkeen kuin *s* > *š* oli suoritettu tai ovat (ainakin osalta) uudistettuja lainoja. *ž*: *žīvatta*, *žirkkало*, *žoǫľi* < v. жаль j. n. e. Hyvin vanha lainasana on *žeľľa* < *zelja* (= ven. зелie), koska se on ottanut osaa *z*:n muuttumiseen *ž*:ksi; ks. muuten ss. 37, 40.

Venäläinen *л* on syrjäyttänyt suomalaisen *l*:n takavokaalisissa sanoissa. Genetzin tiedonantojen mukaan niin on tapahtunut aunuksessa ja osittain karjalassa (eteläkarjalassa?).

Palatalisatsioni, joka esiintyy hyvin eriasteisena eri alueilla, on varmaan myös etupäässä venäläistä vaikutusta. Ks. ed., ss. 79—88!

---

[1] Huomattakoon tässä kohden, että venäjän *k*, *t*, *p*, *s* ovat jonkun verran energisemmin äännettyjä kuin suomen kielen vastaavat äänteet.

Venäläisen vaikutuksen laskuun on lopuksi merkittävä se, että karjalassa nykyisin tunnetaan kaksi, jopa useampiakin konsonanttеja sanan alussa. Olen merkinnyt seuraavat konsonanttiryhmät: *gл*, *gr*, *gn*, *dr*, *dv*, *bл*, *br*, *kl*, *kr*, *kn*, *tr*, *pl*, *pr*, *fk*, *sk*, *st*, *sp*, *skr*, *str*, *spr*, *sm*, *sn*, *sl*, *sr*, *sv*, *šk*, *št*, *šp*, *šm*, *šl'*, *šl*, *šr*, *zm*, *zл*, *zv*; esim.: *глuške* kuuro, vrt. глухой, *griuna* 10 kopeekkaa < v. гривна, aun. *gniedu*, *-a-*, tummanruskea hevonen, vrt. v. гнѣдой, *dreani* hylky < v. дрянь, *dvorťťa* palatsi, linna < v. дворецъ, *bleaď'i* portto < v. бляъь, *bťuoda* paksu (puu-)lautanen < v. блюдо, *bruia* kalu, työkalu, ase, vrt. v. збруя, *kleia* liima < v. клей, *kroassie* maalata < v. краситъ, *kńiga* kirja < v. книга, *trupka* piippu < v. трубка, *pleťťi* ruoska < v. плеть, *plotńikka* salvumies < v. плотникъ, *prauda* tosi < v. правда, aun. *fkūssu -a-*, maku < v. вкусъ, *skoaska* tarina < v. сказка, *staŕikka* vanhus, ukko < v. старикъ, *spoassu* vapahtaja < v. спасъ, *skripka* viulu < v. скрипка, pk. *stroahva* sakko < v. штрафъ, *sproavie* parantaa, parantua < v. исправить, *smiettie* miettiä, arvella < v. смѣтить, *sńimkat* kynttiläsakset < v. снимокъ, *sloava* maine < v. слава, *srokka* määrä-aika < v. срокъ, *svoaď'bo* häät < v. свадьба, *škola* koulu < v. школа, *što* että < v. что, aun. *špoagu*, *-a-*, miekka < v. шпага, *šťoappa* hattu, v. шляпа, *šroafa* sakko < v. штрафъ, *zmia* käärme, lohikäärme < v. змѣй l. змѣя, змія, *zloďei* pahantekijä < v. злодѣй, *zvieŕi* peto < v. звѣрь.

Karjalassa tavataan siis sanan alussa enemmän kuin 30 konsonanttiyhtymää; kolmen konsonantin yhtymiä: *skr*, *str*, *spr*. Nämät konsonanttiyhtymät ovat niin kotoisia, että ne ovat osalta siirtyneet kielen onomatopoeettisiin sanoihin; esim.: (aun.) *glikottoa*, *klikottoa* nikottaa, *krabineh* rapina, *kriďžahtoa* kirahtaa, *krupistua* rypistyä (samoin *kruppi*), *kräkki* sinisorsa (vrt. suomen *rääkkä*, länsisuom. myös *krääkkä*), *plakistella*, *pläťšistüö*, *pläťšäkkä*, *prukotella*, *briŋgata*, *briŋgahtoa*; — *šmaiiahtoa*

muksahtaa, rojahtaa, aun. *šľõtõį*, ek. *šlõttö* sammakko, *šľäįmü*, *šľäįmähteą̄* käydä hölläksi, veltoksi j. n. e.[1]

Erittäin huvittavia ovat edelleen ne tapaukset, mihin nämä äänneyhtymät ovat tulleet pyrkimysperäisen analogian vaikutuksesta. Sellaisia ovat esim. seuraavat: *gloądana* (Suoj.) pyhäsavu < v. ладонъ, *gloąmu* romu, hevosluuska, vrt. ven. ломъ, *skuľa* < ven. куль, *skeą̄kä* (oven) kääkä, *streą̄ni* (PK) hylky < v. дрянь y. m.

grūnu pro *krūnu*, vrt. itäsuomen *rūnu* kruunu, *briųža* (myös *briųza*) riusa, varsta < ven. приузъ 'klöppel am dreschflegel'; karj. sana on vuorostaan lainattu takaisin aunuksen venäjään asussa брюза, ks. Jalo Kalima, main. teos, s. 80; *brosa*, aun. *brossu*, *-a-* hirssi < v. просо, *brūttu* pitkulainen, soikea kappale, vrt. v. прутъ.

Tähän kuuluu sitäpaitsi joitakin sanoja, joiden alkuperää ei ole vielä toistaiseksi selvitetty; esim. *grīzi* riisi, vatsan kivistys, vrt. ven. грыжа, *briha* nuorukainen.

Sanan sisässä on konsonanttiyhtymiä myös venäjän kielen vaikutuksesta syntynyt useita uusia; niistä on jo edellisessä ollut muutamia esimerkkejä.

2. Karjalan ja aunuksen eroavaisuudet.

Karjalan ja aunuksen eroavaisuudet eivät ole monet. Sellaisia voi mainita

1. karj. *ae* > *ā* > *oą̄*, *äe* > *ā̈* > *eą̄*, jota äännekehitystä ei ole suoritettu aunuksessa.

2. loppu *-a*, *-ä* on karjalassa säilynyt, aunuksessa joko muuttunut *u*:ksi, *ü*:ksi tai myös murteittain kokonaan kadonnut.

Niinkuin ennen olemme maininneet, on tämä äänteenmuutos tapahtunut kaksitavuisissa sanoissa, milloin ensimmäinen tavu on ollut pitkä, useampitavuisissa aina.

[1] Siv. 4 oleva alaviitta on tarpeettomana poistettava. Siinä tarkoitetut tapaukset on esitetty tässä ja tämän edellisessä kappaleessa.

Se on niinmuodoin tapahtunut samoilla edellytyksillä kuin loppuheitto vepsässä ja virossa sekä suomen lounaismurteissa.

3. Alkuperäinen *s* on joutunut osalta erilaisen käsittelyn alaiseksi. Aunuksessa ovat *s* ja (siitä puheäänellisten äänteiden yhteydessä kehittynyt) *z* pysyneet muuttumattomina, karjalassa ne ovat muuttuneet *š*:ksi ja *ž*:ksi; ainoastaan *i*:n jäljessä *s* ja *z* ovat pysyneet muuttumattomina, esim. *paistoq*, *laisistelen*, *pagizen* (toisissa murteissa tällöin palataalistuneet). *s* ja *z* ovat säilyneet myös osassa etelä-karjalaa, aunuksen-rajaisissa murteissa; onpa Tverin karjalassakin (pohjoisosassa?) *s*:llisiä ja *z*:llisiä muotoja; ks. ed., s. 36.

4. Useita eroavaisuuksia on karjalan ja aunuksen astevaihtelussa. Karjalassa ovat astevaihtelutapaukset paljon lukuisammat kuin aunuksessa sen johdosta, että edellisessä analogia myöhemmin on alkusuomalaisia vaihtelusuhteita laajentanut.

karjala:	aunus:	
hk ~ *h*	*hk* ~ *hk*	Samoin vepsässä.
ht ~ *h*	*ht* ~ *ht*	
sk ~ *s* (*ss*)	*sk* ~ *sk*	
šk ~ *š* (*šš* t. *ž*)	*šk* ~ *šk*	
st ~ *ss*	*st* ~ *st*	
št ~ *šš*	*št* ~ *št*	
tk ~ *t*	*tk* ~ *tk*	

Huom. myös aunuksen *poi̯i̯an*, *levvan*, *nai̯i̯a*, *voi̯i̯a*, *vi̯i̯ä*, *kävvä*, *lõvvin*, *livvikse* aunukseksi, *ɹuvveh*, *i̯uvva* j. n. e.

5. Eri ryhmässä voimme vielä mainita joukon pienempiä eriäväisyyksiä. Aunuksessa muutamat konsonanttivaihtelut eivät koske muuta kuin sanan ensitavun (s. o. pääpainollisen tavun) jälkeisiä suhteita; esim. *enämbän*, *i:ändän*, *puhaldan* j. n. e. Karjalassa on laita sama kuin suomessa.

Aunuksessa on süperlatiivin alkuperäinen lyhyt *m* säilynyt (: *vahńiman*, *vägevimeä*, *sūrimaɹ*); karjalassa on

tapahtunut samanlainen sekaantuminen komparatiiveihin kuin suomen kielessä.

Aunuksessa on toisinaan *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentti kadonnut suljetusta tavusta *s*:n seuratessa; esim. *našku* < *laiska*, *pastoą* < *paistā*, karj. *laiska*, *paistoą*.

Muuten on *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentti aunuksessa aina säilynyt, siis avonaisessakin tavussa, jolloin se karjalassa on kadonnut; esim. aun. *kandoi*, karj. *kando*.

Karjalassa on *n* sanan lopussa ja sanan sisässä *ž*:n edellä usein muuttunut nasaalivokaalin kaltaiseksi (GENETZin *ñ*); aunuksessa ei tätä äännekehitystä ole suoritettu; esim. *oñ*, *koñža*, aun. *on*, *konzu*. Ks. ss. 67—8.

Refleksiivimuodoissa on aunuksessa *h* yleistetty imperfektistä preesensiinkin; esim. *veąh*, *vedih*; karj. *veąksi*, *vedih*. Tässä on siis karjala alkuperäisemmällä kannalla.

Aunuksessa on myös eräs muoto, jota ei tavata karjalassa, mutta sen sijaan vepsässä: konditsionaalin perfekti; esim. *andanuzin*, *andanuz*.

3. Suomelle ja karjala-aunukselle yhteisiä äänteenmuutoksia.

1. Suomessa ja karjala-aunuksessa ovat etu- ja taka-*e* sulautuneet yhteen.

2. $\bar{o} > uǫ$, $\bar{\ddot{o}} > üǫ̈$, $\bar{e} > ię$. Olemme ennen maininneet, että tämä äänteenmuutosten sarja on nähtävästi Suomen puolella vanhempi.

Suomen itämurteessa on sitäpaitsi vielä muutamia yhteisiä piirteitä:

3. $\bar{a} > oą$, $\bar{\ddot{a}} > eą̈$ — niinikään Suomen puolella vanhempi.

4. $\delta > O$ toisen tavun alussa vokaalien välissä.

5. Loppu-*n*:n käsittely on muutamissa tapauksissa samanlainen Suomen Karjalassa.

4. Yhtäläisyydet vepsän kanssa.

1. alkusuomalaisten *e*-äänteiden käsittely (sanan ensimmäisessä tavussa).

2. klus. + *l*, *r*, *s*:n j. n. e. käsittely. Yleensä vahva aste yleistetty.

3. loppu-*k*:n kato yleinen.

4. *k*, *t*, *p*, *s*, *š* > *g*, *d*, *b*, *z*, *ž* puheäänellisten äänteiden välissä; ainoastaan pohjoiskarjalassa ovat puheäänettömät äänteet tässä kohden säilyneet.

5. Karj. *sr*, *zr* (*śr*, *źr*) yhtymiä sanoissa: *azraiṇ*, *azroąn*, Rug. *aźraiṇ*, Jyv. *ašroąn* ahrain < ven. остpора; *kezrä* kehrä, pyörä, nilkkaluu, kehrääjäiset, Jyv. *keśrälü* nilkkaluu, Tver. k. *päiźäkeźro* päiväkehruu; *kezreą̈-* kehrätä, Rug. *keźröą̈-*, Jyv. *keśreą̈-*; *ozra*, Rug., Tver. *oźra*, Jyv. *ośra*, vastaa vepsässä *zr*: *azrag*, gen. *-gan*, *izr*, *kezr*, *kezęrdan*, *ozr*, Sununsuussa *azrag*, gen. *-gan*, *kezr*, *ozr*. Suomessa karj. ja savon murteissa *tr*: *atraiṇ*, *itra*, *keträ*, *otra*, pohj.-läntisissä murteissa *hr*: *ahraiṇ*, *ihra*, *kehrä*, *ohra*. — Karj.-aun. palautunee lähinnä *ťśr*:ään: **oťśra*, **keťśrä*. *ť*:n kadottua ovat syntyneet *ośra*, *keśrä*, jotka vielä ovat pk.:ssa säilyneinä; ek.:ssa ja aun.:ssa on *śr* odotuksenmukaisesti kehittynyt *źr*:ksi (Genetzillä *zr*, mutta Karjalaisella luult. oikeammin *źr*). Savolaisalueiden *tr* on äännelaillisesti kehittynyt *ťśr*:stä. Läntisiin murteisiin nähden haluaisin olettaa äännekehitystä *ťśr* > *str*, siis *ť*:n ja *ś*:n paikanvaihtoa ja palatalisatsionin häviämistä; näin saatu *str* on edelleen kehittynyt *sr*:ksi ja *hr*:ksi; vrt. **istra* > *ihra*. Karjalaan (ja vepsään) lainoina kulkeneissa **istra* ja **astraya* sanoissa on outo *str* korvattu *ťśr*:llä. Vrt. kuitenkin toisaalta Paasonen ja Setälä, Virittäjä 1917, ss. 66-, 89-, 111-. Tämä on samalla käsitettävä lisäykseksi affrikaattain historiaan.

Niitä kohtia, joissa aunus, eroten karjalasta, liittyy vepsään, on jo edellä huomautettu.

5. Karjalan ja aunuksen vanhat piirteet suomen rinnalla.

1. Affrikaattasuhteet *(tť š, ť š* t. *ťť š, ť š; ď ž)* ovat paljon lähempänä alkuperäisiä kuin suomessa. Ks. lähemmin ed., ss. 45—58!

2. Vokaalien välissä ja korottoman tavun lopussa on *h* säilynyt: *venehen, venehtä.* Sen johdosta on karjala säilyttänyt eron *ek* ~ *eγe-* ja *eh* ~ *ehe*-loppuisten sanojen välillä.

3. *us* ~ *ute-*, *üs* ~ *üte*-loppuisten sanain pluraalimuodot eivät ole sekaantuneet *us* ~ *ukse*-loppuisiin; esim. *tervehüš -zię, kätkut -zię;* huom. myös *männüt* ~ *männüzię, tullut* ~ *tulluzię.*

4. Diftongit *eų̈, ių̈* sanan ensimmäisessä tavussa. Ks. lähemmin ss. 103—5!

5. *i*-loppuiset diftongit ovat aunuksessa sanan ensimmäistä tavua edempänä useimmiten säilyneet. (Samoin murteittain suomessakin.)

Erikseen mainittakoon vielä yksityisiä muoto-opillisia kohtia.

6. Passiivin preesens *lähtiẹh* < **lähteδä(hen);* imperf. *lähteịh* < **lähteδihen*; viittaavat siis passiivin *δ*:lliseen vartalomuotoon.

7. superlatiivissa on aunuksessa vielä lyhyt *m* säilynyt: *sūrin* ~ *sūriman.*

8. Eroavaisuus preesensin ja imperfektin persoonapäätteiden välillä: *lähemmä, lähettä (mmä* < *kmä, ttä* < *ktä),* mutta *läksimä, läksiǫ̈.* (Myös suomessa murteittain.) Myöhemmin ovat kyllä preesensin persoonapäätteet paikoin yleistyneet imperfektiinkin.

6. Kalevalan äänneasusta.

Lönnrot on Kalevalaa sommitellessaan tehnyt runomuistiinpanoihin useita kielellisiä tasoituksia yleiskielen (kirjakielen) hyväksi; näin varsinkin Kalevalan 2:sessa lai-

toksessa (v. 1849). Hän on kuitenkin myös säilyttänyt paljon karjalalle ominaisia piirteitä, erittäinkin runomitan vaatimuksia silmällä pitäen. — Seuraavassa on (etupäässä uuden) Kalevalan äänteellisiä piirteitä esitetty, yleensä äännehistorian järjestyksessä. Erikoisesti on pantu huomiota valtaedustuksesta poikkeaviin äännesuhteisiin ja huomattavimpiin murteellisuuksiin.

Konsonantit.

Klusiilit *k*, *t*, *p* heikkoasteisine vastineineen.

1:sen tavun lopussa on *k*, *t*, *p* likvidan edellä 1835 v:n Kalevalassa[1] vielä usein (ei kuitenkaan kaikissa sanoissa eikä johdonmukaisesti) säilytetty; esim. ta*kl*arauan 17: 562, nie*kl*oilla, ka*kr*atonta, ko*pr*at, ko*pr*istelen, ä*pr*ähien, kuo*pr*aeli 12: 86, a*tr*alla, pe*tr*an, te*tr*et, te*tr*yet; a*tr*oamen, o*tr*aset, ke*tr*äpuuhun, ke*tr*äämät. Mutta 1849 v:n Kalevalassa on näitä konsonanttiyhtymiä yleensä säilytetty vain sellaisissa sanoissa, joille ei (silloisessa) kirjakielessä ollut heikkoasteista vastinetta: la*kl*a, ta*kr*arauta, huo*tr*a, ka*tr*as, u*tr*a, ve*tr*ehet, Kaa*tr*akoski (ja ven. lainas. ku*tr*it), sen sijaan esim. a*ur*a, te*ir*i; ka*pl*as, tä*pl*ikkäinen, ku*pl*a, ku*pl*ia, vi*pl*a, tuhatny*pl*ä, (kosken) ko*pr*u, tu*pr*u, tu*pr*uta, vie*pr*ahella, hie*pr*ukka, mutta esim. ka*ur*is, ä*yr*äs. Huom. erikseen o*hr*a, ke*hr*ä, i*hr*a, mutta *atr*aimet! Puolivokaalin edellinen klusiili on useimmiten — kenties karjalaista sävyä tavoitellen — säilytetty: laa*ke*a < laa*kia* (myös laaja, lavea), taa*ke*a, hi*pi*ä, ka*pi*o, ke*pe*ä, ri*pe*ä (myös ri*ve*ä); samoin tietysti vi*tj*a, va*tv*oa j. n. e.

Muista astevaihtelusuhteista ovat seuraavat kohdat tärkeimmät. Kahden *u*:n ja *y*:n (= *ü*:n) välistä ovat *γ* ja *δ* jäljettömiin kadonneet: esim.: su'usta, u'un, jou'utti, pyy'yksettä, tyy'yttävi (apostrofia on käytetty tavurajaa osoittamaan, U. K.:ssa vain samojen vokaalien välissä,

[1] Seuraavassa käytetään yleensä lyhennyksiä: V. K. = Vanha Kalevala (1835), U. K. = Uusi Kalevala (v. 1849).

myöhemmin yleisesti tavurajan merkkinä); kuitenkin: jouvu 23: 165, jouvuta 26: 371, jouvuttivat 14: 239. Siirtymäänteet *i̯* ja *v* on tällöin jätetty osoittamatta; ainoat poikkeukset liuvahuta (*v* < *γ*) 18: 284, huveksisesta 17: 69, tuuviteltunaki 23: 524, kävysteleiksi 'kädysteleikse' 30: 98. V. K:ssa on siirtymä-äänne labiaalivokaalin edellä usein merkittynä: ruovosta, tuovos, liuvutti, vieläpä havon, suvukseni (tav. *v*:ttömänä); tyyvy, pyyvyksettä, täyvy, riuvuttavi, jouvuin, luovuksi, luovon, muovon; *δ*:n asemessa esiintyy *j*:täkin: lie*j*essä, kai*j*immista, hoi*j*it, i*j*ästä, i*j*ätä, (tav. iästä, iätä). *h*:ta on V. K.:ssa *ᾱδa*:n, *ᾱδä*:n jatkajissa: saa*h*a, saa*h*aan, saa*h*antahan j. n. e., kaa*h*an, kaa*h*a, nää*h*än; U. K.:ssa: saa'a, saa'akseni, kaa'a, nää'än. *i*-loppuisen diftongin jäljessä esiintyy molemmissa Kalevalan laitoksissa sekä poiallehen että po*j*at (V. K. pojaltani 17: 553); valtaedustus on diftongin säilyminen 1:sessä tavussa. Karjalainen on *ll*, *rr*, *nn* (< *lγ*, *rγ*, *ηg*): tu*ll*os, me*nn*ös, valmiste*ll*os (V. K.:ssa myös e*ll*ös tu*ll*o, E*ll*ös . . . me*nn*ö). *lk* ∼ *l*, *rk* ∼ *r* ovat muuten Kalevalassa yksinomaiset; huom. kuitenkin V. K.:n pe*lj*ästykö 23: 247, pe*lj*ästyisi 14: 320 (*j* runomitan vuoksi). — Odotuksenmukaisesti esiintyy heikko aste suljetun tavun edessä niissä *inen*-loppuisten nominien muodoissa, joissa johdintavu on ollut suljettu; esim. viikoista, paikaistani, kauaista, monen-näöistä, kelvoista hongaista, ennistä, ummis-kengät; toisaalta kuitenkin: rekoista, pätöistä, rautaisna, näätäistäsi, julkista. Huom. myös inf. la'aista 'lakaista' (mutta: Lakaistuna lattiaiset 46: 238). Tämä kirjavuus on peräisin jo V. K.:sta. — Vahva aste esiintyy vasten odotusta muodoissa: Kaukon (nimi), riukuttele 50: 63; ruotasta, ruotaista (vrt. ruotaisia), ilmeisesti erotukseksi *ruoka* sanan vastaavista muodoista; kaapussasi 15: 486 (mutta kaavussasi 26: 356); sokisti 20: 452 on selitettävissä eri tavoin; äitiltä, äitillensä taas eivät ole karjalaisia muotoja. V. K.:ssa vielä: kaukempoa, takimmalle, ikäti, läpitse; onkelmoita, iljankolla, vahinkoitsee. — Imperatiivissa on vahva aste yleistynyt myönteisisistä muodoista sellaisiin

kielteisiin kuin ellös . . . saa*k*o, men*k*ö (V. K.:ssa vielä poikkeuksittain: ellös tu*ll*o, me*nn*ö). Huom. myös piil*t*en (pari kertaa, V. K.:ssa myös piil*t*ä). — 2:sen ja 3:nnen tavun rajalla esiintyy alkuperäisen *i*-loppuisen diftongin edessä vahva aste; esim. mansi*kk*aisna, kaksihaaru*kk*aisna, lusi*kk*aiset, piene*kk*äisen, puoli*kk*oisin, lätä*kk*öihin, lapa*tt*aisen, Marja*tt*ainen, Lemmi*nk*äinen, auri*nk*oinen, piene*mp*äisiä, nuori*mp*ainen, vanhi*mp*ainen. Toisaalta kuitenkin: kauno*k*aisten, nuoru*k*aisilta, emän*n*äisen 32: 69, mainin*n*aiset, pa*r*em*m*aiset 11: 340 j. n. e. — *sk* ~ *s* vaihtelu on tavallisesti tasoitettu vahva-asteisen muodon hyväksi; runomittasyistä on kuitenkin *s*:llisiä muotoja toisinaan säilytetty: Kahen kattilan ke*s*ellä, Eläkä korvia ko*s*eta, Tahi ei oinasta i*s*etä, Laulaen la*s*ettakohon; samoin ka*s*en, ka*s*elle, ke*s*empi, ke*s*essä, po*s*ella, va*s*esta j. n. e. V. K.:ssa myös juo*ss*os = juoskos, ni*s*alta. — *tk* ~ *t* vaihtelu on myös tasoitettu vahvan asteen hyväksi, vaikka runomuoto kyllä usein olisi *k*:ttomien muotojen säilyttämistä vaatinut; kuitenkin kerran: Ei ole i*t*ettäviä 22: 461; samoin pi*t*immät (ei pi*s*immät). V. K.:ssä on *t*-muotoja vähän enemmän: i*t*uksi, i*t*usta, i*t*ettäviä; vieläpä imper. upo*t*os, leve*t*ös, vetäi*t*ös. — *st* ~ *ss*- (*št* ~ *šš*-)vaihtelusta tavataan vain *st*:lliset muodot. — *hk* ~ *h* vaihtelusta on V. K.:ssa joitakin esimerkkejä: la*h*e, tu*h*an, ä*h*yksi, keu*h*on (U. K. keu*hk*on, tu*h*aksi, ä*h*yksi). Muuten on vahva aste yleistyneenä.

Painottoman tavun vokaalin jäljessä on *γ*:n *δ*:n ja *β*:n edustuksesta huomattava seuraavat omituisuudet.

γ:n äännelaillisesta katoamisesta on esimerkkejä: a. imperatiivista: ott*ao*s, sito'*o*s (samoin: av*ao*s, haih*ao*s, tuikk*ao*s); laat*io*mme, visko'otte, saat*ta*otte (samoin upot*ta*otte. . V. K.:ssa ovat äännelailliset katomuodot tällöin sääntönä: esim.: ott*oo*tes, juott*oo*tes, sit*oo*tes (ex. an. tem*poo*tes, vieköö*te*), kost*ao*hon; pant*ao*hon, syötä*ö*hön; samoin analogisesti: apatt*oo*tes, istutt*oo*te, alent*uo*hot, ylent*yö*höt, revittä*ö*hön; kielteisesti: ven*yö*, kasv*ao*, naukutt*ao*, vinguttao j. n. e. — b. *kana*-, *känä*-liitteen rinnalla, esim. kun*kana*, pikkuista*kana*, vähäistä*känä*, lihoa*kana*, tavataan

pelkkä *na*, esim. konsa*na*, tuosta*na*, mitä*nä*, alaisinta*na* (samoin orvaskettua*na*, part.), kun odottaisi muotoja tuosta*a*na, mitä*ä*nä j. n. e.; analogisia ovat konsa*kana*, vartta*kana*, milläkänä, Saksasta*na* j. n. e.

δ:n katoedustuksen rinnalla on *h*:llisia muotoja; esim. Venäe*h*ellä, Venäe*h*elle (myös Venä*j*än); niistä ks. tarkemmin *h*:n historiaa! Huom. myös tavuraja: -maku'usi, ei hava'a! Imperfektin ja imperatiivin (optatiivin) mon. 2:sen pers.:n muodoissa esiintyy persoonapäätteenä analoginen *tte*; esim. elkä*tte*, kuulko*ttenpa*. V. K.: jääkäi 'jääkää', elkä*te*, elkä*äte* j. n. e.

β:n kehittymisestä *v*:ksi mainittakoon erityisesti yks. 3:nnen pers.:n muodot tyyppiä: teke*vi*, astu*vi*, tienne*vi*, ajattele*vi*, kumottane*vi*; samoin analogisesti: vastoa*vi*, kelpoa*vi*, kapaloi*vi*, räimilöi*vi* (toisaalta makaa*pi*, haravoi*pi*). Pääpainollisen tavun jäljessä aina *pi*: saa*pi*, jää*pi*, luo*pi*, ui*pi*.

ts-suhteissa Kalevalan kieli on karjalaisella kannalla sikäli, että edellytetään vaihtelua *tts* ~ *ˌts*; esim. Otan ma oˌtsan oˌtsolta, Iski virkkua viˌtsalla, Miehittä meˌtsässä käyvät, Käy tänne kuˌtsuttaessa j. n. e. Mutta yhtä runsaasti tavataan *tts*:n vaihtelemattomuuteen viittaavia muotoja: Maat ja me*ts*ät marjoinensa, Vaimo va*ts*an väänte-hestä, Tuota e*ts*in ja hala'an, Ei minullen i*ts*elleni j. n. e. — *oi*- loppuisten verbien ohella on joskus *oits*e-loppuisia; esim. huppeloi*ts*emahan, lapioi*m*nut (edellyttää preesensiä lapioi*ts*en). — *ht*:llisinä esiintyvät au*ht*o pro au*ts*o (au*ht*oja), loi*h*ulla = loi*ts*ulla 49: 298. Huom. myös ra*t*ustelevat = ra*ts*ustelevat? O*ts*o, o*ts*onen kuuluivat V. K.:ssa vielä oikeammin o*ht*o, o*ht*onen — sana ei näet kuulu *ts*:llisiin, vaikka se paikoin kansankielessäkin on saanut tämän asun; V. K.:ssa jou*ht*enia. — *tsk* yhtymä on luonnonäänisessä sanassa o*tsk*ahutti.

h.

h on Kalevalassa säännöllisesti säilytettynä. Esim. vene*h*en, tuore*h*eksi, turpe*h*eksi, porta*h*asen, mättä*h*ällä,

uro*h*ot, ruki*h*isella, kaksi-kapla*h*inen, Vete*h*inen[1]; — sota*h*an, itä*h*än, Saare*h*en selällise*h*en, Mantere*h*en puuttoma*h*an; — saa'a*h*an, käyä*h*än, löytä*h*än, vieti*h*in, pyyetä*h*än, kynnetti*h*in; — siirti*h*en, suori*h*it, riensi*h*it, kuplisti*h*e, käänteli*h*e; — olalle*h*en, sivulla*h*an, huntuja*h*an j. n. e.

h on säännöllisesti kadonneena 3:nnen tavun alusta, milloin 2:nen tavu on alkanut *h*:lla; esim. keihä'änsä; liha'an, paha'an, miehe'en, sulho'on, kuohu'un, miehi'in; tehä'än. — Kalevalassa käytetään, useimmiten runomittasyistä, *h*:ttomia muotoja toisinaan muutenkin: Pukehissa puht*a*issa 8: 5, autu*aa*llisten, kappal*ei*ksi, askar*ei*llansa, var*ai*nen, im*ei*set, al*ai*seksi, yl*ää*siksi; Ukko tai*va*han nap*ai*nen (Remupilven reuna*h*inen) 7: 301—2. Vieläpä or*i*lla, or*i*n, uron (myös uro), pro ori*h*illa, ori*h*in, uro*h*on.

Toisaalta on myöhäsyntyistä *h*:ta, joskus vasten karj.-aun.:n tai suomen murteiden käytäntöä, melko ahkerasti viljelty. Esim. alke*h*eksi, katse*h*ia, lause*h*ia, valve*h*ella, vääntehestä (*h* < *γ*); — lake*h*illa, kipe*h*ille, kome*h*in (superl.); — airu*h*ut, keru*h*ut, suuru*h*iset, polvu*h*inen (ja polvuinen); — viene*hek*si, uuistune*h*en, Näki puut ylenne*h*eksi, Vesat nuoret nousne*h*eksi (runomitan vuoksi: Urohille uupune*i*lle, Miehille väsyne*h*ille); — kaja*h*ui, kapa*h*umahan, näpä*h*yvillä, raikka*h*uivat, ulva*h*uisi j. n. e. (*h* < *δ*); — tulle*h*e, liene*h*e, selvinne*h*e (potentsiaalimuotoja, luult. refleksiivisiä); — Vaikka paljo panta*h*isi, Määrättä mätettä*h*isi 45: 267—8. — Huom. myös ta*h*i, t*ai*kka, ta*h*ikka; esim. Onko vilu t*ai*kka nälkä, Ta*h*i muu tapahtumainen 23: 171—2; Ta*h*ikka tähkän olesta.

Karjalan kielen mukaan käytetään säännöllisesti metateesittomia muotoja: ime (myös i*h*me), ime*h*et, ime*h*televät, vene*h*essä, vale*h*telian, pere*h*timistä, vaje*h*tajata, vaje*h*telohon. Toisaalta kuit. va*ih*oit (eri kert.), ka*hma*loin.

Muut *h*-suhteet ovat yleensä kauttaaltaan suomen

---

[1] Huom. erikseen tyyppi: kint*aha*iset, muur*aha*iset, rahv*aha*ista, kyntö-rast*aha*inen, var*aha*inen, vier*aha*isinesi, Jouk*aha*inen, ur*oho*isesta, j. n. e.

kirjakielen mukaisia. Esim. vale*tt*a (ei vale*h*ta), viikate*tt*a, äpäre*tt*äsi, pientare*tt*a[1], vaski-vanne*tt*en j. n. e. Loppu-*h*:n laita on samoin; se on kauttaaltaan loppu-*k*:n tasalla. V. K.:ssa karj. -*h*-loppuiset nominit kuitenkin esiintyvät -*t*:llisinä, esim. vene*t*, kiire*t*, perkele*t*; samoin usein -*k*:n asemesta -*t*: puhe*t*, vaate*t* j. n. e. — Huom. k*aah*lajille 24: 376, muuten k*aa*lata. Runomitan vuoksi lienee lisätty *h* sanaan pyr*h*istellä: Pyyt lehossa pyr*h*istellä 30: 414.

Nasaalit ja likvidat.

Nasaaleista *m* esiintyy molemmissa Kalevalan laitoksissa (1849:n jälkeen tehtyjä korjauksia ei ole otettu huomioon) säännöllisesti kahdentuneena sellaisissa superlatiivijohdannaisissa kuin ensi*mm*äinen, keski*mm*äinen, jälki*mm*äinen, ali*mm*ainen, yli*mm*äinen j. n. e.; samoin *syän* sanan tähän kuuluvissa taivutusmuodoissa: syä*mm*en, syä*mm*ellä j. n. e. V. K:ssa myös vii*mm*e.

nn on, epäilemättä oikein, sanoissa tuo*nn*oistansa 9: 556, taa*nn*oisille 25: 85, 734, jotka myöhemmin on korjattu asuihin tuonoistansa, taanoisille. Karjalainen *n* (< *nn*) on sen sijaan sanoissa *kuni* ja *sini* < *kunne*, *sinne*. Esim. Veri seiso *kuni* seinä, Kuin miekka meressä seiso; Kaikk' on kansa haljakassa, *Kuni* metsä huutehessa; Itse itki Lemminkäinen, *Sini* itki ja sureksi, Kunnes (myöhemmin korjattu *Kuni*) saaren maat näkyvi. Huom. myös saanikka 42: 424 < *sännikka*.

n-suhteista pistää eniten silmään loppu-*n*:n edustus. Allatiivissa ja refleksiivimuodoissa se on säännöllisesti säilytettynä, jos seuraava sana alkaa vokaalilla. Esim. allatiivista: Ikkunoi*llen* istujaksi, Lautsoi*lle* lavertajaksi; Tälle tyhjä*lle* tytö*lle*, Lapse*llen* aneli*alle*; Isännä*llen* iltaiseksi, Emännä*llen* eineheksi, Poji*llen* apajavee*lle*, Kangaspuihin

---

[1] Mene*tt*yköhön 'menehtyköön' lienee, mitä *tt*:hen tulee, lounaissuomalainen. Muodosta helle*nn*ä vrt. käsi-ase*nn*a!

tyttär*ille*; Näi*llen* ouoi*llen* oville, Veräj*ille* vierahi*lle* j. n. e. Samoin on *n*:llinen muoto klusiilialkuisen liitteen edellä: Paikoi*lle* paremmi*llen*ki, Pitemmillenki pihoi*lle*, ku*llen*ki, si*llen*pä: Olen merkinnyt vain kolme poikkeusta: Ulapa*lle* aukealle 6: 20, Ulapoi*lle* aukeille 6: 194, Elomai*lle* entisille 10: 478. — Refleksiivimuotoja: Asetaik*sen* istumahan; Istuik*sen* ilo-kivelle, Laulupaaelle paneik*se*; Pistäik*sen* on piilemähän, Painai*kse* pakenemahan; Löi*hen* itsensä sepoksi, Rakenti*he* rautioksi, Siitä siirti*hen* alemma j. n. e. Myös partikkeleista *-ki* ja *vai* on *n*:llisiä muotoja: Kun oli kumma kuulian*ki*, Ihme ilman*kin* olian 21: 381—2, Vai*n* olet teko tekemä; samoin klusiilin seuratessa: Minunko parempi miekka Vai*n*ko Ahti Saarelaisen; Vai*n*ko liioin syötyäsi; Vai*n*ko vatsahan valahan j. n. e. Mutta myös: Vaiko vanhin veljiäsi, Vai nuorin sisariasi; Vaiko suurella selällä 30: 395. Huom. myös kuulkotten*pa* (ainakin kahdesti). — K a d o n n e e n a esiintyy loppu-*n* karjalaisittain aina passiivin potentsiaalin lopusta; esim. kaattane*he*, soittane*he* 'sodittaneen', osattane*he*. Samoin (itämurt. tapaan) sanassa vaiva*l*oinen < vaiva*nl*oinen. V. K:ssa on *-n*:ttömiä muotoja vähä nenemmän: vietäöhö, hakattaoho j. n. e. — *s*:n jälkeen säännöllisesti *n:* pääs*n*yt, siais*n*ut, hajais*n*ut, pääs*n*ekänä; tois*n*a vuonna, kesäis*n*ä yönä; Venyi vehnäis*n*ä tahas*n*a, Rukihis*n*a taikinana j.n.e.

L i k v i d o i s t a ei liene muuta huomautettavaa kuin että *olen*, *olet*, *olisi* muotojen rinnalla tavataan *l*:ttömiä muotoja: Kauan *oon* meriä uinut; Kenen *oot* makaelema; Jos en *oo* su'ulta suuri; Kun ei *oo* kullan muuttajata, *Oisin* eeskipäin elellyt j. n. e. — Kumppa*li* sanasta vrt. kumppa*ni*!

Puolivokaalit.

j on toisinaan toisen tavun alussa konsonantin jäljessä säilyneenä; esim. mi*nj*ä, mi*nj*oani, ko*sj*omahan; mutta toisaalta: mi*ni*än, mi*ni*änä.

Edempänä sanassa on *j* vokaalien välissä yleensä säilynyt; n. s. supistuvaisista verbeistä kuitenkin yleensä

kadonnut: hal*a'a*n, hal*a'a*t, os*aa*ma, lep*ää*mätöintä; huom. kuitenkin luonnonääniset: mur*aja*vaksi, vip*aja*vihin, (Eikä päällemme) p*äräjä* j.n.e. Runomitallisista syistä on käytetty sekä *j*:llisiä että *j*:ttömiä muotoja seuraavissa kohdin: Näki kolme korpi-kuusta, Neljä pienoista pet*ää*tä, Nousi kuusehen norolla, Pet*äjä*hän kankahalla 20: 235—8; Kat*aji*kko kansoinesi, Pet*äi*kkö] perehenesi; samoin saarvana sar*ai*kkohon. V. K:ssa myös: Et tunne perän pit*ää*tä 21: 293.

Labiaalivokaalin yhteydessä on *v* usein kadonneena; esim. ei s*ua*ttu, s*ua*itsemana, s*au*stuta, h*au*kan, h*iu*kset s*aau*tti (V. K. myös k*äyä*n = käyvän). Toisaalta kuitenkin ja tavallisemmin: (Saunahan) sa*v*uttunehen, ha*v*ukka, ha*v*ukkainen, hi*v*us, hi*v*uksiansa; — vaj*au*ttani 44: 100 on eri tavoin selitettävissä.

l:n ja *s*:n jäljessä esiintyy *v* toisinaan (r*v*nomitan hyväksi) vokaaliutuneena: Kansassa kas*ua*vassa (eri kert.), Syömähän kal*ua*mahan, Kal*ua*ja kasvanevi; muttatoisaalta: Kas*v*avaisen kartanossa, ras*v*at, kas*v*ut, kal*v*o.

Vokaalit.

Sanan ensimmäisessä tavussa.

Yleiskielen lyhyitä vokaaleja vastaavat (karjalaiset) diftongit (< pitkät vok.:t) seuraavissa sanoissa: h*uo*hti, j*uo*hettu, r*uo*hti, r*uo*hutti 'rohdutti', k*ie*hittele (vrt. k*eh*keä, k*eh*itellä). Lyhyt vokaali yleiskielisen pitkän asemesta on sanoissa l*a*kso ja h*a*veksia (vrt. h*aa*veksia). Huom. vielä l*a*ttia, sorsa, muutamien murteiden l*aa*ttia, s*uo*rsa!

ey (= eÿ) on vielä säilyneenä sanoissa l*ey*hkä, l*ey*hkäellä, l*ey*hytellä (myös l*öy*hytellä), r*ey*hkävä; tavallisesti kuitenkin *öy*.

Edempänä sanassa.

Lyhyistä vokaaleista on ensiksikin huomautettava seuraavia labialisatsioniesimerkkejä: *olova*, Oksalle olovimmalle 46: 389, 563 (muuten ole*v*a), sulovasti 22: 195 (vrt. sula*v*a), lapova (< lapava?) 26: 702. V. K:ssa myös pätövi, pätövillä, etona. Sisävokaalien käsittelystä huom.

myös syksyinen ~ sykysyinen; svarabhaktimuodoista mahala ja mahlaisen, ahava (ei ahva). *ea*:n, *eä*:n asemesta on V. K:ssa jotenkin säännöllisesti *ia*, *iä*: hopia, pimiä, halkiat, kolmia, väkiä (yks. part.), kulkia, lähtiäksensä j.n.e.

Myöhemmin syntyneiden pitkien vokaalien käytössä ei esiinny täyttä johdonmukaisuutta. Toisaalta on (U. K:ssa) sellaisia muotoja kuin: hyvyylle, mielevyylle, kauneuulle, miehuueksi, hulluuttani, toisaalta taas: kauneussa, miehuetoin j.n.e.

Sanaa lopettavat *a*, *ä*, *i* ovat seuraavan sanan alkaessa vokaalilla joskus kadonneina; katomuotoja käytetään runomitallisista syistä.

Diftongeja on 1:stä tavua edempänä ollut vain *i*-loppuisia. Huom. niistä konditsionaalimuotojen *ei* sivupainollisessa tavussa: halkaiseisit, siirteleisi, laululeisi, taiteleisi, saneleisi, saatteleisi; päteisi 23: 511 pro päteäisi? Samoin suuttuneisi, nuristuneisi. — Painottoman tavun *i*-loppuisten diftongien käsittelyyn on jäänyt joitakin epätasaisuuksia. 1. *inen*-loppuiset nominit esiintyvät *i*:ttöminä muuten paitsi *s*:n seuratessa tavun lopussa: pohjanen, tianenpa, mustasen, palasen, vastasella, luutasella, luotaselta, rieskasena, neitosen, alkusen alutta, mutta pohjais-tuuli 2: 283, sulhaismiesnä 18: 378, sulhais-kansa 18: 584, seläistä 19: 490, neioistasi, kullaistasi, hanhoistamme, raukaistasi, hertaistasi, 24:s runo, rekoista j. n. e., toisaalta: kyyhkyiseksi, kyyhkyisenä 49: 364, 368; samoin alaisimella 9: 179. — 2. *isa*-lopp. adjektiiveissa esiintyy sekä *i*:ttömiä että *i*:llisiä muotoja: laatusampi 6: 126, kuulusampi 8: 66, ehtoisa 20: 492. — 3. *in*-lopp. substantiivit: asun-maata 1: 128, asuin-majani 23: 750, sauoimet j.n.e.; *i* tav. säilyneenä; — 4. *toin*-, *töin*-loppuiset karitiiviadjektiivit: luomatoin, korvitoin, päätöin j.n.e. — 5. N. s. prolatiivi on säännöllisesti *i*:ttömänä: alatse, pihatse, rannatse, penkeretse, vieläpä ylähätse, alahatse. Tämä muodostus esiintyy irroittuneena *inen*-lopp. adjektiiveista. — 6. *aise*-loppuisissa verbeissä tavataan aivan sekaisin *i*:llisiä ja *i*:ttömiä muotoja: halkaiseisit 8: 95, lakaistuna 46:

238, *l*aka*i*siaksi, karka*i*su-vesiksi 9: 212, mutta toisaalta kahla*si* 43: 247, laka*s*i 7: 48, suka*s*i 19: 244, repä*s*i 8: 200. — 7. Horjuvaisuutta vallitsee myös *oitta*-loppuisissa verbeissä; tavallisesti: kirjo*i*ttavi, kirjo*i*tusta, karko*i*tti 50: 569, oso*i*tin 50: 614, keho*i*tan 20: 284, 28: 194, sio*i*ttelihe 25: 175, tavo*i*tti, tavo*i*tteli, tavo*i*tellen, varo*i*tti, vieläpä jakso*i*tteli, mutta toisaalta tavottamahan 16: 16, 32: 42, siottelihe 19: 193. — 8. Sellaiset muodot kuin hava*t*tuansa 38: 258, ilo*t*en 42: 192, ilonnutkana 44: 210, ilo*t*tavaksi 46: 623 edellyttänevät verbejä hava*t*an ~ havata, ilo*t*an ~ ilota; vrt. toisaalta hava*i*nnut 42: 489, hava*i*ttu 20: 84, ilo*i*tsi 46: 618, 47: 4 verbeistä hava*i*ta, ilo*i*ta. — 9. Refleksiiviverbeissä esiintyy myös säännöllisesti *i*-loppuinen diftongi, tähän tapaan: ist*ui*ksen, pane*i*ksi; toisaalta kuitenkin huokaisekse. — V. K:ssa on *i* jätetty pois kaikissa edelläesitetyissä tapauksissa; vieläpä lisäksi monikon illatiiveista sekä imperfektin ja konditsionaalin tunnuksestakin. Tästä syystä ei olekaan ihmeellistä, että U. K:aan vielä on jäänyt jonkun verran epätasaisuutta. — *i*-loppuisten diftongien ryhmään ovat myöhemmin siirtyneet sellaiset *ut* ~ *ue*-, *yt* ~ *ye*-tyyppiin kuuluvat sanat kuin: liistehyisillensä, uurtehuisinensa, hyypynyisin, langennuisen j. n. e., samoin tervehyiset.

Supistusilmiöitä.

Supistumattomia ja supistuneita muotoja on Kalevalassa käytetty sekaisin, runomitan vaatimusten mukaan.

1. 1:sen ja 2:sen tavun rajalla.

a. Samat vokaalit. Esim.: Untamon tuvan ta'aksi, mutta: Tauti taaksi taljoillesi; Oisit maannut kauemminki, Laata virren laulannasta; Jatkoi siuloja sivulta Viiellä sylisa'alla, Köyttä saalla seitsemällä; Ken sinua koolle kutsui?; Rämäksi re'en retukan, Manalan alusve'essä, Katehen koan e'etse; mutta: Veestä on vesusen synty, Nouse veestä veen emäntä, Eestä julkisen Jumalan j.n.e. Supistumattomia muotoja on ainakin *a'a*:sta, *ä'ä*:stä enemmän kuin supis-

tuneita (*sa'a*, *sa'an*, *pa'an*, *hä'ästä*); *u'u* ja *y'y* esiintyvät yksinomaisina :*lu'u*ssa, *su'u*ssa, *u'un*, *ky'y*n ~ kyty.

b Eri vokaalit. Milloin jälkimmäinen vokaali on *i*, *u*, *y*, tavataan sekä supistumattomia että supistusmuotoja, esim. *Tai*mmalle tanhualle, *Vai*t varpelaitehilla, Suurilla sotam*ää*llä, *Koi*n kuuluna asua, Onp' on kultia *koi*ssa, Minä kullatoin *koi*toin, *Tei*n työtä työn ajalla, *Ruis*-purnun purkajaksi, *Sui* ilveksen iholle, Meren mustista *mui*sta. Mutta toisaalta: Mies on mieltä *koi*ttelevi, Kotihisi, konna, *koi*ta, Jos en ole *koi*ltani korea, Aina *koi*ssa arvelevi. — *u*, *y*, jälkimmäisenä vokaalina: Jos *teit* *kau*tun kaupan. Luojan luomalta *lau*lta j.n.e.; mutta pitkän *piu*stan kehreäjä, Elä anna *iu*n paheta 23: 406, Aina *käy*vän askelille. Myös *uo*, *ie* esiintyvät eri tavoin: Päältä pilvien *puo*nnut, Kankahan *kuo*nta-aika ~ *Kuo*nta Kankahattarilla; Silkkihin *sie*ltäköhön, Pihlaja hyvin *pie*lle ~ *Hies*-säpä hyvä hevonen. — Myös *ae*, *äe*, *yä* esiintyvät joko eri tai samaan tavuun kuuluvina: Valkea *vae*ltoasi, Meni suurelle *mäe*lle, *Syä*mmellä synkeällä, Tuollapa *syä*mmykseni, Ei syöä *syä*ntä rauan; mutta toisaalta: Siitä astui aittam*äe*lle, Jo tuon *näe*n kyselemättä, Jalat laati, *käe*t kuvasi, Käänny *käe*t syleilemähän, Syöksi miehen *syä*mmen kautta, Pane *syä*mmehen teräkset, Tuosta suuttui, tuosta *syä*ntyi j.n.e.

2. Edempänä sanassa.

a. Samat vokaalit. Kahdesta *a*:sta ja *ä*:stä tavataan kolmenlaisia esimerkkejä: ne kuuluvat eri tavuihin joko kahtena *a*:na ja *ä*:nä tai *oa*:na ja *eä*:nä (ei diftongisesti äännettävä) tai ne ovat siirtyneet samaan tavuun pitkäksi vokaaliksi. Esim. Lasken laulun toi*sa'a*lle, Tuota etsin ja hal*a'a*n, Sal*a'a*ite sammalehen, kat*so'o*te, Vanhojen lep*u'u*-aika, Mak*u'u*sen maanittele; — harm*oa*n, mak*oa*massa, leikk*oa*, lent*eä*, lep*eä*miksi j.n.e. — Autu*aa*llisten ajatus, Kortteli kov*aa* nokea, Otavattaren os*aa*ma, Leskeä lep*ää*mätöintä.

b. Eri vokaalit *oa* ja *öä* esiintyvät eri tavuissa; kuitenkin on joku esimerkki *oa* > *ō*:sta: haj*oo*vat, kat*oo*vat, put*oo*-

vat. — Jälkimmäisen vokaalin ollessa *i* se useimmiten kuuluu jälkimmäiseen tavuun, mutta on myös muodostanut diftongin edellisen vokaalin kanssa: Isonsa av*ai*milla, Tien kahen jak*ai*messa, Atr*ai*met alla teljon, Saarvana sar*ai*kkohon, Kev*äi*sen kierän päälle, Lak*ei*lla lainehilla, Lepät maille leyhk*ei*lle, Sor*ei*hin pääsomihin, Välk*ei*hin vaattehisin; He-l*ei*mmän, hemp*ei*mmän, Verevimmän, valk*ei*mman 19: 399 —400; Riihestä riv*ei*n riusa, Saunasta jyk*ei*n loukku, Rannalta rav*ei*n karttu; Itki saaren imp*yi*tä. Toisaalta esim. Onp' on syitä synkeitä, Ap*ei*ta ani pahoja; Urohille uupune*i*lle, Miehille väsynehille. — Jos jälkimmäinen vokaali on *u*, ei se ole muodostanut diftongia edellisen kanssa. Huom. kuitenkin seuraavat esimerkit: Itse itkullen ap*eu*tui, Tämän neitosen sor*eu*tta, Jopa suureksi suk*eu*tui. — *e* on vokaalin jäljessä sekä säilynyt että muuttunut *i*:ksi ja molempia muotoja käytetään rinnankin; esim. Pankollaki paist*ue*ssa, Vuotehellaki ven*yi*ssä; Tule tänne tarvitt*ai*ssa, Käy tänne kutsutt*ae*ssa; Tule tänne tarvitt*ai*ssa, Ajaite anott*ae*ssa; Mesimarja mainitt*ai*ssa, Kulta kutkutel-t*ae*ssa; Näitä häitä hankitt*ai*ssa, teoksia teht*äe*ssä. *ele*- ja *ile*-loppuisia muotoja on myös sekaisin; esim. Kuk-k*ue*lin kuusikoilla, Siallensa siun*ae*le; Lumiajat lusk*ai*l-kamme, Ei ne reppänät rem*ui*le j.n.e. Huom. myös: Kolmasti tänä kev*äi*nä (< keväenä).

Joskus on yksi tavu jaettu kahdeksi keinotekoisesti: P*äi*n kauloa omoa, Pirkaeli pirran p*ii*'*i*t (= piit), Ol*uoi*-nen orren päästä 25: 401, Kapal*oji*t kaunoistasi 22: 430 (kapal*oji*t on imperfektimuoto). Niinkuin esimerkeistä huomaa, nämä tapaukset kaikki saavat selityksensä runomitasta.

Oikaisuja.

S 3, r. 3 alh. босми, бодамь; pitää olla, бости, бодать.
» » » 19 » RENVALLin nimen jälkeen tuleva sulkumerkki.
» 4, r. 15 » *b.uǫda;* p. o. *bťuǫda.*
» 6, » 18 » *g-*, p. o. *g-.*
» 9, » 14 ylh. edellinen *ťťš*:ksi oleva *ťťś*:ksi.
» 10, » 3 » *peŕťi*, p. o. *ṕeŕťi.*
» » » 11 » *kaklusta*, p. o. *kaklušta.*
» » » 15 » *toakie . . . ., voakie;* p. o. *toǫkię . . . ., voǫkię.*
» 13, r. 5 ja 6 ylh. *č* muutettava *tš*:ksi.
» 15, » 12 ylh. *roinnu* p. o. *roi̯nnu*
» 18, » 13 ylh. *kolmę*, p. o. *kолmę.*
» 19, » 15 alh. *kaŋkaspūt*, p. o. *kaŋkašpūt.*
» 27, » 3 ylh. *rohti-*, p. o. *ruǫhti-.*
» 31, » 6 alh. *valgevus*, p. o. *vaлgevus.*
» 34, » 13 ylh., ensimmäinen kirjain oleva *š.*
» » » 16 alh.; *(v)u:*, p. o. *(v) u, ü:*
» 37, » 2 » *z*, p. o. *ž.*
» 47, » 9 » sulkumerkin jälkeen lisättävä:, jollei tämä Lönnrotin sanakirjan lisävihoń muoto ole karj. *tšehvoǫ-* (GENETZillä *ţehvoa-*); vrt. esim. saman lähteen *titso* 'syster', joka on olevinaan aun. *ţiǫoi (tši̯ǫ̈oi̯).*
» 55, r. 4 alh. *tsę̨dzę*, p. o. *tsę̨dzę̨.*
» 67, » 4 ylh. *neli̯ääs*, p. o. *neli̯ä̈ä̈s.*
» 71, » 4 » *kūnelta*, p. o. *kūneлta.*

S 75, r. 16 alh. *žirkkalo*, p. o. *žirkkaлo.*
» 77, » 13 » *lagiᵩ* laaja, pyyhittävä.
» 81, sivunumerona 18, p. o. 81.
» 82, » 8 alh. sulkumerkki rivin lopusta poistettava.
» 92, » 18 » takavokaaliseksi, p. o. etuvokaaliseksi.
» 93, » 10 ylh. *pitiᵩ*, p. o. *piťitteᵩ.*
» 95, » 3 » *uą*:ksi, p. o. *uą*:ksi.
» 96, » 15 » < *äδä*, p. o. < *ā̈δä.*
» » » 13 alh. *keā̈ᵩen*, *keā̈ᵩes*, *keā̈ᵩet;* p. o.: *keᵩ̈en keᵩ̈es*, *keᵩ̈et.*
» 98, r. 5 alh. ensimmäinen sana oleva *ēssäᵩs.*
» 100, » 18 ylh. *moąriu*, p. o. *moąriu.*
» » » 4 alh. *-a*, p. o. *-a-.*
» 101, » 1 ylh. viimeinen sana oleva *tiᵩiąᵩne*

Liite.

Karjala-kirjallisuutta.

Karjala-kirjallisuus on ollut viime aikoihin saakka sangen puutteellista. Suomen vapautuksen vuotena 1918 virisi Karjala-harrastus ja Suur-Suomi-aate valtavaan voimaan. Samana vuonna ilmestyi myös ainoalaatuinen teos itäisestä raja-alueesta nimellä »Itä-Karjala ja Kuollan Lappi». Tämän tieteellisesti ensiluokkaisen pätevän ja samalla pirteästi ja hauskasti kirjoitetun suurteoksen on toimittanut prof. Th. Homén apunaan kaikki pätevimmät asiantuntijat näiden maiden kielen- ja luonnontutkimuksen alalla. Kirjoitelmien valaistukseksi on liitetty 13 karttaliitettä ja taulukkoa sekä 61 kuvaa. Teokseen, joka nidottuna maksaa 28 mk. ja sidottuna 35 mk, tulee jokaisen Suomen sukuja tutkivan tiedemiehen tutustua. Se on välttämätön jokaisen omassa kirjastossa tietokirjana samoinkuin teokseen liittyvä, erikseen ostettava »Itä-Karjalan ja Kuollan Lapin kartta», koko 62 × 129 cm, jonka on laatinut metsänhoitaja Onni Lönnroth. Kartan hinta on 12: 50.

Toinen Karjalan oloja, elämää ja luontoa oivallisesti kuvaava teos on A. V. Ervastin »Muistelmia matkalta Venäjän Karjalassa kesällä 1879», joka on ilmestynyt toisena, kielen puolesta korjailtuna laitoksena. Teokseen liittyvä Vienan Karjalan kartta on erinomainen opas Karjalan kävijälle. Teoksen hinta on 8 mk.

Molemmat yllämainitut kirjat ovat ilmestyneet v. 1918 kustannusosakeyhtiö Otavan kustannuksella.

Karjala- ja Kalevala-aiheisia kirjoja:

Suomen karjalaisen heimon historia, kirj. **Väinö Voionmaa.** 543 siv. 10 mk., sid. 15 mk. — „Kovia kokeneen karjalaisen heimon työt, kärsimykset ja ilot, esi-isiemme unhossa ollut raivaustyö on tuotu julkisuuteen ja koottu teokseen, joista nykyinen ja tuleva polvi on ammentava lämpöä ja rohkeutta esi-isien töiden kunniakkaassa ja velvoittavassa jatkamisessa. Arvokkaampaa joululahjaa ei karjalainen heimo olisi voinut saada.“ (Karjalan Sanomat.) — „Ei monikaan vuosikymmen tuo ilmoille teosta, joka siinä määrin vie kotimaisen tutkimuksen asiaa eteenpäin kuin tämä.“ (U. S:ssa **E. G. Palmén.**)

Pohjois-ja Itä-Karjala, kirj. **Oskar Relander.** 140 suurta siv. 84 kuv. 5: 10, sid. 8 mk. — Tämä erittäin viehättävästi, suurella asiantuntemuksella ja lämmöllä kirj. koruteos antaa seikkaperäisen esityksen tästä rajamaakunnastamme siten, että maantieteelliset suhteet, luonto, historialliset paikat, kansa, kansantavat, sivistysolot, elinkeinot y. m. siinä kansantajuisella tavalla kerrotaan ja lukuisien kuvien ja karttojenkin avulla esitetään.

Kalevala kansanrunoelmana ja kansalliseepoksena, kirj. **F. Ohrt,** suom. **J. Suomalainen,** tarkast. ja esipuheen kirj. **Kaarle Krohn,** 287 siv. ja kartta. 6 mk., sid. 8: 50. — „Tällaista lyhyttä, kansantajuista, harvinaisella innostuksella, asiantuntemuksella ja lämmöllä kirjoitettua esitystä Kalevalasta, joka suomalaisessa kansallisuuskirjallisuudessamme on ainokainen laatuaan, olemmekin mitä kipeimmin vuosikymmeniä kaivanneet.“ (Nuorten Nuija.)

Kalevalan opas, kirj. **F. A. Hästesko.** 1 mk. — Etevä ja lämmin Kalevalan tuntija on valmistanut oppaan, jossa annetaau hyviä ohjauksia suuren kansallisen sivistyksemme peruskirjan asianmukaiseen opiskelemiseen.

Kukkia Kantelettaren kaskilta, esitt. **K. Koskimies.** 67 siv. 50 p. — Paras opas tähän kauneuden aarteeseen tutustumiseksi.

Kalevipoeg, esitt. **K. Raitio.** 80 siv. 1 mk. — Lavea esitys suuresta virolaisesta sankarirunoelmasta.

Pielisen varrelta. Kuvia Pohjois-Karjalasta, kirj. **P. Puhakka.** 48 siv. Kuvit. 50 p. — „Historiallisia muistoja siinä kosketellaan saloja vaeltaessa, koskia laskiessa, selkiä soudellessa, luonnonkuvia, jylhiä ja viehkeitä maisemia siinä piirrellään, kansan elämää ja askartelua kuvaillaan maajalassa ja vesillä, kalastusta joella ja selällä. Ilokseen sen lukee kuka vaan.“

Pohjois-Karjalan vierasnimiset suvut, kirj. **A. R. Saarenseppä.** 45 s:v. 50 p. — Hyvin huvittava tutkielma, oikea „karjalaisten aateliskalenteri“, jonka mielenkiinnolla lukee kuka tahansa.

Runojen ja metsäin Karjala, kirj. **Iivo Härkönen.** 83 siv. Kuvit. 1: 25. — Tunnetun Karjalan kuvaajan lukuisilla hyvin valituilla kuvilla valaistu, kylästä kylään käypä esitys nykyhetken raja-Karjalasta. — „Raja-Karjalaa selostavista lyhyistä kirjoista on tämä paras.“ (Karjalan Lehti.)

Kansanvalistusseura, Helsinki.

Karjalan-kävijöitä y. m. sukuperinnön pelastajia:

Elias Lönnrotin matkat. I osa: Vuosina 1828—1839. 404 siv. Hinta 6: —. II osa: Vuosina 1841—1844. 295 siv. Hinta 2: —. Koko teos sid. 15: —.

Tähän teokseen on koottu kaikki mitä Lönnrotin omasta kynästä on tallella hänen *keräys- ja tutkimusmatkojansa* valaisevata. Liitteenä on Suomen kartta ja erityinen niiden seutujen kartta, joilla Lönnrot näillä matkoilla enimmäkseen liikkui, sekä luettelo tärkeimmistä matkakertomuksissa esiintyvistä henkilöistä. Lönnrotin esitys on selväpiirteistä ja mehevää ja antaa eläviä kuvia entisajan kansasta, jonka elämään hän oli tutustunut tarkemmin kuin tuskin kukaan kansanrunoutemme tutkijoista.

D. E. D. EUROPÆUKSEN **kirjeitä ja matkakertomuksia.** Julkaissut *A. R. Niemi.* 220 siv. Hinta 3: —.

SALMINEN, VÄINÖ. **D. E. D. Europæus.** 1905. 232 siv. Hinta 3: —.

Runonkerääjiemme matkakertomuksia. 1830-luvulta 1880-lnvulle. Julkaissut *A. R. Niemi.* 497 siv. Hinta 7: 50.

Sisältää M. A. Castrènin, F. Polénin, H. A. Reinholmin, E. Rudbeckin, A. Ahlqvistin, J. Länkelän, F. A. Saxbäckin, O. Groundstroemin, A. A. Boreniuksen y. m. runonkerääjien tiedonantoja ja matkakertomuksia.

KARTTUNEN, UUNO. **Kaarle Aksel Gottlundin runonkeräykset.** Hinta 1: —.

NIEMI, A. R. **Tutkimus Sakari Topelius vanhemman runonkeräyksistä.** Hinta 1: —.

NYMAN, G. J. **H. A. Reinholm.** 1906. 161 siv. Hinta 2: —.

PAULAHARJU, SAMULI. **Matkakertomuksia Karjalan kankahilta.** 1908. 95 siv. Hinta 1: 25.

VÄISÄNEN, A. O. **Suomen kansan sävelmäin keräys.** Vaiheet ja tulokset. 1917. 139 s. Hinta 3: —.

Kustantanut

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kansanrunous-kirjallisuutta:

HÄSTESKO, F. A., **Länsisuomalainen loitsurunous.** Yleistajuinen esitys tutkimusten tähänastisista tuloksista. Ilmestynyt jouluksi 1918. Nid. 9: —.

HÄSTESKO, F. A., **Länsisuomalaiset tautien loitsut.** Erikoistutkimus. Nid. 4: —.

KROHN, JULIUS, **Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelus.** Runsaskuvainen teos. Maksaa nid. 4: 50, sid. 5: 50.

KROHN, JULIUS & KAARLE, **Kantelettaren tutkimuksia.** I—V. Nid. 10: —, sid. 12: —.

KROHN, KAARLE, **Kalevalan runojen historia.** I—VII. Sid. 16: —.

KROHN, KAARLE, **Suomalaisten runojen uskonto.** Kuvitettu, yleistajuinen tutkimus. Nid. 9: —. Ilmestynyt I osana sarjateosta »*Suomensuvun uskonnot*», jonka muut osat kustantaa Werner Söderström Osakeyhtiö. On viimemainitun toiminimen levitettävänä.

KROHN, KAARLE, **Suomalaiset syntyloitsut.** Vertaileva tutkimus. Nid. 8: —, sid. 10: —.

NIEMI, A. R. **Kalevalan kokoonpano. I.** Runokokous Väinämöisestä. 410 siv. Nid. 6: —.

Sisällys: 1. Runonkeräyksen historia ennen Lönnrotia. II. De Väinämöine ja Kantele. III. Lemminkäinen. IV. Väinämöinen ja Naimakansan virret. V. Runokokous Väinämöisestä.

SALMINEN, VÄINÖ, **Inkerin kansan häärunoelma** muinaisine kosimis- ja häämenoineen. Nid. 2: 50.

SALMINEN, VÄINÖ, **Länsi-Inkerin häärunot.** I. Synty- ja kehityshistoriaa. Nid. 6: —.

Kustantaja

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Suomen suvun etnografiaa:

ALAVA, V. **Vatjalaisia häätapoja.** Hinta 1: —.

HEIKEL, O. A. **Rakennukset Tsheremisseillä, Mordvalaisilla, Virolaisilla ja Suomalaisilla.** Varustettu 311 kuvalla. 1887. Hinta 3: —.

KALLAS, O. **Kraasna maarahvas.** 1903. 128 siv. Hinta 2: —.
Vironkielinen tutkimus muutamasta, Pihkovan läänissä erillään muista virolaisista asuvasta virolaisesta asutuksesta.

KALLAS, O. **Lutsi maarahvas.** 1894. 151 siv. Hinta 2: 50.
Vironkielinen kuvaus eräästä Vitebskin läänissä olevasta virolais-siirtokunnasta.

MAINOV, W. **Mordvan kansan häätapoja.** Suomentanut *K. H.* 114 siv. Hinta 1: —.

MAINOV, W. **Mordvan kansan lakitapoja.** Suomennos. 1888. 183 siv. Hinta 1: —.

SCHWINDT, TH. **Suomalaisia koristeita I.** Ompelukoristeita. 1895. Hinta koruk. 15: —, vihkoina (10 vihkoa) 12: —. Näihin vihkoihin on saatavana irtoin. *korukannet* taikka *salkkukannet*, edell. hinta 2: 50, jälkim. 4: —. *Yksityisten vihkojen* hinta 2: —.
Teos sisältää kaikkiaan 468 mustapainoista ompelukoristetta ja 194 värillistä kuosia.
„Jotta tässä teoksessa esiin tuotuja värillisiä ompelukuoseja helposti voitaisiin nyky-aikanakin käyttää malleina koru-ompeluksessa, on kuosit painettu ruutuiselle pohjalle ja piirustettu niin, että nähtäisiin jokainen pistos (säie); lisäksi on lankojen valintaa varten painettu kunkin kuosilehden alilaitaan värinäyte. On siis käytännöllistäkin hyötyä silmällä pidetty."

SCHWINDT, TH. **Suomalaisia koristeita II: 1, 2. Nauhakoristeita.** Hinta 6: —.
Tämä kaksoisvihko on jatkoa v. 1895 ilmestyneeseen „Ompelukoristeita". Julkaisemista odottavat ryijyt ja raanut, kutomateokset, pitsit, neulomateokset, puu-, tuohi-, luu- y. m. teoksissa tavattavat kotimaiset koristeemme.

SIRELIUS, U. T. **Suomalaisten kalastus.** I—III yhteensä 459 siv. ja 678 tekstiä valaisevaa kuvaa. Hinta I ja II osan à 8: —, III osan 12: —. — IV osa painamatta.

WALLIN (= VOIONMAA), VÄINÖ. **Liiviläisten rakennukset.** Kansatieteellisiä muistiinpanoja v. 1888 tehdyllä matkalla. 1893. Hinta 0: 25.

Kustantaja

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sukukielten tutkimuksia:

SETÄLÄ, E. N., **Yhteissuomalainen äännehistoria**. I: Klusiilit. II: Spirantit. Nasaalit. Likvidat ja puolivokaalit. 446 siv. Hinta: 10 mk.

Teos on alottanut uuden ajanjakson suomen ja muiden Itämeren-suomalaisten kielten tutkimuksessa ja on sen vuoksi välttämätön sille, joka tahtoo perehtyä tämän tieteen nykyiseen kantaan ja tuloksiin.

KETTUNEN, LAURI. **Vatjan kielen äännehistoria.** IX + 170 siv. ynnä kartta. Hinta 3: 25.

Runsasaineksinen tutkimus, joka antaa vatjan kielestä monipuolisemman kuvan kuin mikään edeltäjänsä. „Samalla kun onnittelen tekijää hyvin suoritetusta työstä, lausun iloni sen johdosta, että sukukielten opiskelijoilla ja tutkijoilla nyt on vatjan äännehistoriasta tieteen nykyisiä vaatimuksia vastaava kokonaisesitys käytettävänään." (Toht. H. Ojansuu „Virittäjässä" v. 1917.)

KETTUNEN, LAURI. **Viron kielen historian pääpiirteet.** XIX + 113 siv. ynnä kartta. Sidottuna 5: 50.
Esitys selvää ja keskitettyä.

SZINNYEI, J. ja KIVEKÄS, MATTI. **Unkarin kielen oppikirja**. I: Kielioppi, II: Lukemisto, III: Sanasto. 207 + 114 siv. Sidottuna 6: —.

Kieliopin tekijä, prof. J. Szinnyei, kotimaassaan tunnettu m. m. erittäin äidinkielen oppikirjain tekijänä, on suomen kieleenkin täysin perehtyneenä ollut omansa unkarin kieliopin esittäjäksi suomalaisille. Lukemisto sisältää valikoiman näytteitä unkarinkielisestä runoudesta ja kaunokirjallisuudesta.

DONNER, KAI. **Salmin murteen kvantiteettisuhteista.** 74 siv. Hinta 1: 25.

KUJOLA, J. **Äänneopillinen tutkimus Salmin murteesta.** Hinta 2: —.

Kustantaja

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Suomen kielen äännehistoriaa:

Airila, Martti. **Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta.** Hinta 3: 50.

Airila, Martti. **Äännehistoriallinen tutkimus Martin maanlainsuomennoksen kielestä.** Hinta 1: 25.

v. Fieandt, Nanna. **Kaksi konsonanttia sanan alussa suomen kielessä.** Hinta 0: 75.

Kannisto, Artturi. **Äänneopillinen tutkimus Urjalan, Kylmäkosken ja Akaan murteesta.** Hinta 1: —.

Kettunen, Lauri. **Descendenttis-äännehistoriallinen katsaus keski-Skandinavian metsäsuomalaisten kieleen.** Hinta 2: 25.

Lauronela, Jussi. **Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta.** I: Konsonantit. Hinta 3: —. II: Vokaalit. Hinta 1: 75.

Lindström (o. s. Rydman), Elsa. **Äänneopillinen tutkimus Jaakko Suomalaisen virsikirjan kielestä.** Hinta 1: —.

Ojan uu, H. **Suomen lounaismurteiden äännehistoria.** I: Vokaalioppi. Hinta 3: —. II: Konsonantit. Hinta 0.

Ojan uu, H. **Äännehistoriallisia lisiä suomen murteiden tuntemiseen.** Hinta 1: —.

Streng, Harry, **Konsonanttiyhtymä *ts* suomen kielessä** Hinta 0: 75.

Tarkiainen, V. **Äänneopillinen tutkimus Juvan murteesta.** Hinta 2: —.

Äimä, Frans. **Äänneopillinen tutkimus Tytärsaaren murteesta.** Hinta 1: 25.

Kustantanut

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Arvi Jännes:

Muistoja ja toiveita.

Toinen, lisätty painos,
ilmestynyt keväällä 1918.

Runoilijan elämäkerran kirjoittanut

Severi Nuormaa.

Tekijän kuva sekä 68 + 174 siv. Nid. **7: 50**, korukansissa **10**: —.

»Juhlamielin ottaa käteensä — — — Arvi Jänneksen »Muistoja ja toiveita». Niistä lehahtaa vastaan väkevä tuulahdus suuren kansallisen keräysajan henkeä.» »Severi Nuormaa on tehnyt hienotunteisen palveluksen Suomen runottarille kuvatessaan Arvi Genetz-Jänneksen elämänvaiheet.» »Kirjoittaja on mieskohtaisella runoilijainnostuksella ja pieteetillä piirtänyt opettajansa ja ystävänsä elämänvaiheet.» Turun Sanomat.

Runoilijan omaisten, oppilaiden ja ystäväin perustama

„Arvid Genetzin rahasto"

suomen kielen viljelyn edistämistä varten saa puhtaan tulon myynnistä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

H. OJANSUU, Karjala-aunuksen äännehistoria.

S.K.S